

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ (SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ SİYASETİNİN İNŞASI: KURUM, DOKTRİN, KRİTİK
(1965-1980)

Yüksek Lisans Tezi

Abdülkadir Şanlı

ANKARA- 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ (SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ SİYASETİNİN İNŞASI: KURUM, DOKTRİN, KRİTİK
(1965-1980)

Yüksek Lisans Tezi

Abdülkadir Şanlı

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nazan Çiçek

ANKARA- 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ SİYASETİNİN İNŞASI: KURUM, DOKTRİN, KRİTİK
(1965-1980)

Abdülkadir Şanlı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nazan Çiçek

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
1- Doç. Dr. Nazan Çiçek	
2- Prof. Dr. Taşansu Türker	
3- Doç. Dr. Celal Taşdoğan	

Tez Savunması Tarihi

30.07.2020

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Nazan Çiçek danışmanlığında hazırladığım “Türk Milliyetçiliği Siyasetinin İnşası: Kurum, Doktrin, Kritik (1965-1980)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 01.09.2020

Abdülkadir Şanlı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: MHP’NİN KURUMSALLAŞMASI	16
1. BİR SİYASİ PARTİ OLARAK CKMP/MHP.....	16
1.1. MHP Geleneğinin Siyasi Yelpazedeki Yeri.....	17
1.2. MHP Liderliği ve MHP Seçmenin Niteliği.....	19
2. 27 MAYIS, 13 KASIM, 21 MAYIS VE TÜRKİŞ.....	22
3. CKMP’YE İLTİHAKTAN MHP’NİN İNŞASINA.....	33
İKİNCİ BÖLÜM: YAN KURULUŞLARIN TEŞEKKÜLÜ VE BİR BÜTÜN OLARAK ÜLKÜCÜ HAREKET	54
1. MİLLİYETÇİ GENÇLİK ÖRGÜTLERİ.....	54
2. 12 EKİM GENEL SEÇİMLERİNDEN 12 MART’A.....	59
3. 12 MART ARA REJİMİ DÖNEMİ.....	65
4. 1973 GENEL SEÇİMLERİNDEN 1977 GENEL SEÇİMLERİNE: KOALİSYONLAR, KIBRIS BARIŞ HAREKATI VE MİLLİYETÇİ CEPHE.....	70
5. 1977 GENEL SEÇİMLERİNDEN 12 EYLÜL DARBESİNE.....	80
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TEMEL ENDOKTRİNASYON ESERLERİ	85
1. DOKUZ IŞIK VE TEMEL GÖRÜŞLER.....	85

2. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ FİKİR SİSTEMİ.....	94
3. MİLLİYETÇİ TÜRKİYE- MİLLİYETÇİ TOPLUMCU DÜZEN.....	99
4. DÜNDAR TAŞER’İN BÜYÜK TÜRKİYE İDEALİ VE “MESELE”.....	111
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KURUMSAL EVREDE DOKTRİNER ESERLER.....	117
1. TÜRK- İSLAM ÜLKÜSÜ.....	117
2. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN BASIN YOLUYLA POPÜLARİZASYONU: GALİP ERDEM.....	120
3. MİLLİYETÇİLİK- MUHAFAZAKARLIK GERİLİMİNDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN İSTİSNAİ İSMİ: EROL GÜNGÖR.....	123
4. CEPHELEŞMİŞ TÜRKİYE’DE MİLLİYETÇİ EĞİTİM SİSTEMİNİN İMKANI: NECMETTİN HACİEMİNOĞLU.....	127
5. DOKTRİNER NİTELİĞE HAİZ DİĞER ESERLER.....	129
6. AYDINLAR OCAĞI ÇEVRESİ.....	135
BEŞİNCİ BÖLÜM: KRİTİK.....	138
1. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ İÇİNDE ÜLKÜCÜ HAREKET’İN YERİ.....	138
1.1. Türkçü Düşünceyle Kopuş- Süreklilik İlişkisi.....	138
1.2. Ülkücü Hareket’in Devlet Nosyonu.....	140
1.3. Gerilimli Bir İlişki: Milliyetçilik Versus Popülizm.....	141
1.4. İslamiyet Versus Milliyetçilik.....	145
1.5. Sol Karşıtlığı mı? Sağ Mevkidaşlığı mı?.....	147

2. 1965-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE’SİNİN İKTİSADİ YAPISINA KISA BİR	
BAKIŞ.....	149
3. MİLLİYETÇİ- MUHAFAZAKAR ENTELİJANSIYA VE ÜLKÜCÜ HAREKET	
İLİŞKİSİ.....	153
SONUÇ.....	156
KAYNAKÇA.....	161
ÖZET.....	178
ABSTRACT.....	179

KISALTMALAR

I. MC	Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti
II.MC	İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
AP	Adalet Partisi
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
Dan.	Danışman
DÇM	Dövizle Çevrilebilir Mevduat
DİSK	Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
GİK	Genel İdare Kurulu
Haz.	Hazırlayan
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MDD	Milli Demokratik Devrim
MNP	Milli Nizam Partisi

MP	Millet Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
SKB	Silahlı Kuvvetler Birliği
SKP	Sovyet Komünist Partisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	Türk Diyanet Vakfı
TKAE	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TMFS	Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÖS	Türkiye Öğretmenler Sendikası
ÜOB	Ülkü Ocakları Birliği
Vb.	Ve Benzeri/ Benzerleri
Vd.	Ve Diğerleri
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
YTP	Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Milliyetçilik, Anthony Smith'e göre bir *ideolojik hareket*¹, Ernest Gellner'e göre *siyasal bir ilke*² Craig Calhoun'a göre *söylem*³, Edward Hallet Carr'a göre *uluslar düzeni*⁴ Benedict Anderson'a göre *modern bir dindir*.⁵ Teker teker milliyetçiliklere baktığımız takdirde, milliyetçilik sayılan özelliklerin hem hepsidir hem de hiç birisidir.

Çünkü “*milliyetçilik her şeyden önce bilincimize şekil veren, dünyayı anlamlandırmamızı sağlayan bir söylem; başka bir deyişle, toplu kimliklerimizi belirleyen, günlük konuşmalarımızı, davranış ve tutumlarımızı yönlendiren bir görme ve yorumlama, bir algılama biçimi*”⁶ olarak karşımıza çıkar. Yani tekil örneklerle baktığımız takdirde kuramcıların ifade ettikleri niteliklerin hepsini milliyetçiliklerde bulabilmek mümkün iken milliyetçiliği tahayyül etmemizi sağlayan milliyetçi söylemdir. Milliyetçilik bu bağlamda fazlasıyla üzerinde durulduğu üzere *eklektik* bir niteliğe sahiptir. Söz konusu eklektik olma hali, milliyetçiliğin niteliğini silen bir anlama gelmemelidir. Bu durum milliyetçiliğin tekil örneklerde uçlaşma hallerinde diğer ideolojilerin belirli özelliklerini bünyesine katabilecek bir hegemonik dile sahip olma avantajı taşıdığını gösterir. Milliyetçiliğin niteliğine dair bir çözümlemenin bu anlamda tarihsel olması bir zarurettir. Hangi döneme ve hangi toplumun milliyetçiliğine bakıldığını analiz etmek öncelikli bir iştir.

Milliyetçiliği tarihte dondurulmuş bir ideoloji olarak görmek yanlıştır. Batıdaki birinci dalga, Almanya ve Doğu Avrupa'daki ikinci dalga ve *üçüncü dünya*daki üçüncü dalga farklı

¹A. D. Smith, *Millî Kimlik*, Çev: Bahadır Sina Şener, 8. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 87; A. D. Smith, *Milliyetçilik*, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, Atıf Yayınları, 2013, s. 20.

²E. Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev: Büşra Ersanlı, Günay Göksoy Özdoğan, 3. Baskı, İstanbul, Hil Yayınları, 2013, s. 71.

³C. Calhoun, *Milliyetçilik*, Çev: Bilgen Sütçüoğlu, 3. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 15.

⁴E. C. Carr, *Milliyetçilik ve Sonrası*, Çev: Osman Akınhay, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

⁵B. Anderson, *Hayali Cemaatler*, Çev: İskender Savaşır, 7. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2014, s. 20.

⁶U. Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları- Eleştirel Bir Bakış*, 5. Baskı, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2015, s. 14.

tipolojiler olarak sınıflandırılabilir. Örneğin 1965-1980 döneminden konuşurken bu dalgaların etkisini kendi tarihselliği içinde ve Türkiye'nin özgün yanlarını hesaba katarak düşünmek gerekmektedir. Örneğin imparatorluk bakiyesi bir ülke olan Türkiye'nin özgünlüğünü dikkate alıp geri kalmışlık fikrine gömüldüğü 1960'lar dünyasında Türk milliyetçiliğinin değerlendirmesi yapılabilir. Ancak bu yorumlama biçimi açıklamalarda özcülüğe sebebiyet vermemelidir. Aynı zamanda milliyetçiliğinin niteliğinin silikleştirilmesine sebebiyet verecek açıklamalardan da kaçınmak gerekir. Milliyetçiliği; kitabı, peygamberi, emir ve yasakları belli bir din gibi açıklamak mümkün olmamakla birlikte milliyetçiliğin temalarından bahsetmek mümkündür.

Milliyetçiliğin her coğrafyaya göre değişebilen görünüşleri olmakla birlikte, üzerinde yükseldiği dört temanın varlığı teşhis edilebilir. Bunlar; millet, organik topluluk, kendini kaderini tayin ve kültürcülüktür.⁷

Milliyetçiliği, *“ulusun ortak geçmiş ve birlikte yaşama pratiğinden doğan bir hissiyat”* olarak kavramsallaştıran Renan'ın⁸ tarifi, yurtseverlik olarak düşünülebilecek bir kavramsallaştırma olarak ziyadesiyle naiftir. Hâlbuki milliyetçilik, hissiyatın çok ötesine geçmiş, devlet kuran, millet inşa edebilme kapasitesi taşıyan, devrimlere sebebiyet veren, kurtuluş savaşlarına kaynaklık eden, imparatorlukları alaşağı eden, savaştan soykırıma kadar büyük insani altüst oluşlara moral kaynaklık edebilmiş bir düşünce olarak tarihte önemli bir mevki kazanmıştır.

Milliyetçiliğin başarısı, özgül kültürel ve tarihsel bağlamlar üzerine inşa edilmesidir. Hiçbir zaman çeşitli ideolojilerin evrensel bir uzantısı biçiminde görünmez.⁹ Milliyetçiliğin anlaşılabilmesi, belirli tarihsel dönemde somut örneklerle bakılarak düşünülmekle

⁷ A. Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev: Levent Köker, 10. Baskı, Ankara, BB101 Yayınları, 2016, s. 206.

⁸ E. Renan, *Ulus Nedir?*, Çev: Gökçe Yavaş, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2016, s. 50.

⁹ M. Karakaş, “Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği”, *Milliyetçilik- I, Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 38, s. 61.

mümkündür.¹⁰ Bu durum belirli milliyetçi hareketleri tanımlayabilecek genel kategorilerin olmadığı ya da belirli tipolojilerin tanımlanamayacağı anlamına da gelmez. Milliyetçiliğin kurumsallaşması, ulus devletin sürekli gelişen yönetsel gücünün artmasıyla ilişkilidir.¹¹ “*Toplumsal kabulün sağladığı egemenliği değil egemenliğin sağladığı toplumsal kabulü*”¹² inşa etme bağlamında milliyetçiliğin önemli bir işlevinin bulunduğu dikkat çekmek gerekir. Klasik dönemde devlet, “*güçlü olmak, düzeni korumak, iyiye destek olup kötüyü bastırmak için vardır, üretim ilişkilerine katılmak için değil.*”¹³ Yarışan devletler çağının eşliğinde milliyetçilik düşüncesi devletin uluslararası düzlemde üretim ilişkilerini belirlemek gibi bir görevi yerine getirmesini gerekli kılmıştır.

Fichte’de anlamını bulan “*tarihin zorunluluktan özgürlüğe doğru ilerlediği*” yönündeki *Aydınlanmacı ve Kantçı düşünceden etkilenmesi, aynı zamanda bu etkilenmeyi, romantiklerin tarihsel-kültürel argümanlarıyla ve artan oranda kendi dayanışmacı toplum görüşüyle harmanlaması*”¹⁴ milliyetçiliğe üretim ilişkilerini düzenleyebileceği ulusal bir piyasanın imkânını yaratmıştır. En nihayetinde “*liberal sözleşme aynı zamanda ulusal bir sözleşmedir. Tesadüfi olarak kurulan değil süregelen bir cemaat varsayar.*”¹⁵ Bu süregelen cemaatin “organik” bir dayanışma fikri etrafında re-organize edilme ihtiyacının yansıması milliyetçiliktir.

Milliyetçilik kuramları bu bağlamda milletlerin tekil milliyetçilik biçimlerini analiz etmek yerine milliyetçi düşüncenin kökeni üzerine yoğunlaşmıştır. Milliyetçiliğin kökenine göre üç farklı kuram, Primordialist (ilkçi) yaklaşım, modernist yaklaşım ve etno-sembolist yaklaşımdır. Primordialistleri anlamlı bir kategori içerisinde birleştiren çizgi milletleri doğal

¹⁰ A.g.m., s. 62.

¹¹R. Boztemur, “Tarihsel Açıdan Millet ve Milliyetçilik: Ulus Devletin Kapitalist Üretim Tarzıyla Birlikte Gelişimi”, Milliyetçilik- I, *Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 38, s. 168.

¹²H. B. Kahraman, “Tocquevillecî Demokrasi, Toplumsal İktidar ve Sivil Toplum Kaygıları”, Milliyetçilik- II, *Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 39, s. 249.

¹³E. Gellner, *Milliyetçiliğe Bakmak*, Çev: Simten Coşar, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s. 116.

¹⁴G. Ateşoğlu, “Fichte ve Alman Milliyetçiliği”, Milliyetçilik- II, *Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 39, s. 149.

¹⁵ S. Coşar, “Milliyetçi Liberalizmden Liberal Milliyetçiliğe”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekin (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 719.

yapılar olarak görmeleridir.¹⁶ Modernist görüşün ortak paydası ise millet ve milliyetçiliği modern çağa ait yapılar olarak görmeleridir.¹⁷ Modernistlerin içinde kimi yazarlar ekonomik dönüşüme, kimileri siyasal dönüşümlere, kimileri ise toplumsal-kültürel dönüşüme öncelik veren açıklamalarda bulunmuştur. Etno-sembolistler ise iki görüş arasında bir uzlaşma çabasını temsil eder. Bir yandan milliyetçiliğin modern dönemin ürünü olduğunu kabul ederken, diğer yandan milletlerin oluşum süreçlerini etnik kökene bağlı olarak uzun bir tarihsellik içinde açıklama eğilimdedirler. Milliyetçiliğin etnik kökene dair vurgusu bağlamında yükselen tartışmalar ise literatürde etnik milliyetçilik-sivil milliyetçilik kavram setleri ile değerlendirilmiştir. Milliyetçiliğin etnik bir kökene referans verdiği, bu bakımdan milliyetçiliğin etnosentrik bir özü olduğunu dile getiren isimlerin karşısında, milliyetçiliğin yurttaşlık temelinde açıklanabilecek sivil bir görünüme sahip olabileceği de literatürde dile getirilmiştir.

Millet ile milliyetçiliğin hangisinin diğerinden önce geldiği sorunundan ziyade kitlelerin milli kimliği içselleştirme süreçleri analitik bir çerçevede değerlendirilmelidir. Bu bakımdan Hobsbawm'ın Gellner'e yönelttiği eleştiri ufuk açıcıdır. Gellner'in milliyetçiliği değerlendirirken “*tercih ettiği tepeden modernleşme perspektifinin, aşağıdan değerlendirmeye yeterli önem verilmesini güçleştirmesi*”¹⁸ toplumun milliyetçileşmesini değerlendirmede körlük yaratmaktadır. Milliyetçiliğin bir düşünce olarak ortaya çıkışı ile bu düşüncenin kitleler tarafından kabulü farklı politik, kültürel ve toplumsal süreçlerin sonucudur.¹⁹ “*Milliyetçilikleri birleştiren milliyetçi söylemdir.*”²⁰ Güç-iktidar, iktidar-bilgi ilişkisi bağlamında milliyetçi söylem siyasal bir tahakküm aracı halinde kendini dayatır. Milliyetçiliğin modern ulus devlet

¹⁶U. Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları- Eleştirel Bir Bakış*, s. 79.

¹⁷ A.g.e., s. 102.

¹⁸ E. J. Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik*, Çev: Osman Akınhay, 5. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 25.

¹⁹ Y. D. Çetinkaya, “Orta Katman Aydınlar ve Türk Milliyetçiliğinin Kitleselleşmesi”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 91-102.

²⁰U. Özkırımlı, 2015, s. 275.

düzleminde anlamlı görünmesi ve kendini ifade edeceği zemini bulması bu dayatmanın meşrulaştırılmasını kolaylaştırır. Ulus devletin yönetimi için ulustan yetki ve sorumluluk isteyen siyasi liderlerin, siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının vb. ulusun esenliğini sağlayacak “milli siyaseti” belirlemesinin de ötesinde ulus devlet düzlemi kendi meşruiyet kaynaklarını kendi gerçeklik düzlemi içinde yeniden üretir. Bu anlamda birden çok milliyetçilik vardır. Bu sebeple milliyetçiliklerin çözümlemesini, örnek olay ve kuramsal açıklamalarla birleştirmek gerektiği, bu çalışmada öne sürülmektedir. Ancak bu sayede hem milliyetçilik çözümlemesi ile ilgili doğru ölçek yakalanabilir hem de siyasal pozisyonların alternatif milliyetçilik tasarımları arasındaki farklara işaret edilebilir.

Bu çalışmaya konu edilen dönem Türkiye’si bağlamında milliyetçilik bakımından verimli bir araştırma zemininin varlığından bahsetmek mümkündür. Osmanlı- Türk modernleşmesi bağlamında değerlendirebilecek tematik sorunların (modernleşmek ama batılılaşmamak, milli kültürün kaynağı, Türkçenin kullanımı, Türk tarihinin menşei vb.) çözümlenmesi hususunda, 1960’lı yılların ortasına gelene kadar Türk milliyetçiliğinin çeşitli görünüşleri oluşmuş, aynı zamanda milliyetçiliğin resmi ve gayriresmi biçimleri arasında çeşitli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu minvalde Türk milliyetçiliği de hem siyasal manada hem de entelektüel manada tarihsel bir sürecin içinden geçerek 1960’lar Türkiye’sinde siyasal pozisyonların netleşmeye başladığı iklime doğru evrilmiştir. 19. yüzyılın sonunda “Türkoloji” araştırmaları ile doğan Türkçülük fikri, özellikle Türkiye dışından II. Meşrutiyet’in akabinde Osmanlı Devleti’ne yerleşen Türkî topluluklardan gelen aydınlar²¹ eliyle gelişmiştir. Akçuraoglu Yusuf, Ağaoğlu Ahmet, Hüzeyinzade Ali gibi isimler İttihat ve Terakki

²¹ Bu aydınların Türk Milliyetçiliğinin gelişimine katkıları için bkz. G. Soysal, “Rusya Kökenli Aydınların Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşasına Katkıları”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 483-504.

Cemiyeti'ne yakın faaliyet güden Türk Ocağı'na katılarak Trk fikirlerin İttihat ve Terakki yönetimini etkilemesinde önemli rol almışlardır.

Osmanlı Devleti yıkılıp Türkiye Cumhuriyet'i kurulurken yaşanan (Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı, Yunan işgali, Milli Mücadele) gelişmeler bu mahfilde filizlenen Trk fikirlerin "erken cumhuriyet" döneminin merkezi siyasal pozisyonu olmasına kapı aralamıştır. Bu ortamın şekillenmesinde ilgili dönemdeki dünya durumunun etkisi de büyüktür. Otoriter-milliyetçi rejimlerin dünyanın her yerinde güçlendiği bir dönemde Türkiye de yaşanan dönüşümden payını almıştır. Erken cumhuriyet devrinde Trk düşüncenin otoriter-devletçi bir yönetimin ihtiyaçlarına cevap verecek argümanları sağlaması hususunda en önemli isimlerden birisi kuşkusuz Ziya Gökalp'tir. Gökalp'in Durkheim'den mülhem solidarist-korporatist toplumsal tasavvuru, ilgili argümanları sağlamada işlevsel olmuştur. Erken cumhuriyet döneminin Trk milliyetçiliği, devleti kurtarma ve yeni bir devlet ile toplum kurma uğraklarından geçerken dönemin " ihtiyaçları" oranında etnik ya da sivil görünümler arz eden bir milliyetçilik düşüncesi içinde salınmıştır. Etnik bir milliyetçilik rneği olan Nihal Atsız'ın başını çektiği ırkçı-Turancı evre ise bu salınıma cevaz vermeyen ve Kemalist düşüncenin zaman zaman kapı araladığı evrenselci tezleri dışlayan bir milliyetçilik görüşü ortaya koymuştur. Tüm bu tarihsel birikim ile inceleme nesnemiz olan lkc Hareket'i ayıran en keskin fark ise lkc Hareket'in, tarihsel Trk birikimden farklı olarak milliyetçiliği siyasal bir pozisyon biçiminde toplumsallaştırma uğrağına tekabül etmesidir.

Seliger ideolojiyi "*insanların örgütlü toplumsal eylemin ve özellikle de siyasi eylemin araç ve amaçlarını, bu tür bir eylemin verili bir toplumsal düzeni koruma, değiştirme, yıkma ya da yeniden inşa etme amacı taşıyıp taşımadığına bakmaksızın, belirleme, açıklama ve doğrulamada kullandıkları fikirler kümesi*"²² olarak tanımlamıştır. İdeoloji, kabul görmek için

²² M. Seliger, *Ideology and Politics*, Londra, 1976, Aktaran, T. Eagleton, *İdeoloji*, ev: Muttalip zcan, 4. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015, s. 24.

toplumsal gerçekliğe dair yanlış temsillerin ifadesi olsa bile toplumsal gerçeklikle örtüşebilmelidir. “İdeoloji bir gerçekliği betimlemekten çok, bir istek, bir umut ya da bir nostaljiyi ifade eder”²³ Milliyetçiliği bir siyasa üretme biçimi olarak anlamlı kılanın onun yeknesak bir ideoloji olmaktan öte söylem gücü olduğunu dile getirmiştik. “İdeoloji bir sözcenin, kullanıldığı toplumsal bağlamla ilişkisinin bir işlevidir.”²⁴ Her tür söylem olarak tanımlanamaz.

İncelediğimiz tarihsel aralıkta Türk milliyetçiliğini referans kaynağı yaparak faaliyetlerinin merkezine oturtan, milliyetçiliğin kitleselleşmesine imkan veren Ülkücü Hareket; tarihsel dönemin gerçekliğine tekabül eden, yani kendi içinde anlamlı, bireylerin beklentilerine cevap veren, bireyleri alternatif bir toplumsal tasarımının varlığına inandıran bir fikir kümesini, bağlılık değerleri yaratan örgütlenmesinin içinde, fikir-eylem birliği olarak üretebilmiştir. Ancak bu durum kendinde bir bilinç hali olarak Ülkücü Hareket’in şümullü bir ideolojiyi tahkim etme gayreti gösterdiği anlamına gelmez. Bir kere tarihsel ilerleme fikri her ne kadar -özellikle Türkeş’in metinlerinde- kabul edilirse edilsin tarih, vitalist bir değerlendirmenin konusu biçiminde ideolojik yönelimin kaynağı olarak muhafazakârlaştırılmış bir görünüm arz eder.

Taşer’in ifadesiyle “*milli görüş ancak tespit edilebilir, sonradan oluşturulamaz.*”²⁵ Hal böyle olunca da devletin varlığı ve güçlülüğünü korumak biçiminde düşünülen milliyetçilik, politikanın yerine bir idare tekniği biçimine dönüşür. Milliyetçiliğin ideolojik görünümü ise bu hususta jeo-politika ve jeo-strateji perspektifinin sınırlılıkları içine hapsolmuştur. Bu stratejinin yapabildiği yegane atılım ise milli kültürün ihyası ile emperyal kültürün ihyasını kaynaştırmaktır. Milliyetçi Hareket Partisi’nin [MHP] Ortadoğu ve Orta Asya açılımlarının

²³ L. Althusser, *For Marx*, Londra, 1969, Aktaran, T. Eagleton, a.g.e., s. 40.

²⁴ A.g.e., s. 28.

²⁵ Z. N. Aksun, *Dündar Taşer’in Büyük Türkiye’si- Osmanlı Devlet Anlayışı*, 11. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012, s. 114.

zihinsel altyapısında bu emperyal vizyon yer almıştır. İslami bir milliyetçiliği de tahkim eden bu görüşün söylemsel ifadesi “*Nizam-ı âlem- İlâ-yı Kelimetullah*”²⁶ kavramsallaştırmasında anlamını bulmuştur. 1990'lara damgasını vuran, “*Türk'ü uluslararası seviyede yeniden tanımlayarak ortak bir kimlik oluşturma*”²⁷ politikasının başarısızlığının sebebi ise ayrı bir çalışmanın konusudur. İlgili emperyal vizyon Ülkücü Hareket'in anti-komünist kimliğine de damga vurmuştur. Osmanlı imparatorluğunun yıkılışındaki Rusya etkisi bağlamında Ülkücü Hareket'in anti-komünizmi, aynı zamanda “emperyal Rusya” karşıtlığıyla da ilişkilidir. Özellikle Dündar Taşer'in yazılarında tahkim edilen anti-Rus söylemin aynı zamanda Osmanlıcı bir görünüm arz etmesi bu bakımdan olağandır.

Bir imparatorluktan cumhuriyete evrilmiş, hukuki, siyasi ve iktisadi yapısı neredeyse tamamıyla değişmiş, toplumsal yapısı büyük ölçüde dönüşüm göstermiş Türkiye'de milliyetçiliği anlamak hiç kolay değildir. Türkiye'de milliyetçiliği anlamak için bakılması gereken birçok değişken, kat edilmesi gereken uzun bir tarihsel dönem, özgünlükleri ve farklılıkları ayırt edilmesi gereken çeşitli düzlemler vardır. Türk milliyetçiliği ise olması gereken bu bakış açısından azade bir şekilde 1965'e kadar devlet siyasetinin bir rüknü, 1965'den sonra ise MHP ve Ülkücü Hareket'in yapıp ettikleri olarak değerlendirilmiştir. Hâlbuki ne düz tarihsel çizgi içinde bir tane milliyetçilik vardır ne de milliyetçilik çeşitli iktidar düzlemlerinden azade bir şekilde değerlendirilebilir. Hele ki düşünce dünyasının ziyadesiyle canlandığı 1960'lı yılların Türkiye'si bağlamında milliyetçiliği değerlendirmek oldukça güç bir iştir. Bu çalışmaya konu edilen ilgili tarihsel aralıkta, kendi milliyetçilik yorumunun “doğru” milliyetçilik yorumu olduğu iddiasında olan birden fazla siyasal pozisyon vardır. Kemalizm'in sol versiyonu “barış, demokrasi, anti-emperyalizm bağlamında milliyetçiliğe sahip çıkmıştır. Yine “sağ Kemalizm” olarak değerlendirilen Güven Partisi [GP] çevresi kendisini bizatihi

²⁶ N. K. Zeybek, *Siyaset Yolu*, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2014, s. 116.

²⁷ L. K. Yanık, “Millet, Milliyet ve Milliyetçilik: Soğuk Savaşın Sonunda Türk Dış Politikasından Bir Kesit”, *Milliyetçilik- II, Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 39, s. 190.

“milliyetçi-sosyal adaletçi” olarak tasvir etmiştir. Kemalizm’in anti-emperyalist anlayışını Marksizm’le hegemonize etmeye çalışan *Yön Hareketi* de anti-emperyalist bir milliyetçiliğe sahip çıkmıştır. 1970’li yılların çatışmalı konjonktüründe MHP’nin en ciddi siyasal “mücadeleye” giriştiği Cumhuriyet Halk Partisi’nin [CHP] Genel Başkanı Bülent Ecevit, “solculukla milliyetçilik ayrı düşünülemez”²⁸ demiştir. Keza merkez sağı temsil eden Adalet Partisi ise milliyetçiliği toplumsal refahı artırma ekseninde tanımlaya gelmiştir. Bu çerçeveden bakınca dönemin dünya durumu ve Türkiye’nin iktisadi-toplumsal şartları, Kemalizm’in kurumsallaştırdığı bürokratik-devletçi gelenek ekseninde milliyetçiliği siyasal pozisyonların doğal bir parçası olarak sunma eğiliminin kapısını aralamıştır. Çünkü 1960 darbesi ile birlikte kurumsallaşan zeminde planlamacı-kalkınmacı bir modernleşme söylemi dönemin hakim paradigmasıdır. Bu paradigmanın soğuk savaş koşullarında var olabileceği temel görünüm anti-sınıf perspektifli kalkınmacı siyasalardır. Bu siyasanın doğal uzantısı olarak milliyetçilik; hiç değilse iktisadi sahada birçok siyasal pozisyon için milliyetçi bir siyasal pozisyonu gerekli hale getirmiş, devlet temelli bir modernleşme projesi ekseninde kimi zaman otoriter kimi zaman popülist veçheleriyle farklı siyasal pozisyonları tahkim etmiştir.

Bu anlamıyla 1960 darbesi, Türk milliyetçiliği için yeni bir dönemin başlangıcıdır. İkinci Dünya Savaşı biterken Irkçılık- Turancılık davasında yargılanmış ve Türkçü çevrenin yakından tanıdığı bir isim darbe ile birlikte Türkiye gündemine girmiştir. Hayat düsturu Napolyon’un meşhur *activite, vitesse*’si (eylem, sürat) olan²⁹ Alparslan Türkeş, gerçekten de bu tarihten itibaren Türk milliyetçiliği siyasetine büyük bir canlılık getirmiştir. Milliyetçilik, Türkeş vasıtasıyla kuvveden fiile çıkmış, günümüze kadar uzanan bir dönemde Türkiye siyasetinde kendisine müşahhas bir yer edinmiştir. Türkeş’i milliyetçi siyaset açısından bu kadar önemli yapan hususların belki de en önemlisi, gençliğin politik bir mahiyette

²⁸ Aktaran, Y. Dönmez- C. Bico, “Bülent Ecevit”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 448.

²⁹ H. Turgut, *Şahinlerin Dansı- Türkeş’in Anıları*, İstanbul, ABC Yayınları, 1995, s. 91.

örgütlenmesine verdiği büyük önemdir.³⁰ Toplumsal yeniden üretim tekeli elinde tutan Kemalist bürokratik milliyetçiliğin karşısına alternatif bir siyasallaşma arayan muhafazakâr gençliği milliyetçi hasletlere sahip bir siyasetin aktörü olarak çıkarabilmiştir. Siyasi bir hareket olarak yükselen Türk milliyetçiliğin tek karar vericisi ve belirleyicisi elbette Türkeş değildir. Ancak bu çalışmada tarihsel olarak özgün bir milliyetçi hareketin inşa ediliş sürecinin Türkeş'in faaliyetleri ile başlatılması da realitenin getirdiği bir zorunluluktur.

1965 yılında Türkeş ve arkadaşlarının Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne [CKMP] katılması ile başlayan süreç, yaygın kullanılan adıyla *Ülkücü Hareket'in* inşa sürecidir. İlgili serüvenin bu teze konu edilmesinin en temel sebebi bugün dahi kuvvetli bir bağlılık üretebildiği gözlenen bir kimlik olarak Ülkücü Hareket'i akademik ve analitik bir planda inceleme ve açıklama çabasıdır. Akademik literatürde konuya ilişkin boşluk dikkatten kaçmayacak düzeyde belirgindir. Literatüre bakıldığında Ülkücü Hareket'e dair araştırmaların MHP örneği üzerinden gerçekleştirilen “siyasal iletişim” disiplini başlığı altında değerlendirilebilecek çalışmalarda yoğunlaştığını gözlemlemek mümkündür. Bu kapsamın dışındaki akademik çalışmalara bakıldığında Türkiye’de milliyetçilik meselesi fazlasıyla Batı merkezli kuramsal milliyetçilik tartışmalarına boğulmuş veya milliyetçilik siyasetinin destekçileri ya da muarızlarının siyasi konum alışlarını meşrulaştıracak bir enstrüman olarak incelenmiştir. Örneğin Turgay Uzun, doktora çalışmasında milliyetçilik kavramsallaştırmasını literatürde bir hayli tartışmalı olan “batı toplumu-doğu toplumu” ikiliği üzerinden kurgulamış, milliyetçiliğin işlevini ulus-devleti kurmak ya da “her nasılsa” kurulmuş bulunan ulus devlet eliyle milleti kurmak olarak belirlemiştir.³¹ Bir diğer doktora çalışmasında Mustafa Çalık, Ülkücü Hareket'i salt olarak reaksiyonerlikle imlerken, Gümüşhane ilinin köylerinde yaptığı mülakatlar aracılığıyla bir bütün olarak Ülkücü kimliğinin siyasal-toplumsal motivasyonlarını ortaya koymaya uğraşan

³⁰ A. Tekin, *Alparslan Türkeş ve Liderlik*, Ankara, Berikan Yayınevi, 2011, s. 28.

³¹ Bkz. T. Uzun, *Türk Milliyetçiliği ve MHP*, İstanbul, Ebabil Yayınları, 2005.

bir çalışma yürütmüştür.³² Hıdır Doğan'ın yüksek lisans tezi Ülkücü Hareket'i "*kökleri genç Osmanlılara kadar dayan zengin bir politik mirasın devamı*"³³ olarak takdim etmekte, Ülkücü Hareket'in özgün niteliğinin ve tarihsel olarak kendisini ilgili mirastan farklılaştıran özelliklerinin ne olduğuna işaret etmemektedir. Sabahattin Pul'un yüksek lisans tezinde ise Ülkücü Hareket 1965 yılı öncesinde kitlesel olarak varsayılan milliyetçi bir gençliğin "teşkilatlanması" olarak takdim edilmektedir.³⁴ Erol Turan'ın yüksek lisans tezinde ise Ülkücü Hareket, "*Atatürk'ün ölümünün ardından milliyetçiliğin devlet yönetiminden ihraç edilmesiyle*"³⁵ ortaya çıkan milliyetçi-muhafazakar tepki olarak kodlanmıştır. Akademi dışında üretilen çalışmalara bakıldığında da bir yanda Ülkücü Hareket'i ideolojik ve siyasi "öteki" olarak işaretleyen ve onu 1980 öncesi dönemin şiddet olayları içinde kriminalize eden spekülasyon çalışmalar yer alırken diğer yanda da Ülkücü kimliğe sahip isimlerin meseleleri kendi perspektiflerinden değerlendirdikleri, hamaset düzeyi yüksek "kahramanlık hikayeleri" vardır. Bu çalışma iki kampı da dışlayan akademik ve analitik bir anlama çabası olma iddiasındadır. Böylesi bir ortamda da incelemeye kendisini Türk milliyetçisi olarak sunan hareketin kurumsallaşma ve doktrin oluşturma süreçlerinin incelenmesiyle başlanmıştır.

Bu amaçla çalışmanın birinci ve ikinci bölümünde Türk milliyetçiliğinin partileşme süreci konu edilecektir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi- Milliyetçi Hareket Partisi geleneğinin bu bağlamda ayırt edici özelliği, milliyetçiliği ürettiği siyasetin bir cüzü olmaktan çıkarıp temeli haline getirmesidir. O sebeple Türk milliyetçiliği siyasetinin CKMP-MHP ile Türk siyasal hayatına dahil olduğu yönündeki retorik gerçeğe denk düşmez. Ancak bu geleneğin siyasal, toplumsal ve iktisadi anlamda millet kavramını siyasetinin merkezine

³² Bkz. M. Çalık, *Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi: Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980*, Ankara, Cedit Neşriyat, 1995.

³³ H. Doğan, "Milliyetçi Hareket Partisi'nin Kuruluş Dinamikleri ve İdeolojik Evrimi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019).

³⁴ S. Pul, "Türkiye'de Gençlik Hareketlerine Bir Örnek: Ülkücü Hareket 1968-1980", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2019).

³⁵ E. Turan, "Türk Siyasal ve Toplumsal Yaşamında MHP'nin Yeri ve Kimliği", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000).

koyduğu için Türk milliyetçiliğini partileştirmiş olduğu şeklindeki önerme makul ve anlamlı görünmektedir. Partileşme süreci ile birlikte milliyetçi siyasetin her sahada ortaya koyduğu söz, eylem, kurumsal yapılar, yayın organları vb. birinci ve ikinci bölümün konusudur. Ülkücü Hareket'in kurumsallaşma sürecine dair olan bu iki bölüm, CKMP'den MHP'ye dönüşümün gerçekleştiği 1969 kongresi öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bu bölümlendirmenin sebebi, 1969 sonrasında yan kuruluşların inşa edilmesi ile birlikte artık bir bütün olarak “Ülkücü Hareket”ten söz edilebileceğidir. Bu bölümlerin kaynakçasını genel olarak dönemin süreli yayınları ve birincil kaynaklar teşkil etmektedir. Birinci bölüm 1965'den başlayıp 1980'e uzanan zaman aralığında Türk milliyetçiliği siyasetinin kurumsal evrimini dönemin öne çıkan gelişmeleri bağlamında takip edip değerlendirecektir. Bu amaçla CKMP-MHP geleneğinin bir siyasi parti olarak niteliği incelenecek; bu partinin kitle, liderlik ve örgütlenme pratikleri siyaset biliminin kavramları ile anlamlandırılmaya çalışılacaktır. MHP'nin siyasal yelpazedeki konumu teşhis edilmek suretiyle milliyetçi olduğu iddiasındaki diğer siyasal pozisyonlardan (Yön çevresi, Güven Partisi çevresi, Adalet Partisi vb.) farklılıklarına ve benzerliklerine işaret edilecektir. Birinci ve ikinci bölümler, Türkiye siyasetine yön veren temel gelişmelerin MHP-Ülkücü Hareket ekseninde nasıl karşılık bulunduğunu çözümleme gayreti taşımakta olup, söz konusu gelişmelerin ilgili gelenekte ne gibi dönüşümlere sebebiyet verdiği aktarılmaya çalışılacaktır. Birinci ve ikinci bölümün üzerinde yoğunlaştığı bir diğer nokta ise Ülkücü Hareket'in temel ayırt edici vasfı olarak nitelendirilen “milliyetçiliği kitleleseltirme” düzleminde gençliğin politizasyonuna nasıl bir alan yarattığı meselesini çözümlemek, bu manada Ülkücü Hareket'in muhafazakar değerlere sahip gençliği bünyesine katabilmesindeki imkanları araştırmaktır.

Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde Milliyetçi/Ülkücü Hareket'in doktriner niteliğe haiz eserleri incelenmek suretiyle hareketin örgütlenme anlayışının bel kemiği olan “lider-doktrin-teşkilat” üçlemesinin doktrin ayağının içerimi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde MHP liderliğinin bizatihi kaleme aldığı ya da kaleme alınmasını teşvik ettiği eserler incelenecek, dördüncü bölümde ise Ülkücü Hareket'in kurumsallaşma evresinde ilişkide olduğu yazarlar tarafından üretilen eserler incelenecektir. Bunu yaparken büyük ölçüde birincil kaynaklar kullanılacaktır. Doktriner niteliği haiz olarak belirlenen eserlerin seçimi elbette nihai olarak sübjektif bir nitelik göstermektedir ancak bu öznel olmaya mahkûm seçimi olabildiğince objektif hale getirmek için ilgili literatürde en çok atıf yapılan yayınlar belirlenmiş, milliyetçi hareketin kendi tarih yazımında doktriner olarak nitelenen, atıf alan eserler derlenmiş ve son olarak da hatıratlarda ismi sıklıkla anılan yayınlar incelemeye dahil edilmiştir. Bu eserler irdelenirken kuramsal planda Türk milliyetçiliğinin modernleşme bağlamında tematik problemlerinin Ülkücü Hareket'teki izdüşümleri üzerinde yoğunlaşmıştır. “Batının tekniğini alıp ahlakını almama” meselesinde düğümlenen, Ziya Gökalp-Mümtaz Turhan geleneğinin problematiği olan “modernleşme ancak batılılaşmama” meselesinde Ülkücü Hareket'in sunmaya çalıştığı alternatif toplumsallaşma tezinin izdüşümleri Ahmet Arvasi, Erol Güngör gibi isimler üzerinden analiz edilmeye çalışılacaktır.

Bu anlamıyla İslam'ın, Ülkücü Hareket'in yazımında toplumsal birlik adına ne ölçüde araçsallaştırılıp ne ölçüde Ülkücü kimliğinin “doğal bir uzantısı” hüviyetini oluşturduğu gözlemlenmeye çalışılacaktır. Ülkücü Hareket'in ilgili meselelerde bir yandan kültürcü tezlere başvurarak öze dönüş vurgusu yaparken diğer yandan milleti kurulacak bir ideal olarak görmesinin yarattığı çelişki içinde milliyetçiliğinin salınımı teşhis edilmeye çalışılırken; kültür emperyalizmi, neo-kolonyalizm, dilde sadeleşme, organik toplum, güçlü devlet vb. kavramların kullanıldığı bağlama, ilgili yazarların düşünceleri üzerinden işaret edilecektir. Dönemin konjonktüründe maddi alan-manevi alan ayrımında anlamını bulan tartışmalarda muhafazakar-restorasyoncu bir geleneğin temsilcisi olarak Ülkücü Hareket'in, Türk milliyetçiliğinin tarihsel birikimiyle büyük ölçüde devamlılık gösteren tezlerinin incelenmesi suretiyle ilgili fenomenlere dair çözümlemeleri ele alınacaktır.

Milliyetçi/Ülkücü Hareket'in değişim ve dönüşüm dinamiklerine eşlik etmesi nispetinde Aydınlar Ocağı çevresinin eserleri de dördüncü bölümde incelenecek ve bu iki çevrenin benzerlikleri ve farklılıkları belirtilecektir. Bu çevrenin incelenmesindeki amaç Ülkücü Hareket'in bir bütün olarak tarihsel, toplumsal, iktisadi ve kültürel sahadaki tezlerinin iktidar potansiyeli olarak gerçekleşebilme düzeyini ortaya koyabilme gayretidir. Söz konusu sebeple ilgili tarihsel aralıkta Ülkücü Hareket'in yakınlık duyduğu entelektüel çevrenin entelektüel mahfilleri etkileme gücü ve söylemlerinin orijinallığı de konu edilmiştir.

Çalışmanın “kritik” başlığını taşıyan beşinci bölümünde, birinci ve ikinci bölümlerde ortaya koyulan kurumsal ve örgütsel gelişme ile üçüncü ve dördüncü bölümlerde detayları verilen doktriner eserlerin Türkiye ve dünya gerçekliğinde neyi işaret ettiği tartışılacak; iktisadi, siyasi ve toplumsal düzlemin Ülkücü Hareket'in imkân ve sınırlılıklarını nasıl çizdiği aktarılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla Ülkücü Hareket'in Türk milliyetçiliği tarihinden kopuş ve süreklilik dinamiklerine işaret edilmeye çalışılacak, dönemin siyasete yön veren hakim parametlerinin “Ülkücü yorumu” sorgulanacaktır. Dönemin hakim parametrelerinden kasıt; kalkınma, planlama, sosyal refah, üretime katılan “güçlü devlet” ve anti-komünizmdir. Bu parametreler bakımından Ülkücü Hareket'in ortaya koyduğu çözümlerin milliyetçi olduğu iddiasındaki diğer pozisyonlardan farkları ve benzerlikleri teşhis edilmek suretiyle ilgili tarihsel aralıkta Ülkücü Hareket'in “özgün”lüğüne işaret edilmeye çalışılacaktır. Dönemin hakim parametrelerinin siyasal alandaki yansıması, “popülizm”in ve “İslam”ın milliyetçilikle ilişkisi üzerinden değerlendirilecektir.

Kalkınma ve refah vurgusu Ülkücü Hareket'in toplumsallaşma dinamiği ile birlikte ele alındığında, İslam'ın ve popülizmin kitleyi etkileme kapasitesine ek olarak kitlenin de Ülkücü Hareket'te yol açtığı dönüşümler ele alınacaktır. Beşinci bölümde, Türkiye'nin ilgili dönemdeki iktisadi yapısı Ülkücü Hareket'in toplumsallaşma dinamiğini etkileme potansiyeli bakımından değerlendirilecektir. Toplumsal kesimlerin talep ve beklentileri ile Ülkücü

Hareket'in sunduğu siyasal çözümlerin ne ölçüde uzlaşabileceği değerlendirilmek suretiyle Ülkücü Hareket'in hegemonik bir siyasal pozisyonu inşa edebilme kapasitesine sahip olup olmadığı irdelenecektir. Bu bakımdan literatürde Ülkücü Hareket'i “faşizmin Türkiye versiyonu” olarak sunan incelemelerin dönemin iktisadi politiğine uygunluğu kritik edilecektir. Bir bütün olarak bu çalışmada Ülkücü Hareket, tarihsel bağlamı içinde, dönemin hakim paradigmaları ışığında, milliyetçilikle ilgili kuramsal literatürün yol göstericiliğinde, Türk milliyetçiliğinin yerleşik tartışma temaları etrafında incelenmeye çalışılacaktır. Bu çalışma, ancak böyle bir yöntem ile Ülkücü Hareket hakkında spekülasyondan ve tarafgirlikten uzak analitik bir incelemenin yapılabileceği iddiasını taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: MHP’NİN KURUMSALLAŞMASI

1. BİR SİYASİ PARTİ OLARAK CKMP/MHP

Siyasi partilerin toplumsal temsil, çıkarları birleştirme, sorun belirleme, elit yetiştirme, toplumsal bütünleşme, hükümet etme vb. işlevleri vardır.³⁶ Bu anlamda CKMP/MHP geleneği bir siyasi partinin birçok işlevini karşılayan bir niteliğe sahiptir. Siyasi partiler bu işlevleri yerine getirmek için uygun tarihsel-toplumsal-iktisadi koşullara sahip olmalıdır. Çalışmaya konu olan dönemde CKMP/MHP partilerin bu işlevleri içerisinden dönemin koşullarına uygun olarak milliyetçiliğin toplumsal temsili, toplumsal bütünleşmeye dair siyasi bir hareket olarak milliyetçiliği öne sürmesi ve kadro yetiştirme amaçlarıyla öne çıkmaktadır.

MHP işlevselci bir sınıflandırma ile “tam bütünleşme” partisi, örgütsel bir sınıflandırma ile “kitle partisi” görünümü arz eder.³⁷ Bu kavramsallaştırmalar birer *ideal tiptir*. Yani partileri sınıflandırırken belirli özelliklerin öne çıkarılmasıyla belirlenmiş kalıp sınıflandırmalardır. Bu anlamıyla tam bütünleşmeden kastedilen, partinin toplumu bir bütün olarak değerlendirip ortak hedeflere yönleltmek hedefi peşinde koşarak milliyetçiliği toplumsal mobilizasyon uğrağı olarak görmesidir. Kitle partisi niteliği ise partinin yaygın bir örgütlenme ile kitleselleşmeyi sağlama çabasını ortaya koyar. Bu nitelikler MHP için bir hedef olarak belirlenmiştir. İlgili konumlandırmaya ulaşıp ulaşmamaları Türkiye siyasetinin birçok belirleyeni etrafında şekillenmiştir. MHP tam bütünleşmeyi hayal ederken bir yandan milliyetçiliği geniş toplumsal kesimler yerine kendi uhdesine almış, diğer yandan ise kitleselleşme çabası sınırlı bir çevrede zemin bulabilmiş ve MHP liderin (Ülkücü Hareket’in ifadesiyle Başbuğ’un) merkezi konumda yer aldığı örgütlü bir kadro partisi görünümü vermiştir. Bu bakımdan partinin merkez örgütlenmesi ile yerel örgütleri arasında farklar olduğunu da belirtmek gerekir. Merkezdeki katkı

³⁶E. Özdemir ve G. Atılğan, “Siyasi Partiler”, s. 244-245.

³⁷ Siyasi parti tiplerine dair sınıflandırma için bkz. a.g.m., s. 248-249.

hiyerarşi ve disiplin, taşrada daha gevşek bağlar halinde ortaya çıkmış, partinin yerel yöneticileri bir tür eşraf solidarizmi içinde bağlarını tesis etmiştir. Bu durum MHP'nin parti dinamiğinin ötesinde bir örgütlülük arz etmesiyle ilgilidir. MHP'yi aşar bir şekilde (partinin sınırlılıklarını aşmamak kaydıyla) Ülkücü Hareket'ten bahsedilme sebebi budur. Partinin siyasal temsil boyutunun ötesinde Ülkü Ocakları başta olmak üzere çeşitli örgütlenmeler, Ülkücü kimliğinin asıl taşıyıcısı olarak öne çıkmaktadır. “*Siyasal ideolojiler, felsefi ve kuramsal düzeyleriyle popülerize edilmiş düzeyleri arasındaki geniş bir alanda farklı formlar kazanırlar*”.³⁸ Bu formlar Türk milliyetçiliği bağlamında Ülkücü Hareket için sayılan çeşitliliklerdir.

1.1. MHP Geleneğinin Siyasi Yelpazedeki Yeri

CKMP'nin Türkes ve arkadaşları tarafından ele geçirilişinden bu yana ilgili geleneğin siyasi yelpazedeki konumuna dair ilk dönemlerindeki tartışmaların ardından kamuoyunda fikir birliği oluşmuş ve MHP geleneği reaksiyoner sağ bir parti olarak değerlendirilmiştir. “*Sağ ve sol mutlak kavramlar değil, tarihsel olarak görece kavramlar olduğunu*”³⁹ ve sağ- sol, radikal- ılımlı ayrımlarının kategorik olduğunu belirttikten sonra sağ ve solun belirleyicisi olabilecek bir ölçütün eşitlik ideali karşısındaki tutum olduğunu, özgürlük ideali karşısındaki tutumun ise radikal ve ılımlı arasındaki farkı belirleyebileceğini kaydetmek gerekir.⁴⁰ Bobbio'nun bu işlevsel ayrımı mutlak değildir. Ancak hiyerarşiye değer verme, aile ve toplumsal aidiyet kaynağı olarak görülen diğer yapılara karşı olumlu vurgu, toplumsal iş bölümünün getirdiği “doğal” sonuçları kabul hususundaki yargı, eşitliği mutlak eşitlikten ziyade kanun önünde eşitlik ve fırsat eşitliği olarak gören bakış açısı MHP'yi sağ siyaset içinde değerlendirmeyi

³⁸G. Atılğan, “İdeoloji”, *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Gökhan Atılğan- E. Attila Aytakin (ed.) 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s. 294.

³⁹N. Bobbio, *Sağ ve Sol- Bir Politik Ayrımın Anlamı*, Çev: Zühal Yılmaz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1999, s. 90.

⁴⁰A.g.e., s. 124.

anlamli kilmaktadir. Bu acidan MHP'nin firsat esitliginin onundeki engelleri kaldirmayi vaat eden yoneliimi de anti-ozgurlukcu bir huviyet arz etmektedir. Firsat esitligini saglayacak - Heglyen paradigmaya uygun olarak- ozgurlesme ugragi olarak gorulen devlet; bireyler arasindaki catismayi zorunlu tahkim ile cizecek, bireylerin "gelisimi" icin onlari -aslinda milliyetci doktrindeki adıyla zümreleri- korporatist bir yonelimle zorunlu bir sekilde organize edecek, sermayeyi kontrolüne alacak, diger bireysel ozgurluklerin sınırini ise "Türk milletinin menfaati" ölçütüyle cizecektir. Hal böyle olunca MHP'yi radikal sag bir parti olarak degerlendirmek yerinde olacaktır.

"Geniş teşkilat ve esnek ideolojinin sağladığı imkânlar"⁴¹ ile MHP sag içerisinde konumlandırılmakla birlikte sag siyasetin diger kesimlerinden önemli farklılıklar içerir. Bu farkları belirtmeden önce en başta söylenilmesi gereken MHP'nin kendisini hiçbir zaman sag bir parti olarak degerlendirmedigiidir. Hatta Türkeş'in "*solun ihanete varan davranışlarından dolayı sag ile olan mücadelemizi erteledik*" diye bir söz ettiği de rivayet olunmuştur. Sag siyaset devamlı bir suretle masonlukla, yabancı sermayenin ajanı olmakla, uluslararası sistemin Türkiye'deki uzantıları olmakla itham edilmiştir. Bu eleştirilerin öncelikli olarak MHP çizgisi tarafından sag siyasetin elitlerine yöneltildiğini belirtmek gerekir. Yoksa Ülkücü Hareket'in tabanının en fazla benzeşim gösterdiği grup, yine sag partilerin tabanıdır. Bu eleştirilerin ardında sag siyaseti domine edememe yoksunluğunun yarattığı tepki birincil niteliktedir. "Benzerleri" için "mücadele" edenlerin "benzerleri" tarafından kabul görmemesi, bununla birlikte sisteme tutunma için sag siyasetçiler dışında gidecek yerinin olmaması Ülkücü Hareket ile sag siyasetin arasında aşılması güç paradoksal bir ilişki yaratmıştır. Bununla birlikte MHP bir sag parti olarak; gençliği politik bir aktivizm içerisinde örgütlemesiyle, güçlü liderlik anlayışıyla, farklı toplumsal kesimleri içine alan örgütlenme girişimiyle, doktriner taraflıyla,

⁴¹ K. Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", s. 666.

şiddete başvurusuyla, siyasi aktivizmiyle, kalkınmayı otoriter devletçi ve yer yer korporatist bir zihinle değerlendirmesiyle diğer sağ partilerden ayrılır.

Hem sağa hem sola karşıtlığın MHP açısından imkânının olmadığını söyleyerek “sağ” kimliği sahiplenmeye ve bu nispette sağı bütünsel olarak etkilemeye çalışan istisnai bir isim Dündar Taşer’dir. Taşer’in katkısı 1960’lar Türkiye’sinin kalkınma hususunda genel bir eğilim olarak tarihe yönelimini milliyetçi bir anlayış ve otoriter bir kavrayışla Türk muhafazakârlığı içinde yeniden yorumlamasıdır.⁴² *İtaat, şecaat, vekar* üçlü formülü toplumsal mutabakatı sağlayacaktır. Taşer için kuvvetli, haysiyetli bir devlet olmak müreffeh bir cemiyet olmaktan önce ve yücedir.⁴³ Bu anlamda dost-düşman ikiliğini sınıf çatışması yerine statüsü çatışması olarak değerlendirip bürokrasinin ve doğal olarak devletin sahibi addettiği CHP’nin karşısına “milleti temsil eden” MHP’yi yerleştirerek milliyetçiliğe toplumsal bir taban tutma arayışı içindedir. Bu nispette hem siyasi yelpazede MHP’ye sağda bir yer açılırken hem de milliyetçiliğin tekeli MHP’ye alarak sağ siyasetin söylemsel, önemli bir argümanı elinden alınmaya çalışılır. Taşer *Devlet Gazetesi*’nde yazdığı yazılarda AP’ye en sert eleştirileri yöneltmiş olmakla birlikte eleştirilerinde derin bir felsefi ayrışma dinamiği gözlemlemek mümkün değildir. Eleştirilerinin odağı; liderlik, yöntem ve önceliklerdir. Taşer; güçlü, muktedir bir liderlik arzulamakta, otoriter-devletçi bir yöntemi tahayyül etmekte, refahtan önce güçlü devlet olmaya öncelik vermektedir.

1.2. MHP Liderliği ve MHP Seçmenin Niteliği

MHP liderliği, temsil teorileri bağlamında bir *vesayet modeli*⁴⁴ örneği olmakla birlikte *kişilik kültürü*⁴⁵ oluşturmuş bir yönelim arz eder. Türkeş, liderlik tarzı bakımından *dönüşümcü*

⁴² M. Yılmaz, “Dündar Taşer”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 669.

⁴³ T. Feyizoğlu, a.g.e., s. 64.

⁴⁴ A. Heywood, *Siyaset*, Çev: Fahri Bakırcı, 19. Baskı, Ankara, BB101 Yayınları, 2018, s. 302.

⁴⁵ *Kişilik kültürü* kavramı için bkz. A. Heywood, *Siyaset*, s. 448.

*liderlik*⁴⁶ özellikleri göstermekte, ideolojik inançları uygulamaya koyacak kişisel kararlılığa ve siyasal iradeye sahip bir figür olarak belirmektedir. Çalışmanın ilk iki bölümünde Ülkücü Hareket'in hikayesinin Türkes paralelinde anlatılmasının sebebi budur. Ancak bu durum Ülkücü Hareket'in salt olarak Türkes ikonundan müteşekkil olduğu gibi bir çıkarıma sebebiyet vermemelidir. Ülkücü Hareket, Türk milliyetçiliğini kitlelere benimsetebildiği nispette kitle ile parti liderliği, siyasal kurumsallaşmanın doğasına uygun bir şekilde diyalektik bir süreç yaşamış ve iki kesim de birbirini dönüştürmüştür. Türkes'in Ülkücü Hareket için önemi elbette yadsınamaz. Onun Türk milliyetçisi çevre içinde 1960 darbesi öncesindeki tanınırlığı, darbe sonrası dönemde kendisine milliyetçi hareketin lideri (başbuğluk) payesinin verilmesine sebep olmuştur. Türkes de bu imajın altını giriştiği ilişkiler ve kurduğu örgütler ile doldurmayı başarmıştır. Bu durum Türkes'in milliyetçi yönelimlerinin şans eseri milliyetçi bir parti lehinde somutlaştığı gibi bir mana ifade etmemektedir. Türkes, Türk milliyetçiliğini, Türk milletinin dünya görüşü yapma arzusunu 1960 darbesinden önce de taşımaktadır. Ancak bunun somut yönteminin bir siyasi parti hareketi eliyle yapılabileceğine dair girişim birinci ve ikinci bölümde detaylandırılan tarihsel gelişmelerin nihayetidir. Solun yükselişi, TİP'in solun marjında bir parti olarak kuruluşu, dünya genelinde artan refah talebine Türkiye'nin istenilen yanıtı verememesi, gençliğin 1960'larda siyasal aktivizme artan oranlarla katılımı, İslam'ın toplumsal-siyasal bir kimlik olarak rüştünü ispat etme arayışları ve en nihayetinde bir bütün olarak toplumsal değişim ve dönüşüm ilgili dönemin konjonktürünü ve bu minvalde milliyetçi bir siyasetin imkânını ortaya çıkarmıştır.

Bu şartlar altında MHP, *“mülksüzleşen geleneksel orta sınıfların kapitalist modernleşmeye anti-komünizm kılığında bir tepki olarak eski statülerinin devamını sağlayacak bir “nizam” duygusu vereceğine dair güven”*⁴⁷, toplumsal statü atlamanın eşliğindeki yeni

⁴⁶ A.g.e., s. 453.

⁴⁷T. Bora ve K. Can, a.g.e., s. 49-50.

okumuş kesimin istediği statünün önünde kültürel engeller olduğuna dair inancın getirdiği sığınma hissi ve otoriter bir yönetimle ülkenin sorunlarının çözülebileceğine dair Türkeş'in paternal liderliğine yüklenen inanç, yaşama biçiminin değişeceğine dair kuşkuya kapılan kesimlere yönelen yerel alt kültürleri olumlayan sembolik dilin varlığı ile taban bulabilmiştir. Bu değerlendirmeler mutlak kategoriler oluşturmak için yapılmış değildir.

Ülkücü hareketin sınıfsal karakteri çeşitli şekillerde tasvir edilmiştir.⁴⁸ Bu hususta göze çarpan temel sorun bir siyasi hareketin yeknesak bir sınıfsal kompozisyona sahip olacağına dair Marksist yanılgıdır. Bu sorun tersinden şöyle de dile getirilebilir. Eğer Ülkücü Hareket belirli sınıfsal aidiyetlerin ifadesiyse, ilgili sınıfın bu aidiyetleri taşıyan temsilcilerinin Ülkücü Hareket'e kanalize olmaması açıklanmaya muhtaç bir durumdur. Hal böyle olunca yapılması gereken psikolojik, sosyolojik, sınıfsal vb. yönelimlerin hep birlikte ele alınarak değerlendirilmesidir. Bu hususta bu çalışmanın önerisi Ülkücü Hareketin kitleselleşme dinamiğini, kurabildiği alternatif toplumsallaşma biçiminde aramaktır. Ülkücülük zihinsel kalıbını inşa eden *ethos* ve *pathos*'un birlikte değerlendirilmesi ile -varsa- bir Ülkücü *logos*'una ulaşılabileceğini öne sürmekteyim. Aksi yönde çabaların, yani logosa mantıksal içerikler teksif ederek -ki bu genellikle Ülkücü Hareket için faşizmin çeşitli veçhelerinin kalıplarını Türkiye siyasetine transfer ederek yapılır- tündengelimci bir yöntemle değerler evreni yaratmanın açıklayıcı olmadığını savunuyorum. MHP tabanını oluşturan kesimleri içine alan bir *habitusun*⁴⁹ inşa edilebilmesi ve bu nispette Ülkücülüğün alternatif bir toplumsallaşma yaratabilmesi cihetinde ilgili dönemde kitlesini inşa edebildiğini düşünüyorum. Yukarıda saydığım özellikler ilgili dönem için anlamlıdır. Bugünkü Ülkücü kimliğinin bu özellikler üzerinden anlamlandırılabilmesine dair bir iddiayı taşımıyorum. Bununla birlikte Ülkücü Hareket'in 1990'lı yıllara bakılarak anlamlandırılma çabası⁵⁰ da doğru bir yöntem olarak

⁴⁸K. Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", s. 663.

⁴⁹ Habitus kavramını; öğrenilmiş, alışkanlık olmuş hal ve davranışlar biçimi olarak kullanıyorum.

⁵⁰ Bu çabanın örneği için bkz. T. Bora ve K. Can, a.g.e.

görülmemektedir. 1980'lerle birlikte gelişen neo-liberal iktisadi politikaların etkisinde, dünyayla etkileşimi daha açık, şehirleşme oranı önemli ölçüde artmış, dinsel kimliğin reaksiyoner potansiyelinin farkına varmış Türkiye'si ile 1965-1980 döneminin gerçekliğinin birebir örtüştüğünü söylemek mümkün değildir. Bu bakımdan Ülkücü Hareket'e dair bütünsel bir çalışmanın tarihsel süreci ve dönüşümleri takip edecek bir süreklilik ve bütünlük içinde olması gerektiği kanısındayım. Bu sebeple bundan sonraki kısımlarda Ülkücü Hareket'in tarihsel dönüşüm ve süreklilik ilişkisi önemli tarihsel uğraklara işaret etmek suretiyle tartışılacak, kurumsallaşma ve örgütlenme serüveni Türkiye siyasetinde yaşanan gelişmeler ekseninde değerlendirilecektir. Ülkücü Hareket'i anlama çabası içinde Türkiye siyasetinin diğer siyasal pozisyonlarının konumlanması da Türk milliyetçiliğinin kendini var etmeye çalıştığı düzlem ekseninde incelenecektir.

2. 27 MAYIS, 13 KASIM, 21 MAYIS VE TÜRKES

Türkiye'de Türkçü bir kimlikle üretilen milliyetçilik siyaseti 27 Mayıs öncesi süreçte derneklerde ya da belirli bir yayın organı etrafında kümelenen isimlerce sürdürülen bir faaliyet sahasına sahiptir. Bu minvalde etki alanı oldukça sınırlı olup siyasal meselelerde kamuoyu oluşturma gücü yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte DP içinde Sait Bilgiç, Tahsin Tola gibi Türkçüler'in siyaset yaptığı biliniyordu. *Türk Milliyetçiler Derneği*'nin⁵¹ üyesi olan bu isimler kolaylıkla DP'den ihraç edilebilmişti. Türk milliyetçilerinin her şeyi ile sahiplenecekleri bir parti yoktu. Anadolucu bir milliyetçi olan Remzi Oğuz Arık⁵² liderliğinde kurulan *Türkiye Köylü Partisi*⁵³, bünyesinde Cezmi Türk, Tahsin Demiray gibi tanınmış Türkçüleri

⁵¹ Türk Milliyetçiler Derneği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Kılıç, *Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat: Türk Milliyetçileri Derneği*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.

⁵² Arık'ın milliyetçilik düşüncesi için bkz. R. O. Arık, *Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

⁵³ Bkz. M. K. Kaynar, Et al., *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri, Der. Mete Kaan Kaynar*, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2007, s. 97.

bulunduruyordu. Ancak bu parti de kitlelerden teveccüh görmemişti., Türkiye Köylü Partisi'nin 1958 yılında birleştiği Cumhuriyetçi Millet Partisi [CMP]⁵⁴ ise Millet Partisi [MP]'nin⁵⁵ ardılı olarak kurulmuş sağ-popülist bir parti hüviyetindeydi. “1944 yargılamaları”⁵⁶ ile beli bükülen, Türk milliyetçiler Derneği'nin kapatılmasıyla güçsüzlüğü aşikâr hale gelen milliyetçiler için hikâyenin dönüm noktası 27 Mayıs 1960 askeri darbesi olmuştur. 27 Mayıs darbesini gerçekleştiren cuntanın mensuplarından Albay Alparslan Türkeş, milliyetçi-Türkçü mahfilin bilinen simalarındandı. Bu durum ilgili cenahta Türk milliyetçiliği fikrinin iktidarı için ümit ışığı oldu.

Türkeş 27 Mayıs'a katılma motivasyonunu şu sözlerle açıklamıştır:

*“Atatürk inkılabları yerinde saymadılar gerilediler... Politikacılar dini istismar ettiler, son devirde her iki parti de istismar yolunu tuttu... Bizim hürriyet mücadelemiz yeni değildir. III. Selimle başlamıştır ama bizden 50 sene sonra hürriyet mücadelesine başlayanlar bizden ileridedir.”*⁵⁷

Bu istikametten bakınca Türkeş'in darbeye katılmasında ana motivasyonun akamete uğrayan Kemalist modernleşme hamlesini sürdürmek olduğu görülebilir. Modernleşmenin kesintiye uğramasının başta gelen sorumlusu olarak ise iktidar hudutlarını aşacak şekilde yöneten Demokrat Parti [DP] ve bir bütün halinde siyasetçiler gösterilmektedir.⁵⁸ Türkeş kendi

⁵⁴ Bkz. A.g.e., s. 100.

⁵⁵ Bkz. A.g.e., s. 83.

⁵⁶ İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermeye yaklaştığı bir dönemde Sabahattin Ali ile arasındaki hakaret davasının duruşması için Ankara'ya gelen Nihal Atsız'ın kalabalık bir öğrenci kitlesi tarafından karşılanması ise başlayan gösteriler, Komünizm karşıtı bir hüviyete bürünmüştür. Miğfer devletlerinin yenilgisinin aşikâr görüldüğü bir momentte bu gösteriler bahane edilerek dönemin Türkçüleri “İrkçılık-Turancılık” olarak bilinen davada yargılanmıştır. 3 Mayıs Hadisesi için Bkz. G. G. Özdoğan, “Turan”dan “Bozkurt”a- Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946), 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015; N. Atsız, Çanakkale'ye Yürüyüş, Türkçülüğe Haçlı Seferleri, 3. Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık 2015; H. Yıldırım, 3 Mayıs 1944 İrkçılık Turancılık Davası, İstanbul, Togan Yayınları, 2015; İ. E. Darendelioğlu, Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga, İstanbul, Oymak Yayınları, 1976.

⁵⁷ C. F. Başkut, “Başbakanlık Müsteşarı Albay Alparslan Türkeş ile Görüşme”, Cumhuriyet, 17 Temmuz 1960.

⁵⁸ F.S. Sanlı, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisi'ne- Tarihi Süreç, İdeoloji ve Politika (1960-1969), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019, s.102.

siyasi konumunu, “*kendimi bildim bileli, Türk milletinin her türlü tutsaklıktan ve sömürölmekten kurtulması ve korunması için çareler araştırdım ve bunları sağlamak için mücadele ettim*”⁵⁹ demek suretiyle açıklamaktır. Türkeş bu minvalde kendisine göre uygun şartları ilk olarak 27 Mayıs darbesinde bulmuştur.

27 Mayıs’ın akabinde Türkeş fiili başbakanlık demek olan “Başbakanlık Müsteşarlığı” görevine atanmıştır.⁶⁰ Bu atama ile Türkeş, Cemal Gürsel’in “*Eminence Grise*”⁶¹si konumuna yükselmiştir. Sanlı’ya göre bu atamanın gerçekleşmesinde üç sebep olabilir. Bunlardan ilki Türkeş’in gelecek tasavvurunun etkisiyle müsait konjonktürde “re’sen” olabileceği, ikincisi Türkeş’in iyi derecede İngilizce bilmesinden dolayı dış basınla münasebeti sağlama kolaylığı, son olarak ise Türkeş ile Gürsel arasındaki ilişkinin darbe öncesine dayanmasından dolayı Türkeş’in, Gürsel’in tanıdığı az sayıda cunta üyesinden birisi olması sebeplerinden biri dolayısıyla gerçekleşmiştir.⁶² Edindiği pozisyon ve iktidarı sivillere devretme hususundaki isteksizliği dönemsel bir analogi ile Türkeş’in Nasır’a⁶³ benzetilmesine ve “ihtilalin kudretli albayı” olarak anılmasına sebep olmuştur.⁶⁴ Türkeş’in gerçekte böyle bir güce sahip olmadığı Milli Birlik Komitesi’nde [MBK] tasfiye edilebilmesiyle ortaya çıkacaktır. Ancak söz konusu isnat gerek CHP çevresi gerekse de cunta içerisindeki Türkeş karşıtı isimlerce kullanıma sokulacaktır.

12 Haziran 1960 tarihinde darbe yönetimi “geçici anayasa” ilan etmiş ve MBK adı verilen cuntanın kimlerden oluştuğu kamuoyuna ilan edilmiştir.⁶⁵ Bu raddeden sonra komite

⁵⁹ A. Türkeş, *27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler*, İstanbul, 2. Baskı, Dokuzışık Yayınevi, 1977, Önsöz.

⁶⁰ Türkeş bu atamayı “*Ben o günlerde ihtilal kadrosunun en güçlü kişisiydim. Ve ihtilal olur olmaz da Başbakanlık Müsteşarlığımı işgal ettim*” sözleriyle açıklamaktadır. Bkz. a.g.e., s. 37.

⁶¹“Eminence Grise” kavramı için bkz. F.S. Sanlı, a.g.e., s.107.

⁶² F.S. Sanlı, a.g.e., s.108-109.

⁶³ Cemal Abdunnasır, Hür Subaylar Hareketi’nin 1952 yılında Mısır’da gerçekleştirdiği darbenin liderlerindendir. Darbenin ardından Devlet Başkanı olarak Orgeneral Muhammed Necib belirlenmiştir. 1954 yılında yapılan bir iç darbe ile de Albay Nasır devlet başkanı olmuştur. Bkz. O. Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, 28. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2018, s. 301-302 ve 419-423.

⁶⁴ . H. Turgut, a.g.e., s. 257-260.

⁶⁵ F.S. Sanlı, a.g.e., s. 132-133.

içerisindeki belirli kliklerin mücadelesi söz konusu olmuştur. Bu mücadele içerisinde iktidarı uzun süre elinde tutmak ve belli başlı reformları gerçekleştirmek için *hükmedici pretoryan*⁶⁶ bir rejim kurma eğilimindeki radikal genç subayların lideri olarak Alparslan Türkeş ismi öne çıkmıştır. Bu durumun nihayetinde komite içi mücadele şiddetlenmiş, Türkeş'in MBK dönemi faaliyetleri de mücadelenin tasfiyeye yol açmasına imkân sağlamıştır. Bu faaliyetlerden ilki, DP'nin oy tabanını konsolide edecek *Milli Birlik Partisi* kurma girişimidir. Bu adla bir parti kurulması MBK içinde tartışılmış, Cemal Gürsel de bu yönde çalışmalar yaptırmıştır. Parti kurma konusunda istekli olan ekibin üyeleri sonraki yıllarda Türkeş ile CKMP'de siyaset yapacak MBK üyeleridir. Türkeş de böyle bir niyetinin olduğunu anılarında açıklamıştır.⁶⁷ Türkeş ilgili anılarında bu yönde bir girişimin İsmet Paşa'dan şikayetçi olduğunu dile getiren DP kitesine yönelerek toplumsal yarılmayı engelleyeceğini ve ilgili kitlenin siyasetin dışına itilmesini önleyeceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Bu girişimin akamete uğramasının sebebi olarak ise komite içindeki CHP yanlısı isimleri göstermiştir. Türkeş'in siyaset öncesi döneminde bile CHP karşıtı bir imaj ve yöneliminin olduğunu kaydetmek açısından bu girişim önemlidir.⁶⁸

Türkeş ve kendisine yakın olan grubun MBK dönemindeki faaliyetlerinden ikincisi *Öncü* adında bir gazetenin kurulmasıdır. Türkeş söz konusu faaliyeti “27 Mayıs Harekatı'nın kadrosu, girilecek reformların anlatılması ve komiteye sözcülük etmesi için bir gazete kurulmasını istiyordu. Ancak bu fikre muhalif olanlar da yok değildi”⁶⁹ diyerek sahiplenecektir.

⁶⁶ Nordlinger'den mülhem bu kavramsallaştırmaya göre asker-sivil ilişkileri pretoryan olan veya olmayan rejimler şeklinde tasnif edilir. Pretoryanizm, silahlı kuvvetlerin bir ülkede siyasete yön vermek için doğrudan ya da dolaylı müdahalede bulunması, siyasetin üzerinde bir vesayet odağı haline gelmesi gibi durumlara referans veren bir kavramdır. Pretoryan rejimler; riyaset/veto rejimleri, muhafız rejimler ve hükmedici rejimler olarak tasnif edilmiştir. Hükmedici pretoryan rejim ise iktidarı doğrudan elinde tutma şeklinde tevarüs eder. Bkz. E. A. Nordlinger, *Soldiers in Politics: Military Coups and Governments, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1977.*

⁶⁷ Bkz. H. Turgut, a.g.e., s. 235- 239.

⁶⁸ Türkeş 27 Mayıs'a katılma motivasyonunu anlattığı-yazıldığı dönem itibariyle hitap ettiği kitleyi de göz önüne almak kaydıyla değerlendirilebilecek- eserinde “ihtilal” fikrinin tarihçesini CHP döneminden başlatır. Subayların ve genel olarak ülkenin durumunun “kötüye gidişinin” sebebi olarak ilk CHP devri gösterilir. DP döneminde gerçekleştirilen 27 Mayıs darbesine ise iktidarın tekrar CHP'ye geçmesini engellemek için katıldığını iddia eder. A. Türkeş, 1977, s. 16, 22, 26 ve 156.

⁶⁹ H. Turgut, a.g.e., s. 244.

Komite içerisinde tartışmalara sebep olan bu girişim Türkeş grubu tarafından hayata geçirilmiştir. Gazetenin yayınlanması için kurulan “Yeni Işık” adındaki şirketin yöneticilerinin Türkeş ile olan organik ilişkisi⁷⁰ bu gazetenin Türkeş’in ileriye dönük düşüncelerinin bir gereksinimi olarak kurdurulduğunu göstermektedir. Söz konusu gazete, Türkeş ve 13 MBK üyesinin tasfiyesi sonrasında el konularak yayın hayatına başka bir istikamette bir süre devam etmiştir.⁷¹

Türkeş ve arkadaşlarının üçüncü faaliyeti *Türk Kültür Dernekleri*’nin ihdasıdır. Bu kurum revize edilmiş bir halkevi formu gibi görünmektedir. Ancak dernek Türkeş’in MBK döneminde muktedir olabildiği bir devrede faal olsaydı ne gibi faaliyetleri yürüteceği bilinmemektedir. Her şekilde kısa sürede iktidarı sivillere devretmesi beklenen bir yönetimin unsurlarının, gençlik yetiştirmek gibi uzun erimli bir proje için dernek kurması, niyetlerini belli eden bir gelişmeydi. Türkeş anılarında bu kurumu kurdurma sebebini “*Türk gençliğini Marksist ve bölücü ideoloji tesirlerine karşı uyarmak, onları milli kültürle yoğurmak, teşkilatlandırmak*” olarak belirtmiştir.⁷² Derneğin başkanlığına Türkeş’in akrabası olduğu iddia edilen Şahap Homriş getirilmiştir.⁷³ 14 MBK üyesinin komiteden atılmasının ardından bu dernek de *Öncü Gazetesi* gibi muktedir olan grubun kontrolüne girmiştir.

Türkeş grubu olarak bilinen kligin içerisinde yer aldığı en netameli konu, *Ülkü ve Kültür Birliği Projesi*dir. Bu proje MBK içerisindeki *Sosyal İşler Komitesi*⁷⁴ tarafından, başında Emekli Kurmay Albay Muhterem Seral’ın bulunduğu bir komisyona hazırlanmıştır.⁷⁵ Milli

⁷⁰ Bkz. F. S. Sanlı, a.g.e., s. 168.

⁷¹ H. Turgut, a.g.e., s. 245.

⁷² H. Turgut, a.g.e., s. 270.

⁷³ Bkz. F. S. Sanlı, a.g.e., s. 170.

⁷⁴ Türkeş, ilgili projenin kendisinin olmadığını, Sosyal İşler Komitesi’nin başında Sami Küçük’ün bulunduğunu söylemektedir. Bkz. H. Turgut, a.g.e., s. 270. Ancak Türkeş, yukarıda da belirtildiği gibi ilerleyen yıllarda kaleme aldığı Dokuz Işık’ta bu projeyi hayata geçirmek istediğini beyan etmektedir. A. Türkeş, Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı, s. 289.

⁷⁵ Ü. Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, 2.Baskı, Boyut Kitapları, İstanbul, 2004, s. 365.

Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Basın- Yayın Genel Müdürlüğü gibi kuruluşları bir başkanlığa bağlayarak milleti seferber etmeyi hedefleyen proje, kamuoyunda çeşitli eleştirilere sebep olmuştur. Kanun teklifi olarak sunulan bu tasarının altında MBK'nin Türkeş yanlısı olmayan üyelerinin de imzası bulunmaktadır.⁷⁶ Ancak Türkeş ve diğer radikal subaylar tasfiye edilince ilgili proje Türkeş ve arkadaşlarına teşmil edilmiştir.

İlgili grubu tasfiyeye götüren son hareket üniversitelerde gerçekleştirilen ve “147’ler ” olarak anılan tasfiyedir. 27 Ekim 1960 tarihinde 147 öğretim üyesi “üniversite reformu” adı altında görevlerinden uzaklaştırılmıştır.⁷⁷ Bu hadisenin en ateşli savunucuları arasında Türkeş’e yakınlığıyla bilinen Numan Esin ve Muzaffer Özdağ gibi isimler bulunmaktaydı. Söz konusu gelişmelerin nihayetinde komite içerisinde bir tasfiye yarışı başlamıştır.⁷⁸ Bu yarış içerisinde Türkeş ve arkadaşları da girişimde bulunmaya hazırlanıyordu.⁷⁹ Ancak 13 Kasım 1960 tarihinde Türkeş ve 13 MBK üyesi tasfiye edilmiş, Türkiye’den oldukça uzak başkentlerdeki çeşitli büyükelçiliklere “müşavir” sıfatı ile gönderilmiştir.⁸⁰ Bu ekip, daha sonraki dönemde “14’ler” adı ile anılacaktır.⁸¹

14’ler yurtdışında da faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Çeşitli tarihlerde bir araya gelip ortak hareket etme keyfiyetini değerlendirmişlerdir.⁸² Ancak ilgili görüşmelerden bir lider etrafında birleşip ortak hareket edecek bir ekip düsturu teşkil etmemiştir. Liderlik meselesi Orhan Kabibay ile Türkeş’in şahsı üzerinden tartışılmıştır. Türkeş, 11 Haziran 1962 tarihinde

⁷⁶ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 185.

⁷⁷ A.g.e., s. 180.

⁷⁸ Türkeş söz konusu devreyi komiteden kendisine yakın olan arkadaşlarına “Milli Birlik Komitesi bu havada yararlı hizmetler yapamaz, bir tasfiye yapalım ve direksiyonu kesin olarak elimize alalım” demek suretiyle aksettirdiğini dile getirmektedir. Bkz. H. Turgut, a.g.e., s. 271.

⁷⁹ Bkz. A.g.e., s. 271-275.

⁸⁰ S. Aydın- Y. Taşkın, 1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi, 6. Baskı, İletişim Yayınları, 2018, s. 77.

⁸¹ 14’ler şu isimlerden oluşmaktadır: Alparslan Türkeş, Orhan Erkanlı, Orhan Kabibay, Şefik Soyuyüce, Muzaffer Karan, Dündar Taşer, Rıfat Baykal, Ahmet Er, Numan Esin, Muzaffer Özdağ, İrfan Solmazer, Münir Köseoğlu, Muzaffer Kaplan, Fazıl Akkoyunlu. Bkz. a.g.e., s. 77.

⁸² H. Turgut, a.g.e., s. 335.

Kabibay'a gönderdiği mektupta liderliğin 14'ler için zaruri olduğunu, aksi takdirde 14'lerin sindirileceğini beyan etmiştir.⁸³

14'lerin kendi aralarındaki ihtilaflar devam ederken TSK içerisinde cuntaların varlığı su yüzüne çıkmıştır. Kore'de görevli olduğu için 27 Mayıs'a dahil olamayan Albay Talat Aydemir'in liderliğinde "Albaylar Cuntası" oluşmuş, lider konumunda Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'ın bulunduğu "Türk Silahlı Kuvvetler Birliği" [SKB] adlı cunta kurulmuştur. Öte yandan 9 Temmuz 1961'de yeni Anayasa %61,74'lük "evet" oyu ile kabul edilmiştir.⁸⁴ Anayasa referandumunun ardından Yassıada'daki yargılamalar sonuçlanmış, birçok eski DP'li çeşitli hapis cezalarına çarptırılırken eski Başbakan Adnan Menderes, eski Dışişleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve eski maliye bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir.⁸⁵

27 Mayıs'ın ardından ilk genel seçimler ise böyle bir atmosferde 15 Ekim 1961 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Seçimde CHP %36,74; AP [Adalet Partisi] %34,79; YTP[Yeni Türkiye Partisi] ⁸⁶ %13,73; CKMP %13,96 oranlarında oy almıştır.⁸⁷ Hiçbir parti tek başına hükümet kurmaya yetecek çoğunlukta oy alamamıştır. Seçimi CHP'nin kazanamaması ve DP'nin mirasını devraldığını ileri süren ve onun seçmen tabanını hedef kitlesi olarak gören AP ve

⁸³ A.g.e., s. 317. Türkeş Erkanlı'ya gönderdiği bir mektupta ise ideolojik yönelimini açıklamıştır. Türkiye fikir hayatının kısa özetini yapan Türkeş kendisinin ırkçı ve Turancı olmadığını, Türkiyecilik temelli bir milliyetçilik görüşüne sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bu fikrin Birinci Dünya Savaşı ile ortaya çıktığını dile getiren Türkeş, ilgili görüşün başta Atatürk olmak üzere Türk aydınlarının birçoğu tarafından benimsendiği iddia ederek şöyle devam etmektedir: "*Türklüğün yegane varlığı olan Türkiye'yi her çeşit macera ve riskten koruyarak modern uygarlığa ulaştırmak gayesini güder. Türkiye dışında Türkler hakkında iyi temenniler beslemekle birlikte onların mukadderatını kendilerine ait bir mesele olarak kabul eder*". Bkz. A.g.e., s. 302-305. Türkeş, Yeni Delhi'de sürgündeyken bir İngiliz hariciye görevlisi ile yaptığı görüşmede idealinin "Lasky tipi bir sosyalizm" olduğunu belirtmiş, arkadaşlarından birinin "Lord Beveridge"nin düşünceleri üzerine çalıştığını beyan etmiştir. Bkz. R. Ekşi, *Amerikan İngiliz ve Fransız Belgelerinde Alparslan Türkeş*, 2. Baskı, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, 2007, s. 294.

⁸⁴ S. Aydın- Y. Taşkın, A.g.e., 86.

⁸⁵ Türkeş'in siyasi kariyerinde kendini izah etme yolunda en çok çaba harcadığı konulardan birisi "idamlar" meselesidir. Türkeş'in idamların yapıldığı dönemde yurtdışında sürgünde olması bir vakiadır. Bununla birlikte siyasal mücadeleye atıldıktan sonra özellikle DP'nin devamı niteliğindeki bir parti olan AP çevresinden siyasal bir hamle olarak bu yönde isnatlar Türkeş'e yöneltilmiştir. Türkeş, idamlara karşı çıkmak amacıyla 7 Eylül 1961'de Devlet Başkanı Cemal Gürsel bir mektup yazmış ve idamların gerçekleştirilmesi halinde ortaya çıkacak mahsurları Gürsel'e bildirmiştir. Türkeş'in girişimleri sonuçsuz kalmış, idamlar gerçekleştirilmiştir. Ancak Türkeş, siyasal hayatı boyunca bu idamların yükünden kurtulamayacaktır. İlgili mektup için bkz. H. Turgut, a.g.e., s. 333-334.

⁸⁶ YTP için bkz. M. K. Kaynar, Et al., a.g.e., s. 131-133.

⁸⁷ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 99.

YTP'nin beklenilenden yüksek oy alması SKB'yi harekete geçirmiştir. SKB ileri gelenleri tarihe “21 Ekim Protokolü” olarak geçecek bir protokol imzalamıştır. Bu protokole göre meclis toplanmadan, 25 Ekim'e kadar yönetime el koyulacaktı. Ancak devreye dönemin Genelkurmay Başkanı ve SKB'nin onursal başkanı olan Cevdet Sunay girdi. Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı, İnönü'nün Başbakan olacağı bir sistem üzerine uzlaşılması üzerine SBK beklemeye çekildi.⁸⁸ Bu şartlar altında CHP ve AP'nin bakan verdiği, Cumhuriyet tarihindeki ilk koalisyon hükümeti kurulmuştur.

Ülke içerisinde bu gelişmeler yaşanırken 14'ler arasında bir görüş ve eylem birliği söz konusu olmamıştır. Farklı grupların farklı mülahazalar ile Türkes'i ya da Kabibay'ı liderlik için desteklemesi ile 14'lerin arasında bir bütünlük gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte 14'ler arasında hükmedici pretoryan bir rejim ihdas etme konusunda fikir birliği varsa da kurulacak sistemin yürüteceği siyasa konusunda aynı görüşte olduklarını söylemek mümkün gözükmemektedir.

1961 Ekim 1961 tarihinde gerçekleştirilen seçimin sonuçları, 14'lerin farklı bağlamlarda yeniden gündeme gelmelerine sebep olmuştur. Seçim sonuçları ordu, medya ve mektep üçlüsünü memnun etmemiş, radikal olarak değerlendirilen ve dışlanan 14'lerin iktidarda uzun dönem kalma fikirleri, başka gruplar tarafından da sahiplenilmiştir. Bu bağlamda anılması gereken grup *Albaylar Cuntası* ile *Yön-Devrim Hareketi*dir. *Yön Dergisi* 20 Aralık 1961'de yayınlanmaya başlamıştır.⁸⁹ Kalkınma, demokrasi ve Kemalizm temalarıyla DP karşıtı muhalefetin içinden doğan⁹⁰ hareket⁹¹, Kemalizm'in kalkınma yolundaki maarifçiliğini

⁸⁸ A.g.e., s. 100.

⁸⁹ G. Atılğan, *Yön- Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*, 2. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2018, s. 52.

⁹⁰ A.g.e., s. 36.

⁹¹ Derginin ilk sayısında 1042 kişinin imzaladığı “Yön Bildirisi” büyük ses getirmişti. Bildirinin ana teması kalkınmadır. Kalkınma için yeni bir devletçilik anlayışının hakim kılınması yegane yol olarak işaret edilmiştir. S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.109. Bildirinin tam metni için bkz. a.g.e., s. 508-512.

iktisadiyatçılığa evirmiştir.⁹² Atılgan'a göre bu hareket 1965 seçimleri sonrasında iktidar stratejinde bir değişikliğe giderek demokratik yollarla bir cephe hükümetinin iktidara gelmesinin imkânsızlığını anlamış ve Türkiye'nin kurtuluşunu kesin bir şekilde “devrim”de görmüştür.⁹³ Bu hareketin Türk siyasal hayatına etkisi ilerleyen yıllarda hissedilecektir. *Yön-Devrim* hareketinden önce “devrim” amaçlı girişimler daha yakın tarihlerde gerçekleştirilmiştir. 22 Şubat 1962 tarihinde Albay Talat Aydemir öncülüğünde bir darbeye kalkışılmış ancak darbe girişimi başarısız olmuştur.⁹⁴ Söz konusu girişim Türkeş tarafından desteklenmemiştir. Türkeş anılarında Aydemir'in darbe yapacak nitelikleri haiz olmadığına dair ifadeler kullanmıştır.⁹⁵ Diğer taraftan 1961 seçim sonuçları sonrasında Sanlı'ya göre, Türkeş'in AP'ye entegre edilmesini amaçlayan bir takım girişimler olmuştur.⁹⁶ Söz konusu iddiaları Türkeş de dile getirmiştir.⁹⁷ sağ yönelimli basında Türkeş'i “beklenen ve özlenen adam” olarak sunan tasvirler çıkmış⁹⁸, politikaya atılmasının muhtemel olduğuna dair haberler yayınlanmıştır.⁹⁹ Bu gündemin akabinde bir süre daha sürgünde kalan Türkeş¹⁰⁰, 22 Şubat 1963 günü Türkiye'ye dönmüştür.¹⁰¹ Türkeş'i Edirne'de aralarında 14'lerden Mustafa Kaplan¹⁰², CKMP milletvekilleri İsmail Hakkı Yılanlıoğlu ve Hami Tezkan'ın da bulunduğu¹⁰³ milliyetçi siyasete yakınlık duyan gençlerden müteşekkil bir grup karşılamıştır.¹⁰⁴ İlerleyen günlerde Türkeş,

⁹² G. Atılgan, 2018, s. 74-85.

⁹³ A.g.e., s. 193-194.

⁹⁴ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.112-115.

⁹⁵ H. Turgut, a.g.e., s. 337.

⁹⁶ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 220.

⁹⁷ H. Turgut, a.g.e., s. 366-368. Türkeş'e göre ilerde AP'nin genel başkanlığına da aday olacak Sadettin Bilgiç böyle bir niyeti kendisine ilk açandır. Türkeş, Bilgiç'in bu yönde çalışmalar yaptığını ve kendisini AP'ye üye olmaya davet ettiğini ileri sürmüştür. Söz konusu iddia Bilgiç tarafından yalanlanmıştır. Bkz. H. Turgut, a.g.e., s. 464. Türkeş'in aktardığı ikinci girişim Karadeniz bölgesinden 9 il başkanın kendisine genel başkanlık teklifi ile geldiğidir. Bu iddiaya dair herhangi bir yalanlamaya rastlanmamıştır.

⁹⁸ Milliyetçi muhafazakar cenahtan Türkeş'i savunan yazılar ihtilalin hemen arkasından yayınlanmaya başlamıştır. İlgili cenahın sembol ismi Peyami Safa'nın bu minvalde bir yazısı için bkz. P. Safa, *Din, İnkılap, İrtica*, 6. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011, s. 197.

⁹⁹ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 221.

¹⁰⁰ Türkeş anılarında 1963'ün başında Dışişleri Bakanlığından “göreve devam etmek istiyorsanız memur olarak devam edebilirsiniz” kabilinde bir yazı aldığını, kendisinin bu yazıdan isterseniz yurda dönebilirsiniz anlamını çıkardığını ve bu vesileyle yurda döndüğünü kaydetmektedir. Bkz. H. Turgut, a.g.e., s. 339.

¹⁰¹ H. Öznur, *Ülkücü Hareket: CKMP'den MHP'ye*, C.1, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999, s. 77.

¹⁰² H. Turgut, a.g.e., s. 341.

¹⁰³ *60'lılardan Vatandaş Kurtarma Hikayeleri*, Nuri Gürgür (ed.), İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2014, s. 445.

¹⁰⁴ H. Öznur, 1999(a), s.77.

“Türk Milletine Beyanat” başlığıyla bir açıklama yaparak 19 Mayıs tarihinde “Huzur ve Yükselme Derneği” adında bir dernek kurulacağını kamuoyunu ilan etmiştir.¹⁰⁵ Derneğin açılışı 27 Mayıs’a ertelenmiş ancak araya giren bir olay vesilesiyle bu mümkün olmamıştır. 22 Mayıs 1963 tarihinde Albay Talat Aydemir yeni bir darbe girişiminde bulunmuş ancak yine başarısız olmuştur. Darbe girişiminin ardından 14’lerden Türkeş¹⁰⁶, Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal ve Fazıl Akkoyunlu tutuklanmıştır.¹⁰⁷ 14’lerden söz konusu dört kişi 3,5 aylık tutukluluğun ardından beraat etmiştir. Bu olay Türkeş açısından AP’de siyaset yapma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Darbe bir seçenek olmaktan çıkınca da Türkeş ve arkadaşları için tek yol olarak sivil siyaset kurumu kalmıştır.¹⁰⁸ *Huzur ve Yükselme Derneği* girişiminin akabinde Türkeş’in önünde artık iki tercih söz konusudur. Ya yeni bir parti kurulacak ya da mevcutlardan küçük bir parti ele geçirilecektir.

Darbenin ardından ilk yerel seçimler 17 Kasım 1963 yılında yapılmıştır. Oylarını %45,8’e çıkaran AP seçimlerden zaferle ayrılmıştır.¹⁰⁹ Seçimin diğer önemli sonucu ise YTP ve CKMP’nin oylarının erimesidir. CKMP, darbe sonrasında oluşan CHP-AP koalisyonunun dağılmasının ardından CHP ve YTP ile birlikte II. İnönü hükümetinde yer almıştır. CKMP aynı zamanda bu tercih sebebiyle “başsız” kalmıştı. CHP ile hükümet kurulmasına karşı çıkan Genel Başkan Osman Bölükbaşı istifa etti ve yeniden “Millet Partisi”ni kurdu.¹¹⁰ Yerel seçimlerde ortaya çıkan tablo CKMP ve YTP’nin koalisyonu bozmasına sebep oldu. Darbe sonrasında III. İnönü hükümeti olarak 25 Aralık 1963 yılında bir azınlık hükümeti kuruldu.¹¹¹ 27 Mayısı takip eden dönemde gerçekleşen biri ulusal, diğeri uluslararası nitelikteki iki gelişme ilerleyen

¹⁰⁵ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 269.

¹⁰⁶ Türkeş ile Aydemir 10 Nisan 1963 tarihinde daha sonra “Taş Ocağı Zirvesi” olarak anılacak bir görüşme gerçekleştirmiştir. Türkeş hatıralarında bu görüşmede Aydemir’e kendi liderliğinde birleşme ve meşru siyasi faaliyette bulunmayı teklif ettiğini ancak Aydemir’in bu teklifi kabul etmediğini, bu sebeple aralarında bir anlaşma gerçekleşmediğini, kendisinin 22 Mayıs ile alakasının bulunmadığını aktarmıştır. Bkz. H. Turgut, a.g.e., s. 352.

¹⁰⁷ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 116.

¹⁰⁸ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 277.

¹⁰⁹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 121.

¹¹⁰ M. K. Kaynar, Et al., a.g.e., s. 85.

¹¹¹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 125.

yıllarda Türkiye'nin gündeminde önemli yer teşkil edecektir. Bunlardan ilki Türkiye İşçi Partisi [TİP]'nin kurulmasıdır. 13 Şubat 1961'de kurulan TİP¹¹², çok partili dönemde Türkiye'nin parlamentoda temsil edilen ilk “Sosyalist” partisi olmuştur. TİP'in kuruluşu ile birlikte Türkiye'de ilk defa merkez partiler dışında bir “doktrin partisi” siyasal yelpazedeki yerini almış; solda yaşanan bu durum, yelpazenin diğer uçlarının da siyasete dahil olmasını hızlandırmıştır.¹¹³ Diğer gelişme ise Kıbrıs olaylarıdır. 1964 yılında had safhaya ulaşan çatışmalar nihayetinde Türkiye “garantör ülke” sıfatıyla adaya müdahale kararı almış, bunun üzerine ABD Başkanı Johnson 5 Haziran 1964'te Türkiye'ye gözdağı veren bir mektup yollamıştır.¹¹⁴ Bu mektupla birlikte Kıbrıs konusu, uluslararası nitelikte bir sorun olarak Türkiye siyasetinde önemli bir gündem maddesi olarak belirmiş, Türk milliyetçiliğinin de verimli bir yeşerme alanı olmuştur.

Bu konjonktür içinde CKMP'ye lider arayışları gündeme gelmiştir. Türkeş, CKMP yöneticileri Mehmet Altınsoy, Ahmet Oğuz ve İrfan Baran'ın kendisini partiye davet ettiklerini iddia etmiştir.¹¹⁵ Türkçü *Ötüken Dergisi*'nin iddiasına göre 1963 yılı sonunda Türkeş'e yakın olan Rifat Baykal, Numan Esin ve Muzaffer Özdağ ile CKMP yöneticilerinin arasında görüşmeler gerçekleştirilmiş, bu görüşmelere Nihal Atsız'ın kardeşi Necdet Sançar başkanlık etmiştir.¹¹⁶ *Ötüken Dergisi* çevresi bu dönemde Türkeş'i açık bir şekilde destekleyecektir.¹¹⁷ Türkeş bu arada 1964 olayları sebebiyle Kıbrıs'a gidip direnişi örgütleme girişimlerinde bulunmuştur.¹¹⁸ Ayrıca hem parti içinden Türkeş'e muhalefet edilmesi hem de 14'lerden

¹¹² M. K. Kaynar, Et al., a.g.e., s. 126.

¹¹³ TİP için yerinde bir değerlendirme ile “katalizör” benzetmesini kullanan bir değerlendirme için bkz. A. Varel, “Altmışlar Yılları Türkiye'sinde Sınıf ve Siyaset: Meşruiyetin Savaşımı, Siyasal Yükseliş ve İç Bölünmeleriyle TİP”, *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, Mete Kaan Kaynar (ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 397.

¹¹⁴ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 127.

¹¹⁵ H. Turgut, a.g.e., s. 389.

¹¹⁶ “Milliyetçi Umumi Efkâr Bir Açıklama”, *Ötüken Dergisi*, Sayı 21, 24 Eylül 1965, s. 5-6.

¹¹⁷ Atsız ve çevresi ile CKMP-MHP geleneğinin ilişkileri hakkında süreli yayınlar üzerinden tafsilatlı bir değerlendirme için bkz. O. Karabulak, *Atsız ve Türkçülüğün Yarım Asrı- Süreli Yayınlarında Türk Milliyetçiliğinin Seyri (1931-1975)*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2017, 298-355.

¹¹⁸ Dündar Taşer bu girişimin gerçekleşmeme sebebinin İsmet İnönü olduğunu öne sürmüştür. “Türkeş, arkadaşları ile Kıbrıs'a gitmeye kararlıydı. Heyet hükümetle temas etti. Sonunda resmi bir kişi: ‘Sayın İnönü diyor ki, eğer

Türkeş'e yakın isimlerin partiye katılma hususunda fikir birliğine varamamaları sebebiyle Türkeş ve arkadaşlarının partiye katılmaları 1965 yılına kadar ertelenmiştir. Sanlı'nın dikkat çektiği üzere Türkeş'in CKMP'ye girişinde değişen seçim sistemi de etkili olmuş olabilir.¹¹⁹ 13 Şubat 1965 tarihli 656 sayılı kanuna göre partiler, illerin yanında, ülke çapında aldıkları oy oranına bağlı olarak belirli sayıda milletvekili ile temsil edilecektir.¹²⁰ “Milli bakiye” olarak adlandırılan bu sistem, küçük partilerin temsil imkânını azami ölçüde artırmıştır. Söz konusu gelişmeler ışığında Türkeş ile birlikte 14'lerden Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal, Ahmet Er ve Dünder Taşer 31 Mart 1965 tarihinde CKMP'ye katılmıştır. Türkeş ve arkadaşlarının partiye katılması ile birlikte Türk milliyetçiliği siyasetinin tarihinde yeni bir döneme girilmiştir. Hemen belirtmelidir ki bu kısımdaki Türkeş odaklı anlatı, siyasal anlamda Türk milliyetçiliği tarihini Türkeş'le eşitlemek gibi bir düşünceyle malul değildir. Türk milliyetçiliği için yeni bir pratik olan partili mücadele biçiminin tecrübe edilmesi manasında Türkeş'in CKMP'de siyasete dahil olması yeni bir dönemin işaretidir. Bu amaçla Türkiye'de bu zemini hazırlayan sürecin panoraması verilmiştir.

3. CKMP'YE İLTİHAKTAN MHP'NİN İNŞASINA

Türkeş ve arkadaşlarının CKMP'ye girişi ile birlikte CKMP'ye yön verme çabaları katılım töreninden itibaren başlamıştır. Bu törende konuşan Türkeş, “sosyal adalet”, “devlet merkezli kalkınma” ve “komünizmle mücadele” eksenli bir konuşma yapmış, “gerçek Atatürkçüleri” memleketi kalkındırmak için partiye davet etmiştir.¹²¹ Türkeş'in partiyi dönüştürme düşüncesi kapsamında “İşçi Komitesi” ve “Köylü Komitesi” adı altında iki yeni

Türkeş Kıbrıs'a giderse Türkiye'nin Kıbrıs'a yardımlarını keserim.” haberini getirdi. Bu haber karşısında yapılacak bir şey kalmamıştı. Gitmekten vazgeçildi.” Z. N. Aksun, a.g.e., 33.

¹¹⁹F. S. Sanlı, a.g.e., s. 289.

¹²⁰S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 136.

¹²¹H. Öznur, 1999(a), s. 84.

komite kurulmuş, Türkeş “toprak reformu”nu zaruri gördüğünü açıklamıştır.¹²² Bu dönemde geçmiş dönemde Türkeş ile 14’lerin liderliği için mücadele eden Orhan Kabibay ile onun yanında yer alan MBK eski üyeleri Orhan Erkanlı ve İrfan Solmazer CHP’ye geçmiştir.¹²³ Bu isimlerin CHP’ye kabulünde¹²⁴ Türkeş ve arkadaşlarının CKMP’ye girişi kadar Türkiye’nin içine sürüklendiği hükümet krizi de etkili olmuştur. 6 Haziran 1964 günü mevcut genel başkan Ragıp Gümüşpala’nın vefatı üzerine AP’de genel başkanlık seçimi yaşanmış, parti liderliğine genç ve dinamik bir isim olan Süleyman Demirel seçilmiştir.¹²⁵ Demirel’in milliyetçi-mukaddesatçı olarak bilinen Sadettin Bilgiç’e karşı kongreyi kazanmasında sermaye, ordu ve ABD çevresinin desteği önemli rol oynamıştır.¹²⁶ Yüksek bir oyla AP Genel Başkanı seçilen Demirel, III. İnönü hükümetini düşürmek için girişimlere başladı. 1965 yılı bütçe görüşmelerinde bu fırsatı elde etti. İnönü hükümeti, bütçesi onaylanmayınca istifa etti ve yerine Suat Hayri Ürgüplü’nün başbakanlığında AP, MP, CKMP ve YTP’nin katılımıyla bir koalisyon kuruldu.¹²⁷ Bu durumda CHP içinde muhalefetin tonu yükselmişti. Bu muhalefetin temelinde partide reform yapılması yönündeki talep yer alıyordu.¹²⁸ İşte bu ihtiyaca bir nebze olsun cevap vermek adına 14’lerden bu üç ismin partiye kabul edildiği öne sürülebilir.

CKMP’ye katılan Türkeş, 21 Nisan 1965 günü parti genel müfettişi tayin edilmiştir.¹²⁹

Bu durum kendisine illeri dolaşarak parti kongresine hazırlık yapma imkânı vermiştir. Türkeş, genel başkanlığa aday olmak için uygun zemini CKMP Genel Başkanı Ahmet Oğuz eski

¹²² F. S. Sanlı, a.g.e., s. 292.

¹²³ Y. Emre, *CHP, Sosyal Demokrasi ve Sol- Türkiye’de Sosyal Demokrasinin Kuruluş Yılları (1960- 1966)*, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 83.

¹²⁴ Üç ismin CHP’ye kabulüne en sert tepkiyi verenlerden birinin *Ötüken* Dergisi olması ve tepkide kullanılan ifadeler Türkçü çevrenin Türkeş’e bakış açısını göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Dergide çıkan bir yazıda Kabibay’ın bu girişiminin “*sırf inat olsun diye*” yapıldığı, ancak kendisinin lider hüviyetinde biri olmadığı, Türkeş’in ise İnönü ile birlikte Türkiye’nin kabul edilmiş iki liderinden biri olduğu dile getirilmektedir. Bu yazıdaki bir öngörü ise hayli ilginçtir. Bu yazıda Türkeş’in ilk kurultayda genel başkan olacağı yazılmıştır. İlgili sayıda ayrıca Türkeş’in 3 Mayıs münasebetiyle bir mesajı da yayınlanmıştır. Bkz. “Ötüken’den Sesler, *Ötüken Dergisi*, 17. Sayı, 15 Mayıs 1965, s. 6 ve 10-11.

¹²⁵ T. Demirel, *Adalet Partisi- İdeoloji ve Politika*, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, 37-38.

¹²⁶ A.g.e., s. 38.

¹²⁷ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 133-134.

¹²⁸ Y. Emre, a.g.e., s. 83.

¹²⁹ H. Öznur, 1999(a), s. 85.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile görüşünce elde etmiştir.¹³⁰ Bu görüşmenin CKMP yöneticilerine haber verilmeden yapıldığı ve AP'yle iş birliği zemini arandığı iddiasıyla , kongrenin seçim öncesine alınması talebi dile getirilmiş, bu talep CKMP GİK'te görüşülmüş ve kabul edilmiş, bu gelişmeler üzerine CKMP Genel Başkanı Ahmet Oğuz 17 Haziran 1965 günü istifa etmiştir.¹³¹ Türkeş'in genel başkanlığa aday olacağına dair beklentiler had safhada iken kendisiyle ilişki içinde bulunan ve AP'den istifa etmiş üç milletvekili¹³² ve 14'lerden beş isim daha¹³³ CKMP'ye katılmıştır. Bu konjonktürde Türkeş'in genel başkan adaylığını açıklaması gecikmemiştir. Türkeş ve arkadaşları yeni bir parti programı hazırlamış, 256 maddeden oluşan bu program CKMP içerisinde tartışmalara sebep olmuştur.¹³⁴ İlgili programda partinin gaye ve hedefi şu şekilde tarif edilmiştir:

“Gayemiz, Türkiye’de insan hak ve hürriyetlerini kişinin ve toplumun refah ve huzurunu; sosyal güvenliği gerçekleştirecek ve teminata bağlayacak bir devlet düzeni ve yönetimini bütün müesseseleri ile birlikte hızla kurmaktır. Hedefimiz, çağdaş insanlığın ortak medeniyetine yapıcı olarak katılmaktır. Bu amaçla Partimiz, devletin bütün güç ve imkânlarının ileri bir hayat tarzı kurmak ve yaşatmak için seferber edilmesini, milletin çağdaş bilim ve tekniğe göre teçhiz ve teşkilâtlandırılmasını gerekli görür. Devlet yönetiminde ve toplum hayatında bilimsel düşünce ve plân ilkesinin egemenliğini istiyoruz.”¹³⁵

Partinin bu gaye ve hedeflere hürriyet, milliyet, ahlâk, ilim, toplumculuk, gelişme, halkçılık, köylücülük ve endüstrileşme ilkeleri ile ulaşacağı vurgulanmıştır.¹³⁶ Bu programda

¹³⁰ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 300.

¹³¹ H. Öznur, 1999(a), s. 87.

¹³² Bu isimler; Gökhan Evliyaoğlu, Mustafa Kemal Erkovan ve İsmail Hakkı Yılanlıoğlu’dur. Bkz. F. S. Sanlı, a.g.e., s. 304.

¹³³ Bu isimler; Numan Esin, Mustafa Kaplan, Şefik Soyuyüce, Fazıl Akkoyunlu ve Münir Köseoğlu’dur. Bkz. H. Öznur, 1999(a), s. 87.

¹³⁴ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 312-318.

¹³⁵ CKMP, Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye için CKMP Programı, Ankara, Arı Matbaası, 1965, s. 3.

¹³⁶ A.g.e., s. 3.

partinin Türklük kavramsallaştırması da ortaya koyulmuştur. Partinin “ben Türk’üm” diyen ve kendini “Türk sayan” her insanı Türk kabul edeceği belirtilmiş, *“Türk oluş: Kendini Türk Milletine mensup bilme şuuru, Türk kültürüne sevgi duygusu, Türk olarak yaşamak iradesi ve Türk devletine sadakattir”* şeklinde ifade edilmiştir.¹³⁷ Bu noktada ilgili geleneğin ilk programının millet kavramsallaştırmasının “sivil” bir nitelik arz ettiğini belirtmek gerekir. Programda toplumsal iş bölümü kaynaklı sınıflaşma tabii görülmekle birlikte sınıf savaşı reddedilmekte, sınıfların kaynaştırılması arzu edilmektedir.¹³⁸ Programın en ilgi çekici maddelerinden biri gençlikle ilgilidir. Gençlerin Türkiye’yi “yeniden inşa etmek için” eğitilmesi gerekli görülür.¹³⁹ Bu madde geleceğe matuf bir şekilde değerlendirildiğinde konu edinilen geleneğin fikrîsel planda köşe taşlarından biri olduğunu belirtmek gerekir.

Programda din konusu “vicdan hürriyeti” ve “laiklik” ile birlikte değerlendirilmiş, “dine hürmetkar” bir bakış açısı ortaya koyulmuştur. Dini yaşayışa devletin sınırları dışında kalmak kaydıyla hürriyet tanınmıştır.¹⁴⁰ Programın genelinde “reform” ve “planlama” kavramları ağırlık taşımaktadır. Türk milliyetçiliğini temel ilkelerden biri olarak kabul eden programda milliyetçilik şöyle tarif edilmiştir:

*“Türk milletine, kültürüne, devletine, sevgi bağlılık ve hizmet ülküsüdür. Türk milletine beslenen büyük sevginin ifadesi olan milliyetçiliği, kurucu, koruyucu, yaratıcı, yükseltici, ilerletici bir ruh ve şuur ve kudret kaynağı olarak görüyoruz.”*¹⁴¹

¹³⁷ A.g.e., s. 4.

¹³⁸ A.g.e., s. 5.

¹³⁹ A.g.e., s. 6.

¹⁴⁰ A.g.e., s. 7-8.

¹⁴¹ A.g.e., s. 9.

Söz konusu milliyetçilik “anti emperyalist”, “barışçı”, “hürriyetçi” ve “demokratik” olarak nitelendirilmiştir.¹⁴² Program, “Türk milli kurtuluş hareketinin” özel adı olarak tarif edilen “Atatürkçülüğün” ikinci safhası olarak takdim edilmiştir.

Partinin 7. Büyük Olağanüstü Kurultayı bu atmosferde 30 Temmuz- 1 Ağustos 1965 tarihinde gerçekleştirilmiştir.¹⁴³ Türkeş, kongreden önce Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ile görüşüp kendisinden tavsiyeler almıştır.¹⁴⁴ Kongrede kısa ama vurucu bir konuşma yapan Türkeş, seçimi rakibi Ahmet Tahtakılıç’ın önünde bitirmiştir. Türkeş 699 oy alarak CKMP’nin yeni genel başkanı olmuştur.¹⁴⁵ Türkeş ve arkadaşlarının hazırladığı, yukarıda ayrıntıları verilen program da değişmeden kabul edilmiştir.¹⁴⁶

Türkeş’in parti genel başkanı olması Türkçü çevrelerde büyük bir sevinç yaratmıştır. Necdet Sançar *Ötüken* Dergisi’ndeki bir yazısında Türkeş’in genel başkan olmasıyla birlikte CKMP’nin Türk milliyetçiliği temelinde bir “fikir partisi” olduğunu, bu girişimin Türkçülüğe “atılım” imkanı vereceğini, Türkçülüğün CKMP ile Türkiye’ye “hakim” olabileceğini ifade ediyor; milliyetçilerden bu yapılanmaya destek istiyordu.¹⁴⁷ Sançar bir başka yazısında Türkeş’in olumlu bulduğu niteliklerini sayarak onu Türkçü gençlere tanıtmış ve onun “Türk milletine büyük hizmetler edeceğine” dair umudunu dile getirmiştir.¹⁴⁸ Bu durum milliyetçi oluşumların Türkeş’e bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir.

Genel başkan seçilmesinin ardından AP’ye ve CHP’ye yakın basında Türkeş’e yönelik “otoriterlik” ve “faşizm” temalı eleştiriler yükselmiş, bu eleştirilere karşı ilginç denilebilecek bir destek *Yön Dergisi*’nden gelmiştir. Kapağında Türkeş’in portresi ile birlikte “*Türkeş Faşist*

¹⁴² A.g.e., s. 9.

¹⁴³ H. Öznur, 1999(a), s. 98.

¹⁴⁴ H. Turgut, a.g.e., s. 392.

¹⁴⁵ H. Öznur, 1999(a), s. 103.

¹⁴⁶ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 325.

¹⁴⁷ N. Sançar, “Türkiye’de Fikir Partileri”, *Ötüken Dergisi*, 20. sayı, 16 Ağustos 1965, s. 3.

¹⁴⁸ N. Sançar, “Türkeş Hakkında”, *Ötüken Dergisi*, 21. sayı, 24 Eylül 1965, s.3-4.

Değil Romantiktir” ibaresi bulunan dergiye göre Türkeş’in başarısının sırrı, planlı ve programlı bir çalışma yürütmesidir. Yazıda Türkeş’in kendisini sahipsiz kalan muhafazakâr bir kitleye lider olarak benimsettiği, “milli bakiye sisteminden” dolayı AP’nin kendisinden çekindiği, seçimlerin ardından “CHP-CKMP-TİP” koalisyonun kurulabileceği, bu çerçevede Türkeş’in programının “ileri ve demokratik” bir nitelik arz ettiği vurgulanmıştır.¹⁴⁹ Türkeş’e yönelik bu ihtiramın bir sebebi AP ile benzer bir seçmen kitlesine hitap ettiği için AP karşısında CKMP’nin güçlenmesini istemek ise diğeri de Türkeşli CKMP’yi *antiemperyalist cepheye* dahil etme çabasıdır. Bu strateji dönemin *Yön* çevresinin iktidar stratejisi ile uyumludur.¹⁵⁰ Yön hareketi bu devrede “ihtilal” yerine antiemperyalist bir “cephe hükümetini” hesap ediyordu.¹⁵¹ Türkeş’e biçilen bu “üçüncü dünyacı” imajı¹⁵² kısa sürede silinecektir.¹⁵³

Parti, Türkeş yönetiminde yaklaşan seçimlere hazırlanırken aynı zamanda bir hükümet krizi ile de uğraşmıştır. Türkeş’in genel başkan seçilmesi ile CKMP’li sekiz milletvekili üç senatör partiden istifa ettiler.¹⁵⁴ Bu isimlerden ikisi Hasan Dinçer “Milli Savunma Bakanı”, Seyfi Öztürk ise “Köy İşleri Bakanı” görevini sürdürüyordu. Türkeş, bu şartlar altında iki ismin istifasını istemiş, bu isimler istifaya yanaşmayınca bir kriz oluşmuştur. Nihayetinde Türkeş’in talebi ağır basmış ve bu iki isim istifa etmiştir. Bu kriz atlatıldıktan sonra CKMP, iki ay gibi bir süre içerisinde seçimlere katılmak durumunda kalmıştır.

CKMP 10 Ekim 1965 seçimleri için kitabî sayılabilecek bir propaganda yürütmüştür. Halkın kısa vadeli ihtiyaçlarına dönük bir retorik yerine uzun vadeli planların kitlelere ulaştırılması amaçlanmıştır. CKMP’nin propagandası, seçim çalışmasından ziyade bir

¹⁴⁹ Yön, “Adalet Partisi TİP Gibi Türkeşli CKMP’den De Korkuyor: Türkeş Nedir Ne Değildir? ”, 5 Ağustos 1965.

¹⁵⁰ Sol hareketlerin ordu ile ilişki düzlemi hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz. Ö. M. Ulus, *Türkiye’de Sol ve Ordu*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.

¹⁵¹ Atılğan, 2018, s. 176-177.

¹⁵² Türkeş’ten bu yönde beklentisi olan bir diğer isim İsmet Giritli’dir. Giritlinin Türkeş’i savunan yazısının tam metni için bkz. C. Anadol, *Türkeş*, 3. Baskı, İstanbul, Milliyetçi Anadolu Yayınları, Tarihsiz, 247-249.

¹⁵³ F. Yaşlı, *Antikomünizm, Ülkücü Hareket ve Türkeş*, 2. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2019, 158.

¹⁵⁴ H. Öznur, 1999(a), s.110.

kalkınma reçetesine benzemektedir. Seçim için kullanılacak sloganlardan bazıları ise şunlardır: “Türkiye aç hürlerin, tok esirlerin ülkesi olmamalıdır”, “milliyetçiliğimiz; barışçı, hürriyetçi, demokratik, sosyal ve iktisadidir”, “batı Türkiye sayesinde, Türkiye batı sayesinde kuvvetlidir”, “Türklüğün şerefli mazisine inanıyoruz”, “faşizm, Nazizm ve komünizmin karşısındayız”, “Türk’üm diyen herkes Türk’tür”.¹⁵⁵

CKMP’nin 1965 yılı için hazırladığı seçim bildirisi “Tanrı’nın karar anında sana yardımcı, neticenin de büyük milletimiz, aziz yurdumuz için hayırlı, uğurlu olmasını diliyoruz” temennisi ile başlamıştır. “Cihan medeniyetine ve barışına yüzyıllarca önderlik yapan bir milletin çocukları” olarak tarif edilen Türk milletinin, içinde yaşadığı şartlar kabul edilemez bulunmaktadır. Türkiye mevcut şartlarda “geri kalmış” bir ülke olarak değerlendirilirken bu durumdan CHP veya AP iktidarı ile çıkamayacağı dile getirilmektedir. Yeni teşekkül eden CKMP kadrolarının “köhne, faşist partilere ve Marksist macera fikrine ve denemelerine tamamen karşı” olduğu belirtilmiş, “Allah’a inandığımız gibi Türk Milletinin yüksek kabiliyetine, sağduyusuna ve başarıya ulaşacağımıza inanıyoruz” denilmiştir.¹⁵⁶ Bildirgenin temel inançlar bölümünde öne çıkan temalar şunlardır: “refah devleti”, “kanun hakimiyeti”, “toplumsal adalet”, “milleti yeniden teşkilatlandırmak”, “yardımlaşma”.¹⁵⁷ Programın ilgi çekici retoriklerinden birisi “milli menfaatlere uygun sermayenin” komünizme karşı güvenceye alınacağı taahhüdüdür. Bu maddenin sermaye çevrelerine güven vermek için yazıldığını düşünmek akla yatkın gözükmektedir. Programda ayrıca muhafazakâr çevrelere sempatik gelecek “İlahiyat Fakültesini, Yüksek İslâm Enstitüsü’nü geliştirme”, “aile birliğini kuvvetlendirme” ve “doğum kontrolü”ne karşı çalışma gibi vaatlerde bulunulmuştur.¹⁵⁸ Programda yurttaşların gündelik hayatına doğrudan müdahil olacak “beden terbiyesini

¹⁵⁵ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 342.

¹⁵⁶ CKMP, 1965 Seçim Bildirisi, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1965, s. 3-6.

¹⁵⁷ A.g.e., s. 7-9.

¹⁵⁸ A.g.e., s. 9-13.

geliştirmek” gibi biyo-politik taahhütler söz konusudur. Bir bütün olarak bakıldığında program, otarşik, kalkınmacı, civic¹⁵⁹ anlamda milliyetçi, reformist, batıcı ve seküler bir nitelik arz etmektedir.

Bahse konu seçim bildirgesi ile yarışa hazırlanan CKMP, 48 ilde seçimlere girebilmiştir. Bunun sebebi YSK’nın aldığı bir karara göre ön seçim yapılmayan yerlerde partilerin merkezden aday gösterememesidir.¹⁶⁰ CKMP’nin adaylarına bakıldığında meslek dağılımına göre “50 avukat, 42 emekli subay, 37 tüccar, 34 memur, 27 iktisatçı ve maliyeci, 27 çiftçi, 26 mühendis ve kimyager, 23 gazeteci, 20 esnaf, 20 işçi, 13 doktor, 8 öğretmen, 8 milletvekili, 8 ev kadını, 6 öğretim üyesi, 6 sendika yöneticisi, 4 dava vekili, 4 bankacı, 3 fabrikatör, 2 bakan, 2 sigortacı bulunmaktadır”.¹⁶¹

Adayların mesleki dağılımına bakıldığında¹⁶² dönem Türkiye’sine göre alt orta sınıf ve orta sınıf yoğunluklu bir kümelenme görülecektir. Türkeş ve arkadaşlarının geçmişiyle bağlantılı bir şekilde 42 gibi yüksek bir sayıda emekli subay seçimlere CKMP listesinden katılmıştır. Aday listesi incelendiğinde işçilerin aday gösterildiği yerlerde genellikle son sıralardan aday gösterildiği gözlenmektedir. Bu durumda listeleri doldurmak ve işçiyle barışık bir görüntü vermek için işçilerin aday gösterildiği yorumu yapılabilir. TİP ile birlikte işçi sınıfı siyasetin öznesi haline geldiği için işçilerin aday gösterilmesi 1965 seçimlerinin önemli olgularındandır. Seçim öncesi dönemde ise CKMP, genel olarak AP’ye karşı bir kampanya yürütmüştür. Bu tercihte AP’nin 27 Mayıs üzerinden Türkeş ve 14’lerden arkadaşlarına yönelik ithamlarının da payı büyüktür.

¹⁵⁹ Soydaşıktan ziyade vatandaşlık ve entegrasyona bağlı, seküler görünümlü bir milliyetçilik türüdür. Etnik milliyetçilikten farklı olarak kavramsallaştırılan bu milliyetçilik türü, milliyetçilik kuramları literatüründe bolca tartışılmakta olan bir konudur ve üzerinde bir uzlaşısı yoktur.

¹⁶⁰ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 340, 253 numaralı dipnot.

¹⁶¹ Yeni İstanbul, “CKMP Önseçim Adaylarının Meslekleri Açıklandı”, 20 Ağustos 1965. Aktaran, F. S. Sanlı, a.g.e., s. 342.

¹⁶² Tüm adayların isim, unvan ve mesleklerinin olduğu liste için bkz. H. Öznur, 1999(a), s.114-126.

10 Ekim 1965 seçimlerinden AP mutlak bir zaferle çıkmıştır. %52,87 oy oranı ile 240 vekil çıkaran parti, tek başına iktidar olacak çoğunluğu elde etmiştir.¹⁶³ CHP ise seçimlerde oy kaybına uğramıştır. Seçim sonuçları CKMP için beklenenden de kötü bir durum ortaya çıkarmıştır. Hâlihazırda 19 ilde seçime giremeyen parti aldığı %2,24 oy oranı ile ancak 11 milletvekili¹⁶⁴ çıkarabilmiş, hem ideolojik olarak karşısına konumlandığı TİP'in hem de CKMP'den ayrılarak başka parti kuran Osman Bölükbaşı'nın MP'sinin gerisinde kalmıştır. CKMP seçimlerde sadece 4 ilde¹⁶⁵ %10'un üzerinde oy alabilmiştir. Türkiye ortalamasının üzerine çıktığı yerler İç Anadolu, Doğu Anadolu'nun batısında kalan iller ve Karadeniz Bölgesi'nin doğusundaki mütedeyyin olarak bilinen küçük şehirlerdir. Üç büyük kentten sadece Ankara'da Türkiye genelinde aldığı oy oranının üzerine çıkabilmiştir. Bu tabloya bakılarak CKMP'nin oy almayı umduğu iktisadi pozisyonundan rahatsız ve yaşam koşullarını iyileştirilmesini talep eden, kentlileşen sınıflardan da oy alamadığı ortadadır. Yüksek oy aldığı birkaç ilde de akrabalık, aşiret bağları, cemaat yapıları vb. yerel dinamiklerin etkili olduğu göze çarpmaktadır.

Bu durum parti içerisinde çeşitli rahatsızlıklara sebep olmuş, süreç İstanbul Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, Sivas Milletvekili Cevad Odyakmaz, GİK üyesi Gökhan Evliyaoğlu ve Genel Sekreter Yardımcısı Ziya Tansu'nun istifası ile sonuçlanmıştır.¹⁶⁶ CKMP geleneğinin uygun ideolojik formunu bulma sürecinde istifalar devam edecektir. İleride görüleceği üzere, partinin temel yönelimlerinin tabanıyla uyumlu bir hüviyete bürünmesi için uzun yıllar geçmesi gerekecektir.

¹⁶³ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 140.

¹⁶⁴ 11 milletvekili şu isimlerden oluşmaktadır: Alparslan Türkeş (Ankara), Rıfât Baykal (Mardin), Fuat Uluç (Mardin), Muzaffer Özdağ (Mardin), Kemal Çıracıoğlu (Afyon), Ahmet Tahtakılıç (İstanbul), İsmail Hakkı Yılanlıoğlu (Kastamonu), Kemal Aytaç (Muş), Cevad Odyakmaz (Sivas), Cemal Karahan (Sinop), Mehmet Altınsoy (Niğde) Bkz. H. Öznur, 1999(a), s. 127-128.

¹⁶⁵ Bu iller: Ağrı, Muş, Niğde ve Uşak'tır.

¹⁶⁶ A.g.e., s. 131.

Milletvekili olduktan sonra Alparslan Türkeş, cumhurbaşkanlığına da aday olmuştur. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in görevini sürdüremeyecek kadar rahatsız olduğuna dair rapor verilince yeni bir cumhurbaşkanı seçilmesi gündeme gelmiştir. CHP ve 27 Mayısı destekleyen kuvvetler İrfan Tansel ismi üzerinde uzlaşmaya yakınken AP karşı hamlesini Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay ile yapmıştır.¹⁶⁷ Sunay'ın ismi öne çıkınca mecliste bir mutabakat oluşmuş ancak CKMP Genel Merkezi yayınladığı bir bildiriyle bu adaylığın "Cumhurbaşkanlığına giden yolun Genelkurmay Başkanlığından geçeceği yolunda bir teamülün başlangıcı" olabileceğini ve "tek adayın demokratik nizama uymayacağını" gerekçe göstererek Alparslan Türkeş'in Cumhurbaşkanı adayı olduğunu duyurmuştur.¹⁶⁸ Seçimler sonucunda Cevdet Sunay 461 oy alarak Türkiye'nin 5. Cumhurbaşkanı seçilirken Türkeş 11 oy alabilmiştir.

Türkeş'in meclise girdikten sonra yaptığı ilk konuşma Süleyman Demirel tarafından kurulan 30. hükümet programı üzerine yaptığı konuşmadır. Türkeş "idari reform", "kalkınma", "planlama", "anti-komünizm" ve "Kıbrıs" temaları üzerine şekillenen bir konuşma yapmıştır.¹⁶⁹ Türkeş, NATO ve CENTO ittifaklarının Türkiye'nin yararına olduğunu öne sürmüş, bununla birlikte "ittifakların yeniden gözden geçirilmesini", "bağımsızlık ve egemenlikle bağdaşmayan" hususların kaldırılmasını, "NATO emrine tahsis edilmiş olan kuvvetlerin" bir kısmının NATO emrinden çıkarılarak "milli kuvvetler haline getirilmesini" veya doğrudan doğruya TSK'nın emrinde "yeni milli kuvvetler" oluşturulmasını istemiştir.¹⁷⁰ Türkeş toprak reformunun ziraat reformunu öncelemesi gerektiğini, köylerin mevcut yapısının altyapıyı tamamlamaya imkân vermediğini söyleyerek köy reformu talep etmiştir. Türkeş'in sık

¹⁶⁷S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 144.

¹⁶⁸M. Taylak, "Alparslan Türkeş Millet Meclisinde", *Alparslan Türkeş Birinci Yıl Armağanı*, Haz. MHP Genel Merkezi, Ankara, Mavi Ofset, 1998, s. 235-236.

¹⁶⁹*Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları (Kanun Tasarısı ve Teklifleri, 27.05.1960- 04.12.1995)*, Haz. Hüseyin Hüsnü Uğur, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2009, s.61-75.

¹⁷⁰ A.g.e., s. 70-73.

sık alkışlarla kesilen konuşması doğru politikaları uyguladığı takdirde hükümete “yardım” edeceğini beyan etmesiyle tamamlanmıştır.¹⁷¹

Türkeş’in anılan konuşması, parti siyasetinde rota değişikliğinin de göstergesi sayılabilir. AP karşıtlığı üzerine kodlanan 1965 seçim çalışmaları beklenen faydayı sağlamamış, geleneksel CKMP kitlesini de partiden uzaklaştırılmıştır. CKMP 5 Haziran 1966 tarihindeki Cumhuriyet Senatosu seçimlerine daha çok CHP ve sol karşıtlığına yönelik bir kampanya ile hazırlanmıştır. Seçim kampanyasında CKMP’nin eski MBK üyelerinin 27 Mayıs’taki rollerini meşrulaştırma gayretleri ön plana çıkmıştır. Seçim sürecinde CKMP adına 15 radyo konuşması yapılmıştır.¹⁷² Konuşmalarda Türkeş, “anti-komünizm”, “Kıbrıs”, “Kalkınma” ve “27 Mayıs” temaları üzerinde durmuştur. Yukarıda bahsedildiği gibi Türkeş ve arkadaşları, seçmenlerin gözünde 27 Mayıs’ın menfi sorumluluğundan kurtulmak istemektedir. Bu minvalde CHP ve tabii senatörler 27 Mayıs’ı saptırmakla suçlanmıştır. Dündar Taşer, yaptığı bir konuşmada CHP’yi “*Hakka karşı, akla karşı ve halka karşı*” olarak tasvir etmektedir.¹⁷³ Rıfat Baykal ise 13 Kasım tasfiyesini “idealist milliyetçilerin iktidardan uzaklaştırılması” olarak tarif etmiştir.¹⁷⁴

Ahmet Er’in yaptığı bir konuşmada ise “Müslüman Türk milleti” terkinin kullanması geleneğin inşası bağlamında önemli bir ilk adım olmuştur. Er, ruhani bağlamı kuvvetli bir konuşma yapmıştır.¹⁷⁵ Konuşmalarda dikkat çeken bir başka konu da Türkeş ve diğer eski MBK üyesi CKMP’linin *Ülkü ve Kültür Birliği Projesi*’ni sahiplenmesi olmuştur. Diğer önemli bir husus CKMP’nin geniş kapsamlı af talebidir. Seçim öncesi tartışılmaya başlayan bu konu AP içerisindeki müfrit-mutedil çatışmasının da su yüzüne çıkmasına vesile olmuştur. Bu seçim

¹⁷¹ A.g.e., s. 74.

¹⁷² Bkz. CKMP, *CKMP’nin 5 Haziran 1966 Tarihinde Yapılan Kısmi Senato Seçimleri Münasebetiyle Yaptıkları Seçim Konuşmaları*, Ankara, Arı Matbaası, 1968.

¹⁷³ A.g.e., s. 20.

¹⁷⁴ A.g.e., s. 28.

¹⁷⁵ A.g.e., s. 55.

dönemi ile birlikte “Milli Doktrin -Dokuz Işık” söylemi de CKMP tarafından kullanıma sokulmuştur.¹⁷⁶

Bütün konuşmacılar konuşmalarını “Tanrı Türkü korusun” sloganı ile bitirmiştir. Türkeş yaptığı iki konuşmada Nihal Atsız’ın “Selam”¹⁷⁷ şiirinden bir dördlük okumuştur.¹⁷⁸ Bunlar CKMP ile Türkçü çevrenin ilişkilerinin bu evrede sorunsuz ilerlediğini göstermektedir. Bu atmosferde yapılan seçimlerde CKMP, geçerli oyların yalnızca %1,9’unu alarak Niğde’de Kudret Beyhan’ı senatör seçtirebilmiştir.¹⁷⁹ Türkeş seçim sonuçlarını “*Türk milleti, yedi aydır devam eden muhalefet hareketini takbih etmemiştir*” demek suretiyle değerlendirmiştir.¹⁸⁰

Seçimlerde alınan yenilgiye karşın Türkçü çevrelerden Türkeş’e destek gecikmemiştir. Kocakurt mahlaslı bir yazar Türkeş’e yönelik -ilerleyen dönemlerde fenomen haline gelecek- “Başbuğ” hitabıyla başladığı bir yazısında, partinin adının ve ambleminin değiştirilerek partiye atılımcı bir hüviyet kazandırmasını salık vermiştir.¹⁸¹ Aynı yazar bir başka yazıda Türkçüleri partiye güç vermek için Türkeş’e desteğe çağırmıştır.¹⁸²

Senato yenileme seçimleri sonrası süreçte yukarıda bahsedilen af tartışmaları ile birlikte AP’nin yaklaşan kongresi müfrit-mutedil mücadelesine sahne olacaktır. Demirel’e karşı yükselen muhalefet AP çizgisini gayrı-İslami olmakla itham ediyordu. Önce anayasanın 163. maddesinden “Nurcuların” affa dahil edilmemesi, daha sonra da Diyanet İşleri Başkanı İbrahim Elmalı’nın görevden alınmasına sebep olan gelişmeler AP içinde başta Osman Yüksel olmak üzere “müfritlerin” tepkisi ile karşılaştı. Bu gelişmelerin sonucunda bir nevi hesaplaşmaya dönüşen AP olağan kongresinde müfritler tasfiye edilmiştir. CKMP bu süreçte mütedeyyin

¹⁷⁶ A.g.e., s. 79.

¹⁷⁷ N. Atsız, “Selam”, *Yolların Sonu*, 11. Basım, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012, s. 38-41.

¹⁷⁸ CKMP, 1968, s.12 ve 46.

¹⁷⁹ H. Öznur, 1999(a), s. 135-136.

¹⁸⁰ CKMP, 1968, s. 80.

¹⁸¹ Kocakurt, “İki Açık Mektup”, *Ötüken Dergisi*, 30. sayı, 25 Haziran 1966, s. 19-20.

¹⁸² Kocakurt, “Teşkilatlanmak”, *Ötüken Dergisi*, 31-32. sayı, Temmuz- Ağustos 1966, s. 15.

kesimin partiye olumlu bakmasını sağlayacak hamlelerde bulunmuştur. CKMP Milletvekili Mehmet Altınsoy, Elmalı meselesiyle ilgili gensoru vererek konuyu meclise taşımıştır.¹⁸³ CKMP'nin Elmalı'ya sahip çıkması ve geniş kapsamlı bir aften yana tavır alması, AP'nin müfritleriyle bağını kuvvetlendirmiştir.

Bu süreçte küçük sağ partilerin (CKMP, MP, YTP) birleşmesi yönünde kamuoyunda bir beklenti oluştuğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁴ 1966 yılının sonuna doğru yayın hayatına başlayan CKMP'nin yayın organı konumundaki *Milli Hareket Dergisi* de bu ihtimale açık kapı bırakmış ancak süreç CKMP'nin arzu ettiği istikamette ilerlememiştir.¹⁸⁵ Bu durumda Osman Turan ve Osman Yüksel gibi isimlerin “gerçek milliyetçi ve mukaddesatçıların toplandığı milli doktrinlere sahip bir parti” olan CKMP'ye geçmesi beklenmekteydi. Geçişin gerçekleşmemesinin sebebi ise bu isimlerin CKMP'den partinin “yüksek kademelerinde vazife istemesi” olarak sunulmuştur.¹⁸⁶

1967 itibariyle yaşanan iki gelişme CKMP'nin dış politikadaki tavrı için açıklayıcı olmuş, CKMP'ye yeni açılım imkânları sağlamıştır. Kıbrıs'ta “Albaylar Cuntası”ndan destek alan emekli Albay Grivas, Yunan kuvvetlerini adaya çıkararak Türk köylerinde toplu kıyımlara yönelmişti. Bunun karşısında sürgündeki Kıbrıslı lider Rauf Denktaş ve arkadaşları gizlice adaya gitmişler ancak yakalanmışlardır. Türkiye ile Yunanistan savaşın eşiğine gelmiş, NATO'nun ve ABD'nin araya girmesi ile Yunan çıkarması durdurulmuş, Yunan askerleri adadan çekilmeyi taahhüt etmiştir.¹⁸⁷ Savaş çıkmadan yatıştırılan bu olayın ardından CKMP mecliste AP'ye karşı güçlü bir muhalefet yürüttü ve hükümetin adaya doğru zamanda müdahale etmediği gerekçesiyle bir gensoru verildi. Gensoru üzerine mecliste bir konuşma yapan Türkeş,

¹⁸³ H. Öznur, 1999(a), s. 139-140.

¹⁸⁴ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 402-403.

¹⁸⁵ Milli Hareket, “Yurtta Geçen Ay”, 12. sayı, Temmuz 1967.

¹⁸⁶ A.g.m., s. 4.

¹⁸⁷ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 149.

Lozan antlaşmasının Yunanistan tarafından delindiğinden bahisle, revizyonist bir söylemle sadece Kıbrıs'ın¹⁸⁸ değil, Batı Trakya ve 12 Ada'nın mevcut statüsünün de gözden geçirilmesini talep etmiştir.¹⁸⁹ Söz konusu gensoru, AP ve CHP'nin oyları ile reddedilmiştir.¹⁹⁰ Bu süreçte Rauf Denktaş'ın yazıları *Milli Hareket* Dergisi'nde yayınlanmıştır.¹⁹¹

CKMP'nin ikinci açılımı Ortadoğu üzerinedir. İsrail ve Arap ülkeleri arasında “6 Gün Savaşı”¹⁹² gündemde olduğu bir dönemde Türkeş'in daha önce *Yeni İstanbul Gazetesi*'nde yayınlanan bir yazısı, *Milli Hareket*'te yeniden yayınlanmıştır. Söz konusu yazıda Türkeş, Türkiye'nin Osmanlı Devleti bakiyesi olduğuna atıf yaparak tarihsel, dini, kültürel bağların olduğu Arap ülkeleriyle münasebetlerin geliştirilmesini talep etmektedir. Bu durumun iktisadi olarak Türkiye'nin de yararına olduğunu savunan Türkeş'e göre İslam alemine yönelişin, herhangi bir “prensip” uğruna feda edilmemesi gerekmektedir.¹⁹³ Bu yaklaşım dozu artan muhafazakâr yönelimin habercisidir.

CKMP'de bunlar yaşanırken 1970'ler boyunca meşru siyasal arenada en ciddi mücadeleyi vereceği CHP'de ise “ortanın solu” söylemi, parti içindeki gücünü iyice artırdı. CHP'nin 18 Ekim 1966'da gerçekleştirilen 18. Olağan Kurultayı'nda mücadele bir anlamıyla “ortanın solu” söylemi taraftarlığı ve karşıtlığına dönüştü. Netice itibarıyla *ithal ikameci*, planlamacı, mutedil bir sosyal demokrasi arayışı olan ortanın solu söylemi taraftarları kurultaydan galip ayrıldı ve bu grubun temsilcisi durumundaki Bülent Ecevit CHP Genel

¹⁸⁸ Türkeş'in Kıbrıs meselesine bakış açısında Kıbrıs'ın Türkiye'ye dahil edilmesi revizyonizm değil doğal bir gelişmedir. Çünkü Türkeş'e göre Kıbrıs “jeolojik yapısı itibarıyla Anadolu'dan kopma bir toprak parçasıdır. İskenderun körfezinden Akdeniz'e doğru uzanmış, Torosların deniz içinde yükselmiş olan bir bölümüdür.” C. Anadol a.g.e., s. 54.

¹⁸⁹ Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları, s.117.

¹⁹⁰ A.g.e., s. 120.

¹⁹¹ R. Denktaş, “Kıbrıs Meselesi”, *Milli Hareket*, 12. sayı, Temmuz 1967, s. 22-23. Aynı derginin 16. sayısı ise kapağında Denktaş'ın portresi ile okuyucuya sunulmuştur.

¹⁹² “6 Gün Savaşı” için bkz. O. Sander, a.g.e., s. 535-537.

¹⁹³ A. Türkeş, “Ortadoğu ve Türkiye”, *Milli Hareket*, Sayı 11, Haziran 1967, s. 5. Sanlı'nın da belirttiği gibi bu yazının müellifinin Dündar Taşer olması muhtemeldir. Ortadoğu perspektifi, en olgun haliyle Taşer'de görülmektedir. Bkz. F. S. Sanlı, a.g.e., s. 412, 557. dipnot. Taşer'in Ortadoğu perspektifi için bkz. D. Taşer, *Mesele*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019, s. 67-68; Z. N. Aksun, a.g.e., s. 110-111.

Sekreterliği'ne seçildi.¹⁹⁴ Ortanın solu söylemine muhalefet eden Turhan Feyzioğlu liderliğindeki grup ise Parti Meclisi bildirisine “CHP sosyalist değildir” hükmünü koyduramayınca isyan bayrağını açtı.¹⁹⁵ Bu tepkiye karşı İnönü'nün ortanın solu söylemine destek olmasıyla birlikte Feyzioğlu ve arkadaşlarına tasfiye yolu açıldı. Feyzioğlu ise kendisiyle beraber hareket eden 47 kişi ile CHP'den istifa etti ve 12 Mayıs 1967'de Güven Partisi'ni [GP] kurdu.¹⁹⁶ Bu gelişme, CKMP'nin yayın organı durumundaki *Milli Hareket*'te yer bulmuş, “*dağ fare doğurmadı ama geçen ay bir fare dağ doğurdu*” yorumu ile okuyucuya duyurulmuştur. İlgili yazıda CHP kütlesinin Feyzioğlu hareketini destekleyeceği öngörüsü, açık bir temenni olarak yer almaktadır.¹⁹⁷ Bu temenninin sebebi, milliyetçilik potasında Feyzioğlu hareketi ile bir uzlaşa yakalanabileceğine dair inançtır.

Türkiye ve dünya siyasetinde bu gelişmeler yaşanırken CKMP 24-25 Kasım 1967 tarihinde 8. Olağan Büyük Kongre'sini toplamıştır.¹⁹⁸ Kongrenin gündeminin partinin isim ve amblem değişikliği olması beklenilmekteydi. Nitekim *Milli Hareket*, kongreden önceki sayısında bu yönde bir gündem oluşabileceğini okuyucularına aktarmış, “*Anadolu'nun birçok yerlerinden gelen birbirini teyit eden haberler, parti ambleminin büyük bir ihtimalle değişeceğini göstermektedir. Değişmesini savunan kişilerin tezi şudur: Terazî uzun yıllardan beri kullanılmakta, aksiyoner havasını kaybetmiş bulunmaktadır. Hele bazı yerlerde halk bu terazîyi Bölükbaşı'nın amblemi sanarak rey vermekten çekinmektedirler. Partinin yeni ve aksiyoner havasına uygun bir amblemin seçilmesi şarttır*”¹⁹⁹ demek suretiyle değişim talebini kamuoyuna açıklamıştır. Dergiye göre partinin amblemi için iki ihtimalden biri “*kurt*” diğeri ise “*üç hilal*”dir. Partinin adı ise “*Milliyetçi Parti*” ya da “*Milli Hareket Partisi*” olacaktır.²⁰⁰

¹⁹⁴ Y. Emre, a.g.e., s. 94-102.

¹⁹⁵ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 154.

¹⁹⁶ A.g.e., s. 156-157.

¹⁹⁷ Milli Hareket, “*Yurtta Geçen Ay- CHP'den Ne Kaldı?*”, Sayı 11, Haziran 1967, s. 3.

¹⁹⁸ H. Öznur, 1999(a), s.143.

¹⁹⁹ Milli Hareket, “*Büyük Kurultay*”, Sayı 16, Kasım 1967, s. 14.

²⁰⁰ A.g.e., s. 13.

Bu beklentiler, ilgili kongrede karşılık bulamayacaktır. Yukarıda bahsedildiği üzere, Türkçü çevrenin de beklentisiyle uyumlu olan değişim talebi, bir sonraki kongrede karşılanacaktır. Bu kongre öncesi dolaşıma sokulan ve *Milli Hareket* Dergisi'nin amblemi olarak da birkaç sayı kullanılan “uçları birbirine değen, döner şekilde bir üç hilal” çizimi ise “gamalı haç”a benzetildiği için yoğun eleştiri almıştır. Kongre sonrası basında tartışılan ikinci mesele, kongrede dağıtılan *Milli Hareket* Dergisi'nin bir sayısının²⁰¹ kapağındaki, Türkeş'in daha önce yapmış olduğu bir konuşmadan²⁰² alıntılanan sözlerdi. Söz konusu konuşmada Türkeş, “*Bu mücadelede herhangi bir sebeple ben düşersem bayrağı kapın, daha ileriye gidin. Geriye dönersem vurun! Dâvaya katılıp, geriye dönen herkesi vurun!*”²⁰³ diye sesleniyordu.

Tek aday olarak katıldığı kongrede “Başbuğ”²⁰⁴ tezahüratı ile karşılanan Türkeş uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında özellikle *Kıbrıs meselesini* gündeme getiren Türkeş, *NATO ittifakının* Türkiye için faydalı olduğunu ancak “*milli menfaatlerin hilafına yapılan antlaşmaların*” gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu ittifakın Türkiye'nin bütün meselelerdeki konumunu belirlemesinin milli menfaatlere ve tarihsel tecrübeye uygun olmadığını dile getiren Türkeş'e göre, Türkiye'nin “Müslüman memleketlerle” olan münasebetini geliştirmesi gerekmektedir.²⁰⁵ Konuşmasının iç siyasetle ilgili kısmında ise “komünizm tehdidine” dikkat çeken Türkeş, gelecek dönemlerin habercisi olan bir çıkış yapmış ve şöyle demiştir:

²⁰¹ Bkz. *Milli Hareket*, Sayı 13-14, Ağustos-Eylül 1967.

²⁰² İlgili konuşma 30 Temmuz 1967 günü yapılan CKMP İstanbul İl Kongresi'nde Alparslan Türkeş'in yapmış olduğu konuşmadır.

²⁰³ *Milli Hareket*, “*Türkeş'in Konuşması*”, Sayı 13-14, Ağustos-Eylül 1967, s. 6.

²⁰⁴ Ülkücü hareket birçok mitik, sembolik ifadeyi Türkçü cenahtan devralmıştır. Ülkücü bilinçaltında varlığını tahkim edebilen bu ifadelerden birisi de eski Türklerde şef, önder anlamına gelen “Başbuğ” nitelendirmesidir. Bu tip ifadeler ve atılganlık, fedakârlık, millet için canından vazgeçme gibi “erdemlerin” kaynağı ise Atsız'ın Ülkücü hareket tarafından çok yoğun bir şekilde okunan edebi eserleridir. Atsız'ın fikri eserlerinin aynı yoğunlukta okunduğunu ve kabul gördüğünü söylemek mümkün değildir. Bkz. N. Atsız, *Bozkurtların Ölümü*, 7. Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 2010; N. Atsız, *Bozkurtlar Diriliyor*, 4. Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 2010.

²⁰⁵ *Milli Hareket*, “*Büyük Kongre*”, Sayı 17, Aralık 1967, s. 17-19.

*“CKMP Türk milletin varlığına, birlik ve bütünlüğüne kasteden fesat hareketlerine karşı amansız bir mücadele açmış bulunmaktadır. Özellikle üniversitelerimiz içerisinde, komünist kışkırtmacılara karşı bu imanlı bir milliyetçi gençlik cephesi yükselmektedir.”*²⁰⁶

Bu yolda örgütlenen gençliğin rehberi olarak ise kapitalizm ve komünizm karşısında “üçüncü bir yol” olarak tarif ettiği “9 Işık Doktrini”ni işaret etmiştir.²⁰⁷ 9 Işık bu kongrede partinin görüşü olarak kabul ve ilan edilmiştir.²⁰⁸ Türkeş, yeniden genel başkan seçildiği kongrenin akabinde manevi vurguları çok güçlü, iktisadi olarak dezavantajlı olan bütün sınıflara umut vadeden, metaforik imgelemi kuvvetli bir konuşma yapmıştır. Daha sonraları Ülkücü hareketin düsturu haline gelecek “Türklük gurur ve şuuru, İslam ahlak ve fazileti” terkibi de ilk defa bu konuşmada kullanılmıştır.²⁰⁹ Bu kongrede ifade edilen İslami vurgusu yüksek söylemler ve *“komünizme karşı politik bir unsur olarak gençliğin telaffuzu... 1967 kongresinden sonrası yaşanacak gelişmeler ve kongrede ortaya çıkan istikamet”*²¹⁰ bakımından aydınlatıcı olmuştur.

Kongre sonrası süreçte CKMP’de bir dönem genel sekreterlik görevini yürütmüş olan Fuat Uluç istifa etmiş, milliyetçi-muhafazakâr camianın sivri kalemi olarak anılan Osman Yüksel ise partiye katılmıştır. 27 Mayıs’ın restorasyoncu-radikal ekibinden bir üyenin istifa edip muhafazakâr yönü ağır basan bir ismin partiye girmesi CKMP’nin evrimi açısından önemli bir göstergedir.

CKMP’nin MHP’ye dönüşümünden önceki son uğraşı 2 Haziran 1968’deki kısmi senato seçimleri ve yerel seçimlerdir. Türkiye genelinde %2 oy alan CKMP, senatör çıkaramamıştır.

²⁰⁶ A.g.e., s. 18.

²⁰⁷ A.g.e., s. 19.

²⁰⁸ M. Yanardağ, *MHP Değişti mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi*, İstanbul, Gendaş Yayıncılık, 2012, s. 33.

²⁰⁹ Milli Hareket, “*Büyük Hedef*”, Sayı 17, Aralık 1967, s. 7.

²¹⁰ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 417.

Aynı gün yapılan yerel seçimlerde ise sadece 5 belediye başkanlığı²¹¹ kazanabilen parti, il genel meclisi seçimlerinde Türkiye genelinde %1 oy alabilmiştir.²¹²

Seçim sürecinde radyoda konuşma yapan Osman Yüksel ve Ahmet Er'in İslami tonu yüksek konuşmaları hem muhafazakârlaşmanın derecesini göstermiş hem de parti içindeki birtakım tartışmaları su yüzüne çıkarmıştır.²¹³ Bu anlamda ilk olarak 14'lerden Numan Esin, partinin “Atatürkçü çizgiden uzaklaşarak radikal sağ çizgiye kayması”nı gerekçe gösterip partiden istifa etmiştir. Bu istifayı, benzer gerekçelere dayanan diğer istifalar takip etmiş, parti genel sekreteri Mustafa Kaplan, GİK üyeleri Şefik Soyuyüce ve Münir Köseoğlu 1968 yılı sonuna kadar partiden istifa etmiştir.²¹⁴

CKMP'de bu gelişmeler yaşanırken 1964 itibariyle üniversitelerde sosyalist gençlik örgütlenmeleri başlamış, 17 Aralık 1965'te bu örgütlenmeler *Fikir Kulüpleri Federasyonu* çatısı altında birleşmişlerdir.²¹⁵ 1969 yılının ekim ayında ise FKF, Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu'na (Dev-Genç) dönüşmüştür.²¹⁶ Bu dönüşüm aynı zamanda sosyalist gençliğin Kemalizm'den ayrılarak militan bir yöne kayışına da işaret eder. 1965-1968 devresi, anti-empyralist söylemi kuvvetli bir sol dalganın tüm dünyada zirve yaptığı bir devredir. “*Filistin kurtuluş mücadelesi, Amerika'nın Vietnam Savaşı'nı genişletmesi (1965), Çin Kültür Devrimi (1966), Che Guevera'nın Bolivya'daki eylemleri (1967) ... Fransa'daki öğrenci ayaklanmaları (1968) ile birlikte küresel tempo hızlanmıştır*”²¹⁷ Bu dalganın Türkiye'ye yansımaları da kuvvetli olmuştur. Anılan üniversite gençliği ABD Büyükelçisi Kommer'in arabasını ODTÜ'de

²¹¹ Bu belediyeler şunlardır: Bilecik-Pazaryeri, Çankırı- Yapraklı, Erzincan-Tercan, Çankırı-Yaylakent, Sivas-Sızır. Bkz. H. Öznur, 1999(a), s. 160.

²¹² A.g.e., s. 158-159.

²¹³ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 421.

²¹⁴ H. Öznur, 1999(a), s. 160.

²¹⁵ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 160.

²¹⁶ T. Bora, *Cereyanlar*, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, 657.

²¹⁷ C. V. Findley, *Modern Türkiye Tarihi- İslamcılık, Milliyetçilik ve Modernlik (1789-2007)*, Çev: Güneş Ayas, 6. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2017, s. 314.

yakmak²¹⁸ gibi eylemlere başlamış, 6. Filoya karşı İstanbul’da eylemler düzenlemiştir.²¹⁹ Sendika örgütlenmeleri ve diğer örgütlenmeler hızla çoğalmış, DİSK, TÖS, Köycülük Derneği gibi yapılar 1969 sonuna kadar kuruluşunu tamamlamıştır.²²⁰

Parlamento içinde sosyalist mücadele yürüten TİP ise 13 Ağustos 1967’den başlayarak “Doğu Mitingleri” tertip etmiş, bu gelişmenin paralelinde *Devrimci Doğu Kültür Ocakları* kurulmuştur.²²¹

Türkiye bu iklimden geçerken CKMP, 8-9 Şubat 1969’da Adana’da 9. Olağan Büyük Kongre’sini toplamıştır. 1967’de ertelenen isim ve amblem değişikliği isteği bu kongreye damgasını vurmuştur. Kongrede yaşanan çekişmeler aynı zamanda partinin gidişatını, dönüşen ideolojik eksenini de ortaya koymuştur.

Kongrede bir açılış konuşması yapan Türkeş partililere “*Torosların eteğinde, bu kutsal toprak üzerinde tekevvün eden irade yeni bir Ergenekon müjdeliyor*” diye seslendikten sonra genel dünya durumu hakkında değerlendirmelerde bulunmuş, iktisadi “geri kalmışlık” ile ilgili “milliyetçi-toplumcu”²²² çözümlemelerde bulunmuştur.²²³ Türkeş’in konuşmasında en dikkat çekici iki öğeden ilki, gençlik hareketleri ile ilgili yaptığı vurgudur. Üniversite olaylarından “milliyetçi gençlerin” sorumlu olmadığını dile getiren Türkeş’e göre esas suçlu “solculardır” ve milliyetçiler “meşru müdafaa hakkı”nı kullanmıştır. Yine Türkeş “*Komünistlerin bazılarının dövuıldığı, köksüz fikirlerinin daha üstün milli fikirler tarafından baskıya alındığı doğrudur. Fakat kimler dövulmüştür? Türk milletini köleleştirmek isteyenlerin aletleri olanlar, Türk’ün*

²¹⁸ Ülkücü hareketin tanınmış polemik yazarlarından Necdet Sevinç bu hadiseyi bir “Sovyet komplosu” olarak ele almıştır. Sevinç’e göre Kommer’in arabasını yakanlara Sovyet Büyükelçisi Groubyakov avukat göndermiştir. Sevinç’in Türkiye’nin meselelerini uluslararası komplolara bağlayan yazıları dönem itibariyle ziyadesiyle popüler olmuştur. Bkz. N. Sevinç, *Yazarını Kurşunlatan Yazılar*, İstanbul, Kevser Yayınları, 1973, s. 19.

²¹⁹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 163-167.

²²⁰ A.g.e., s. 167-169.

²²¹ A.g.e., s. 172.

²²² Milliyetçi toplumculuk düşüncesi Türk tipi sosyalizm olarak değerlendiren bir çalışma için bkz. T. Ünal, *Fikir Akımları ve Emperyalizm*, Konya, Bilge Yayınları, 1976.

²²³ Milli Hareket, “*Kongre Açılıyor*”, Sayı 32, 26 Şubat 1969; H. Öznur, 1999(a), s. 168-173.

Allah'ına sövenler, tarihiyle alay etmeye yeltenenler dövülmüştür”²²⁴ demek suretiyle politik şiddetin önünü, kapanmamak üzere açmıştır. Türkeş’in ikinci vurgusu Türk- İslam terkihi üzerinedir. Türkeş “*içimizde Tanrı Dağından taşıdığımız Ergenekon seddini eriten ateş, gönlümüzde, zihnimizde Hira Dağından doğan güneşin ışığı var. Biz Müslüman Türkün öz nizamını, milli nizamı temsil eden milli hareketiz*”²²⁵ demek suretiyle milliyetçi harekette yaşanan dönüşümün düsturunu ortaya koymuştur.

Partinin ismiyle ilgili kongre öncesinde başlayan tartışmalar amblem değişikliği meselesi kadar sorunlu değildir. Nihayet kongrenin ikinci gününde Alparslan Türkeş, Dündar Taşer, Kamil Turan ve Muzaffer Özdağ tarafından verilen önergeye dayanılarak CKMP’nin ismi “Milliyetçi Hareket Partisi” olarak değiştirilmiştir.²²⁶ Bu sırada partinin ambleminin de “bozkurt” olarak değişmesi için Divan Başkanlığı’na teklif verildiği haberi ile birlikte kongrede tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışma sırasında amblemin “bozkurt” olmasına taraftar olduğu iddia edilen Divan Başkanı Orhan Kaleli, “itimatsızlık önergesi” ile düşürülmüş, yerine “üç hilal” yanlısı Konya İl Başkanı Tevfik Fikret Kılıçkaya seçilmiş, yeni amblem ile ilgili seçim, kongre ardından toplanacak GİK’e bırakılmıştır.²²⁷ Nihayetinde GİK tarafından amblem olarak “üç hilal”²²⁸ belirlenmiştir.²²⁹

Bu kongre literatürde “Atsız çizgisindeki Türkçülerin tasfyesi” olarak yorumlanmıştır.²³⁰ Kongre sırasında, özellikle amblem tartışmalarında Atsız çizgisi ile yeni

²²⁴ A.g.e., s. 173.

²²⁵ A.g.e., s. 172.

²²⁶ Bkz. H. Öznur, 1999(a), s. 175.

²²⁷ A.g.e., s. 175,

²²⁸ “Üç hilal”ın amblem olarak seçilmesini Türkeş anılarında bir konsensüsün sonucu gibi göstermiştir. “İl başkanları ile yaptığımız görüşmede hemen hepsi partinin adının MHP olmasını benimsediler. Bozkurt amblemine gelince, onun yerine ‘üç hilal’ olsun denildi. Ve üç hilal kabul gördü. Bunun da savunmasını şöyle yaptılar: ‘bozkurt resmi, amblem yapmak için zordur... ama üç hilal ... iki evli bir köyde dahi üç hilal çizilebilir.’” H. Turgut, a.g.e., s. 399. *Milli Hareket* Dergisi, üç hilal ambleminin “Türk-İslam medeniyetini yeniden kurma, yeniden ihya etme ülküsü”nü temsil ettiğini dile getirmiştir. Milli Hareket, “*Üç Hilal*”, Sayı 33, Nisan 1969.

²²⁹ Dündar Taşer “üç hilal” için “atalarımızın haşmeti idi; torunlarımızın azameti olacak” değerlendirmesinde bulunmuştur. Bkz. Z. N. Aksun, a.g.e., 2012, s. 27.

²³⁰ H. Öznur, 1999(a), s. 181; F. Yaşlı, *Kinimiz Dinimizdir*, 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2019, s. 215-216; F. Yaşlı 2019(b), s. 221; E. Arslan, “Türkiye’de Irkçılık”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik* C.4

paradigma olan Türk-İslam fikri ekseninde hareket edenler arasında kavgalar çıkmış olduğu doğrudur. Ancak Sanlı ve Karabulak'ın da belirttiği gibi²³¹ 1969 itibariyle tasfiye söz konusu değildir. Görüş ayrılıkları derinleşmeye başlamakla birlikte kopuş ilerleyen tarihlerde daha keskin bir biçimde gerçekleşmiştir. Nitekim 1969 kongresinden birkaç ay sonra *Ötüken*'de Türkeş'in biyografisi yayınlanmış, yaşayan Türk milliyetçileri arasında sayılan Türkeş'e yönelik birçok övgü dolu söz sıralanmıştır.²³² Bu ilgi ve yakınlık 1972'ye kadar sürecektir.²³³

Türkeş'in tek aday olduğu bu kongre, bir parti kongresi olmanın ötesine geçerek 1970'ler Türkiye'sinin siyasi hayatına damga vuracak gelişmelerin yaşanması bağlamında bir dönüm noktasını temsil etmektedir. MHP artık 27 Mayıs'ın radikal subaylarının öncülük ettiği, kendisine Kemalist modernleşmenin tamamlayıcısı rolü biçen bir parti değildir.²³⁴ Gençliğin politizasyonunun zirvede olduğu, Türk-İslam terkiibini kabul eden yeni yapı hem dönüşecek hem de dönüştürecektir. Bu minvalde MHP geleneğinin kurumsallaşmasında önemli bir yeri olan gençlik örgütlenmesine daha yakından bakmak gerekir.

içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 422; K. Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", s. 667.

²³¹ F. S. Sanlı, a.g.e., s. 435; O. Karabulak, a.g.e., s. 311.

²³² N. Sançar, "*Yaşayan Türk Milliyetçileri: Alparslan Türkeş*", *Ötüken*, Sayı 69, Eylül 1969, s.9

²³³ Bu süreçte Türkeş ve MHP hakkında *Ötüken*'de çıkan olumlu diğer yazılar için bkz. O. Karabulak, a.g.e., s. 313-318.

²³⁴ Nitekim 1969 kongresinden sonra Rıfat Baykal ve Muzaffer Özdağ'ın yolları da MHP ile ayrılacaktır. 14'lerden parti içerisinde kalan Dündar Taşer ve Ahmet Er ise milliyetçi-muhafazakâr kodlara sahip isimlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM: YAN KURULUŞLARIN TEŞEKKÜLÜ VE BİR BÜTÜN OLARAK ÜLKÜCÜ HAREKET

1. MİLLİYETÇİ GENÇLİK ÖRGÜTLERİ

Türkeş'in CKMP'ye katılımından sonra, kitleselleşme ve taban tutma hususunda başarı sağlayamamış parti, 1960'ların popüler yöntemine uyarak gençlik içinde örgütlenme yoluna girdi. Bu hususta doktriner bir atılım yapan Türkeş'in bazı avantajları söz konusuydu. Öncelikle 1960 öncesi Türkiye'de herhangi bir örgütlü öğrenci mücadelesinden söz etmek mümkün değildir. 1960 ile ortaya çıkan *görelî özerklik* evresi ise örgütlenmenin önündeki engelleri kaldırmıştır. İkinci bir husus ise, örgütlenme yolunda daha önce mesafe alan solun karşısında örgütlü bir sağ grubun henüz olmayışındır. DP-AP geleneği gençliği siyasal bir yapı içinde örgütlemek yolunu tutmamıştı. Ancak gençlik hareketlerinin bütün dünyada zirve yaptığı bir çağda sağda da örgütlenme ihtiyacı hasıl olmuştu. Bu açığı imkâna çevirecek isim 1960 darbesinin hemen öncesinde “zinde kuvvetlerin”²³⁵ önemini kavrayan Türkeş olmuştur.

Türkeş, yukarıda zikredilen MBK dönemindeki “Türk Kültür Derneği” örneğinden anlaşılaçağı üzere, gençliğin örgütlenmesine azami önem vermekteydi. Bu surette CKMP'ye dahil olur olmaz partide “gençlik kolları”nı oluşturmuş²³⁶ ve Milli Türk Talebe Birliği [MTTB] ile ortak faaliyetler düzenlemeye çalışmıştır. 4 Aralık 1916 yılında kurulan MTTB,²³⁷ köklü geçmişi ile yeni dönemde hakimiyeti için en fazla mücadele edilen örgütlerden biri olmuştur. MTTB'nin 12 Mart 1965'deki yönetim değişikliği için yapılan kongresinde birliğin yönetimini

²³⁵ “Zinde kuvvetler” ifadesi Alparslan Türkeş'in bu kavramı Yön Dergisi çevresinin kullanımına benzer bir içerikle değerlendirmesine atfen zikredilmiştir. Siyasal serüveninin başlangıcında Alparslan Türkeş, kendisini iktidara taşıyacak temel yapılar olarak ordu, mektep, aydın üçlüsünün önemine işaret eden açıklamalarda bulunmuştur. Bkz. A. Türkeş, *Millî Doktrin Dokuz Işık*, 17. Baskı, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1975, s. 270.

²³⁶ CKMP Gençlik Kolları'nın ihdası hususunda CKMP'nin ilk Gençlik Kolları Genel Başkanı Namık Kemal Zeybek'in anıları için bkz. N. K. Zeybek, *Siyaset Yolu*, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2014. Zeybek'in bu dönemde hazırladığını iddia ettiği kuruluş bildirisinde antikomünizme yer vermemesi ilgi çekici bir anekdot olarak göze çarpmaktadır. A.g.e., s. 40.

²³⁷ H. Öznur, *Ülkücü Hareket: Teşkilatlar ve Mücadeleler*, C.2, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999, s. 44.

milliyetçi-mukaddesatçı bir grup devralmıştır.²³⁸ 1969 yılına kadar milliyetçi grup ile İslamcı gruplar arasında bir denge söz konusudur. Ancak bu yıl gerçekleştiren iki olaylı kongre sonucu MTTB yönetimini ele geçiremeyen milliyetçiler bu birlikten tamamen kopmuştur. 1960 sonrasında milliyetçi gençliğin yöneldiği bir diğer yapı “Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri”dir. Derneğin 1967 kongresini de CKMP adayının hilafına AP destekli Saffet Solak kazanmıştır.²³⁹ Cemal Gürsel’in fahri başkanlığını yaptığı, AP’nin himaye ettiği bu derneğin mensupları AP’nin popülist kitle partisi niteliğinde umduğunu bulamayınca CKMP’ye yaklaşmıştır.²⁴⁰

Bütün bu yapılar milliyetçi harekete aradığı örgütlenme imkânını sağlamamıştır. Milliyetçi gençlik örgütlenmeleri ihtiyacına binaen parti gençlik kollarının yanında “Ülkü Ocakları” olarak ünlenen yapı teşkil edilmiştir. İlk “Ülkü Ocağı” 1966 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde “kulüp kurma”, “pano açma” gibi haklardan faydalanılarak kurulmuştur.²⁴¹ Ülkü Ocakları adı Türk Ocağı’ndan alınan “ocak” ve Atsız’ın *Türk Ülküsü*²⁴² kitabından alınan “ülkü” sözcüklerinin birleşimiyle bulunmuştur.²⁴³ Derneğin kuruluş amacı “*öğrencilerde milliyetçi, toplumcu, ahlakçı ve ülkücü duygu ve düşüncelerin kökleşmesine yardımcı olmak; milli birlik beraberliğimizi kuvvetlendirecek ve yaşatacak eserlerin yurt çapında dağıtımı için çalışmak; yüksek öğrenim gençliği arasında, samimiyet, dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak; her türlü zararlı ve bölücü faaliyetin karşısında bulunmak*”²⁴⁴ olarak belirlenmiştir. Ülkü Ocağı örgütlenmesi 1968 yılında bütün fakültelerde kurulmaya başlanmıştır. Dündar Taşer 16 Ekim 1969 günü bir demeç vermiş “talebe teşekküllerinin asıl fonksiyonlarını yitirdiklerini” ve “günlük politikanın aleti haline geldiklerini” dile getirerek

²³⁸ A.g.e., s. 55.

²³⁹ A.g.e., s. 100.

²⁴⁰ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 158.

²⁴¹ M. Turhan, *Ülkü Ocakları (1966-1980)*, Ankara, Panama Yayıncılık, 2016, s. 1.

²⁴² N. Atsız, *Türk Ülküsü*, 5. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011.

²⁴³ N. K. Zeybek, a.g.e., s. 45. Tanıl Bora “ülkü” sözcüğünün Gökalp’ten mülhem olduğunu iddia etmektedir. Bkz. T. Bora, 2018, s. 298.

²⁴⁴ M. Turhan, a.g.e., s. 2.

bütün milliyetçi üniversitelileri Ülkü Ocakları'nda toplanmaya çağırmıştır.²⁴⁵ Fakültelerdeki Ülkü Ocağı öğrenci dernekleri, 1969 itibariyle Ülkü Ocakları Birliği'ne [ÜOB] dönüşmüştür.²⁴⁶ Bu yapı içinde örgütlenen öğrencilerden biri olan Ruhi Kılıçkiran, 1968 yılının henüz başında öldürülmüştür. Bu durum yaklaşan kampaşma ve çatışma ikliminin de habercisidir.

Gençliği örgütlemek için kurulan tek teşekkül Ülkü Ocağı değildir. Ayrıca Anadolu'da partiye sempati duyan gençleri örgütlemek için adında “ülkücü” ifadesi geçen ilk yapı olan “Genç Ülkücüler Teşkilatı” 29 Şubat 1968'de kurulmuştur.²⁴⁷ Bu yapıların kurulmasıyla birlikte CKMP/MHP kendi özgün gençlik örgütüne kavuşmuştur.

Ülkü Ocakları'nın “müesses nizamın” gözündeki meşruiyetinin kaynağı ise dönemin ruhuna uygun olan “komünizmle mücadele” konseptidir. 5 Ocak 1971'de Çankaya Köşkünde dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile CHP Genel Başkanı İsmet İnönü bir görüşme gerçekleştirmiş, bu görüşmede Ülkü Ocakları İsmet İnönü tarafından “anarşi çıkarmakla” suçlanmıştır. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay “*Ülkü Ocakları, milliyetçi gençleri sinesinde toplamıştır. Ülkü Ocaklı gençler komünizmle mücadele etmektedir. Bunun için bu gençlerin anarşi çıkardıkları düşünülemez*” demiştir.²⁴⁸ Bu gelişme üzerine ülkenin muhtelif yerlerindeki Ülkü Ocakları, Cumhurbaşkanı Sunay'a tebrik telgrafları çekmiştir.²⁴⁹ Bu durum Ülkü Ocakları'na ilk dönemlerde gösterilen müsamahanın sebebini açığa çıkarmaktadır. Ayrıntıları aşağıda değinileceği üzere Ülkü Ocakları, gösterilen müsamahaya karşın sıkıyönetim ilan edilen yerlerde 12 Mart rejimi tarafından kapatılmıştır.²⁵⁰ Ocakların tekrar faaliyete geçmesi 1973 yılının sonuna doğru gerçekleşmiştir. 15 Eylül 1973'te Bursa'da *Ülkü*

²⁴⁵ T. Feyizoğlu, *Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket*, 2. Baskı, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2013, 26.

²⁴⁶ M. Turhan, a.g.e., s. 21.

²⁴⁷ H. Öznur, 1999(b), s. 206.

²⁴⁸ T. Feyizoğlu, a.g.e., s. 40.

²⁴⁹ A.g.e., s. 40-41.

²⁵⁰ MHP'nin 1973 seçim beyannamesinde “ülkücü gençliğin 12 Mart muhtırası ile vazifesini şerefli silahlı kuvvetlere devrettiği” sözü yer almasına rağmen kapatılmış olması, devletin ana kurumlarının gençlik hareketlerine bakış açısını göstermesine bakımından ilgi çekicidir.

Ocağı Derneği kurulmuştur.²⁵¹ Derneğin 23 Aralık 1973'te gerçekleştirilen kongresinde derneğin adı *Ülkü Ocakları Derneği* olarak değiştirilmiş ve genel merkezi Ankara'ya taşınmıştır.²⁵² Bu tarihten itibaren lokomotif ülkücü gençlik yapılanması *Ülkü Ocakları Derneği* olmuş ve derneğin kapatıldığı 22 Aralık 1978'e kadar bu durum böyle devam etmiştir.²⁵³ Bu tarihten sonra sırasıyla *Ülkücü Gençlik Derneği* ve *Ülkü Yolu Derneği* adlarıyla faaliyetlerine devam etmiştir. Bu dernekler farklı tüzel kişiliklere sahip olmakla birlikte aynı amaca matuf örgütlenmelerdir. Derneklerin her birinin kapatılmasıyla yeni dernekler kurulmuş ancak örgütlenmeler bilfiil devam etmiştir. *Ülkü Ocakları*'nın çizgisi MHP'ye göre her zaman daha radikal olmuştur. Uç ideolojik refleksler ocaklarda karşılık bulmuştur.²⁵⁴

CKMP/MHP Gençlik Kolları²⁵⁵ ile partiyle organik ilişkisi olan diğer gençlik teşekkülleri arasında sürekli bir geçişkenlik var olmuştur.²⁵⁶ *Ülkü Ocakları* mensuplarını eğitmek için CKMP'nin ilk Gençlik Kolları Genel Başkanı Namık Kemal Zeybek liderliğinde "eğitimciler grubu" tesis edilmiştir.²⁵⁷ Bu faaliyetin amacına dair çeşitli spekülasyonlar yapılmıştır. Ancak her halükarda *Ülkücü Hareket*'in eğitimi için özel bir planlamayı gerektirecek kadar büyüdüğünü göstermesi açısından bu oluşum önemli bir gelişmedir.

Ülkü Ocakları tam anlamıyla bir sivil toplum örgütü olmasa da sivil toplumu etkileme kabiliyeti ve kimi toplumsal kesimlerin siyasi refleksleri ile kurduğu organik ilişki dolayısıyla *Ülkücü Hareket*'in tarihinde çok önemli bir yer işgal etmiştir.²⁵⁸

²⁵¹ M. Turhan, a.g.e., s. 356.

²⁵² A.g.e., s. 356.

²⁵³ Kapatılana kadar *Ülkü Ocakları Derneği* Genel Başkanlığı yapmış isimler şunlardır: Sami Bal, Ali Batman, Selahattin Sarı, Muhsin Yazıcıoğlu, Lütfü Şehsuvaroğlu. A.g.e., s. 356-357.

²⁵⁴ K. Can, "Radikal Milliyetçiliğin En Büyük Örgütü: *Ülkü Ocakları*", *Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik* içinde, Stefanos Yerasimos Et al., İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 201.

²⁵⁵ Partinin gençlik kolları dışarıya açılan pencere olarak daha nitelikli faaliyetlerle gündem yaratma çabasında olmuştur. Bu niteliğiyle MHP Gençlik Kolları'nın Türkiye'nin görüşleri etrafında şekillenen bir kitap çalışması için bkz. *MHP İstanbul İl Gençlik Teşkilatının Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Kuruluş Yıldönümüne Armağanı*, İstanbul, Ergenekon Yayınları, 1973.

²⁵⁶ M. Yanardağ, a.g.e., s. 302.

²⁵⁷ N. K. Zeybek, a.g.e., s. 79. Eğitim programının içeriği için bkz. a.g.e., s. 81-93.

²⁵⁸ K. Can, 2001, s. 230.

Gençlik örgütlerinin inşa ediliş yıllarında CKMP Gençlik Kolları ilerleyen yıllar boyunca bolca tartışılacak bir faaliyete girişmiştir. Sol'un üniversitelerde yükselen hakimiyetiyle "mücadele etmek" üzere bir grup genç "komando kampları" adıyla ün salan "eğitim" kamplarına dahil olmuştur.²⁵⁹ Kampların varlığının haberdar olunması üzerine kamuoyunda tartışma başlamış, Türkeş bu tartışmalarda kamplara sahip çıkarak şunları dile getirmiştir: "...kendilerine judo da öğretiliyor. Komünistler memleketi sahihsiz sanıp da sokak hakimiyeti kuramazlar. Onların anladığı dilden konuşacak memleketçi, milliyetçi çocuklar vardır."²⁶⁰ İlk komando kampının sorumlusu olan Rıfat Baykal ise bir basın toplantısı düzenleyerek partisi adına kampların sorumluluğunu üstlenmiştir.²⁶¹ Türkeş tartışmaların artması üzerine kampları meşru bir gençlik örgütü eğitimi olarak takdim eden açıklamalarda bulunmuş "zinde kuvvetler" ile iş birliğinin iktidar yolunu açmanın meşru baskı gruplarını ele geçirmek olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁶² *Milli Hareket* Dergisi, komandoların varlığını "anarşiye karşı" emniyet kuvvetlerine "yardımcı" olmakla meşrulaştırmaya çalışmıştır.²⁶³ CHP'nin kamplarla ilgili hükümeti himaye etmekle suçlamasının ardından Ankara Savcılığı Siyasal Partiler Kanunu'nun 107. Maddesine aykırılık iddiasıyla soruşturma açmıştır.²⁶⁴ Bunun üzerine bir basın açıklaması tertip eden CKMP Genel Başkan Yardımcısı İsmail Hakkı Yılanlıoğlu, kampların CKMP ile iltisakını kabul etmemekle birlikte "*bu memleket moskof uşaklarının değil Ergenekon arslanlarıdır*" demiştir.²⁶⁵ Gelişmeler

²⁵⁹ Kampların kuruluş hikâyesini *Milli Hareket* şu sözlerle açıklamaktadır: "Sağlam kafanın sağlam vücutta bulunduğunu bilen CKMP Gençlik Kolları üyeleri parti büyüklerine rica ederek kendilerini yetiştirmelerine yardımcı olunmasını istemişlerdi. Bu isteği makul karşılayan yöneticiler, Ankara ve İzmir'de iki kamp kurulmasına yardımcı oldular. Bunlardan ilki İzmir'de kuruldu. Yüz kadar gencin sıkı bir askeri disiplin içinde çalıştıkları bu kampı Rıfat Baykal yönetiyordu... Gelecek yıllarda bu daha yaygınlaşacak yurdun muhtelif yerlerinde gençler komando ve judo kampları açarak kendilerini yetiştirecektir." *Milli Hareket, Haber*, Sayı 25, Ağustos 1968.

²⁶⁰ *Milli Hareket*, Sayı 27, Ekim 1968.

²⁶¹ H. Akpınar, *Kurtların Kardeşliği*, İstanbul, Bir Harf Yayınevi, 2005, s. 51. Komando kamplarının açılışını duyuran bir diğer haber metni için bkz. T. Feyizoğlu, a.g.e., s. 47-48.

²⁶² M. Nalbantoğlu, *Alparslan Türkeş ile Tarihi Aydınlatan Sohbetler*, İstanbul, Hamle Yayınları, 1994, s. 37.

²⁶³ *Milli Hareket*, "Komando", Sayı 30, Ocak 1969.

²⁶⁴ T. Feyizoğlu, a.g.e., s. 52.

²⁶⁵ A.g.e., s. 53. Dündar Taşer kamplara katılan gençleri "*fikrî ve bedenî eğitimin en ileri seviyesinde yetişmiş bu gençler dedelerine layık bir kararlılık içinde 93'ün intikamını alacaktır*" sözleriyle değerlendirmektedir. Taşer'in burada Sovyetler Birliği'ni Rus uyuğu ile eşitleyerek komünizmle mücadeleyi Rus yayılmacılığıyla mücadele

üzerine savcılık Türkeş'i bilgisine başvurulmak üzere davet etmiş, bu davetin ardından bir basın toplantısı düzenleyen Türkeş, partisinin kapatılacağı iddiaları üzerine "*CKMP'yi kapatmak için Nuh Tufanı gerekir. Kapatsınlar görelim*" ifadesini dile getirmiştir. CKMP hakkındaki savcılık soruşturmasından kovuşturmayaya yer olmadığı kararı çıkmıştır. Bu kamplar kendinden menkul bir şöhrete sahip olmuştur. Bu "efsaneleşmeyi" hem sol hem de Ülkücü Hareket tahkim etmiştir.

12 Mart süreci sonrası kamplar tasfiye edilerek "komando" adlandırmasının kullanımı Türkeş tarafından yasaklanmıştır.²⁶⁶ Komando kampları "*sanıldığıının aksine, kadro yaratma yönünde, sayı ve nitelik bakımından vazgeçilmez bir işlev*" yerine getirmemiştir.²⁶⁷ Ancak bu kamplar soğuk savaş dönemi Türkiye'sinde CKMP/MHP'nin üstlendiği misyonu belirginleştirmiştir.²⁶⁸

2. 12 EKİM GENEL SEÇİMLERİNDEN 12 MART'A

8-9 Şubat kongresi ile isim ve amblem değişikliğine giden parti, ilk sınavını 12 Ekim 1969 tarihindeki genel seçimlerde verecektir. İl örgütlerinin kuruluşunu büyük ölçüde tamamlayan, Ülkü Ocakları ve Genç Ülkücüler Teşkilatı ile gençliği örgütleyen, *Devlet* adında yeni bir haftalık gazete çıkarmaya başlayan MHP, yeni seçimlere daha umutlu ve daha hazır bir şekilde girmektedir. İktidar stratejisi bağlamında bu seçimlerde grup kuracak kadar milletvekili elde edip 1973 itibariyle iktidar hedefleyen²⁶⁹ partinin önüne bu kısa vade stratejisi için iki büyük engel çıkmıştır. Bunlardan ilki, AP'den rahatsız olan mütedeyyin-taşra kentlerinde serpilen İslamcı hareketin milletvekili adaylarının bağımsız aday olarak seçimlere katılmasıdır. İkinci ve asıl büyük engel ise değişen seçim sistemi olmuştur. 20 Mart 1968'de gerçekleştirilen

olarak değerlendirmesi, Ülkücü hareketin sıklıkla kullandığı bir söylemin yansımasıdır. Bkz. D. Taşer, a.g.e., s. 71.

²⁶⁶ A.g.e., s. 60.

²⁶⁷ T. Bora ve K. Can, *Devlet Ocak Dergâh*, 10. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 46, 7. numaralı dipnot.

²⁶⁸ F. Yaşlı, 2019(a), s. 214.

²⁶⁹ H. Öznur, 1999(a), s. 201.

bir kanun değişikliği ile “milli bakiye sistemi” kaldırılmış ve “dHont sistemi”ne²⁷⁰ geri dönmüştür.²⁷¹ Yeni sistem milli artık usulünü kaldırdığı için küçük partilerin mecliste temsilini zorlaştıran bir niteliğe sahipti. Seçimlere “*Milliyetçi Türkiye Mitingleri*”, “*Dokuz Işık Yürüyüşleri*” ve radyo konuşmaları ile hazırlanan²⁷² MHP 60 ilde seçimlere katılma yeterliliğine sahip olmuştur.

MHP’nin adaylarına baktığımızda bir önceki seçimdeki aday listesine göre gözle görülebilir bir değişim söz konusudur. Bir önceki dönemde adayların meslek grubuna göre 42 ile en büyük ikinci kesim olan “emekli subaylar”ın sayısı seçim çevresi artmasına rağmen 24’e düşmüş, yine benzeri bir düşüş avukatlık yapan aday sayısında yaşanmıştır. Bu seçimde MHP listelerinden yeni bir meslek grubu olarak 9 din görevlisi aday gösterilirken hacmi en genişleyen meslek grubu olan “tüccar” sayısı 63’e yükselmiştir. Bu listelerde “fabrikatör”, “sanayici” gibi sermaye kesimini temsil eden adayların yer alması dikkat çekicidir. Bununla birlikte listenin geneline baktığımızda büyük bir emekli memur ve teknisyen kadrosunun varlığı göze çarpmaktadır.²⁷³ Bu haliyle MHP aday listelerinin bir önceki seçime göre yerele daha çok kök saldıgını, taşranın gelişme ve refah potansiyelini taşıyan ancak mevcut durumundan da hoşnutsuz muhafazakâr çevreleri kendisine yaklaştırdığını ve partinin bu nispette ilgili kesime yöneldiğini söylemek mümkündür.

Seçim döneminin MHP açısından en tartışmalı olaylarından birisi Ahmet Er’in radyoda yaptığı konuşma olmuştur. “*Hizmetler görülürken en öne çağırılan, nimetler bölüşülürken en arkaya itilenler*” diye tarif ettiği Türk milletine seslenen Er, imkânsızlıkların giderilmediği takdirde olası bir Komünizm tehdidine dikkat çekmiş, mülkün gerçek sahibinin Allah olduğunu

²⁷⁰ İki sistemin özellikleri ve karşılaştırması için bkz. E. Özbudun, “*Seçim Sistemleri ve Türkiye*”, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/48456/2768.pdf?sequence=1&isAllisAl=y> (Erişim tarihi: 18.12. 2019).

²⁷¹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 174.

²⁷² H. Öznur, 1999(a), s. 201.

²⁷³ Bütün adaylarının meslekleri ile birlikte yer aldığı liste için bkz. H. Öznur, 1999(a), s. 207-221.

vurgulayarak milleti “*Muhammedî Düzen*”²⁷⁴ diye adlandırdığı “*Türklük gurur ve şuuruna, İslam ahlak ve faziletine*” davet etmiştir.²⁷⁵ İlerleyen dönemde soruşturmaya uğrayacak bu konuşma, MHP’nin yöneldiği kitleyi göstermesi açısından önem teşkil etmektedir.

Seçimlerde radyoda MHP adına konuşan isimlerden birisi de Osman Yüksel’dir. Kendisini meclisin “kalender”, “kravatsız”, “bağrıyanık” milletvekili olarak takdim eden Yüksel, AP’yi “masonluk” ve “din düşmanlığı” ile imlemiş, “din düşmanları” ve “komünistlerle” gerçek bir “mücadeleyi” MHP’nin yapabileceğini ileri sürmüştür.²⁷⁶ Bu minvalde AP’lileri “*ürkek, korkak partiden, erkek partiye*” davet etmiştir.²⁷⁷ Ajitatif yönü ağır basan konuşmalar yapan Yüksel, “*vazgeçmezsen kırattan geçemezsin sıratan*” gibi sloganlarla MHP’ye oy vermeyi dini bir vecibeye gibi göstermeye çalışmıştır.²⁷⁸

MHP, beklentilerine rağmen bu seçimde büyük bir mağlubiyet yaşamış, değişen seçim kanununun etkisiyle %3,02 oy oranıyla sadece bir milletvekilini meclise göndermeyi başaramıştır.²⁷⁹ Bu isim ise Adana milletvekili seçilen Alparslan Türkeş’tir. Partinin Türkiye ortalamasının üzerine çıkabildiği yerler bir önceki seçimle aşağı yukarı aynı bölgelerdir. Bu illere Ege ve Akdeniz bölgesinin denize kıyısı olmayan Burdur, Bilecik, Afyon gibi mütedeyyin illeri eklenmiş görülmektedir. MHP’nin %10 üzerinde oy aldığı tek il ise Niğde olmuştur.²⁸⁰

²⁷⁴ Milliyet Gazetesi’nin yaptığı bir mülakatta Türkeş’e “Muhammedî düzen”den kastın ne olduğu sorulmuş Türkeş şöyle cevap vermiştir: “Ahmet Bey’in asıl demek istediği, yani memleket halkının %98’i Müslümandır. Ve din sosyal bir müessesedir. Her cemiyette önemli yeri olan sosyal bir müessesedir. Binaenaleyh memleketimiz şartlarına göre bunu da bu sosyal müesseseyi de dikkate almak ve cemiyetimizin kalkınması için bu sosyal müessesenin fonksiyonlarını da iyi tanzim etmek, ayarlamak lazımdır. Bunu halka daha sempatik ve halkın anlayacağı şekilde anlatmak için Ahmet Bey Muhammedî düzen diye ifade etmiştir.” Aktaran M. Nalbantoğlu, a.g.e., s. 41-42.

²⁷⁵ Konuşmanın tam metni için bkz. Ahmet Er, “*Muhammedî Nizam*”, Milli Hareket, Sayı 50, Eylül 1970, s. 12-13.

²⁷⁶ Öznur, Hakkı, *Ülkücü Hareket: Portreler*, C.6, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999, s. 156-157.

²⁷⁷ A.g.e., s. 157.

²⁷⁸ A.g.e., s. 157.

²⁷⁹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 179.

²⁸⁰ MHP’nin il bazlı seçim sonucu için bkz. H. Öznur, 1999(a), s. 221-222.

Bu durum MHP'nin parti tabanını genişletemediğini göstermektedir. Seçimlerden AP zaferle ayrılmış ve tek başına iktidar mevkiini kaybetmemiştir.

MHP'nin yayın organı durumundaki *Devlet Gazetesi*'nde seçim sonuçları değerlendirilmiş, MHP'nin “seçimlerden kazançlı çıkan biricik parti” olduğu yorumu yapılmıştır. Bunun sebebi olarak ise bir önceki seçimlere göre oyunu artıran tek partinin MHP olması gösterilmiştir.²⁸¹ MHP GİK ise yayınladığı bildiride seçim sonuçlarının, seçim sürecindeki ve seçim sistemindeki “adaletsizliğin” ürünü olduğunu bildirmiş, MHP ve gençliğinin “hıyanete karşı savaştan asla geri kalmayacağını” dile getirmiştir.²⁸² Türkeş ise seçim sonuçlarının yarattığı hayal kırıklığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Tek milletvekili çıkarma durumuyla karşılaşacağımız ihtimalini az görüyorduk. Daha fazla milletvekili çıkarabileceğimiz inancındaydık.”²⁸³ Türkeş, seçim mağlubiyetinin MHP'yi parlamento dışı yollara sürükleyip sürüklemeyeceğine dair bir soruyu ise bu seçim için iktidar taleplerinin olmadığı, “kadro” yetiştirmeden iktidara gelmek için acele etmeyecekleri minvalinde cevaplandırmıştır. Türkeş bu düşüncesinin sebebi olarak 27 Mayıs tecrübesini göstermekte, 27 Mayıs'ın uygun kadrolara sahip olmadığı için başarısız olduğunu dile getirmektedir.²⁸⁴

MHP seçim sonucunda birlik görüntüsünü bozmadan yoluna devam etme fırsatı buldu. Diğer partilerde ise içsel çekişmeler bu dönemde şiddetliydi. Özellikle AP'de Demirel yönetimine karşı olan grup “dosyalı muhalefet” dönemini başlatmış, Demirel'e 72 kişinin imzaladığı tarafsız hareket etmesini isteyen bir muhtıra²⁸⁵ vermiştir.²⁸⁶ Bu gruptan bazı isimlerin ihraç edilmesiyle daha da gerilen ipler 41 AP milletvekilinin 1971 bütçe oylamasına

²⁸¹ Devlet, “Sonuçların Değerlendirilmesi”, Sayı 29, 20 Ekim 1969.

²⁸² Devlet, “MHP Toplantısı”, Sayı 30, 27 Ekim 1969.

²⁸³ A. İpekçi, *Liderler Diyor ki!*, İstanbul, Ant Yayınları, 1969, s. 291.

²⁸⁴ M. Nalbantoğlu, a.g.e., s. 46.

²⁸⁵ Devlet Gazetesi verilen muhtırayı “Muhtıra Yeminlileri Yumuşattı” başlığı ile görmüştür. Gazete AP içi bölünmeyi “yeminliler” diyerek “mason”larla “milliyetçi”lerin mücadelesi şeklinde takdim etmiştir. Bkz. Devlet, Sayı 43, 26 Ocak 1970.

²⁸⁶ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 199.

red oyu vermesiyle kopmuştur.²⁸⁷ II. Demirel hükümeti düşmüş ancak Demirel muhalefete aldırış etmeden III. hükümetini kurarak yoluna devam etmiştir.

MHP'nin yayın organı *Devlet Gazetesi*'nde ise bu süreçte 41'lerin lideri konumunda bulunan Sadettin Bilgiç'e yönelik kaleme alınan bir yazıda Bilgiç "yuva"ya yani MHP'ye davet edilmiştir.²⁸⁸

21 Eylül 1970'de gerçekleşen AP'nin 5. Olağan Kongresi ise Demirel'in ezici zaferi ile sonuçlanmış, bunun üzerine Meclis Başkanlığı'ndan istifa eden Ferruh Bozbeyli'yi de yanına alan 41 milletvekili AP'den istifa ederek 18 Aralık 1970'de *Demokratik Parti*'yi²⁸⁹ kurmuştur.²⁹⁰ MHP çevresinin beklediği iltihak ise mümkün olmamıştır.

CHP içerisinde ise "ortanın solu" söylemi rüştünü ispat etmiş olmak ile birlikte sol siyasetin yöntemine dair tartışmalar devam etmiştir. Orhan Kabibay öncülüğünde bir grup *Yön-Devrim Hareketi* çizgisiyle ortak hareket ederek tepeden inmeci bir yöntemle ülkenin rotasını belirlemeyi solun imkânları bakımından daha uygun buluyordu.²⁹¹ Bu grubun karşısında Ecevit ise meşru demokratik yöntemlerle iktidara gelmenin yollarını aramıştır.

Bir diğer parti içi bölünme ise TİP'de meydana gelmiştir. 1968 yılında Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi üzerine TİP Genel Başkanı Aybar, Çekoslovakya lideri Dubçek'ten yana tavır koydu.²⁹² Bu tavır parti içinde rahatsızlığa yol açmıştı. TİP'in 1969 seçimlerinde başarılı olamaması üzerine Aybar istifa etmiş ve nihayetinde

²⁸⁷ 41'ler muhtırası üzerine Taşer, Süleyman Demirel'in "*hükümet etmek hünerinden mahrum*" olduğunu iddia etmiştir. Bkz. D. Taşer, a.g.e., s. 113.

²⁸⁸ Devlet, "*Dr. Sadettin Bilgiç ile Açık Dertleşme*", Sayı 76, 14 Eylül 1970.

²⁸⁹ Demokratik Parti için bkz. M. K. Kaynar, Et al., a.g.e., s. 154-155.

²⁹⁰ A.g.e., s. 199.

²⁹¹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 200.

²⁹² A.g.e., s. 201.

29-31 Ekim 1970 tarihinde gerçekleştirilen 4. Büyük Kongre’de²⁹³ partinin yönetimini Behice Boran devralmıştır.²⁹⁴

Bu dönemin en önemli gelişmelerinden bir tanesi de yeni bir partinin Türkiye siyasetine dahil oluşudur. 1969 seçimlerinde bağımsız olarak Konya milletvekili seçilen Necmettin Erbakan, 26 Ocak 1970 tarihinde Milli Nizam Partisi’ni [MNP]²⁹⁵ 17 arkadaşı ile birlikte kurmuştur.²⁹⁶ Bu tarihten itibaren İslamcı siyaset müstakil bir parti tarafından temsil edilme imkânını bulmuş ve Türkiye’de siyasi yelpazenin bütün tarafları mecliste yerini almıştır.

MHP bu süreci genel olarak suskunlukla geçirmiş, gençlik örgütlenmelerine ağırlık vermiştir. Seçim sonrası dönemde dönemin milliyetçi yayın organı *Devlet Gazetesi*’nde daha çok Ülkü Ocakları ve Genç Ülkücüler Teşkilatı’nın haberlerine rastlanmaktadır. MHP ise çoğunlukla iktisadi politikalara yönelttiği eleştiriler ile muhalefetini sürdürmektedir. Bu sessizliğin önemli bir nedeni de MHP’nin görünürlüğünü sağlayacak imkânlardan uzak oluşudur. Entelektüel çevrelerle sınırlı bir ilişkisi olan, mecliste sadece bir vekil ile temsil edilen, TRT’de ve kurulu düzenin farklı kanatlarını temsil eden yayın organlarında yer bulamayan MHP, süreci gençlik içinde mayalanma ve entelektüel taban tutma devri olarak geçirdi. Bu sürecin mimarı ise hiç kuşkusuz Dündar Taşer olmuştur.²⁹⁷

²⁹³ İlgili kongreyi değerlendiren *Devlet Gazetesi*, kongrede alınan sosyalist devrim için Kürt sosyalistleri ile “birlikte çalışma” kararını sayfalarına taşımış ve bunu Kürtçü- Komünist ittifakı olarak değerlendirmiştir. Devlet, “*TİP Kongresi ve Bir İttifakın Anlamı*”, Sayı 84, 9 Kasım 1970.

²⁹⁴ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 201.

²⁹⁵ MNP için bkz. için bkz. M. K. Kaynar, Et al., a.g.e., s. 152-153.

²⁹⁶ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.198.

²⁹⁷ K. Can, “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekin (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 684. Taşer’in rolüyle ilgili dikkat çekici yorumlarda bulunan isimlerden birisi de Erol Güngör’dür. Güngör, Taşer’in “eşkıyanın saldırmaya cesaret edemeyeceği bir güç kurmanın yollarını aradığını”, müstakil dernek işinin Taşer’in tasarrufu olduğunu, “derviş” mahiyetinde olduğunu, “manevi yapıyı kuran”, “fikir ve gönülleri birleştiren” isim olduğunu dile getirecektir. Bkz. E. Güngör, *Dünden Bugünden Tarih- Kültür ve Milliyetçilik*, 10. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007, s. 122-124.

3. 12 MART ARA REJİMİ DÖNEMİ

Türkiye’de 1969 seçimi sonrası süreç, siyasette demokratik rejim içinde iktidar olanağının kalmadığına inanan güçlerin mektep-ordu-aydın üçlüsünü harekete geçirerek tepeden inmece yöntemlerle iktidar aradığı bir evredir. Bu evreye zemin hazırlayan gelişmeler; iktisadi anlamda Demirel’in II. ve III. Hükümetleri döneminde sergilenen ekonomi politikasının açmaza girmesiyle ilgiliyken, sosyal anlamda toplumsal meşruiyetin ve normların kriziyle ve siyasal anlamda ise yükselen anti-parlamentar salla irtibatlıdır.

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile uyumlu bir ilişki içinde iktisadi büyümeye birincil önem veren Demirel hükümetleri, imalat sanayiine yönelen bir yatırım planı aracılığıyla iktisadi büyümenin önünü açmış, sanayi sektörüne akan köylü kitlesi hem işçi sınıfının hacminin büyümesine sebep olmuş hem de kentsel alanlarda yaşayan insan nüfusunun %7 büyümesine imkân vermiştir.²⁹⁸ Ayrıca imalat sanayiine dönük bir yatırım uygulaması ara mal ve döviz ihtiyacı yüzünden sürekli bir dış borçlanmaya sebep olarak ülkeyi iktisadi bir açmaza doğru sürüklemiştir.²⁹⁹ Döviz ihtiyacı için başvurulmuş AET ortak pazarına girme ve Sovyet kredileri yöntemleri ise iç siyasette Demirel’e geniş bir muhalefet zemini hazırlamış, yükselen otarşik talepleri kamçılammıştır.

Bu süreçte sol siyasete giderek daha fazla hükmettiği görülen güçlerin parlamento dışı bir “halk savaşı” öngördüğü biliniyordu. Bu yolda Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu’ndan [Dev-Genç] ayrılan Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu [THKO], Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi [THKP-C], Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu [TİKKO] gibi örgütler şiddet eylemlerine giriştiler.³⁰⁰ Üniversitelerde Ülkücü Hareket’in zemin tutmaya

²⁹⁸ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 181.

²⁹⁹ *Devlet Gazetesi*’nin muhtelif sayılarında cari açık hususunda Demirel hükümetini eleştiren ve yaklaşan krizi öngören yazılar mevcuttur. Bir örnek için bkz. M. İsfendiyaroğlu, “Türkiye’nin İhracat Meselesi”, Devlet, Sayı 86, 23 Kasım 1970.

³⁰⁰ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 186-191; T. Bora, 2018, s. 657-662.

alışması ve sol hakimiyeti kırmak üzere faaliyete geçmesi ile birlikte de Türkiye’de çatışmanın dozu artmıştır. Öğrenci hareketiyle paralel bir biçimde, gelişen işçi sınıfı da eylemliliğe geçmiş, 15-16 Haziran 1970’de Sendikalar Kanunu’nda yapılan bir değişikliği protesto eden işçilerin eylemi³⁰¹ İstanbul sathına yayılmış, olaylar can kayıplarıyla sonlanırken İstanbul’da sıkıyönetim ilan edilmiştir.³⁰²

Bu konjonktürde sol bir darbe ihtimali ortaya çıkmış, ordu içinde farklı cuntaların iş birliği ile gelişen zemin ve *Yön-Devrim* hareketinin sunduğu ideolojik tahkimat birleşince 9 Mart 1971’de gerçekleştirilmek üzere bir darbe planlanmıştır. Bu girişim istihbarat servisinin erken uyarısı ve bazı cunta üyelerinin taraf değiştirmesi ile akamete uğramış, “9 Martılar” olarak bilinen ekibin tasfiyesiyle birlikte 12 Mart 1971’de yüksek komuta heyeti, hükümeti istifaya davet eden ve yerine partiler üstü bir “milli birlik hükümeti” kurulmasını dikte eden bildiriye kamuoyu ile paylaşmıştır.³⁰³ Bu gelişmenin akabinde Demirel istifa etmiş ve ülke 1973 seçimlerine kadar sürecek “milli birlik hükümetleri” dönemine girmiştir.

12 Mart Muhtırası’nı MHP ve Ülkücü kuruluşlar sevinçle karşılamıştır.³⁰⁴ *Devlet Gazetesi*’nin muhtıradan sonraki ilk sayısının kapağında bir Türk askeri silueti ile birlikte “Komünizm Eziliyor” ibaresi yer almıştır.³⁰⁵ Aynı sayıda, askeri kuvvetlerden “anarşinin” derhal engellenmesi istenmiş, bunun yolunun ise “*Türk Milliyetçiliği’ne bağlı, imtihan vermiş kimselerin yönetimde söz sahibi kılınmasıyla*” olacağı vurgulanıp Türkes işaret edilerek kendisinin yeni dönemde görev alması gerektiği ima edilmiştir.³⁰⁶ MHP, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a 12 Mart ve sonrası hakkında görüşlerini sunmuştur. Kamuoyuna açıklanan bu

³⁰¹ *Devlet Gazetesi* bu hadiseyi “Komünist ihtilalin” bir aşaması olarak değerlendirmiş, sıkı yönetimin yetersiz olduğunu, Demirel’in istifa etmesi gerektiğini ve yeni hükümet başkanının bu olayların “arkasındaki güçler”i bulup cezalandırması gerektiğini öne sürmüştür. Bkz. Devlet, “*Örfi İdare Yeterli Değildir*” Sayı 64, 22 Haziran 1970.

³⁰² S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 192-193.

³⁰³ C. V. Findley, a.g.e., s. 316.

³⁰⁴ Türkes 12 Mart’ın ardından yaptığı bir konuşmada 12 Mart’ın demokrasiyi “kurtardığını” dile getirmiştir. Aktaran, C. Anadol, a.g.e., s. 24.

³⁰⁵ Devlet, Sayı 103, 22 Mart 1971.

³⁰⁶ A. Tuğcugil, “*Anarşi Derhal Önlenmezse*”, Devlet, Sayı 103, 22 Mart 1971.

görüŖte, MHP kendi pozisyonunu meŖru göstermeye alıŖmıŖ, “aŖırı solun” eylemlerinin “aŖırı sağdan” kaynaklanmadığının altını çizerek “anarŖinin” bir beka meselesi olduğunu belirtmiŖtir. Bu “ölüm kalım savaŖını” vermek için ise “milliyetçi bir hükümetin kurulması”, “Anayasa’nın düzenlenmesi”, “seçim kanununun deėiŖtirilmesi”, “tarım ve toprak reformu” vb. iŖlerin yapılması gerektiği bildirilmiŖtir.³⁰⁷ MHP’nin önerilerine bakıldığında genel olarak mevcut anayasal düzenin getirdiği hürriyetlerin anarŖiye ortam hazırladığına dair bir kanaat vardır. Bu anlamıyla özgürlüklerin sınırının yeniden belirlenmesi istenir. Bununla birlikte MHP, “komünist” olarak itham ettiği kesimin varlığının bütün yönleriyle ortadan kaldırılmasını ister. ÜOB ise yaptığı açıklamada “*Biz ülkücü Türk Gençliği olarak inanıyoruz ki ordumuz Türk Devletinin bağımsızlığına, Türk Milletinin ve vatanının bütünlüğüne yönelen İhanet yuvalarını dağıtacak, hainlere gerekli dersi verecektir*” denilmek suretiyle Ülkücü gençliğin “ordunun ve devletin yanında ve emrinde” olduğunu ilan etmiŖtir.³⁰⁸ Bu söyleme rağmen ÜOB, sıkıyönetim ilan edilen yerlerde kapatılacak, bu durum nedeniyle diğer illerde de 1973 ortalarına kadar pasif bir görünümler arz edecektir. ÜOB’nin kapatılması “*anarŖiye yardımcı olan bir teŖekkülmüş gibi tanınmak bahtsızlığına uğramış*” olmak Ŗeklinde deėerlendirilmiŖ,³⁰⁹ kapatılmayan ocakların varlığını nasıl devam ettireceğine dair bir strateji belirlenmiŖtir.³¹⁰

1973 seçimlerine kadar devam eden süreçte Türkiye siyaseti için oldukça önemli birtakım gelişmeler yaŖanmıŖtır. İlk olarak dile getirilmesi gereken husus kapatılan partilerdir.

³⁰⁷ Devlet, “Cumhurbaşkanına Sunulan MHP Görüşü”, Sayı 103, 22 Mart 1971.

³⁰⁸ Devlet, “ÜOB”, Sayı 103, 22 Mart 1971.

³⁰⁹ Devlet, “Sıkı Yönetim İlan Edildi”, Sayı 109, 3 Mayıs 1971.

³¹⁰ “Bu olaylar karşısında ülkücülerin tutumu Türk milliyetçiliğinin Ordu-Millet ve disiplin anlayıŖına göre belirlenecektir. Komünistlerin temel felsefelerinin orduya karşı müspet tavır takınmalarına imkân vermemesi gibi, Türk milliyetçilerinin de Türk ordusuna karşı menfi bir tavır almalarına temel felsefeleri bakımından imkân yoktur, Türk ordusu bünyesi icabı milliyetçidir, ülkücüdür ve Atatürkçüdür. Bu durumda ülkücülerin stratejisi açıktır Örfi idare bölgeleri dışındaki teşkilâtlar, 12 Mart’tan itibaren uygulanan ve 22 Mart tarihli Devlet’in «Strateji» sütununda açıklanan turumu muhafaza edeceklerdir. Buna göre yürüyüş, miting gibi kitle hareketlerine girişilmeyecek, faaliyetler seminer, konferans ve anma günlerine inhisar edecektir. Örfi idare bölgelerinde bulunanlar ise kitle hareketlerinden başka konferans, seminer ve anma günleri] gibi «toplantı» niteliğindeki faaliyetler de tatil edeceklerdir. Buralardaki milliyetçilerin alıŖmaları, milliyetçi ve İlmî eserler okumaya ve şahısların tek tek fikri yetiŖmelerine yönelecektir. Son durum karşısında bu teşkilâtların ve milliyetçi şahısların medenî hareketleri daha büyük bir önem kazanacaktır.” Bkz. Devlet, “Strateji”, Sayı 109, 3 Mayıs 1971.

20 Mart 1971’de MNP, daha önce açılmış bir dava vesilesiyle Anayasa’nın “laik devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması ilkelerine aykırı” bulunarak kapatıldı. Bu kapatılmayı TİP’in “bölücülük” gerekçesiyle 21 Temmuz 1971’de kapatılması izledi. Türkiye siyaseti açısından ikinci önemli gelişme ise bir devrin kapanışıdır. 12 Mart yönetimine karşı “pasif” davranmakla suçlanan İnönü, ortanın solu söylemi ile güçlenen Ecevit karşısında parti içi muhalefeti dizginleyememiştir. En nihayetinde 5 Mayıs 1972 tarihinde gerçekleştirilen 5. Olağanüstü Kurultay’da genel başkanlıktan istifa etmiş, yerine Bülent Ecevit CHP Genel Başkanı seçilmiştir.³¹¹ Bu dönemin son büyük gelişmesi ise 12 Ekim 1971’de Milli Selamet Partisi [MSP]’nin MNP ardılı bir parti olarak kuruluşudur.³¹²

MHP ise ara rejim dönemini nispeten sükûnet içerisinde ve 1973 seçimlerine hazırlık evresi olarak geçirmiştir. MHP bu süreçte iki kongre yapmıştır. İlk kongre 12 Mart’ın akabinde 9-10 Mayıs 1971’de gerçekleştirilmiştir. 554 delegenin katıldığı başkanlık seçiminde Alpaslan Türkeş 551 delegenin oyunu alarak tekrar Genel Başkan seçilmiştir.³¹³ Türkeş, kongrede yaptığı konuşmada “milli birlik ve bütünlüğe” bolca vurgu yapmış, 9 Işık’ta ortaya koyduğu prensiplerin Türkiye için kurtuluş ümidi olduğunu ifade etmiştir.³¹⁴

Ülkücü Hareket açısından bu sükûnet evresinin en önemli gelişmesi *Töre Dergisi*’nin³¹⁵ yayınlanmaya başlaması olsa gerektir. Ülkücü Hareketin sol karşısındaki ideolojik donanım eksikliğini kapatmaya çalışan dergi, milliyetçiliği akademik camiada popüler hale getirmeyi ve bir entelijansiya oluşturmayı amaçlamıştır. Bu amaca nispeten ulaştığı da söylenebilir. Birçok milliyetçi akademisyen bu derginin yazarları arasında yer almıştır. Derginin çıkışında en önemli

³¹¹S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 237. Devlet Gazetesi bu gelişmeyi “Sol ile iş birliğinin beklenen sonucu” nitelendirmesi ile okuyucularına duyurmuştur. Bkz. Devlet, Sayı 145, 5 Haziran 1972.

³¹² M. K. Kaynar, Et al., a.g.e., s. 156-157.

³¹³ Devlet, “*MHP Kurultayı Yapıldı*”, Sayı 111, 17 Mayıs 1971.

³¹⁴ Devlet, “*Milli Kalkınmamız Gerçekleşecektir*”, Sayı 111, 17 Mayıs 1971.

³¹⁵ Yazarları arasında Erol Güngör, Necmettin Hacıeminoğlu gibi isimlerin bulunduğu *Töre Dergisi*’nin ilk sayısı için bkz. Töre, Sayı 29, Mayıs-Haziran 1971. Bu sayı 29. sayı olarak piyasaya sürülmüştür. Bunun sebebi derginin daha önce *Ayşe* ismi ile bir kadın dergisi olarak yayınlanmasıdır. Töre’nin ortaya çıkışı ile ilgili bkz. E. Işınso, “*Töre’ye Dair*”, Töre, Sayı 30, Temmuz 1971.

etki şüphesiz Dünder Taşer'in katkısı ve talebidir. Etkileyici olduğu söylenen konuşması, meseleleri kavramsallaştırma yeteneği ile dönemin milliyetçi entelektüellerini Ülkücü Hareket'e yakınlaştırmıştır. Bu derginin MHP'nin kavram dünyasını ve söylemini etkileme gücü ise dönemin sınırlılıkları ile maluldür. Çatışmalı bir evreye girilmesi ile birlikte tüm ideolojik hareketler düşünce yerine eyleme öncelik vermiştir. Yukarıda önemi zikredilen Taşer'in ani vefatı ise bu dönemde MHP için en büyük kayıp olmuştur. Dünder Taşer, 13 Haziran 1972 Salı gecesi saat 20.30'da bir trafik kazası sonucu vefat etmiştir.³¹⁶

Geri dönecek olursak, MHP bu evrede en radikal çıkışını Cumhurbaşkanlığı seçimi vesilesiyle yapmıştır. Cevdet Sunay'ın görev süresinin dolması üzerine 12 Mart muhtırasının mimarlarından Genelkurmay Başkanı Faruk Gürler görevinden istifa ederek Cumhurbaşkanı olma niyetini ortaya koymuştur. Ancak AP'nin kendi adayını çıkarması, CHP'nin de Gürler'i desteklememesi üzerine yeni bir kriz ortamı oluşmuştur. Türkeş ve MHP bu kriz ortamında Cumhurbaşkanının “halk oyu” ile seçilmesini önermiştir. Bu sayede Genelkurmay Başkanlığı'nın Cumhurbaşkanı olmak için basamak olma usulünün ortadan kalkacağı savunulmuştur.³¹⁷ Türkeş'in bu önerisi kabul görmemiş, AP ve CHP'nin uzlaşısıyla Cumhurbaşkanlığı'na Fahri Korutürk seçilmiştir.³¹⁸ MHP bundan sonraki yıllarda da “devlet başkanlığı ve tek meclis” ilkesini savunacaktır.

MHP bu evredeki ikinci kongresini 9-10 Haziran 1973'te gerçekleştirmiştir. 11. Büyük Kongrenin yapıldığı salona; “*Gelecek seçimi değil, gelecek nesilleri düşünüyoruz*”, “*İslâm ahlâk ve faziletinin temsilcisiyiz*”, “*montaj değil, ağır sanayi*”, “*zekâyâ saygı, teşebbüse emniyet, emeğe değer*”, “*herkese iş, herkese aş*”, “*milliyetçi parti, yalnız MHP'dir*”, “*milletin efendisi, millete hizmet edendir*” sloganlarının olduğu dövizler asılmış, kongrede Alparslan

³¹⁶ Devlet, “*Milliyetçiliğin Telfâ Edilemez Kaybı: Dünder Taşer*”, Sayı 148, 26 Haziran 1972.

³¹⁷ Devlet, “*Gruplu Partilerin Tutumu ve MHP*”, Sayı 177, 26 Mart 1973.

³¹⁸ Devlet, “*Nihayet Cumhurbaşkanı Seçilebildi*”, Sayı 179, 9 Nisan 1973.

Türkeş, 1010 oyla yeniden MHP Genel Başkanlığına seçilmiştir.³¹⁹ Bu kongrede uzunca bir konuşma yapan Türkeş, daha önceki görüşlerine benzer istikamette açıklamalarda bulunmuştur. Türkeş'in açıklamalarında değişim gösteren bir husus ise “toprak reformu” meselesidir.³²⁰ Toprak reformunun toprak dağıtımı şeklinde düşünülmemesi gerektiğini açıklayan Türkeş'e göre reformun amacı “üretimin artırılması”, “kırsal bölgelerin kalkınması” olmalıdır.³²¹ Bu kongre MHP için 1973 seçimlerine hazırlık anlamında bir kadro yenilenmesi süreci olmuştur. 1965 yılında 14'lerin ve bir grup eski CKMP'linin yönetimde yer aldığı parti, 8 yıl içerisinde özgün bir niteliğe bürünmüştür. Artık MHP daha genç ve “Ülkücü” kimliğine sahip isimlerin yönetimde yer aldığı bir parti halini almıştır.³²² Bu dönüşüm 12 Eylül'e kadar sürecektir.

4. 1973 GENEL SEÇİMLERİNDEN 1977 GENEL SEÇİMLERİNE: KOALİSYONLAR, KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE MİLLİYETÇİ CEPHE

12 Mart rejimi, 14 Ekim 1973'de gerçekleştirilen genel seçimlerle son bulmuştur. MHP bu seçimlere maneviyat vurgusu yüksek, halka güçlü bir hükümet vadeden, iktisadi anlamda reformist, köy ve köylülüğün sorunlarına yoğunluklu biçimde yönelen bir söylemle hazırlanmıştır. MHP seçim bildirisinde “milli devlet”in inşa edileceğini beyan ederek “*M.H.P., hürriyetçi, ahlâkçı ve insan şahsiyetine hürmetkar bir sistem kuracaktır. Ahlâkı, maneviyatı yıkılan bir milletin maddiyatı da yıkılmaya mahkûmdur. Millî devlet, cemiyet hayatımızı ahlâk ve maneviyat üzerine bina edecektir. Millî devlet gerek fert ve gerekse içtimâî bakımdan ahlâksızlığın amansız düşmanı olacaktır*”³²³ demek suretiyle dönüşen toplumsal yapıya karşı

³¹⁹ Devlet, “MHP 11. Büyük Kongresi Muhteşem Oldu”, Sayı 189, 18 Haziran 1973.

³²⁰ Toprak reformu meselesinde Türkeş'in tavrının değişmesinde Dündar Taşer'in büyük etkisinin olduğu öne sürülebilir. Çünkü Taşer muhtelif yazılarla uygulanacak bir reformun Türkiye ekonomisi ve sosyal yapı için “zararlarını” dile getirmiş, reforma karşı çıkmıştır. Bkz. D. Taşer, a.g.e., s. 286, 303 vd.

³²¹ Devlet, “Toprak Reformu Toprak Dağıtımından İbarettir”, Sayı 189, 18 Haziran 1973.

³²² Sadi Somuncuoğlu, İbrahim Metin, Acar Okan, Yaşar Okuyan gibi genç isimler bu kongrede GİK üyesi seçilmiştir.

³²³ Devlet, “Devleti Yaşatan Güçler”, Sayı 201, 10 Eylül 1973.

muhafazakâr bir refleks ortaya koymuştur. Seçim sürecinde radyoda konuşma yapan Türkeş, komünizm ve hayat pahalılığından yakınmış, bunları ortadan kaldıracak olanın MHP olduğunu beyan etmiştir.³²⁴

MHP'nin milletvekili adaylarına bakıldığında “emekli subay” sayısı 24'te kalmıştır. Bu isimlerin büyük bir çoğunluğu ise geçmiş seçimlerdeki adayların aksine yüksek rütbeliler yerine “astsubay” emeklileridir. Listelerin büyük çoğunluğu “tüccar”, “emekli memur” ve “teknisyen” meslek gruplarına sahip isimlerden oluşurken “işçi”, “sendikacı” ve “ilahiyatçı” grubunun sayısı önemli ölçüde artmıştır.³²⁵ Göze çarpan bir husus da Almanya'da çalışan 7 işçinin listelerde kendine yer bulmasıdır. Bu durum Avrupa'da yaşayan göçmen Türklerle MHP münasebetinin boyutlarını da göstermektedir. Listelere genel olarak bakıldığında bir önceki seçimlere göre daha geniş bir grubun temsil edildiğini, bununla birlikte aday profillerinin eğitim seviyelerinin ve toplumsal statülerinin giderek sıradanlaştığını söylemek mümkündür. Bu durumda kurumsallaşan kimliğin etkisi çok önemlidir. CKMP'nin ele geçirilişinden bu yana partiye hizmet etmiş isimler yerelde konumlarını güçlendirmiştir. Bu durum onların aday listelerinde yer bulmalarını kolaylaştırmıştır.

64 ilde seçimlere giren MHP aldığı %3,4 oy ile 3 vekil³²⁶ çıkarabilmiştir. Seçimlerde CHP %33,3 ile birinci, AP %29,8 ile ikinci, DP %11,9 ile üçüncü, MSP %11,8 ile dördüncü, CGP %5,3 ile beşinci olmuş, hiçbir parti tek başına hükümet kuracak çoğunluğu sağlayamamıştır.³²⁷ MHP'nin oyları bir miktar artmasına rağmen oy havzası genişlememiştir. MHP'nin %10'un üzerinde oy alabildiği tek il Yozgat olurken seçimlerde Türkiye ortalamasının üzerinde oy aldığı iller, önceki seçimlerle paraleldir.

³²⁴ Türkeş'in radyo konuşması için bkz. Devlet, Sayı 206, 15 Ekim 1973.

³²⁵ 1973 Seçimlerinde MHP gösterdiği bütün adayların meslekleri ile birlikte yer aldığı liste için bkz. H. Öznur, 1999(a), s. 299-317.

³²⁶ Alparslan Türkeş- Adana, Mustafa Kemal Erkovan-Ankara, Ali Fuat Eyüboğlu- Yozgat. H. Öznur, 1999(a), s.320.

³²⁷S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.252.

Devlet Gazetesi'nin seçimlerden sonraki ilk sayısının kapağında “*Devlet Yıkıcılarını Koruyan Ecevit'e Devlet Teslim Edilemez!*” ifadesi³²⁸ yer almıştır.³²⁹ Ecevit'in kurabileceği bir hükümet MHP'yi tedirgin etmiştir. Bununla birlikte seçim sonuçları “sistem adaletsizliği” penceresinden okunmuş³³⁰, seçim sonuçlarının karamsarlık yaratmaması gerektiği ve Türk milliyetçiliğinin en sonunda kazanacağı dile getirilmiştir.³³¹

Seçim sonucunda oluşan çözümsüzlük atmosferinde Milliyetçi Hareket, çözüm için sorumluluk üstlenebileceğini kamuoyuna duyurmuştur. *Devlet Gazetesi* “*hükümet buhranından, ‘Güvenilir Bir Devlet Adamı’nın başkanlığında kurulacak kabine ile kurtulunabilir*” demek suretiyle “milli koalisyon” fikrini ortaya atmıştır.³³² Ancak MHP'nin bu beklentisi gerçekleşmemiş MSP-CHP koalisyonu 26 Ocak 1974'te kurulmuştur.³³³

Koalisyonun öncelikli gündemlerinden birisi “kapsamlı genel af” meselesidir. CHP'nin istediği ve MSP'nin de desteklediği biçimde bir af tasarısı hazırlanmış ancak meclisteki oylamada bir grup MSP'li milletvekilinin kabul etmemesiyle TCK'nın 141, 142, 146 ve 149. maddeleri af kapsamı dışında kalmıştır. Af kapsamı dışında bırakılan maddeler 1971 muhtırası sonrasında cezaevine giren “sol” eylemci ve teorisyenlerin durumuyla ilgiliydi.³³⁴ Bu

³²⁸ Ecevit'in aşırı solla iş birliği içerisinde olduğunu iddia eden bir broşür için bkz. *Aşırı Solun Geniş Cephe Faaliyeti ve CHP Genel Sekreteri Ecevit*, İstanbul, Dünya Matbaası, 1970.

³²⁹ Devlet, Sayı 207, 22 Ekim 1973.

³³⁰ Devlet, “*Adalet Seçim*”, Sayı 207, 22 Ekim 1973.

³³¹ N. Gürgür, “*Nihai Zafer Türk Milliyetçilerinin Olacaktır*”, Devlet, Sayı 207, 22 Ekim 1973.

³³² Devlet, “*Çözüm Yolu*”, Sayı 211, 19 Kasım 1973.

³³³ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.252.

³³⁴ TCK 141. Madde: Madde 141 — 1. Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan her hangi birini devirmeye matuf cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususlarda yol gösterenler sekiz yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar. Bu kabil cemiyetlerin birkaçını veya hepsini sevk ve idare edenler hakkında ölüm cezası hükmolunur. 2.Devlet siyasi ve hukuki nizamlarını topyekûn yok etmek gayesini güden cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül edenler veya kuranlar veya bunların faaliyetlerini tanzim veya sevk ve idare edenler veya bu hususlarda yol gösterenler sekiz yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar. Madde 142- 1. Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devinmek veya Devlet siyasi ve hukuki nizamlarını topyekûn yok etmek içim. Her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. 2. Cumhuriyetçiliğe aykırı veya demokrasi prensiplerime aykırı olarak Devletin tek bir fert veyahut bir zümre tarafından idare edilmesi için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse aynı ceza ile

maddelerin kapsam dışı bırakılmasını *Devlet Gazetesi* “Millet Meclisi'nde sağduyu galip geldi” ifadesiyle duyurmuş, koalisyonun devamının zor olacağına dair yorumlar yapılmıştır.³³⁵ CHP ise af kanununu Anayasa Mahkemesi’ne götürmüş, mahkemenin eşitlik ilkesine aykırılık kararı vermesi üzerine affın kapsamı, ilgili maddeleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir.³³⁶

Türkiye’de 1970’lerin ortasına gelinirken en önemli gündem maddesi Kıbrıs meselesi olmuştur. 1967’deki darbeden bu yana Yunanistan’ı idare eden cunta, 15 Temmuz 1974’de Kıbrıs hükümetine darbe yaparak cumhurbaşkanı Makarios’u devirmiş, Nikos Sampson yönetiminde bir idare kurmuştur. Türkiye adadaki garantör ülkelerle bir diplomasi trafiğine girerek ortak müdahale gerçekleştirmek istemiş ancak İngiltere buna yanaşmamıştır.³³⁷ Bunun üzerine Türkiye müdahaleyi tek başına 20 Temmuz 1974’te başlatmıştır.³³⁸ *Devlet Gazetesi* bu gelişmeyi “Zafer Türk Ordusunundur” manşeti ile okuyucularına duyurmuş, MHP ve Ülkü Ocakları’ndan harekâtı destekleyici bildiriler yayınlanmıştır.³³⁹ Harekâtın ilk evresinin 22 Temmuz 1974’te ateşkesle durdurulması üzerine Türkes bir açıklama yapmış ve ateşkesin “erken” kabul edildiğini, “daha geniş bir bölgenin işgal edilmesi gerektiğini” dile getirmiştir.³⁴⁰ Cenevre’de gerçekleştirilen barış görüşmelerinden sonuç alınamayınca Türkiye, müdahalenin ikinci aşamasına geçerek Kıbrıs’ın kuzey kesiminde daha geniş bir alanı ele geçirmiştir.³⁴¹ Bu ikinci aşama uluslararası camiada kabul görmemiş, haşhaş ekiminin de ABD’ye rağmen başlatılması ile Türkiye geniş kapsamlı bir ambargoya maruz kalmıştır.³⁴² Bu gelişmelere 1973 yılında yaşanan petrol krizi de eklenince Türkiye iktisadi bunalıma doğru

cezalandırılır. 3. Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazasıyla kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya millî duygulanı yok etmek veya zayıflatmak için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. 4. Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri övenler, birinci ve ikinci fıkralarda yazılı hailerde beş yıla kadar ağır hapis ve üçüncü fıkrada yazılı halde altı aydan altı yıla kadar hapis cezaları ile cezalandırılırlar. Bkz. *Resmî Gazete*, Kanunlar, Sayı 7979, 11 Aralık 1951.

³³⁵ Devlet, “*Anarşistler Af Dışında Kaldı*”, Sayı 237, 20 Mayıs 1974.

³³⁶ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.258.

³³⁷ C. V. Findley, a.g.e., s. 322.

³³⁸ Devlet, “*Türkiye Müdahale Hakkını Kullandı*”, Sayı 246, 22 Temmuz 1974.

³³⁹ Devlet, Sayı 246, 22 Temmuz 1974.

³⁴⁰ Devlet, “*Alparslan Türkes ile Bir Konuşma*”, Sayı 247, 29 Temmuz 1974.

³⁴¹ C. V. Findley, a.g.e., s. 323.

³⁴² S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.264.

sürüklenmiştir. Sonuçları ne olursa olsun Kıbrıs müdahalesi milliyetçi basında olumlu karşılanmış, harekât Turancılığın fiili bir aşaması olarak değerlendirilmiştir.³⁴³ Harekât sonrası atmosferde, harekâtı oya tahvil etmek istediği öne sürülen Ecevit'in "*iktidardan kaçmaya çalıştığı*" yorumu yapılmıştır.³⁴⁴ Milliyetçi cenahın³⁴⁵ beklediği olmuş, Ecevit baskın bir seçime gitme kaygısıyla koalisyonu dağıtmış, Cumhurbaşkanı Korutürk partiler üstü bir hükümet kurması görevini Sadi Irmak'a vermiş ancak Irmak'ın kurduğu hükümet güvenoyu alamamıştır.³⁴⁶ Bu şartlar altında MHP hemen "milli koalisyon" teklifini öne sürmüştür.³⁴⁷ Sağ cenah bu minvalde bir buluşmayı MHP Gençlik Kolları'nın düzenlediği "I. Türk Gençlik Çalıştayı'nda" tecrübe etmiştir. MHP yönetiminin yanında çalışmaya AP, MSP ve DP'den üst düzey katılım olmuş, katılımcılar bu etkinlikte birer konuşma yapmıştır.³⁴⁸ AP adına konuşan AP Grup Başkan Vekili Ali Naili Erdem, "*Milletlerin sembolleri vardır. Türklüğün sembolü Bozkurt'tur. Bozkurt'a düşman olanlar Türklüğe düşmandırlar*"; MSP adına konuşan Genel Başkan Vekili İsmail Müftüoğlu, "*milliyetçiler olarak her engeli aşacağımıza inanıyorum*"; DP adına konuşan İçel Milletvekili Nazım Baş, "*Bugün Türkiye'de iki gençlik vardır. Milliyetçi Gençlik -Komünist gençlik... Vatan hainlerine yaşama hakkı tanınmamalıdır*" demek suretiyle katılımcılara hitap etmişlerdir.³⁴⁹ Bu etkinlikten anlaşılacağı üzere sağ partiler arasında milliyetçilik refleksi üzerinde bir konsensüs oluşmuş gibidir. *Aydınlar Ocağı* çevresi bu süreçte güçlü bir biçimde "milliyetçi cephe hükümetini" savunmuş, bu ihtimalin gerçekleşmesi için gazetelerde sağ parti liderlerine, birlikte hükümet kurma çağrısı yapmışlardır.³⁵⁰ Nitekim bir

³⁴³ Devlet, "Kıbrıs Müdahalesiyle Turancılık Fiili Safhasını Yaşadı", Sayı 254, 16 Eylül 1974.

³⁴⁴ Devlet, "Siyasi Savaştan Kaçma Hesabı Mı?", Sayı 254, 16 Eylül 1974.

³⁴⁵ Milliyetçi cenahın önemli isimlerinden Muharrem Ergin, milliyetçi cephe hükümeti teklifinden önce "milliyetçi profesörlerden" birinin önce kontenjan senatörü ardından başbakan yapılması çağrısında bulunmuştur. M. Ergin, *Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri-Aydınlar Ocağı Görüşü*, İstanbul, Garanti Matbaası, 1973, s. 144-145.

³⁴⁶ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.265.

³⁴⁷ Devlet, "Şartlar Milli Koalisyonu Gerekli Kılıyor", Sayı 255, 23 Eylül 1974.

³⁴⁸ Devlet, "I. Türk Gençlik Çalıştayı Muhteşemdi", Sayı 265, 2 Aralık 1974.

³⁴⁹ Devlet, "Misafir Parti Temsilcileri Konuşuyor", Sayı 265, 2 Aralık 1974.

³⁵⁰ *Ortadoğu* gazetesinde yayınlanan çağrının tam metni için bkz. M. Ergin, a.g.e., s. 182-186. Çağrı metninin altına imza koyan isimlerden bazıları şunlardır: Prof. Dr. Muharrem Ergin, Prof. Dr. Sabahattin Zaim, Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. Süleyman Yalçın, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Prof. Dr. Oktay Aslanapa, Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş. A.g.e., s. 186.

süre sonra dört sağ partinin lideri bir toplantı yapmış ve toplantının sonuç metninde bu partilerin birlikteliğinin ilham kaynağının “Türk milliyetçiliği”³⁵¹ olduğu vurgulanmıştır.³⁵² Nitekim bu temayül DP’nin katılımı dışında somutlaşmış, 31 Mart 1975’te I. Milliyetçi Cephe Hükümeti³⁵³ kurulmuştur.³⁵⁴ Mecliste 3 Milletvekili ile temsil edilen MHP, bu koalisyonda bir başbakan yardımcılığı (Alparslan Türkeş), bir de bakanlık (Mustafa Kemal Erkövan-MHP Genel Sekreteri) elde etmiştir. Bu gelişme MHP’nin kurulu düzen açısından meşrulaşmasının ve mensuplarının devlet kademelerinde kadrolaşmasının önünü açmıştır. MSP dışında, örgütlü bir gençliğe sahip olmayan koalisyon ortaklarının yanında MHP, Ülkü Ocakları’nda eğittiği genç bir kitleyi devlet kadrolarına yerleştirme şansı bulmuştur.³⁵⁵

I. Milliyetçi Cephe Hükümeti’nin önündeki en büyük sorun iktisadi bunalımdır. Türkiye ekonomisi, artan döviz açığını kapatamaz hale geldiği için devalüasyonlara başvurulmuştur. Bunun yanında “dövizle çevrilebilir mevduat” hesapları yöntemiyle açık kapatılmaya çalışılmıştır. Bu uygulama da dış borcun giderek daha çok artmasına sebebiyet vermiştir. Ülkücü hareketin faaliyet alanının genişlediği ve hükümette olmanın avantajını kullandığı bu dönemde 1974 affı ile militan sol gruplar da serbest kalınca ülke, bir şiddet sarmalına gömülmüştür.

³⁵¹ Türk milliyetçiliği temelinde buluşabilen farklı partilerin varlığı Muharrem Ergin tarafından “sunî” olarak değerlendirilmiş ve Türkiye için “hayırlı olanın” iki partili bir sistem olduğu vurgulanmıştır. M. Ergin, a.g.e., s. 151,171,187 vd. Ergin, doktrin partilerinin varlığını ise “Marksizm’in ekmeğine yağ sürmek” olarak okumuştur. A.g.e., s. 155.

³⁵² Devlet, “4 Genel Başkanın Toplantısından Sonra Yayınlanan Ortak Bildiri”, Sayı 268, 23 Aralık 1974.

³⁵³ Milliyetçi Cephe hükümeti için Süleyman Demirel üzerinden liderlik tartışmaları yapıldığı dönemde Muharrem Ergin “*Demirel Doktrini*” adında bir yazı kaleme alarak liderlik için uygun meziyetleri sıralamıştır. Sıralanan meziyetler Demirel’in özellikleri olarak aktarılmış, bu sebepten ötürü MHP cenahından büyük tepki almıştır. “Demirel Doktrini” için bkz. M. Ergin, a.g.e., s. 271-275. İlk olarak *Ortadoğu Gazetesi*’nde yayınlanmış bu yazı üzerine gazete MHP’lilerce protesto edilmiş, protesto olarak gazete sayfaları yakılmıştır. Gazetenin MHP teşkilatlarınca okunması bir süre yasaklanmıştır. A. Tekin, *Alparslan Türkeş ve Liderlik*, Ankara, Berikan Yayınevi, 2011, s. 146.

³⁵⁴ H. Öznur, 1999(a), s.336.

³⁵⁵ Diğer yandan MC hükümetine dahil olunması Ülkücü Hareket içinde eleştiriye de sebep olmuştur. Eleştiriye dile getiren isimlerden birisi olan Necdet Sevinç, “mamba suyu ile lağım suyunun karıştığını” öne sürmüş, bu sözleri sebebiyle *Hergün Gazetesi*’ndeki yazılarına son verilmiştir. H. Akpınar, a.g.e., s. 138.

MHP, I. MC Hükümeti'ne dahil olduktan sonraki ilk kongresini 17-18 Mayıs 1975'te gerçekleştirmiştir.³⁵⁶ Türkeş bu kongreyi, “*millî devlet güçlü iktidar olma yolundaki millî felsefemizin ilk kongresi*” olarak tarif etmiştir.³⁵⁷ Konuşmasında 1973 seçimlerini bir dönüm noktası olarak değerlendiren Türkeş “*milliyetçilik bir nakise değil, bir avantaj haline gelmiştir. Artık milliyetçilik değil, milliyetçik düşmanlığı bir cesaret işidir. Size artık zamanın Türk Milliyetçiliği lehine işlemeğe başladığını müjdeleyebilirim. Patlama noktasına erişmiş, patlama noktasını aşmış bulunuyoruz*”³⁵⁸ demek suretiyle Milliyetçi hareketin gelecek projeksiyonundaki iktidar hedefinin yakınlaştığını vadetmiştir. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan çıkış yolu olarak ise MHP'nin planlarını uygulayabileceği “tek başına iktidarın” zaruri olduğunun altı çizilmiştir. Türkeş konuşmasını “*Yaşasın Millî Devlet-Güçlü İktidar İlkesi*”, “*Yaşasın Milliyetçi Türkiye Ülküsü*”, “*Yaşasın Türk Soy*”, “*Yaşasın Ülkücü Türk Gençliği*” sloganları ile tamamlamıştır. Türkeş'in konuşmasını bitirirken kullandığı “*Yaşasın Türk Soy*” sloganını 1975'te kullanıyor olması önemlidir. MSP ile koalisyon ortaklığı yapılan bir dönemde Türkçü hassasiyetin dile getirilmesi anlamlıdır. Kongre sonucunda Alparslan Türkeş, bütün delegelerin oyuyla yeniden genel başkan seçilmiştir.³⁵⁹

12 Ekim 1975'de gerçekleştirilen kısmi senato seçimlerinde umduğunu bulamayan MHP bir yandan var gücüyle 1977 genel seçimlerine hazırlanırken diğer yandan da sol örgütlerin yükselen alan hakimiyetine karşı silahlı siyasi eylemlere girişmiştir. Bu durum MHP ve bağlı kuruluşları içerisinde Ülkü Ocakları'na göreceli bir özerklik sağlamış, eylemlere dahil olan isimler Ülkücü Hareket içinde yerel liderlikler inşa etmişlerdir.

³⁵⁶ Devlet, “12. Kongre Toplanırken”, Sayı 289, 19 Mayıs 1975.

³⁵⁷ Devlet, “Alparslan Türkeş'in 12. Kongreyi Açış Konuşması”, Sayı 289, 19 Mayıs 1975.

³⁵⁸ A.g.e.

³⁵⁹ Devlet, “Türkeş Oy Birliği ile Tekrar Genel Başkan Oldu”, Sayı 290, 26 Mayıs 1975.

Senato yenileme seçimlerinde oyları azalan MSP'nin hükümet içerisinde yarattığı çatlak da giderek derinleşmiştir.³⁶⁰ Sokak hareketlerine, iktisadi bunalıma çözüm bulamayan hükümet, 5 Haziran'da gerçekleştirilmek üzere "erken seçim" kararı almıştır.³⁶¹ MHP ve bağlı kuruluşlarının bu süreçte artan eylemlilikleri ve sağ içindeki ideolojik baskınlığı kurulu düzeni de tedirgin etmiştir. İstanbul'da toplanan "İslam Ülkeleri Dışışleri Bakanları Konferansı"nda Türkeş'in bu ülkelerle iş birliği içerisinde dünya sisteminde bir yer edinilebileceğine dair vurgusu³⁶² üzerine Cumhurbaşkanı Korutürk "27 Mayıs Bayramı" dolayısıyla yaptığı açıklamada, Türkiye için en büyük tehlikelerin "Pantürkizm" ve "Panislamizm" olduğunu kaydetmiştir.³⁶³ Türkeş bunun üzerine, "*bölücülük ve komünizmi bir tarafa bırakarak İslâmiyet ve Türk milliyetçiliği aleyhindeki beyanatlar şaşırtıcıdır*"³⁶⁴ açıklamasında bulunmuş ancak MHP'ye yönelik Anayasa Mahkemesi'ne suç duyurusunda bulunulmuştur.³⁶⁵ Suç duyurusunun konusu MHP'nin "yurtdışında bulunan örgütleri" hakkında olmakla birlikte, esas itibariyle Cumhurbaşkanının yol vermesiyle MHP'ye balans ayarı verilmeye çalışılmıştır. MHP bu uyarıları pek fazla önemsememiş, husumetin kaynağının "Türkeş korkusu" olduğuna dair açıklamalar yapmıştır.³⁶⁶

Türkiye böyle çatışmalı ve gerilimli bir iklimde ilerlerken MHP, 23-24 Nisan 1977'de 13.Olağan Kongre'sini düzenlemiştir. ³⁶⁷ Kongrede uzunca bir konuşma yapan Türkeş, dış politikada yaşanan gelişmelerin "kalkınmayı gerçekleştirememiş bir ülke olmaktan" kaynaklandığını açıklayarak Kıbrıs meselesinden dolayı ABD'nin faaliyetlerini eleştirmiş, ardından "ortak pazar" antlaşmasının Türkiye ekonomisi için "yıkıcı" etkileri olduğunu dile

³⁶⁰ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s.280.

³⁶¹ A.g.e., s.280.

³⁶² Devlet, "Özlenen Samimi İşbirliğini Temin Edersek Dünyada Denge Unsuru Olabiliriz", Sayı 341, 17 Mayıs 1976.

³⁶³ Devlet, "Korutürk Ne Demişti?", Sayı 344, 7 Haziran 1976.

³⁶⁴ Devlet, "Millet Düşmanları Memnundu", Sayı 344, 7 Haziran 1976.

³⁶⁵ Devlet, "Anayasa Mahkemesi MHP'ye İhtar Cezası Verdi", Sayı 348, 5 Temmuz 1976.

³⁶⁶ Devlet, "Milliyetçi Hareket ve Türkeş Korkusu En Yüksek Seviyeye Kadar Ulaştı", Sayı 5, 5 Temmuz 1976.

³⁶⁷ Devlet, "Milliyetçilerin Yeri MHP Saflarıdır", Sayı 391, 2 Mayıs 1977.

getirmiştir.³⁶⁸ Konuşmanın iç politikaya ait olan bölümünde “*Türkiye’nin bir numaralı meselesi, kızıl anarşidir*” demek suretiyle, yaklaşan seçimler öncesi “anti-komünist mücadelenin”³⁶⁹ merkezi olarak MHP’yi işaret etmiştir.³⁷⁰ Konuşmasının bundan sonraki bölümünü kesif bir CHP karşıtlığı üzerinden sürdüren Türkeş, konuşmasını “Tanrı Türkü Korusun” sloganı ile bitirmiştir. Türkeş’in önceki kongrelerde yaptığı konuşmalarla karşılaştırıldığında bu konuşmayla kitabî dilin yerini çok daha ajitatif ve hamasi bir dilin aldığı müşahade edilecektir. Ülkücü hareketin kitleselleşmesi ile söylem de kitlenin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde dönüşmüştür.

Kongresini tamamlayan MHP, büyük bir umutla 1977 genel seçimlerine hazırlanmıştır. MHP seçim propagandasında temel söylemi “milli devlet-güçlü iktidar” vurgusunda anlamını bulmaktadır. Açıklanan seçim beyannamesinde, Türkiye’nin içinde bulunduğu şartların panoraması “kızıl tehlike” imgesiyle çizilmiştir.³⁷¹ Bu tehdidin ortadan kaldırılmasının yolu ise muktedir bir devlet otoritesinin tesisinde görülür. Devlet otoritesinin kuvvetlendirilmesinin yolu yürütmeyi kuvvetlendirmekte bulunmuştur.³⁷² “Milliyetçi Büyük Türkiye” hedefini işaret eden MHP’nin vaatleri genel olarak alt gelir grubuna hitap etmekte; “genel sağlık sigortası”, “işsizlik sigortası”, “aile yardımı” gibi vaatler, sosyal adaleti gerçekleştirecek tedbirler olarak sunulmaktadır. MHP’nin beyannamesi genel olarak, “planlama”, “kalkınma” ve “komünizmle mücadele” temaları etrafında şekillenmiştir. Bu temalar MHP’nin seçim sloganlarını da belirlemiştir. “*Sevgi, Kardeşlik ve Birlik İçinde Kalkınma*”, “*Komünizmi CHP Besler, AP Seyreder, MSP Affeder, MHP Ezer*”, “*Güçlü Devlet-Zengin Millet*”, “*Milli Devlet-Güçlü*

³⁶⁸ Devlet, “*Güçlü ve Büyük MHP, Güçlü ve Büyük Milliyetçi Türkiye Demektir*”, Sayı 391, 2 Mayıs 1977.

³⁶⁹ MHP cenahında komünizmle mücadele aynı zamanda “Türk dünyasının” bağımsızlık mücadelesi olarak görülmektedir. Bu ilişkiyi teşkilatlara aktarmak için Türk dünyası kökenli bir yazarın hazırladığı eser teşkilatlara ulaştırılmıştır. Bkz. B. Hayit, *Komünizm ve Türk Dünyası*, Ankara, Altınok Matbaası, 1971.

³⁷⁰ Devlet, a.g.m.

³⁷¹ MHP, *1977 Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi*, Emel Matbaacılık, Ankara, 1977, s. 7-9.

³⁷² A.g.e., s. 72.

İktidar”, “*Dinsiz Millet, Kanunsuz Devlet, MHP’siz Hükümet Olmaz*” bu seçimlerde MHP’nin kullandığı sloganlardır.³⁷³

Bu seçimler öncesinde MHP’ye önemli bir destek İslamcı camianın sembol isimlerinden Necip Fazıl Kısakürek’ten gelmiştir. MHP ile iltisakı, MHP’nin yayın organı olan *Hergün Gazetesi*’ndeki bir röportajı³⁷⁴ ile su yüzüne çıkan Necip Fazıl, Türkeş ile görüşmelerinde temel meselelerde uzlaşa sağlayarak karşılıklı “beyannameler” verme hususunda anlaşmıştır.³⁷⁵ İlk beyannameyi Alparslan Türkeş açıklamış, partisi ve kendisinin görüşünü “*ruhi muhtevaya bağlı bir milliyetçilik... tek kelimeyle İslâm imanı*” olarak açıklamıştır. Necip Fazıl bu beyannameye bir beyanname ile karşılık vermiş, “*bugünden itibaren MHP, nazarımda bambaşka bir mâna ve hüviyet sahibidir. Onu, Müslümanlık ve Türklüğün gerçek hakkını vermeye namzet bir topluluk olarak anıyor ve canımın içinden selâmlıyorum*” demek suretiyle MHP’ye desteğini ortaya koymuştur.³⁷⁶ Bu iklimde girilen seçimlerde MHP ve lideri bütün illerde “Ülkücüleri” göreve çağırmıştır.

MHP’nin aday profiline baktığımızda bir önceki genel seçimlerdeki aday listesinin bir benzerini gözlemlemek mümkündür. En önemli değişiklik ise genç isimlerin listelerde daha fazla yer bulmasıdır. Uzun süredir MHP’nin gençlik örgütünde ve parti divanında görev yapmış Nevzat Kösoğlu, Sadi Somuncuoğlu, Namık Kemal Zeybek gibi isimler illerde birinci sıradan milletvekili adayı gösterilmiştir.³⁷⁷

³⁷³H. Öznur, 1999(a), s. 413.

³⁷⁴N. F. Kısakürek, “*Diyanet İşleri Panoraması*”, *Hergün*, 27 Mart 1977.

³⁷⁵H. Öznur, 1999(d),

³⁷⁶İki beyannamenin de tam metni için bkz. Devlet, “*MHP Genel Başkanı Türkeş ve Necip Fazılın Türk Milletine Beyannameleri*”, Sayı 393, 16 Mayıs 1977.

³⁷⁷MHP’nin aday listeleri için bkz. Devlet, “*Milliyetçi Hareket Partisi’nin Milletvekili Adayları*”, Sayı 392, 9 Mayıs 1977.

5. 1977 GENEL SEÇİMLERİNDEN 12 EYLÜL DARBESİNE

MHP, 5 Haziran 1977’de gerçekleştirilen genel seçimlerde arzu ettiği sıçramayı yapamamış ancak oylarını bir önceki seçime göre ikiye katlayarak %6,42 oy oranıyla 16 milletvekilini³⁷⁸ meclise sokmuştur.³⁷⁹ MHP’nin bu seçimlerde de oy havzası genişlememiş ancak oyları Türkiye genelinde yükselmiştir. Ülke genelinde %10’un üzerinde oy aldığı il sayısı 15’e yükselmekle birlikte bu iller bir önceki seçimde de MHP’ye Türkiye ortalamasının üzerinde oy veren illerdir. MHP oyları İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri ile Karadeniz’in doğusundaki illerde kümelenmiştir.

Sonuçlar *Devlet Gazetesi* tarafından “Zafer Milliyetçi Hareket’in” şeklinde değerlendirilmiş, ilgili başyazıda MHP’nin oy ve milletvekili artışına dikkat çekilmiştir.³⁸⁰ MHP Genel Başkanı Türkeş ise düzenlediği basın toplantısında yeni bir MC hükümeti talep etmiştir.³⁸¹ Hükümet kurma görevini alan CHP, güvenoyu alamadığı için Türkeş’in beklentisi gerçekleşmiş ve II. MC Hükümeti 21 Temmuz 1977’de kurulmuştur.³⁸² Hükümetin kuruluş sürecinde MHP saha hakimiyetini genişletmek ve kendisini dördüncü parti konumuna taşıyan tabanın beklentilerine cevap vermek üzere koalisyon görüşmelerinde tekliflerde

³⁷⁸ Bu isimler ve seçim bölgeleri şunlardır: Alparslan Türkeş- Adana, İhsan Karaçam-Ankara, Necati Gültekin-Ankara, Mehmet Irmak- Çorum, Tahir Şaşmaz-Elazığ, Nevzat Kösoğlu-Erzurum, Cengiz Gökçek-Gaziantep, Turan Koçal-İstanbul, Mehmet Doğan-Kayseri, Agah Oktay Güner-Konya, İhsan Kabadayı-Konya, Mehmet Yusuf Özbaş-Kahramanmaraş, Sadi Somuncuoğlu-Niğde, Ali Gürbüz-Sivas, Faruk Demirtola-Tokat, Ali Fuat Eyüboğlu-Yozgat. H. Öznur, 1999(a), s. 437.

³⁷⁹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 283.

³⁸⁰ Devlet, “Zafer Milliyetçi Hareket’in”, Sayı 396, 6 Haziran 1977.

³⁸¹ Devlet, “En Büyük İhtimal, Seçmen Çoğunluğunun da Arzu Ettiği Milliyetçi Partiler Koalisyonudur”, Sayı 397, 13 Haziran 1977.

³⁸² S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 284.

bulunmuştur.³⁸³ Bu tekliflerin en dikkat çekici olanı İç İşleri ve Milli Eğitim³⁸⁴ bakanlıklarının MHP tarafından istenmesidir. Bu tekliflerin birçoğu koalisyon ortakları tarafından kabul edilmemiş ancak MHP hükümetteki yerini 5 bakanlık³⁸⁵ ile almıştır.³⁸⁶ Hükümet, kuruluşundan itibaren uyumsuz ve kırılgan bir görünüm arz etmiştir. Nitekim Meclis Başkanlığı seçimlerinde koalisyon ortakları anlaşamamış, seçim tıkanmıştır. Bu dönemde MHP'nin CHP adayı Cevdet Karakaş'ı TBMM Başkanlığı için destekleyerek seçilmesini sağlaması dönem itibariyle ilgi çekici bir gelişme olmuştur.³⁸⁷ Bu gelişmede MHP'nin CHP ve devletin ana kurumları gözünde meşrulaşma kaygısının önemli bir rol oynadığı öne sürülebilir.

Koalisyon hükümeti bir yandan ağır ekonomik sorunlarla uğraşırken diğer yandan şiddet olayları ile mücadele etmek zorunda olduğu bir ortamda yerel seçimler gerçekleştirilmiş ve CHP yerel seçimlerden büyük bir zaferle ayrılmıştır. MSP ise önemli ölçüde oy kaybetmiştir. Bu durum hükümetin iyice zayıflamasına neden olmuştur. Yerel seçimlerin en kazançlı partilerinden birisi ise MHP olmuştur. MHP ilk defa yerel düzeyde “İl Belediye

³⁸³ Bu teklifler şunlardır: “1. Koalisyonu oluşturan partiler, bir hükümet bütünlüğü arz etmeli ve ayrı partilermiş gibi görüntü vermekten titizlikle kaçınmalıdırlar. 2. Asayişin sağlanması ve anarşinin önlenmesi için İçişleri Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı MHP'ye verilmelidir. 3- Gençlik meselelerine samimi ve ciddi olarak sahip çıkılmalı, gençlik millî hedeflere yönelecek şekilde yetiştirilmelidir. 4- Fiat artışlarının ve hayat pahalılığının önüne geçecek tedbirler süratle alınmalıdır. 5. İmam-Hatip liselerini bitirenlerin yüksek okullara devam etmeleri sağlanmalıdır. 6. Yüksek İslâm Enstitüleri Akademi haline getirilmelidir. 7. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kanunu çıkarılmalıdır. 8. Millî Harp sanayii ve ağır sanayii; teknoloji üretimi, eğitim ve kaynak planlamasıyla birlikte el e alınmalı ve iç politikaya alet edilmeden süratle gerçekleştirilmelidir. 9. Tarım ve Ticaret hayatımızdaki dağınıklığı gidererek toplayıcı tedbirler alınmalıdır. 10. Millî Mesken Kurumunun kurulması suretiyle, her vatandaş ev sahibi yapılmalıdır. 11. Taban Hatlarının millî seviyedeki politikalarla düzenlenmesini esas kabul edilmelidir. 12- İhracatı hızlandırmak için, düzenleyici ve yöneltici tedbirler alınmalı ve ihracatla ilgili yetkileri tek ele toplanmalıdır. 13. Seçim İttifakı Kanununu çıkarılmalıdır. 14. Ortak Pazar meselesi yeniden, millî menfaatlerin ışıltı altında gözden geçirilmelidir. 15. Din dersleri mecburi dersler arasına konulmalıdır.” Devlet, “Üçlü Koalisyon Görüşmeleri Başladı”, Sayı 471, 11 Temmuz 1977.

³⁸⁴ Milli eğitim meselesi Ülkücü Hareket'in özel ilgi alanlarından. I. MC döneminde Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü yapmış olan Ayvaz Gökdemir'in bu okullar üzerindeki hakimiyeti Ülkücü harekete önemli insan sermayesi kazandırmıştır. Gökdemir'in dönemi kendi penceresinden değerlendirdiği anılar için bkz. A. Gökdemir, *Buhranın Kaynağında*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1979.

³⁸⁵ Alparslan Türkeş- Başbakan Yardımcısı, Sadi Somuncuoğlu- Devlet Bakanı, Cengiz Gökçek-Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, Agah Oktay Güner-Ticaret Bakanı, Gün Sazak (TBMM dışından-MHP Genel Başkan Yardımcısı)- Gümrük ve Tekel Bakanı. S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 288.

³⁸⁶ Bununla birlikte kurulan koalisyonun protokolüne “Türk milliyetçiliğine bağlı”lık ifadesi eklenmiştir. A. Tekin, a.g.e., s. 259.

³⁸⁷ Devlet, “Antikomünist Bir CHP Milletvekili Bulundu”, Sayı 420-421, 21 Kasım 1977.

Başkanlıkları”³⁸⁸ kazanmıştır.³⁸⁹ Seçimlerin ardından Türk siyasal hayatına “Güneş Motel Olayı” olarak geçecek bir gelişme yaşanmış AP’den 11 milletvekili bakanlık karşılığında istifa etmiş ve gensoru sonucunda II. MC Hükümeti 31 Aralık 1977’de düşmüştür.³⁹⁰ Yeni bakanlıkların da ihdasıyla birlikte AP’den ayrılan 9 ismin bakan yapıldığı yeni hükümet, Ecevit başbakanlığında 5 Ocak 1978’de kuruldu.³⁹¹ *Devlet Gazetesi* yeni kurulan hükümeti “*karışık cephe hükümeti*” olarak tarif etmiştir.³⁹² Bu hükümetin kuruluşu ile birlikte MHP sistemin sınırlarını zorlayan bir muhalefete girişirken Ülkü Ocakları düzenin korunması kaygısı yerine düzen karşıtı bir söyleme ve eylemliliğe doğru savrulmuştur. MC hükümetleri döneminde devlet aygıtının baskısından kısmen bağışık olan Ülkücü Hareket, yeni dönemde ciddi bir basınçla karşı karşıya kalmıştır. Ülkücü hareket bu basınca cevabını silahlı eylemleri artırmak suretiyle vermiştir. Devrimci iç savaş örgütlenmesi olarak “direniş komiteleri”³⁹³ ve “kurtarılmış bölge” uygulamaları da sol hareketler namına ortaya çıkınca Türkiye, adı konmamış bir “iç savaş”a doğru sürüklenmiştir.

Türkiye bu dönemde artan şiddet olayları, iktisadi bunalım ve siyasal çalkantılar arasında savrulan bir süreç geçirmiştir. MHP sürekli bir şekilde çıkış yolunu hükümetin istifasında ve sıkıyönetim ilanında görmüştür.³⁹⁴ Ancak “*Maraş Olayları*”³⁹⁵ gibi büyük bir toplumsal faciadan sonra ilan edilen sıkıyönetim de terör ve şiddete çare olmamıştır. Türkiye bu buhran devrinde 14 Ekim 1979’da kısmi senato ve 5 milletvekili için ara seçimlere gitmiş, yapılan seçimlerde CHP, AP karşısında büyük bir mağlubiyet almıştır. Bu sonuç üzerine Ecevit

³⁸⁸ MHP’nin Belediye Başkanlık Seçimlerini kazandığı iller şunlardır: Bingöl, Çankırı, Elazığ, Erzincan, Yozgat. H. Öznur, 1999(a), s.443.

³⁸⁹ Devlet, “*Milliyetçi Hareket Partisinin Zaferi!*”, Sayı 423, 12 Aralık 1977.

³⁹⁰ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 286.

³⁹¹ A.g.e., s. 289.

³⁹² Devlet, “*Karışık Cephe Hükümeti*”, Sayı 427, 9 Ocak 1978.

³⁹³ F. Yaşlı, 2019(b), s. 269.

³⁹⁴ H. Öznur, 1999(a), s. 485; s. 518; s. 520; s. 524 vd.

³⁹⁵ Sovyetlerden kaçıp Türkiye’ye sığınan iki Türk’ün hikâyesinin anlatıldığı “Güneş Ne Zaman Doğacak” adlı Ülkücü hareketin propagandası niteliğindeki filmin izlendiği bir sinemaya bomba atılmasıyla başlayan provokasyonlar sonucu, Alevi yurttaşların toplu ölümüne yol açan hadiselerdir. Sol bu olayların faturasını Ülkücülere çıkarmışken Ülkücü hareket faturayı “komünist örgütler ve Ermenilere” kesmiştir. Bkz. T. Bora, 2018, s. 315; S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 299; C. V. Findley, a.g.e., s. 320-321.

hükümeti istifasını vermiş, 12 Kasım 1979’da Demirel, MSP ve MHP’nin dışarıdan desteğiyle bir azınlık hükümeti kurmuştur.³⁹⁶ Bu hükümetin en önemli faaliyeti “24 Ocak Kararları” olarak bilinen bir ekonomik tedbir paketi açıklamak olmuştur. Tedbir paketinin yürütücülüğü DPT müsteşarı Turgut Özal³⁹⁷ tarafından yapılacaktır. Bu kararların temel yönelimi neo-liberal iktisat politikası temelinde; kambiyo politikasını devalüasyonlarla düzenlemek, ithalat serbestisi sağlamak, ihracatı teşvik, iç talebin daraltılması ve sübvansiyonların kaldırılmasıdır.³⁹⁸ Emeği baskılayan bu IMF iş birliği anlaşması ile ekonomi kurtarılmaya çalışılmıştır. MSP ve CHP’nin zamanla muhalefet ettiği³⁹⁹ bu anlaşmalar ile Türkiye krizden kurtarılmaya çalışılırken ülke yeni bir siyasi krizle karşı karşıya kalmış, görev süresi dolan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk yerine yeni bir Cumhurbaşkanı meclis tarafından seçilememiştir.⁴⁰⁰

Bir yandan ekonomik bunalımla diğer yandan siyasi krizle uğraşan ülkede sıkıyönetim uygulamalarına rağmen şiddet eylemleri her gün can almaya devam etmiştir. Sivas olayları, Çorum olayları, Bahçelievler katliamı, 6 Ülkücü öğretmenin katledilmesi gibi infial yaratan eylemler gerçekleştirilmiş; Abdi İpekçi (gazeteci), Nihat Erim (eski Başbakan), Hamit Fendoğlu (Malatya Belediye Başkanı), Kemal Türkler (DİSK eski Genel Başkanı), Gün Sazak (MHP Genel Başkan Yardımcısı-Eski Gümrük ve Tekel Bakanı), Hikmet Tekin (MHP’li Bingöl Belediye Başkanı) gibi birçok “sembol” isim suikasta kurban gitmiştir.⁴⁰¹

³⁹⁶ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 307.

³⁹⁷ Turgut Özal ile ilgili MHP cenahından ilgi çekici bir iddia ortaya atılmıştır. Dönemin Ülkücü Maliyeci ve İktisatçılar Derneği (ÜMİD-BİR) Genel Başkanı Rıza Müftüoğlu, “12 Eylül darbesi gerçekleşmeseydi Özal MHP İzmir adayı olacaktı” demektedir. R. Müftüoğlu, *Derin Sayfalarıyla Milliyetçi Hareket*, 2. Baskı, İstanbul, Akis Kitap, 2007, s. 29.

³⁹⁸ K. Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi*, 20. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2015, s. 151.

³⁹⁹ S. Aydın- Y. Taşkın, a.g.e., s. 311-312.

⁴⁰⁰ A.g.e., s. 312.

⁴⁰¹ Türkiye’de siyasal şiddet olayları sebebiyle hayatını kaybeden insan sayısının hükümet devrelerine göre sayısının verildiği bir döküm için bkz. H. Akpınar, a.g.e., s. 158.

24 Ocak kararlarının “emek aleyhtarı” hükümlerini örgütlü muhalefete rağmen uygulama şansı olmayan⁴⁰², asayişî tesis edemeyen, yeni Cumhurbaşkanı’nı seçemeyen sistem TSK’nın emir komuta zinciri içerisinde gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle ortadan kaldırılmıştır. Türk milliyetçiliğinin müşahhas bir politik hareket olarak siyasal ve toplumsal mecrada etkinlik gösterdiği 1965-1980 dönemi bir darbe ile başladığı gibi bir darbe ile de kapanmıştır.

⁴⁰² K. Boratav, a.g.e., s. 150.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TEMEL ENDOKTRİNASYON ESERLERİ

1. DOKUZ IŞIK VE TEMEL GÖRÜŞLER

Milliyetçi/Ülkücü hareketin doktrin merkezli yayınlarında ilk önceliğin Alparslan Türkeş'in *Dokuz Işık* adlı eserinin olduğunu söylemek, incelemeye başlamak için uygun bir girizgâh olacaktır. Bu eser gerek dönemindeki popülerliği ile gerekse de bir harekete “Dokuz Işıklar” şeklinde adını vermesiyle, 1980 öncesi Ülkücü Hareket'in mütemmim cüzüdür. “*Dokuz Işık doktrininin ilk hali olarak kayda geçebilecek bir vesika olan*”⁴⁰³ Türkeş'in Yeni Delhi'deki sürgün yıllarında 14'lerden arkadaşları olan Numan Esin, Muzaffer Özdağ ve Ahmet Er'e gönderdiği mektupta ilgili umdeler sıralanmıştır. Türkeş Hindistan'dan yurda döndükten sonra kurulacağını ilan ettiği Huzur ve Yükselme Derneği'nin “ülkü ve doktrinleri” de Dokuz Işık'ın prototipi mahiyetinde olan dokuz umdeden⁴⁰⁴ oluşmaktadır⁴⁰⁵. Dokuz rakamına birtakım birleştirmeler ile ulaşılmıştır. Bunun sebebi Türk mitolojisinde dokuz rakamına kutsallık atfedilmesidir. Türkeş bu eseri ile Türkiye'nin bütün sorunlarını çözecek bir teorik altyapı ürettiği iddiasındadır. Sayılan ve açıklanan dokuz umde, asıl itibarıyla programın ilke ve esaslarını belirlemektedir. Bu ilke ve esaslar üzerine yükselecek program ise git gide şümüllü bir forma kavuşacaktır. *Dokuz Işık* bütün toplumlara uygulanabilecek bir “grand norm” olma iddiası taşımamaktadır. Zaten bu iddiayı taşıyan düşüncelerin Türk milletinin gerçeklerine uygun olmadığı öne sürülerek milliyetçi düşünceye aykırı oldukları sonucuna varılır. *Dokuz Işık*'ın ilk versiyonunda öncelikli olarak Türk milletinin farklılığı vurgulanarak Türk milletinin benzersizliği üzerinden ötekiyle farkını gösterip kendini tanıma çalışma çabası vardır. Türk tarihi, “hür yaşama azmi”, “milli kültür” ve “milli dünya görüşü” Türk'ün istisnai hasletleri olarak tanıtılır. Bu “benzersiz örneği” doğru bir rotaya sokmanın yolu ise bir öze dönüş hareketi

⁴⁰³ F.S. Sanlı, a.g.e., s.230.

⁴⁰⁴ Dokuz umde ifadesi Alparslan Türkeş'in eserlerinde bu adlandırma ile geçtiği için öncelikli olarak “umde” ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir.

⁴⁰⁵ Bkz. A.g.e., s.269.

olarak kodlanan Türk milliyetçiliğidir. Esası ise sloganlaştırılmış bir ifadeyle “Türk milleti için, Türk’e doğru, Türk’e göre”⁴⁰⁶dir.

Bu programı tatbik etmek için Türk milletini sevmek gerektiği dile getirilir. Bu noktada Türk aydınının milletin değerleriyle buluşamadığı için Türk milletini sevmeyip horladığı şeklindeki klasik tepki dillendirilir. Türkeş aydınlanmacı bir bakış açısıyla, ilerleme ve bu yolda doğayı kontrol altına alma düşüncesinin, insanlığa dinamizm kazandırdığı görüşünün taşıyıcısıdır.⁴⁰⁷ Milliyetçiliğin, ölçüyü Türk milleti olarak belirlemesi ile doğal kaynakları en iyi kullanacak yöntem olduğu dile getirilir. Bununla birlikte, salt olarak maddi kalkınmanın sınırları içerisinde kalındığı takdirde kalkınmanın uzun ömürlü ve sağlıklı olmayacağı, kalkınmaya bir de moral kalkınmanın eklenmesiyle amaca ulaşılacağı öne sürülerek milliyetçilik, kalkınmanın gönüllülük ve yardımlaşma kaynağı olarak sunulur. Milletin manevi değerlerinin tam bir terkibi ise sloganlaşmış bir ifadeyle, “Türklük gurur ve şuuru ile İslam ahlak ve fazileti sentezi”⁴⁰⁸ olarak öne çıkarılır. Metnin 1975 baskısında soy Türkçü vurgu hala yoğundur. Okuyucu “Tanrı Türk’ü korusun” seslenişiyle selamlanırken giriş Türkçü şair Mehmet Emin Yurdakul’un “Türk’ün her şeyi güzeldir ve her şeyden güzeldir” sözüyle yapılır.⁴⁰⁹

Dokuz Işık’ın ilk umdesi milliyetçiliktir. Milliyetçilik “Türk milletine karşı beslenen derin sevginin ifadesi” olarak kavramsallaştırılır.⁴¹⁰ Bu sevgiye mazhar olan Türk ise şöyle tarif edilmektedir:

⁴⁰⁶ A. Türkeş, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, 17. Baskı, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1975, s. 11.

⁴⁰⁷ A.g.e., s.12.

⁴⁰⁸ A.g.e., s.12.

⁴⁰⁹ A. Türkeş, *Dokuz Işık*, Genişletilmiş 1. Baskı, İstanbul, Özdem Kardeşler Matbaası, 1978, s. 12-13.

⁴¹⁰ A.g.e., s. 15.

“Kalbinde başka bir ırkın gururunu taşımayan ve kendisini samimi olarak Türk hissedenden ve Türklüğe adayan herkes Türk’tür.”⁴¹¹

Bu tanım eserin genişletilmiş yeni baskısında revize edilmiştir. Türk milleti tarifinin içerisine aynı dine mensubiyet şartı da yedirilmiştir.⁴¹² Genel bir anlatımla bu maddede milliyetçilik, “Türk milletini yükseltme ülküsü” olarak tarif edilmiştir denilebilir. Türkçülük ise Türk milliyetçiliğinin özel adı olarak değerlendirilir. Türkçülük Türkes’te, Türk milliyetçiliğinin dışında veya üzerinde bir anlam barındırmaz. Birinci umde ile bağlantılı olarak milliyetçiliğin hedefi olarak belirlenen Türk milletini yükseltme ülküsüne bağlı olmak, ikinci umde olan Ülkücülüğün tarifidir. Ülkücülük Türk milletini hak ve özgürlüklerine tam anlamıyla malik hale getirmek ister. Bunun mümkün olabilmesinin yolu ise fırsat eşitliğinin tam anlamıyla sağlanmasında görülür. İnsanların hür ve eşit haklara sahip olarak dünyaya geldiği vurgulanarak milletin fertlerini bu haklara kavuşturmak ise Ülkücülük olarak imlenir. Hakların sınırı ise BM anayasasının sınırları ile örtüştürülmüştür. Bu minvalde BM anayasasının savunduğu *self determinasyon* ilkesinin de Türk milletinin hakkı olduğu vurgulanarak sınırların dışında yaşayan Türklerin haklarını savunmanın bir gereklilik olduğu vurgulanır. Bu anlamıyla Turancılık -Türkiye’yi tehlikeye düşürmemek şerhi düşülerek- bir insan hakları meselesi olarak formüleleştirilmiştir.

Üçüncü umde olan “ahlakçılık” “Türk milletinin ruhuna uygun olmak, Türk milletinin geleneklerine, adet ve inançlarına uygun olmak, tabiat kanunlarına uygun olmak ve Türk milletine yararlı olmak”⁴¹³ esaslarına bağlanmıştır. Ahlakçılığın sınırları gayet geniş bir şekilde çizilmiş, özellikle tabiat kanunlarına uygun olmak olarak ifade edilen revizyona açık bir yön barındırılmıştır. Eserin genişletilmiş baskısında ahlakçılık umdesi geniş bir şekilde ele

⁴¹¹ A.g.e., s. 15.

⁴¹² A. Türkes, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 90.

⁴¹³ A. Türkes, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, s.20.

alınmıştır. Ahlakçılık bahsinin konu edildiği bölümde giriş, bir ayet ve bir hadisin doğrudan aktarımı ile başlatılmış, böylece değişen yönelim en başta ortaya koyulmuştur. İslamiyet, “Türk milletinin kutlu güç kaynakları”⁴¹⁴ arasında sayılmıştır. İslamiyet’in fiili bir durum ve üzerinde *de facto* uzlaşa olan kurucu bir değer olduğu ifade edilmiştir. Bu değeri maneviyat kaynağı olarak sistemleştirmek isteyen Türkeş kendi yolunu, milli yol- üçüncü yol olarak tarif etmektedir. Bu yolun büyük hedefinin ise “Allah yolu” olduğu dile getirilmekte, Türk milleti, “hak yoluna, hakikat yoluna, Allah yolu”na çağırılmaktadır.⁴¹⁵ Milliyetçilik dışında bir yolun tercih edilmesinin sebebi “ahlak buhranı” ve “manevi boşluk” olarak görülmektedir. Hedef, batının tekniğiyle birlikte “Türk İslam medeniyeti” olarak ortaya koyulmaktadır.⁴¹⁶ *Dokuz Işık*’ın genişletilmiş versiyonunda ahlakçılığın esası net bir şekilde İslam dininin ölçüleri olarak belirlenmiştir. Diğer bir esas ile Türk töresi olarak işaret edilmiştir. Türk töresinden tecessüm etmiş geniş bir Türklük özellikleri grubu varsayılır. Olumlu bütün hasletler Türklüğe yüklenir. Bu töreci kavramsallaştırmada kadının toplumsal yeri ise “erkeğin yanı” olarak belirlenir.⁴¹⁷ Laiklik yanlış yorumlardan kurtulduğu takdirde devlet hayatı için gerekli görülmektedir. Türkeş, Türkiye’de dinsel yaşamın sınıfsal bir görünüme sahip olduğunu düşünürcesine bir ayrıma giderek MHP’nin ülkeyi “inançlı yoksullar/maddecî zenginler” ikiliğinden kurtaracağını iddia etmektedir.⁴¹⁸ Bu ve benzeri görüşler ile ahlakçılığın kapsamı İslami bir nitelikle genişletilmiştir. Bununla birlikte din, kişisel alanın sınırlarından çıkarılarak toplumsal alana taşınmıştır. Ancak bu taşıma işlemi dinsel alt kimliklere ve azınlık gruplarına dini hürriyet manasından ziyade dinin üzerinde devletin belirleyiciliğini artıracak bir görünüm arz

⁴¹⁴ A. Türkeş, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 179- 182.

⁴¹⁵ A. Türkeş, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 187.

⁴¹⁶ A.g.e., s. 192.

⁴¹⁷ A.g.e., s. 203.

⁴¹⁸ A.g.e., s. 235.

etmektedir. Türkes, okullarda zorunlu din dersi verilmesini istemekte, Rum- Ortodoks Patrikliğini devlet inhisarına almak istemektedir.⁴¹⁹

Dokuz Işık'ta en geniş biçimde ele alınan umde toplumculuktur. Toplumculuk, “*her çeşit faaliyetin toplum yararına olacak şekilde yürütülmesi*” şeklinde kavramsallaştırılmıştır.⁴²⁰ İktisadi ve kültürel veçheleri vardır. İktisadi olarak stratejik ürünlerin üretimini devlet tekeline bırakan karma bir ekonomiyi öngörür. Toplumculuğa iktisadi bakış genel olarak üç ana başlık içerisinde incelenmiştir. Bunlar; özel teşebbüsü desteklemek, küçük sermayenin devlet kontrolünde birleştirilmesi ve stratejik niteliği haiz ürünlerin devlet tekeli biçiminde üretimidir.⁴²¹ Bunlara eklenecek genel kapsamlı bir sosyal yardım ve güvenlik teşkilatının kurulması gerekliliğinden bahsedilir. İktisadi yapının üçlü bir dengeye kavuşturulması öngörülür. Bunlar devlet sektörü, özel sektör ve millet sektörüdür. Bu yapıyı gerçekleştirmek için millet altı “sosyal dilim” içerisinde teşkilatlandırılacaktır. Bu sosyal dilimler; işçi, köylü, memur, esnaf, serbest meslek mensupları ve işverenlerdir. Her sosyal dilimin üyelerini zorunlu olarak içine alan tasarruf ve yatırım sandıklarının kurulması öngörülür. Zorunlu kesintilerle buradan elde edilecek sermaye ile her sosyal dilim için üretici birlikleri kurulacak, bunların bir araya getirilmesi ile de “millet sektörü” oluşturulacaktır. Özel sektörün yanında devlet sektörünün alt yapı, harp sanayi ve maden işletiminde “tekeli” olacağı öngörülmüştür.⁴²² Özel sektörün yatırımlarının da devlet planlamasına uygun hale getirilmesi tasarlanır. Sandıklara yapılacak kesintiler nispetinde bireyler yatırım sahalarından tahvil geliri elde edecektir. Millet sektörünün mülkiyeti devlette olmayacaktır. Türkes, milleti yeniden teşkilatlandırmak işlemi için birçok yeni kurumsal girişimi planlamaktadır. Yeni istihdam sahaları yaratmanın yanında var olan istihdama göre toplumsal iş bölümünü düzenlemek istenir. Vasıf gerekmeyen işler için

⁴¹⁹ A.g.e., s. 226-233.

⁴²⁰ A.g.e., s. 17.

⁴²¹ A. Türkes, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, s.21-22.

⁴²² A.g.e., s. 61.

makine sermayesi yerine insan emeğini seferber edecek “milli kalkınma ordusu”nu kurmayı planlar.⁴²³ Türkes, kapitalizm ve Marksizm’i “sınıflar toplumu” ve “sınıf mülkiyeti düzeni” kurmakla suçlar. Kendi savunduğu sistemin ise demokratik milliyetçilik olduğunu ve bu sistemde mülkiyetin “millet mülkiyeti” olduğunu ifade eder.⁴²⁴ İktisadi anlamıyla toplumculuğun en tartışmalı önerilerinden birisi “tek ve mecburi sendikacılık”⁴²⁵ ilkesidir. Türkes, her iş kolunun üyeliğin zorunlu olacağı bir tek sendikaya dahil edileceğini ifade etmektedir. Sendika yöneticilerinin de o iş kolunun mensupları arasından demokratik seçimlerle belirleneceğini açıklamaktadır. Bu yöntemin sendikaların güçlenmesi sonucunu doğuracağını ve nitelikli temsili sağlayacağını söyleyen Türkes’e göre mevcut sendikal sistem bir tür sömürü aracıdır.

Toplumculuğun siyasi yapıdaki izdüşümü “milli demokrasi”dir. Türkes’e göre milli demokrasi, altı sosyal dilimin belirli sayıda temsilcisinin meclise gelmesi biçimde tecelli edecektir. Bunun için anayasayı tamamen değiştireceğini vadeder.⁴²⁶ Yeni sistemin ancak güçlü bir idare ile varlığını sürdürebileceğinden bahisle başkanlık sistemini savunur. Bir bütün olarak hemen her sahada reform talep eden Türkes, toplumculuğun kültürel dönüşümü için 27 Mayıs sürecinde MBK içerisinde büyük tartışmalara sebep olmuş “ülkü ve kültür birliği teşkilatı”nı kurmak ister.

Dokuz Işık’ın en anlaşılır maddelerinin başında “ilimcilik” gelmektedir. İlimcilik, bilimsel düşünceden başka bir rehber edinmeme ve faaliyetlerde bilimin kılavuzluğunda yol almak olarak değerlendirilmiştir. İlimcilik ile ilgili bölüm daha çok eğitim meselelerinin tartışıldığı ve çözüm önerilerinin sunulduğu bir bölüm olarak göze çarpmaktadır. Burada en çarpıcı olan yaygınlaştırılmış ilk ve orta öğretim yerine dünya standartlarında bir yüksek

⁴²³ A.g.e., s. 52.

⁴²⁴ A. Türkes, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 276.

⁴²⁵ A. Türkes, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, s. 63.

⁴²⁶ A. Türkes, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 249-260.

öğretimin tercih edilmesidir. Bunun sebebi Türkes’in yönetimde seçkinci olma talebiyle ilintilidir.

Dokuz Işık’ın altıncı umdesi hürriyetçiliktir. Hürriyetçilik BM anayasasının bütün hükümlerinin gerçekleştirilmesini gaye edinmiştir. Hürriyetçilik iktisadi refahla birlikte anlamlı bulunmaktadır. Bireyin haklarına tam anlamıyla malik olmasının, haklarını gerçekleştirebilecek fırsat eşitliğini edinmesiyle birlikte gerçekleşeceği varsayılır. Bu minvalde mülkiyet, hürriyetin garantisi olarak görülmektedir. Yaygın mülkiyetin komünizmin panzehri olduğu tezi işlenir.

Türkes’e göre, nüfusun önemli bir kısmı zamanla köyden kentlere akacaktır. Bu durumun iktisadi, siyasi ve sosyal sonuçları olacaktır. Bu sürecin öngörülebilir ve planlı bir şekilde yürütülmesi için ise köyün iktisadi ve sosyal düzenini değiştirmek gerekir. Türkes’in planının yedinci umdesi olan köycülük bu noktada devreye girer. Bu amaçla “tarım kentleri”⁴²⁷ kurmayı planlar. Tarım kentleri, birkaç köy içinde belirli bir köyün merkez seçilerek yatırımların o köye yapılması şeklinde düşünülmüştür. Köyün kalkınması için tarım kentleri ile birlikte tarım reformu da tasarlanmıştır. Tarım reformunun en tartışmalı bölümü toprak reformudur. Toprak reformunda amaç herkesi toprak sahibi yapmak değildir. Bunun yerine tarımsal üretimi maksimum seviye çıkaracak teknik gelişmeler ve kooperatifçilik yolu ile doğru ölçekte tarım yapma söz konusudur. Türkes ayrıca madenleri de devletleştirmeyi planlamaktadır.

Türkes’in planının sekizinci umdesi olan “gelişmecilik ve halkçılık” aydınlanmacı bir reflekse sahiptir. İnsanoğlunun tabiat kuvvetlerine hükmetmesinin gelişmenin motoru olduğu

⁴²⁷ Türkes’in Tarım- Kent projesinin bir benzeri de Ecevit tarafından Köy- Kent projesi olarak ortaya atılmıştır. Bu iki ismin, siyasi rakip ve muarız olarak konumlanmış olmalarına rağmen zihin dünyalarındaki benzerliklerin dışı vurumu olan bu projelere dikkat çekmek gerekmektedir. Aynı jenerasyona mensup olan Ecevit ve Türkes, doğal olarak benzer sorunların çözümlerine kafa yormuştur. Benzer sorunların çözümü getirdikleri önerilerin benzerliği hem dönemin hakim paradigmalarına uygunluk bakımından hem de iki ismin zihin dünyası arasındaki benzerlikleri göstermesi açısından ilgi çekicidir.

tezi öne sürülür.⁴²⁸ Bu yaratıcı kuvvetin milliyetçiler tarafından ülke için kullanılması gereğinden bahseder. Bununla birlikte gelişmecilik ile devrimcilik arasına kalın bir çizgi çeker. Gelişmede devamlılığın esas olduğunu vurgular. Halkçılık ise “halk için, halkla beraber, halka doğru” düsturunda anlamını bulur.⁴²⁹ Halkçılık bölümünde sosyal adalet vurgusu ön plandadır. Bunun gerçekleştirilmesi için yurttaşlara düşen ödev ve sorumluluklar sürekli hatırlatılmakta ve bütünlük arz ettiği varsayılan millet için bireyler fedakârlığa ve sorumluluğa çağrılmaktadır.

Dokuz Işık’ın son umdesi ise “endüstri ve teknikçilik” olarak belirlenmiştir. Bu umde alarmist kalkınmacılık görüşünün doğal bir uzantısı olarak belirmiştir. Türkeş’e göre kalkınmanın yolu endüstrileşmeden geçer ve bunun için teknik imkânlar en iyi şekilde kullanılmalıdır. Bu yolda bütün imkânlar seferber edilmeli ve bir an önce batının maddi varlığı ile mesafe kapatılmalıdır. Bu umde aynı zamanda bir milli var oluş şartı olarak görülmüştür. Kalkınmanın uygun araçlarla gerçekleştirilememesi halinde Türkiye’nin emperyalizm kısılcısından kurtulamayacağı ile sürülmektedir.

Programının prensiplerini bu şekilde ortaya koyan Türkeş, eserinin her iki baskısında da mevcut olacak şekilde programın uygulanmasında “ulu Tanrı’dan güç ve imkân vermesini” niyaz etmektedir.⁴³⁰ Bu anlamda dozu azalsa da soy Türkçü vurguların hala varlığını koruduğunu söylemek mümkündür.

Doktriner anlamda belirtmek gerekir ki Türkeş’in *Temel Görüşler*⁴³¹ adlı kitabı özü itibariyle *Dokuz Işık*’ın tekrarından ibarettir. Eserde hemen hemen yeni hiçbir şey söylenilmemektedir. Kitabın ayırıcı vasfı ise gençlere seslenişteki vurgunun artmasıdır. Bu durum reel politik gereklere uygundur.

⁴²⁸A. Türkeş, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, s. 34.

⁴²⁹ A.g.e., s. 35.

⁴³⁰ A.g.e., s. 37 ve A. Türkeş, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 601.

⁴³¹ Bkz. A. Türkeş, *Temel Görüşler*, 3. Baskı, İstanbul, Dergah Yayınları, 1976.

Bir bütün olarak Türkes'in doktrinine baktığımızda bütünlük arz etmekten uzak bir görüntü vermektedir. Temel temanın acil olarak kalkınmak olduğu eserlerde bu gereklilik hem büyüyen toplumsal yarılmayı durduracak yegâne önlem olarak görülmekte hem de egemen bir devlet halinde yaşamak için zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Anadoluculukla⁴³² farkları çizilmeye çalışılan bir Türkiyeciliğin⁴³³ temele alındığı milliyetçilik vurgusu özü itibariyle emperyal bir devlete sahip olmakla övünen bir milletin, emperyal ego ile bugün içinde bulunduğu geri kalmışlık düşüncesinin paradoksal birlikteliğinin ürünüdür. Dış Türkler meselesi bu emperyal vizyonun uğraşı olarak terk edilmemiş, dozu konjonktüre göre belirlenmiştir. Konjonktür Ülkücü harekete anti-emperyalist bir "dağarcık" da kazandırmıştır. Sovyet sistemi emperyalizmle imlenmiş, muadili olan kapitalizmin başını çeken ülkeler de neo-emperyalizmin uğrakları olarak değerlendirilmiştir. En sonunda ise reel politik bir gereklilik olarak NATO ittifakı muhayyel Sovyet işgaline tercih edilmiştir.⁴³⁴

Türkes'in milliyetçiliğine temel olan Türklük tanımı ise etnik bağlarını muhafaza eden ancak sivil milliyetçiliğe de kapı aralayan bir görünüm arz etmektedir. "Psikolojik soyculuk"⁴³⁵ olarak kavramsallaştırılan kimlik anlatısı temelde Türk soyuna mensubiyeti Türk milletinden olmak için birincil kurucu unsur olarak görmektedir.⁴³⁶ Kökensel olarak Türk soyundan gelmeyen birisinin Türklüğe kabulü, Türk soyundan gelmiş olmasını ikrar etmesiyle yani kökensel aidiyetini inkâr etmesiyle mümkün görünmektedir. Bu noktadan bakıldığında tamamlanmamış bir kurgusalılığı barındırdığı aşikâr olan kimlik söylemi, aşağıda bahsedilecek milliyetçi tarihçilerin tarihi yeniden yorumlamaları ile mümkün hale getirilmeye çalışılacaktır.

⁴³² Anadoluculuktan kastedilen ülke coğrafyası ile sınırlandırılmış, toprağa dayalı bir milliyetçilik fikridir. Turancılığa tarihi ve sosyolojik eleştiriler getiren görüşün kimlik kurucu değer olarak Anadolu'nun nitelikleri üzerinde bir uzlaşmayı öne sürer.

⁴³³ A. Türkes, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 62.

⁴³⁴ A. Türkes, *Temel Görüşler*, s. 268-270.

⁴³⁵ A. Türkes, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 19.

⁴³⁶ Psikolojik soyculuk düşüncesi Ülkücü harekete Sadri Maksudi Arsal sosyolojisinden bakiye kalmıştır. Bkz. S. M. Arsal, *Millet Duygusunun Sosyolojik Esasları*, 5. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018.

İktisadi, siyasi ve sosyal meselelerin yasal zemine oturtulacak kurumlar aracılığıyla devlet eliyle düzenlenme çabası Türk siyasal hayatında aşına olunan devletin belirleyiciliği görüşünün uzantısı olarak görülmektedir. Türkeş’e göre devlet, “kadife eldiven için çelik yumruktur”.⁴³⁷ Devletin devamlılığı ve milletin refahı, devletin gücüne bağlıdır. Bunun için devlet yeri geldiğinde “düşmanlarını” ezecek bir iradeye sahip olmalıdır. Devlete biçilen rolün alabildiğince genişlemesi söz konusudur. Türkeş, artık “halkın her dakikasını organize etmek”⁴³⁸ten bahsedecektir. Bu yolla sınıf çatışmasının önüne geçmek en büyük amaçtır. Türkeş’in eserlerinde sınıf olgusu reddedilmez. Ancak sınıfsal çatışmaya meşruiyet kazandıracak her türlü yönetim biçimi reddedilir. Sınıfların siyasal anlamda temsilinin ve iş birliğinin artmasıyla farkın kapanacağı ümit edilir.

“Büyük ve güçlü Türkiye” hedefine ulaşmak için Türk milletini uyandırmak gereğinden bahseden Türkeş, zihinsel arka planda kitlenin tamamlanamamışlıkla malûl olduğunu düşünür. Bir yerden sonra Komünizm ile Dokuz Işık’ın farkları ortaya koyulacaktır.⁴³⁹ Türk milliyetçiliği artık Türkeş’in şahsında, Türk milliyetçiliği fikri de Türkeş’in doktrininde cisimleşmiş gibidir. Türkeş ve takipçileri, güçlülüğünden mutlu oldukları devletin “demir yumruğu” ile tanışmaya dek bu iddiayı sürdürmüşlerdir.

2. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ FİKİR SİSTEMİ

Ayhan Tuğcugil müstearı ile yazan İskender Öksüz Türk milliyetçilerinin sol tandanslı, güçlü kuramcılık geleneği karşısında özlemini çektiği teorik bir eser ihtiyacına cevap vermek üzere “Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi”⁴⁴⁰ eserini kaleme almıştır. 1976-1977 yılları arasında *Töre Dergisi*’nde⁴⁴¹ tefrika halinde yayınlanan eser, yazarının iddiasına göre Ülkücü Hareket

⁴³⁷ A. Türkeş, *Milli Doktrin Dokuz Işık*, s. 44.

⁴³⁸ A.g.e., s. 25.

⁴³⁹ A. Türkeş, *Dokuz Işık, Genişletilmiş 1. Baskı*, s. 113-114.

⁴⁴⁰ Bkz. İ. Öksüz, *Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi*, 1. Baskı, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2015.

⁴⁴¹ *Töre* dergisi 1969 yılının ocak ayından beri Halide Nusret Zorlutuna ve kızı Emine Işinsu’nun çıkarmakta olduğu “Ayşe” adlı derginin isminin değiştirilmesi ile 1971-1987 arasında neşredilmiştir. Ülkücü hareketin en

içerisinde eğitim kitabı olarak kullanılmıştır.⁴⁴² Öksüz, Türkçü geleneğin bir cüzü olan dernekleşme ve bu derneklerdeki şifahi bilgi aktarım metodunun büyüyen yapının ihtiyacını karşılamadığını belirterek onlara sistemi “komprime” halinde verecek eserler vücuda getirme ihtiyacını hissetmiştir.⁴⁴³ Öksüz’e göre Türk milliyetçiliği üç kademeli bir yapıya sahiptir. Bu yapının temelinde “Türklük sevgisi” bulunurken “Türk milliyetçiliği fikir sistemi” [TMFS]⁴⁴⁴ (yani ideoloji) ise diğer kademeleri oluşturmaktadır.⁴⁴⁵ Temeli teşkil eden Türklük sevgisinin kaynağı Türk kültürü ve Türk tarihi olarak belirtilmiş, bu tarih İslamiyet öncesi devreyi de kapsayacak bir bütün olarak resmedilmiştir.⁴⁴⁶ Bu bütünsellik temelinde inşa edilen TMSF büyük bir ihtiyaca cevap vermek zorundadır. Çünkü 1970’lerin dünyası “tarihin itici, yürütücü amili milletler mücadelesi”⁴⁴⁷dir anlayışı içerisinde milletler arası fikir sistemleri savaşı olarak kodlanır. Öksüz, Clausewitz’in “*savaş politikanın başka araçlarla devamından başka bir şey değildir*”⁴⁴⁸ sözüne nazire yaparcasına bu çağın savaşının biçimi olarak fikir sistemleri mücadelesini göstermektedir. Bu fikir sistemleri savaşının ateşi ise “propaganda” olarak işaret edilmektedir.⁴⁴⁹ Propagandanın gerçekleştiği zemin ise fikir, eylem, mücadele vs. olmak her türlü söz ve hareket olarak belirtilir. Bu cihette devam eden bir savaşta Türk milliyetçiliği fikrinin cephanesi olmak üzere TMFS bina edilmiştir. TMFS ile yaratılmaya çalışan yapısal bütünlük içerisinde karşı propagandalarla aklı yönelimli cevapların verilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla kaleme alınan eserin yöntemine gelecek olursak, TMFS’de ve tutarlı her sistemde olması gereken beş unsur sayılmıştır. Bunlar: “gaye”, “tarifler”, “metot”,

önemli ideologlarından olan Dündar Taşer’in himayesinde yayınlanan Töre Dergisi’nin fikir ve sanat alanında hareketi temsil etmesi amaçlanmıştır. Yazar kadrosu ve derginin yayın faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. H. Öznur, Ülkücü Hareket: *Yayın Organları, Makaleler, Temel Kavramlar*, C.4, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999, s. 47-53.

⁴⁴² İ. Öksüz, A.g.e., s. arka kapak.

⁴⁴³ A.g.e., s.28-29.

⁴⁴⁴ Bundan böyle ‘Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi’ ‘TMFS’ olarak kısaltılacaktır.

⁴⁴⁵ İ. Öksüz, A.g.e., s.27.

⁴⁴⁶ A.g.e., s.27.

⁴⁴⁷ A.g.e., s.33.

⁴⁴⁸ C. V. Clausewitz, *Savaş Üzerine*, Çev: Selma Koçak, İstanbul, Eriş Yayınları, 2015, s. 167.

⁴⁴⁹ İ. Öksüz, A.g.e., s.36.

“kabuller” ve “uygulama (doktrin)”dir.⁴⁵⁰ Fen bilimleri orijinli bir eğitime sahip olan yazar bilimsel bir teorinin ispat basamaklarına benzer bir mantık silsilesi kurma arayışındadır.

TMFS’nin ilk basamağı olan gaye unsurunun seçiminin tamamen “keyfi” olduğu dile getirilir.⁴⁵¹ Aksini iddia etmek ise bir mantık çemberi olarak totolojiktir. Burada amaç bilimsel sosyalizmin meşruiyetini kendinden alan bilimsellik iddiasını çürütmektir. Bu meyanda gaye unsuru “konu” ve “varılmak istenen netice” olarak ikiye ayrılır.⁴⁵² Konu seçiminin nasıl gerçekleşeceğini açıklamak için TMFS’nin iki temel kavramı tarif edilmiştir. İlki olan “mensubiyet şuuru”, “insanın üyesi olduğu bir gruba karşı duyduğu bağlılık” olarak tarif edilirken “cemiyet birimi” ise “üyelerine mensubiyet şuuru verebilen gruplar” olarak tarif edilmiştir.⁴⁵³ Mensubiyet şuurunu doğuran ise “öteki” algısı ve öteki ile mücadeledir.

Cemiyet birimleri arasında mensubiyette yapılan öncelik sıralaması ise bireyin hangi “izm”e bağlı olduğunu tayin eder.⁴⁵⁴ Tam bu noktada bireyin tercihi belirleyici hale gelir. Bireye bu tercihi yaptıran zihinsel arka planının kaynağı ise “kültür” ve “tarih şuuru”dur.⁴⁵⁵ Türk kültürü ve Türk tarihinden ilham alan TMFS’nin konusu Türk milleti, varılmak istenen netice ise genel biçimde “Türk milletinin bekası” olarak ortaya konulur.⁴⁵⁶ Türk milletinin bekasının en önemli dört unsuru ise “muhafazakârlık ve gelişmecilik”, “güçlülük”, “Turancılık” ve “milletin zaman boyutu ve ülkücülük” olarak sayılmıştır.⁴⁵⁷ Muhafazakârlık: “müştereklerin korunması ve müştereklerdeki eksiklerin giderilmeye çalışılması”; gelişmecilik: “tekâmül”; güçlülük: “Türk milletini en güçlü kılma”; Turancılık: “Türk milletinde eksik olan tabiyet

⁴⁵⁰ A.g.e., s.63.

⁴⁵¹ A.g.e., s.76.

⁴⁵² A.g.e., s.97.

⁴⁵³ A.g.e., s. 100.

⁴⁵⁴ A.g.e., s. 102.

⁴⁵⁵ A.g.e., s. 190.

⁴⁵⁶ A.g.e., s. 117.

⁴⁵⁷ A.g.e., s. 117.

birliğin sağlanması ülküsü”; milletin zaman boyutu ve ülkücülük ise: “millet mensuplarının gelecek nesiller için fedakârlık yapabilmeleri” olarak tarif edilmiştir.⁴⁵⁸

TMFS’nin metodu ise “ilimciliktir”. İlim metodu ise gayet ampirist bir temelde “vakıalara dayanmak, tecrübeye dayanmak ve ayağımızı gerçek dünyaya basmak” olarak tariflenmiştir.⁴⁵⁹ Yazar bu açıdan baktığında ilim ile felsefe arasına tecrübe ve gözleme dayanmama (felsefe için) hususundan bahisle bir sınır çizmekte, tümevarımcı yöntemi skolastiğin zıddı olarak imlemektedir. Çizilen bu sınır özü itibari ile Marksist felsefeyi damgalamayı amaçlamaktadır. Marksist felsefe idealist olarak işaretlendiği nispette çağdaş skolastik olarak okunur.⁴⁶⁰ Bu noktada Popper’ın, tümevarım yönteminin yanlışlanamayacağına dair eleştirel yöntemi temel alınmaktadır.⁴⁶¹

İlmi yöntemin doğal bir uzantısı olarak sistemin tek kabulünün “ilim metodu” olduğu dile getirilmektedir. TMFS’nin uygulama unsuru ise Alparslan Türkeş’in “dokuz ışık doktrini” olarak belirtilmekte ancak “vs.” denilmek suretiyle başka eserlere de kapı aralanmaktadır.⁴⁶² Uygulama (doktrin) sahasında bu sınırlılıkla birlikte fikir sistemlerinin ilmin yerine geçemeyeceği şerhi düşülmektedir. Bu zaviyeden bakıldığında “Türk milliyetçiliği ‘fizik teorisi’, ‘iktisat teorisi’, ‘sosyoloji teorisi’ yoktur. Ama Türk milliyetçiliği, fiziği, iktisadı, sosyolojiyi hangi gayeye ulaşmak için kullanacağını bilir”⁴⁶³ demek suretiyle bilimsel yöntemi araçsal bir düzleme indirgemekte ve Marksizm’in epistemolojik çerçevesini eleştiriye açmaktadır. Temelde çürütülmeye çalışılan yaklaşım “diyalektik materyalizm”⁴⁶⁴dır.

⁴⁵⁸ A.g.e., s. 122.

⁴⁵⁹ A.g.e., s. 130.

⁴⁶⁰ A.g.e., s. 136.

⁴⁶¹ Popper’ın kuramı için bkz. K. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Çev: Mete Tunçay, 4. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları, 2010.

⁴⁶² TMFS’nin beş farklı sistemle karşılaştırılmasının yapıldığı tablo için bkz. İ. Öksüz, a.g.e., s.91.

⁴⁶³ A.g.e., s. 180.

⁴⁶⁴ Mark’ın tarihsel materyalizm çözümlemesi için bkz. K. Marks- F. Engels, *Alman İdeolojisi*, Çev: Sevim Belli, 6. Baskı, Ankara, Sol Yayınları, 2008.

Öksüz, Marksizm'in enternasyonalist tezlerine itibar etmez. TMFS'nin fikrî dinamiği gereği öteki bilincinin bir yansıması olarak şekilde haberleşme imkânlarının artması nispetinde “milli farkların” daha kuvvetli hissedileceğini ve “kozmpolit bir toplumun husule gelmeyeceğini” dile getirir.⁴⁶⁵ Bu düzlemde TMFS'nin ikinci ön kabulü ortaya koyulur: “tarihin yürütücü amili milletler mücadelesidir”.⁴⁶⁶ Her ne olursa olsun TMFS'nin evrenselcilik iddiası da elden bırakılmaz. Ziya Gökalp'e yapılan atıfla “hars/medeniyet ayrımı”⁴⁶⁷ üzerinden Gökalp'in “Türkçülük beynelmilelcidir fakat kozmpolit değildir” sözü aktarılır.⁴⁶⁸ Temel sorunsal ise fiili olarak var olan Türklüğü “tarih şuuru” ve “kültür bilinci” ile “millet şuuru” potasında eritmektir. TMFS bu cihette “millet şuuru doğmadan da millet vardır”⁴⁶⁹ demek suretiyle millete olumsal bir nitelik atfederken milliyetçiliğe kurgusal bir nitelik atfetmektedir.

Gaye ve tercih seçiminin iradi niteliği ile TMFS, Türk milliyetçiliğini sistemleştirme çabası içerisinde milliyetçiliği belirli bir tarihsellik zeminine oturtmaya imkân verecek yolun taşlarını döşemiştir. Sistemin bütünsellik iddiası içerisinde ana unsurun, yani gayenin Türk milletinin bekası olması ve sisteminin referans kaynağının Türk milleti olması, Türk milliyetçiliği üzerindeki her türlü üst norma ve belirleyicilere yolu kapatması demektir. Bu temelde dinin toplumsal yaşam üzerindeki belirleyici etkisi de engellenmeye çalışılmakta ve bilimsellik iddiasını merkeze alan bu yaklaşım içerisinde pür seküler bir milliyetçilik yorumu inşa edilmektedir. Bu minvaldeki eser, yazarı tarafından “en çok satan” olarak ilan edilmiştir. Dönemi açısından popüler bir niteliği haiz olan eserin her ne kadar temelde Marksist tezlere cevap verme kaygısı gütse de Ülkücü Hareket içerisindeki İslamcılaşıma dinamiğine de bir set çekme niyeti taşıdığı kolaylıkla iddia edilebilir. Çünkü eserin temel referans noktaları özel

⁴⁶⁵ İ. Öksüz, a.g.e., s.200.

⁴⁶⁶ A.g.e., s.200.

⁴⁶⁷ Hars/ Medeniyet kavramsallaştırması için bkz. Z. Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Ankara, Nilüfer Yayınları, 2011, s. 29-43.

⁴⁶⁸ İ. Öksüz, a.g.e., s.203.

⁴⁶⁹ A.g.e., s. 214.

olarak laik bir düzlemde bina edilmiş; İslamiyet, Türklük kimliğinin bir cüzü olarak yeni bir toplumsal tasarıdan ziyade, mevcut toplumun birliğini koruyacak bir araç olarak değerlendirilmiştir.

TMFS 1980 darbesinin akabinde önceki dönemlerde mazhar olduğu ilgiyi kaybetmiş ve 2015 yılına kadar bir daha basılmamıştır.

3. MİLLİYETÇİ TÜRKİYE- MİLLİYETÇİ TOPLUMCU DÜZEN

Ülkücü Hareket'in temel doktriner eserlerinden biri de dönemin Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi doçentlerinden Fikret Eren'in Kurt Karaca müstearı ile yazdığı *Milliyetçi Türkiye- Milliyetçi Toplumcu Düzen*⁴⁷⁰ dir. Türkeş'in 9 Işık adlı eserinin henüz genişletilmiş versiyonun yayınlanmadığı bir dönemde yazılan bu kitap, 9 Işık'ın genişleyecek hacminin habercisidir. Eser, yazarın anlatımıyla Türkeş'in talebi üzerine kaleme alınmıştır.⁴⁷¹

Didaktik bir üslupla kaleme alınan ve Türkiye'nin temel meseleleri olarak görülen sorunların çözüm önerilerine odaklanan kitap, dört genel bölüm ve alt bölümlerden oluşmaktadır. “Millet”, “milliyetçilik” ve “milliyetçi toplumculuk” kavramları açıklandıktan “milliyetçi toplumcu kültür düzeni”, “milliyetçi toplumcu siyasi düzen”, “milliyetçi toplumcu ekonomi düzeni” ve son olarak da “milliyetçi toplumcu iş düzeni” detayları ile açıklanmaktadır. Milliyetçi toplumcu düzen normatif bir “düzen inşası ideali” taşımaktadır.

İnşa edilecek düzen insanlığın içerisinde bulunduğu durumdan ötürü zaruret olarak gösterilmiştir. Çünkü yaşanan çağ “bunalımlar çağı” olarak resmedilir. Bu bunalımın sebebi ise Marksist ve kapitalist sistemlerdir. Karaca'ya göre Kapitalist sistem toplumu sınıflara bölüp

⁴⁷⁰K. Karaca, *Milliyetçi Türkiye- Milliyetçi Toplumcu Düzen*, 6. Baskı, Ankara, Çınar Yayınları, 1972.

⁴⁷¹ Eserin kaleme alınışıyla ilgili detaylı bilgi için bkz. E. Barutçu, “*Geçmişten Geleceğe Birkaç Hatıra*”, <https://www.ulkucudunya.com/index.php?page=yazar-yazi-detay&yazi=910> (Erişim tarihi:29.04.2020).

“hakim sınıfın iktidar aracına dönüşmüştür”⁴⁷². Kapitalist ve Marksist sistemler katılımcı olmamakla eleştirilir. Karaca’nın katılımcı olmamaktan kast ettiği ise toplumdaki “zümre”lerin (sosyal dilimlerin) eşit temsiliyete sahip olmayışıdır. Nasyonal sosyalizm için de aynı durum geçerlidir. Nasyonal sosyalizm, kapitalizmin “dejenere bir sapma”sı olarak işaretlenir çünkü bu sistem hak ve özgürlüklere dayanmayan “gerici diktatörlük”lerdir Karaca’ya göre.⁴⁷³ Bu zaviyeden bakılınca çözüm yolu olarak milliyetçi toplumculuk işaret edilir. Çünkü milliyetçi toplumculuk “insan sevgi ve saygısına dayanan”, “ferdi ve iktisadi hürriyetleri bir bütün olarak gerçekleştirmek isteyen”, “demokratik bir doktrin”dir.⁴⁷⁴ Bu sistem, özcü bir şekilde açıklanan Türk kimliğinin doğal bir uzantısı olarak resmedilir. Çünkü Karaca’ya göre “Türk milletinin tarihi misyonunda yönetmek vardır” ve bu sebeple bütün toplumsal kesimlerin söz sahibi olacağı bir sistem bina edilmelidir.⁴⁷⁵ Bina edilecek bu sistem 6 sosyal dilimden mürekkep olmak üzere milleti yeniden teşkilatlandırmak amacını güder. Bu sosyal dilimler şunlardır: “işçi, köylü, esnaf, memur, serbest meslek mensupları ve işverenler.”⁴⁷⁶ İlgili sınıflandırma Türkes tarafından aynı şekilde kullanılacaktır.

Milliyetçi toplumcu doktrinin hareket noktası millet olduğu için ilk elde milletin mümeyyiz vasıflarının tahlil edilmesi gerekmektedir. İnşa edilecek düzende sınıflara yer yoktur. Yazar burada *de facto* olarak sınıfların bulunmadığını söylememekte, sınıfsız bir toplum hayalini dile getirmektedir. Bu görüş Karaca’ya göre Marksist alt yapı-üst yapı değerlendirmesini aşar. Çünkü Marksizm bir ekonomizmle malul olmak üzere “manevi bir dünya görüşüne” sahip değildir. Milliyetçi toplumculuk ise bu manevi dünya görüşüne sahip olmakla olumlanır. Çünkü milleti meydana getiren faktörler iki türdür. Bunlar; “tabii” (objektif) ve “manevi” (subjektif) faktörlerdir. Objektif faktörler “dil, yurt ve soy birliği” iken

⁴⁷²K. Karaca, *Milliyetçi Türkiye- Milliyetçi Toplumcu Düzen*, Önsöz.

⁴⁷³A.g.e., s. Önsöz.

⁴⁷⁴A.g.e., s. Önsöz.

⁴⁷⁵A.g.e., s. Önsöz.

⁴⁷⁶A.g.e., s. Önsöz.

sübjektif faktörler ise “kültür, ülkü, tarih ve bağımsız olarak birlikte yaşama arzusudur.”⁴⁷⁷ Buradaki ima sübjektif faktörlerin inşa edilebilirliği ile ilgilidir. Ancak objektif faktörlerden soy birliğine ise birincil önem atfedilir. “Organik bir unsur” olarak değerlendirilen soy birliği, her soyun fikri ve fiziki gücünü belirlemesi nispetinde en önemli unsur olarak kodlanır. Soy birliği bir üstünlük sıfatı olarak değil farklılığın nüansı olarak belirlenirken Türk soyunun farklılığını belirleyen temel unsurlar ise “teşkilatçı millet” ve “asker millet” oluşudur.⁴⁷⁸

Yazar soyculuk hususunda gelebilecek eleştirilerin önünü almak adına soyculuk faktörünü kalın çizgilerle Nazi ırkçılığından ayırt etmeye gayret eder. Milliyetçi toplumcu düzenin savunduğu soyculuğu “psikolojik bir olay” olarak kabul eder. Bu psikolojik olay, “manevi soyculuk”tur. Manevi soyculuk “*insanların aynı soydan geldiklerine, aynı millete mensup olduklarına inanç*”⁴⁷⁹tır. Bu temelde Türkeş’in de konuşmalarında sıklıkla tekrarladığı Türk tanımını yapar:

*“Kalbinde başka bir ırkın gururunu taşımayan, kendisini samimi olarak Türk hissedeni ve Türklüğe adayan herkes Türktür, Türk soy ve milletindendir.”*⁴⁸⁰

Mesele, tarif edilen Türk’ün objektif faktörlerinin yanında sübjektif faktörlerini de müttekâmil hale getirmektir. Bu ideali gerçekleştirmenin yolu ise topyekun kalkınmadır. İktisadi kalkınmaya eşlik edecek bir “moral kalkınma” arzulanır. Kapitalizm, milliyetçiliği burjuva milliyetçiliği formuna dönüştürüp bir sınıf çıkar aracına haline getirerek dejenere etmiş; Marksizm, toplumculuğu “sözde” işçi sınıfının tahakküm aracına dönüştürerek yozlaştırmış olduğu için çözüm “sahih” olduğu iddiasındaki milliyetçi toplumculuktur. Çözüm yolu olarak belirtilen “düzen”in, nasyonal sosyalizm olmadığı ise defaatle vurgulanır. Nasyonal

⁴⁷⁷ A.g.e., s. 16.

⁴⁷⁸ A.g.e., s. 18.

⁴⁷⁹ A.g.e., s. 20.

⁴⁸⁰ A.g.e., s. 20.

sosyalizmin “kapitalizme”, “laboratuvar ırkçılığına” ve “anti-demokratik” bir siyasi anlayışa sahip olduğu vurgulanırken milliyetçi toplumculuğun ise “manevi bir soyculuğa”, “gerçek demokrasiye” ve “Türk toplumculuğuna” bağlı olduğu belirtilerek iki düşünce arasındaki farklar gösterilmeye çalışılır. Demokratik nizamla bağlılığın ise hem iktidara gelme hem de iktidarda kalma sürecinin temel şart olduğu vurgulanarak “tepeden inmece”, “darbeci” yollara inanılmadığı vurgulanır.⁴⁸¹

Diğer ideolojik yaklaşımlardan farkları ortaya koyulmaya çalışılan milliyetçi toplumculuğun “Türk milletin dünya görüşü” olması münasebetiyle “evrensel”⁴⁸² olamayacağı belirtildikten sonra doktrinin hedef ve görevi “milleti kendi öz fikir kaynaklarına sokmak, millet bilincine ulaştırmak”⁴⁸³ olarak belirtilir. Bu düzlemde Karaca “millet olmak” ile “millet olma bilincine ulaşmak” arasında temel bir farka işaret eder. Bu ayrım ve ayrımın kat edilmesi gereken bir mesafe olarak görülmesi tıpkı Marks’ın “kendinde sınıf- kendisi için sınıf”⁴⁸⁴ ayrımına benzer. Millet ile milliyetçilik arasındaki bu nüans anlamlıdır. Millete tarihsel, toplumsal, kültürel bir doğallık atfedilirken bu bütünlüğün varlığının şuuruna ermesini milliyetçi siyasetin imkânları belirlemektedir. Bu imkâna göre inşa edilen doktrinin vasıfları ise milliyetçiliğin ayırıcı yönlerini tayin eder.

Millet “organik bir birlik” olarak tahayyül edilir. Bu anlamıyla Marksizm’in milliyetçiliğin kurgusallığına ilişkin algısı (milliyetçiliğin kapitalizmin gelişim ve sonucu olduğu şeklinde kabaca tasvir edilen) yanlışlanır. Karaca’da da baskın olarak beliren bu tavır Ülkücü Hareket’in millet kavramsallaştırmasındaki ortak algısını teşkil eder. Milletin husule

⁴⁸¹ A.g.e., s. 25.

⁴⁸² Milliyetçilik ve evrensellik ilişkisi hususunda Karaca’nın fikirleri daha sonraki milliyetçi ideologlar tarafından reddedilecektir. Özellikle Dünder Taşer ve Erol Güngör’ün açıklamaları farklı kaynaklara bağlı olmakla birlikte evrenselciliğe meyleden yaklaşımlar sunacaktır. İki ismin evrenselciliğe bakışları ilgili kısımlarda değerlendirilecektir.

⁴⁸³ A.g.e., s. 29.

⁴⁸⁴ İlgili kavramsallaştırma için bkz. K. Marks, *Kapital*, C.3, Çev: Alaattin Bilgi, 9. Baskı, Ankara, Sol Yayınları, 2009. Ayrıca özet bir değerlendirme için bkz. T. Öngen, “Marks ve Sınıf”, *Praksis Dergisi*, 8. Sayı, Ankara, 2012, s. 9-28.

gelmesine ilişkin genel kanaat “ilkçi”⁴⁸⁵ yaklaşım olarak değerlendirebileceğimiz bir nitelik arz eder. Ancak bu durum iktidar pratiğine dönüştüğü nispette farklı yorumlara sebebiyet verebilir. Ülkücü Hareket’in millet kavramsallaştırmasına ilişkin milliyetçilik kuramları üzerinden bir tartışma “imkânlar” başlığı altında üçüncü bölümde tartışılacaktır.

Karaca’nın çözümlemesine geri dönecek olursak, kurulması istenen düzenin üzerinde yükseleceği temel değer olarak “milli kültür” gösterilir. Milli kültür “*aynı milli toplum içinde yaşayan fertlerin, yüzyıllar boyunca aralarında meydana gelen ilişki ve karşılıklı o topluma renk ve özelliğini veren moral değerler doğar ki, buna milli kültür denir*”⁴⁸⁶ denilmek suretiyle kavramsallaştırılmıştır. Milli kültürün üzerine inşa edilecek milliyetçilik ise “kültür milliyetçiliği” olarak adlandırılmaktadır. Bu tasnifler Ziya Gökalp’e yapılan referanslar ile inşa edilmiştir. Gökalp’ten mülhem bu kavramsallaştırmaya göre “kültür müesseseleri” şöyle sıralanmıştır: “eğitim, sanat, dil, aile, hukuk, din.”⁴⁸⁷ Bu müesseselerin tamamının re-organize edilmesi amaçlanır. En başta eğitim sistemi, kalkınmanın doğal bir uzantısı olarak dizayn edilmek istenir ki bu minvalde eğitime üretici nitelik kazandırmak istenilir. Bunun için emek sektörüne işgücü eğitimi verilmesi, üniversiteyi geçişlerin sınırlandırılması gereğinden bahsedilir.⁴⁸⁸ Eğitimin tekniğe dönük bir muhteva arz etmesinin istenmesi ve akademik eğitime kabul edilecek kişi sayısının sınırlandırması tekliflerinin toplumsal anlamı üzerine yorum yapılmamıştır. Tabanda eşitlik yaratması planlanan bu sistemin belirli toplumsal ayrıcalıklara sahip kesimlere sağlayabileceği muhtemel faydalar konusunda bir bakış açısı yoktur. Bununla birlikte, eğitim meselesinin bir yüksek aydınlar ve teknokratlar kesimi üretmesi gerekliliği fikri Ülkücü Hareket’in doktriner eserlerinde ağırlıklı olarak yer almaktadır.

⁴⁸⁵ Milleti doğal bir yapı olarak görmesiyle diğer yaklaşımlardan ayrılan “ilkçi” yaklaşım hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. U. Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları- Eleştirel Bir Bakış*, 5. Baskı, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2015, s. 79-102.

⁴⁸⁶ K. Karaca, A.g.e., s. 33.

⁴⁸⁷ A.g.e., s. 43.

⁴⁸⁸ A.g.e., s. 45.

Sanat faaliyetlerinde de “kültür müesseselerinin” diğer alanlarında olduğu gibi devletin belirleyiciliği ve kontrolü arzu edilir. Sanatsal faaliyetlerin “sanat toplum içindir” ilkesi etrafında düzenlenip “halkın ayağına götürülmesi” gerekliliği işaret edilir.⁴⁸⁹ Bu nispette sanatsal faaliyetlerin milli kültürün unsurlarını içerecek ve bu unsurları kitleye yayacak içerikten oluşması gereği vurgulanır.

Aile mefhumu, toplumun temeli olarak adlandırılır ve bu anlamıyla milletin en küçük nüvesini teşkil etmektedir. Bu sınıflandırma genel olarak Karaca’nın fikirlerindeki “paternalist”⁴⁹⁰ telakkilerin dışavurumudur. Nasıl ki devlet koruyucu, kollayıcı bir kutsal baba rolünde ise aile de bireyin üzerinde bir otorite aracı olarak var olmalıdır. Kadın-erkek eşitliği ise ancak aile birliği içerisinde savunulur. Kadının toplumsal rolü Ziya Gökalp’ten mülhem “ilhan”, “türkan” analogisi⁴⁹¹ ile anlamlandırılır. Buradan kadınlar adına özgürleşmeci bir siyasal anlatı çıkarmak ise fikrin anakronikliği ve sentetikliği ölçüsünde mümkün değildir.

Milliyetçi toplumcu düzenin kurumsal projeksiyonunda din bahsine yönelik vurgu temel olarak laiklik üzerinedir. Anayasanın “2. ve 19. maddeleri”⁴⁹² sayılarak bu yapının korunacağı vurgulanır. Katı bir laiklik tanımı yapılmakla beraber devletin dinsel alandaki

⁴⁸⁹ A.g.e., s. 46.

⁴⁹⁰ Paternalizm hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. A. Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev: Levent Köker, 10. Baskı, Ankara, BB101 Yayınları, 2016, s. 108.

⁴⁹¹ İlgili kavramsallaştırma için bkz. Z. Gökalp, a.g.e., s. 138-144.

⁴⁹² 1961 Anayasasının 2. maddesi “Genel Esaslar” başlığı altında “Cumhuriyetin Nitelikleri”lerini tarif etmedir: “Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”

19. madde ise “Düşünce ve İnanç Hak ve Hürriyetleri” başlığı altında “Vicdan ve Din Hürriyeti”ni tarif etmektedir: “Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğini ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisadî, siyasî veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsî çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtanlar kanuna göre cezalandırılır; dernekler, yetkili mahkemece ve siyasî partiler, Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.” 1961 Anayasası için bkz. <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

müdahale gücünü artıracak düzenlemeler teklif edilmiştir. Bu düzenlemeler Vakıflar Bankası'nı Din İşleri Teşkilatı'na bağlayarak teşkilatın bütçesini artırmak ve bu surette teşkilatın faaliyet alanını zenginleştirmeyi kapsamaktadır.⁴⁹³ Bu zeminde “gerçek din”⁴⁹⁴ vurgusu yapılır. Faaliyet alanı genişleyecek teşkilatın “gerçek din” yorumunu kitlelere ulaştırması arzu edilir. “Gerçek din”den kastın ne olduğu belirtilmemekle birlikte bu tarz bir düzenlemenin dini araştırmalarla devlet kontrolüne vermek istediği aşikârdır. Bu anlamıyla talep, Kemalist din yorumu ile bir süreklilik ilişkisi içermektedir. Din, toplumsal düzeni sağlayıcı bir unsur olarak kültürel dokunun organik bir parçası olarak resmedilir. Bu yorum ise Kemalist milliyetçilik ile milliyetçi toplumculuğun ayrıştığı noktayı ortaya koyar. Karaca'nın bu fikirleri Türkeş'in 9 Işık eserinin erken dönem baskılarında görülmekle birlikte 1970'lerden itibaren kitleselleşme dinamiği paralelinde yukarıda işaret edildiği üzere Türkeş'te revize edilecektir.

Kurulması düşlenen milliyetçi Türkiye'nin devlet yapısı “milli devlet” olarak tarif edilmektedir. “Milli devlet” ise Karaca'ya göre “milli ekonomi”, “milli demokrasi” ve “milli bağımsızlık” formülasyonuna dayanır.⁴⁹⁵ Milli ekonomiden kasıt iç kaynaklara dayanan bir kalkınma yoluna girilmesidir. Yabancı sermaye net bir dille reddedilir ve “sömürücü” bir niteliğe sahip olduğu vurgulanır.⁴⁹⁶ Bu sayede meydana getirilecek kalkınmanın “klasik hürriyet”⁴⁹⁷i aşarak “ekonomik hürriyet”i sağlayacağı ilan edilir. Ekonomik hürriyetin bireylerin “insanca yaşayacağı” asgari şartlara sahip olması olarak tarif edilmesiyle klasik hürriyetle farkı ortaya koyulmaya çalışılır.⁴⁹⁸ Klasik hürriyet, kişilere yaşamlarını idame ettirecek maddi şartları sağlayamadığı için kâğıt üzerinde sayılan (seyahat, eğitim, mülk edinme

⁴⁹³ K. Karaca, A.g.e., s. 51.

⁴⁹⁴ A.g.e., s. 51.

⁴⁹⁵ A.g.e., s. 55-56.

⁴⁹⁶ A.g.e., s. 57.

⁴⁹⁷ Klasik hürriyetten kasıt Liberal özgürlük kuramıdır. Temeli fırsat eşitliğine ve “negatif özgürlük” olarak kavramsallaştırılan müdahaleden azade olmaya dayanır.

⁴⁹⁸ K. Karaca, A.g.e., s. 59.

vb.) hakların gerçekleşmesi mümkün görülmemektedir. Karaca, kötü şartlarda yaşayan insanların hürriyetleri “verilmediği” ve “demokratik yollarla” “katılım”ları sağlanmadığı sürece ortaya çıkacak düzeni “sandık demokrasisi” olarak tanımlayıp aşağılamaktadır.⁴⁹⁹ Karaca’ya göre Türkiye, gerekli düzenlemeleri yaparak “milli devlet”i inşa etmediği sürece “Sovyet Rusya”⁵⁰⁰ ve ABD kaynaklı emperyalizmin boyunduruğundan kurtulamayacaktır. Bu düzlemde adı zikredilmemekle birlikte ABD’nin Türkiye’deki askeri üslerinin ve nakdi yardımlarının (üretim yerine tüketimi artırması sebebiyle) Türkiye’nin egemenliğini tehdit ettiği dile getirilir. Yardımların ve yabancı sermayenin ilgili eserin yazıldığı yıllarda Türkiye ekonomisindeki yeri “imkânlar” bölümünde tartışılacaktır. Bununla birlikte şu anda böyle bir siyasi projeksiyonun Türkiye’deki sermaye çevrelerinden hiçbir şekilde onay görmeyeceğini belirtmek gerekir.

Önemli yönetsel değişiklikler gerektireceği açık olan sistemin icrası için güçlü ve hızlı karar alan bir yürütme yapısı inşa edilmesi gerektiğinden bahisle Karaca tarafından “başkanlık sistemi” önerilir.⁵⁰¹

Karaca’nın eserinde en geniş yeri kaplayan bölüm kurulması planlanan ekonomik sistemin anlatıldığı “milliyetçi toplumcu ekonomi düzeni” bölümdür. Karaca’ya göre Türkiye mevcut koşullar altında “az gelişmiş ülke”lerden biridir. Az gelişmiş ülkeler ise yazara göre gelişmiş ülkeler tarafından sömürülür. Türkiye’nin bu sömürden kurtulması için “kalkınma” reçetesi önerilir.⁵⁰² Kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli kaynak olarak “tasarruf” işaret edilir. Anılan tasarruf iki kısma ayrılır: “zorunlu tasarruf” ve “ihtiyari tasarruf”. Az gelişmiş bir ülke olarak değerlendirilen Türkiye için asli tasarruf kaynağı olarak zorunlu

⁴⁹⁹ A.g.e., s. 59.

⁵⁰⁰ Ülkücü Hareket’in metinlerinde SSCB yerine bilinçli “Sovyet Rusya” ya da “Rusya” adlandırması kullanılmaktadır. Burada verilmek istenen mesaj SSCB’nin bir Rus İmparatorluğu olduğu fikridir. SSCB’nin sosyalizmi kendi uhdesine alarak Rusya’nın tarihi emellerini gerçekleştirme aracına dönüştüğü ve bu yolda ülkelerin istiklaline göz diktiği belirtilir.

⁵⁰¹ K. Karaca, a.g.e., s. 76.

⁵⁰² A.g.e., s. 81-82.

tasarruf olarak belirlenir. Yeterli kaynağa sahip olmayan halk kendiliğinden tasarruf yapmayacağı/yapamayacağı için bu konuda devletin müdahalesi ve zorlamasının şart olduğu dile getirilir.⁵⁰³

Kalkınmanın ikinci yönünün “yatırım” olduğu dile getirildikten sonra yatırım araçlarının üreteceği ürünlerin de niteliğinin belirleneceği aktarılır. Yatırım araçları “sermaye malları” üretimine memur edilecektir. Bu surette Türkiye “fabrika yapan fabrikalar”⁵⁰⁴ sahibi bir ülke konumuna erişebilecektir.⁵⁰⁵ Bu şekilde kalkınma planının genel esasları tayin edildikten sonra bütün ekonomik sistemlerin genel değerlendirmesi Türkiye penceresinden yapılır ve bu sistemlerin Türkiye’de başarılı olma şansı sorgulanır. Değerlendirilen sistemler; “kapitalist sistem”, “kolektivist sistem” ve “karma ekonomi sistemleri”dir. Bu sistemlerden kapitalist sistem, Marksist yorumlamaya benzer bir şekilde “hakim sınıfların tahakküm aracı”⁵⁰⁶ olarak görülür. Temelinde kâr elde etme güdüsünün olduğu belirtilen kapitalist sistemin toplumsal fayda sağlamak yerine bireyleri sömürdüğü belirtilmekte, bu sistemde devletin müdahale yetkisinin sınırlılığından yakınılmaktadır. Türkiye’nin mevcut şartlarda kapitalist olmaya meyleden bir ekonomi düzeni ile idare edilmeye çalışıldığı için asla kalkınamayacağı vurgulanmaktadır.⁵⁰⁷

Kolektivist bir sistem olan sosyalizmin ise (reel sosyalizm tecrübesinden dem vurularak) bir nevi “devlet kapitalizmi” niteliğine büründüğü, bu sistemde sömürünün azalmak yerine bir grup Sovyet Komünist Partisi [SKP] üst yöneticisinin elinde daha da katmerlendiği belirtilir. Kişisel “mutluluğun kaynağı” ve “hürriyetin garantisi” olarak mülk görüldüğü için

⁵⁰³ A.g.e., s. 84-85.

⁵⁰⁴ “Fabrika yapan fabrikalar yapmak” ifadesi Alparslan Türkeş’in temel söylemlerinden biri olacak, adeta motto haline getirilecektir.

⁵⁰⁵ K. Karaca, a.g.e., s. 86.

⁵⁰⁶ Marksist devlet kavramsallaştırma hakkında kısa bir değerlendirme için bkz. G. L. Yalman, “Devlet”, *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Gökhan Atılğan- E. Attila Aytekin (ed.) 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s.79-83.

⁵⁰⁷ K. Karaca, a.g.e., s. 87-92.

bütün mülkiyetin devletin uhdesinde olduğu sosyalist sistemin “insan fıtratına aykırı olduğu” tezi dillendirilir. Çözümün mülkiyeti sömürü aracı olmaktan çıkarmakla mümkün olduğu belirtilir.⁵⁰⁸

Karma ekonomi sistemleri olarak gösterilen “devletçilik” ise Karaca’ya göre “sermaye birikim sürecinde özel sektöre imkân hazırlayıcı ve geçicidir”⁵⁰⁹. Bu haliyle devletçi sistemin Türkiye uygulamasının stratejik sahalarda bile “devlet tekeli” kuramaması eleştirilir. Bir diğer karma ekonomi sistemi olan sosyal demokrasinin, sadece milli gelirin daha eşit paylaşımı düzeni olduğu ve bu yolla kalkınma sağlayamayacağı vurgulandıktan sonra yine karma ekonomik sistemlerden biri olarak değerlendirilen faşist sistemin Türkiye’de uygulama şansı olmadığından dem vurularak yönetsel meşruiyet zemini üzerinden faşizm ile milliyetçi toplumculuğunun farkları öne çıkarılmaya gayret edilir.⁵¹⁰ Bu değerlendirmelerin devamında kalkınma için biricik çözüm yolu olarak milliyetçi toplumcu düzen işaret edilir. Dönemin ruhuna paralel bir şekilde milliyetçi toplumcu düzen için “üçüncü yol”⁵¹¹ vurgusu yapılır. Arzu edilen bu sistemin Türk milletinin “dünya görüşü”⁵¹² olduğu ifade edilerek buna uygun mülkiyet düzeninin tespit edilmesi gerektiği belirtilir.

Kurulması planlanan düzende mülkiyet, milli menfaatler kapsamında değerlendirilir. Planlanan yapı, özel mülkiyet karşıtı değildir. Ancak mülk sahipliği üzerinden bireylere

⁵⁰⁸ A.g.e., s. 92-102.

⁵⁰⁹ A.g.e., s. 103.

⁵¹⁰ A.g.e., s. 102-107.

⁵¹¹ Soğuk savaş şartlarında iki kutuplu dünya düzeninde hakim devletlerin iktisadi düzenleri olarak belirtilen iki yolun (kolektivizm ve kapitalizm) da çözüm getirmediğinden hareketle az gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir şekilde üçüncü yol arayışı vardır. Bu anlayış, uluslararası siyasal düzlemde de karşılık bulmuş ve “bağılantısızlar hareketi” olarak terennüm etmiştir. Buradaki vurgumuz “bağılantısızlar hareketinin” ve “üçüncü yol” ideolojik arayışların mutlak anlamda bağımsız bir devletler düzeni ya da orijinal iktisadi görüşler ortaya koyduğunu belirtmek değil (ki uygulamada bunun gerçekleşmediği görülmüştür) bu tarihsel aralıkta iki sistemin çarpışmasından sıkışmış olan ülkelerin bu arayışlarının genel bir eğilim gösterdiğini belirtmektir. Bağılantısızlar hareketi için bkz. E. Hobsbawm, *Age of Extremes: The Short Twentieth Century (1914-1991)*, London, Abacus Book, 1994, p. 357-371.

⁵¹² Dünya görüşü kavramının Almanca “Weltanschauung” kavramının çevirisi olması kuvvetle muhtemeldir. Hitler bu kavramı ideoloji sözcüğünün alternatifi olarak kullanmıştır. Bu kavramın açıklaması için bkz. A. Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, Çev: Levent Köker, 10. Baskı, Ankara, BB101 Yayınları, 2016, s. 235.

toplumsal ödevler yüklenir. Bu toplumsal ödev, mülkiyeti milli ekonominin gereklerine uygun olarak değerlendirmek şeklinde belirlenir. Millet bütünü içinde anlamlı sayılan birey, mülkiyetin zilyedine sahip sayılmakla birlikte genel olarak bütün mülkiyetin sahibinin “millet” olduğu vurgulanır. Bu noktada sözleşmecî bir kurgusalılık devreye sokularak bireyle millet arasında “cemaat sözleşmesinin”⁵¹³ var olduğu iddia edilir. Fert mülkiyeti, mülkiyetini milli ekonominin gerekleri uyarınca kullanmadığı takdirde “milletleştirme” tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu milletleştirme düşüncesi “yabancı yatırım”ları da kapsamaktadır. Rayiç bedeli ile yabancı yatırımın milletleştirilmesi, milliyetçi toplumcu düzenin gereği olarak belirlenir.⁵¹⁴ Mülkiyet düzeni bu minvalde ortaya koyulduktan sonra Karaca, arzu edilen sistemin detaylarını ne şekilde dizayn edileceğini ayrıntıları ile belirtir. Karaca’nın hukukçu kimliğinin doğal bir yansıması olarak arzu edilen düzenlemeler, belirli hukuki varlığa sahip yapıların inşası şeklinde düşünülmüştür.

Büyük bir kurumsallaştırmayı gerektirecek bu yapının inşasının temel amacı kalkınmadır. O kadar ki kalkınma “Türk milletinin en önemli davası” olarak gösterilmiştir.⁵¹⁵ Yaşamsal bir zorunluluk olarak gösterilen kalkınmanın finansmanının yoğunluklu olarak zorunlu tasarruflardan karşılanması planlanır. Bunun için yukarıda sayılan altı “sosyal dilim”in “mecburi” “teşkilatlandırılması” ile işe başlanılacak, buralardan gelen zorunlu tasarrufların toplanacağı tasarruf ve yatırım sandıkları kurulacaktır. Her dilim kendi arasında “tek ve mecburi sendika”ya üye yapılmak suretiyle kesintiler üzerinden kaynak yaratılacaktır. Planlanan kaynaklar içerisinde en büyük olanı nüfusu ve kayıt altına alınabilirliği nispetinde işçi kesimi olacaktır. Bu sistem dahilinde SGK ve Emekli Sandığı’nın birleştirilmesi

⁵¹³ Sözleşme kuramları genel olarak liberal düşüncenin bireyle egemen arasında var saydıkları, bireyin güvenlik ve huzur için birtakım haklarını egemene devretmesi olarak tarif edilebilir. Karaca ilgili metinde sözleşme düşüncesini egemenden cemaate yansıtarak dönüştürmüş olmakla birlikte cemaat adına otoriteyi kullanabilecek nihai kertede egemen olacağı için alternatif bir kuram inşa etmemiştir. Sözleşme fikrinin tarihsel gelişimi için bkz. M. A. Ağaoğulları (ed.), *Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler*, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s. 440-443, 493-496, 580-583.

⁵¹⁴ K. Karaca, A.g.e., s. 108-118.

⁵¹⁵ A.g.e., s. 122.

planlanmakta, bütün toplumu içine alacak genel ve parasız sağlık hizmetinin organize edileceği ilan edilmektedir.⁵¹⁶

Bu düzlemde yatırım ve tasarrufların düzenlenmesi amacıyla bankacılık sistemi de re-organize edilecektir. “Kalkınma bankaları” kurulacak, yabancı yatırım unsuru bulunan bankalar millileştirilecektir. Sermaye piyasası kurulacak, vergi sistemi de yeniden düzenlenmek suretiyle “sosyal adalete uygun” bir hale getirilecektir. Yeni vergi türleri ihdas edilecek, gerekirse tahvillerin satıl alınması mecburi kılınacak, deniz kıyıları gibi stratejik öneme sahip yerler “millileştirilecektir”. Mevcut üretim yapısı tüketime dayalı olarak değerlendirildiği için dönüştürülecek, lüks üretim ithalatı sınırlandırılıp ihracat artırılabacaktır. Bu artışı gerçekleştirmek için “milli dış ticaret kurumu” inşa edilecektir.⁵¹⁷ Keynesyen istihdam artırma planına benzeyen bir şekilde emek yoğun işlerde çalıştırılmak suretiyle istihdamın artırılması ve bu nispette bu işlerde kullanılacak teknik vasıttan tasarruf edilerek bu kaynağın yatırıma kanalize edilmesi düşünülmektedir. Böyle bir düzenin hayata geçirilmesi halinde köyden kente göçün sınırlanacağı umulmaktadır. Köyden kente göçün sınırlanması için yapılması planlanan bir diğer düzenleme ise “tarım kentleri”nin ihdasıdır. Türkeş’in de en önemli siyasi vaatleri arasına girecek bu düzenleme ile belirli merkezlerin merkez köy olarak belirlenmesi ve altyapı, eğitim, sağlık düzenlenmelerin buraları yapılması planlanmaktadır. Tarım kentlerine eşlik edecek bir diğer zirai kalkınma hamlesi olarak “toprak reformu” yapılması istenmektedir. Toprak reformundan kasıt, kırsal kesimde yaşayan herkesin topraklandırılması değildir. “Toplulaştırma”, “bölünmeye mani olma” ve “toprak dağıtımı” toprak reformunun yöntemi olarak belirlenir.⁵¹⁸ Bu nispette reform, mülkiyet ilişkilerinde bir dönüşüme işaret etmekten ziyade tarımsal verimliliği artırmayı amaçlamaktadır. Detayları bu şekilde ortaya koyulan

⁵¹⁶ A.g.e., s. 120-130.

⁵¹⁷ A.g.e., s. 130-148.

⁵¹⁸ A.g.e., s. 156-157.

düzen ile “devlet sektörü” ve “millet sektörü” adı altında iki sektörün oluşturulacağı ve kalkınmanın bu sektörler üzerinden gerçekleştirileceği ilan edilir.⁵¹⁹

Genel hatlarıyla yukarıda incelenen milliyetçi toplumcu düzen ile Karaca alternatif bir sosyo-kültürel ve iktisadi sistem inşa etme arayışı içerisindedir. İncelenen sistemin en belirgin özellikleri olan devletin belirleyiciliği ve planlama hususu öne çıkmaktadır. Bu zaviyeden bakınca eser, dönemin ruhu ile uyumlu bir bütünlük arz eder. Türkiye’de bütün toplumsal kesimler tarafından tabu haline getirilmiş olan kalkınma, Karaca’nın eserinde otoriter bir niteliğe bürünmüş, bu anlamıyla Türk modernleşmesi çizgisi içerisinde devletin belirleyiciliği yolunun takipçisi olmuştur. Bunu yaparken sürekli Atatürk’e referans vermesi ise bir meşruiyet arayışın göstergesidir. Genel olarak bakıldığında Karaca’nın eseri bir toplum modelinden ziyade bir yönetsel model sunma gayreti olarak yorumlanabilir. İdare pratiğinin yöntemiyle ilgili düzenlemeler “korporatist” bir nitelik arz etmektedir. Bu haliyle Karaca’nın eseri Türkiye’nin *Dokuz Işık* adlı planının ayrıntı kısmı için hazırlık evresini teşkil etmiştir. *Dokuz Işık*’ın çözümlemeleri ile Karaca’nın eseri arasında büyük bir paralellik söz konusudur. Her haliyle *Milliyetçi Toplumcu Düzen*, bir dönemde Ülkücü Hareket’in en çok okunan kitaplarından biri olmasıyla ve Ülkücü düşünceye tesirleri ile incelenmeyi hak etmektedir.

4. DÜNDAR TAŞER’İN BÜYÜK TÜRKİYE İDEALİ VE “MESELE”

*Mesele*⁵²⁰ içeriği itibarıyla burada incelenen diğer eserlerden ayrılmaktadır. Bu esere salt bir doktriner yayın demek de mümkün değildir. Eserde bütünlüklü bir toplumsal tasarımın varlığından bahsedilemez. Zaten böyle bir iddiası da yoktur. *Mesele* Dündar Taşer’in⁵²¹ “*Milli*

⁵¹⁹ A.g.e., s. 157-162.

⁵²⁰ D. Taşer, *Mesele*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019.

⁵²¹ Ülkücü Hareket’in en önemli simalarından olan Dündar Taşer hakkında bilimsel niteliği haiz bir biyografi henüz yayımlanmamıştır. Ayrıca Taşer, siyaset bilimi disiplini içerisinde nitelikli bir çalışmaya da konu edilmemiştir. Bu durum Taşer’in Ülkücü Hareket’in tarihindeki önemi oranında bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Taşer’in fikir hayatını konu edinen, sadece *Mesele*’nin sınırları içerisinde kalan ve aktarmacı yönü ağır basan bir tez için bkz. M. Çatak, “Dündar Taşer’in Fikir Hayatı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2009). Taşer’in görüşlerinin incelendiği çok sınırlı bir makale için

Hareket Dergisi”⁵²² ve “*Devlet Gazetesi*”⁵²³nde 1967-1972 yılları arasında yazdığı fıkraların toplanmasıyla oluşmuştur ancak Taşer’in nüktedan ve hamasi yönü ağır basan, bolca aforizma ürettiği bu yazılar, Ülkücü Hareket’in fikri yöneliminde ciddi bir ağırlığa sahip olması ve Türk tarihi ile Türk devlet geleneği hakkında ürettiği alternatif tezlerin nüvelerinin bulunması sebebiyle burada incelenmiştir. Bunlarla birlikte Taşer’in bir önemli katkısı da *Mesele*’de öncüllerini verdiği, dönemin ruhuna hiç de uygun düşmeyen, kalkınma merkezli olmayan modernleşme/gelişme/büyüme vizyonudur. Bu anlamıyla bu bölümde *Mesele* ile birlikte Ziya Nur Aksun’un Dündar Taşer’den aktarımlardan oluşan *Dündar Taşer’in Büyük Türkiye*⁵²⁴adlı çalışması da incelenecektir. Taşer’in fikri ağırlığı önemli olmakla birlikte ona gücünü ve şöhretini kazandıran Ülkücü Hareket’in kitleselleşmeye başladığı dönemlerde kurulmasına öncülük ettiği yapılardır (başta Ülkü Ocakları olmak üzere). Bu yapıların kurulmasını teşvik eden düşünce de Ülkücü Hareket’te bir ideolojik dönüşüme işaret eder. Bu dönüşümde Taşer’in yöneliminin belirleyici olduğu, Taşer’in kurumsallaşmadaki etkinliği nispetinde görülmektedir.

Taşer’in düşüncelerinin odak noktası Türk modernleşmesidir. Taşer’e göre Türk modernleşmesi kaba bir “taklit”ten ibarettir.⁵²⁵ Tanzimat’tan bu yana inşa edilen bütün kurumların “Türk milletinin tarihi köklerine bağlı olmadığı”⁵²⁶nı öne sürerek toplumsal gerilimin kaynağını bu noktada görür. En büyük Türk devleti olarak gördüğü Osmanlı’nın “sultan- medrese- sipahi dengesi”⁵²⁷ üzerinde varlığını sürdürürken bu düzenin ortadan kaldırılmasının bir başıboşluk yarattığını belirtir. Tanzimat’ın “doğal bir sonucu”⁵²⁸ olarak gördüğü Cumhuriyet devresinde halk ve aydının kesin olarak birbirinden ayrıldığını iddia

bkz. M. Yılmaz, “Dündar Taşer”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 668-677.

⁵²² Milli Hareket Dergisi’nin yayın politikası ve yazar kadrosu için bkz. H. Öznur, *Ülkücü Hareket: Yayın Organları, Makaleler, Temel Kavramlar*, s. 3-10.

⁵²³ *Devlet Gazetesi*’nin yayın politikası ve yazar kadrosu için bkz. H. Öznur, a.g.e., s. 11-15.

⁵²⁴ Z. N. Aksun, a.g.e., 11. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012.

⁵²⁵ D. Taşer, *Mesele*, s. 32.

⁵²⁶ A.g.e., s. 38.

⁵²⁷ Z. N. Aksun, a.g.e., s. 38.

⁵²⁸ D. Taşer, a.g.e., s. 128.

edecektir.⁵²⁹ “Topyekûn batılılaşma” fikri sebebiyle yeni nesil aydınların halkın değerlerinden uzak kaldığını belirtecektir. Aydın tasviri, atanmış olma durumuyla ya da kurulu düzenin doğal unsuru olma anlamında seçilmişlerin karşısında konumlandırıldığı yorumu yapılabilir. Halkın değerleriyle çatıştığı düşünülen bu kesimin halkın onayını alamama durumunun bir “kompleks”⁵³⁰ yarattığı iddia edilmektedir. Millete yabancı olduğu düşünülen kurumlar aracılığıyla atanmışların millete hizmet etmek yerine, milleti ıslaha gayret ettiği müşahade edilir. Bundan çıkış yolunu “aydının halkın istediği adam olmasında”⁵³¹ gören Taşer, ideal aydın tipini Osmanlı devlet hayatında bulur. Bir analogi ile tasavvuf düşüncesinden “fenâfillâh”⁵³² kavramı devşirilir. Bu düşünce devlette erimek anlamında “fenafîd- devle”⁵³³ şekline türetilmiştir. Bu düşüncenin Hegel’in “devlet görüşünden”⁵³⁴ bile “ileri” bir aşama olduğu dile getirilir. Fenafîd-devle düşüncesindeki espri, devlet sorumluluğunu üzerinde taşıyan isimlerin her türlü hizip, çıkar, mevki, hırs vb. den azade yalnızca devletin devamlılığı için eylemesine dayanır. Buradaki devlet algısı, her türlü çatışmacı toplum telakkisinden bağımsızdır. Devlet ve toplum, organizmacı bir görüş ile doğallaştırılır. Bu doğallığın, tarihin içinden süzülerek gelen bir nizam ile devam ettiğini belirten Taşer, yasa yaparak, yasaları değiştirerek “düzenin değişmeyeceğini”⁵³⁵ söyleyerek, iktibas edilen yasaların mevcut “nizam”ı yıktığını iddia etmekte, Türk milletinin 140 yıldır “mecrasından çıktığı”⁵³⁶ni dile getirmektedir.

⁵²⁹Z. N. Aksun, A.g.e., s. 16.

⁵³⁰D. Taşer, a.g.e., s. 58.

⁵³¹A.g.e., s. 71.

⁵³²Fenâfillâh düşüncesi için bkz. M. Kara, “Fena”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fena> (Erişim Tarihi: 02.12.2019).

⁵³³Z. N. Aksun, A.g.e., s. 19.

⁵³⁴Devleti bir evrensellik uğrağı olarak müşahade eden Hegel’e göre devlet aklın ifadesi olarak Tin’in(geist) kendisini gerçekleştirmesidir. Atomize olmuş bireyden aile ve sivil toplum uğraklarını geçerek evrensel devlete ulaşan Hegel’in devlet düşüncesi için bkz. G. W. F. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, Çev: Cenap Karakaya, İstanbul, Sümer Yayıncılık, 2015.

⁵³⁵Bu husus Taşer’in 27 Mayıs tecrübesi ile ilintilidir. Darbe öncesinde özgürlükçü bir anayasa yapmak suretiyle bütün problemlerin aşılabileceği düşüncesinde olduklarını belirten Taşer, bunun gerçekleşmediğini görmesinin kendisi için bir zihinsel devrim olduğunu dile getirir. Bkz. Z. N. Aksun, a.g.e., s. 49.

⁵³⁶Z. N. Aksun, a.g.e., s. 27.

Bu teşhislerin sonucu olarak Türkiye’de “nizam”ın çöktüğü ve yeniden kurulması gerektiği sonucuna ulaşır. Yeniden kuruluş fikrinde odak noktası, devletin ve düzenin devamlılığı fikridir. Düzenin devamlılığı fikri reform karşıtlığı değil tarihsel süreklilik içerisinde anlamını bulan muhafazakâr modernleşme olgusudur. Temel değer olarak (vatandan da önce) düşünülen devletin varlığının korunması “Türklüğün bekası” mücadelesi olarak görülür. Bekanın korunması için alınacak tedbirlerin kapsamı ise hudutsuzdur. “Hürriyet” bu minvalde Taşer tarafından devletin devamlılığını tehdit edebilecek bir olgu olarak görülebilmektedir. Çünkü tarihsel tecrübe olarak hürriyet mefhumunun Osmanlı’yı batırdığı iddia edilmekte ve hürriyet, demokrasi, insan hakları vb. kavramların ülke bütünlüğünden önemli olmadığı dile getirilmektedir.⁵³⁷ Hürriyet ve devletin devamlılığı ilişkisi konusunda bunları dile getiren Taşer aynı zamanda hürriyetçilik ile milliyetçiliği “eş manalı” olarak değerlendirmekte, hürriyeti “*fertle hükümet arasında cereyan eden bir direnme*” olarak tanımlamaktadır.⁵³⁸ Hal böyle olunca, Taşer’in hürriyetle ilgili yargıları paradoksal bir nitelik arz etmektedir. Bu zaviyeden bakınca Taşer’in siyasi hürriyet (özgürlük anlamında) ile (hür teşebbüs ve mülk edinme-anlamında) iktisadi hürriyet arasına bir çizgi çektiği ve sadece ikincisinden yana olduğu iddia edilebilir.

Taşer’in çözümlemesindeki özgürlükçülük karşıtı yönelimin sebebinin Türkiye’deki mücadeleyi bir “beka- var oluş” mücadelesi olarak görmesinde arayabiliriz. Bu düşünce çok yüksek bir “tehlikede olma” hissiyle “varlık-yokluk mücadelesine” girilmesini meşrulaştırır. Taşer’de “beka tehdidinin” terennüm ettiği düzlem sağ-sol düzlemidir. Taşer sağ- sol mücadelesini “*milli var olma mücadelesi*” olarak değerlendirir.⁵³⁹ Sağ-sol kavramsallaştırması ise “Atsız’dan mülhem”⁵⁴⁰ bir düzlemde milliyetçilik eşittir sağcılık şeklinde bir okuma ile

⁵³⁷ D. Taşer, a.g.e., s. 77.

⁵³⁸ A.g.e., s. 134.

⁵³⁹ A.g.e., s. 179.

⁵⁴⁰ H. Nihal Atsız, sağ-sol tasnifini şöyle yapmaktadır: “Sağ ve solu iyi anlatmak, eksiklik ve kısırlıktan kurtararak öne sürmek lâzım. Çünkü sağ ve sol yalnız iktisadi veya sosyal bakımdan değil, millî şuur bakımından da ele alınıp

anlamlandırılır.⁵⁴¹ Taşer'in milliyetçilikle eşitlediği sağcılığı aynı zamanda tarihselliğin ifadesi olarak da değerlendirmesi ilgi çekicidir. Kökünü “geçmişten aldığını” iddia ettiği ve “realist” olduğunu düşündüğü sağa,⁵⁴² “sola kapalıyım, bildiğim kadarıyla da sağcıyım”⁵⁴³ diyerek açık ifadelerle sahip çıkar. Bu tavır Ülkücü Hareket için istisnailik arz eder. Ülkücü Hareket içerisinde açık ifadelerle “sağcı” olduğunu dile getiren başka bir isme rastlamak mümkün gözükmemektedir. Taşer siyasal düzlemi sağ ve sol olarak bölünmüş bir düzlem gibi düşündüğünden, bu düzlem içerisinde bir tarafta konumlanmayı zorunlu sayar. Hatta konumlanmamayı “ruh hastalığı”⁵⁴⁴ olarak değerlendirir. Taşer sağcılığına bir diğer referans olarak Atatürk'ü gösterir. Atatürk'ü “dinen, ruhen, iktisadi olarak sağcı” diye takdim eder.⁵⁴⁵ Bu bakışla birlikte Atatürkçülüğe de “*Atatürk devrimcidir, yaptığı devrimdir, yaptıklarını korumak, yani Atatürkçülük muhafazakârlıktır*” diyerek yeni bir form kazandırır. Taşer'in siyasal stratejisinde bu pozisyon Atatürkçülüğü de kapsayacak bir şekilde sağa kökensel yeni bir form, milliyetçi bir form kazandırma çabası olarak okunabilir. Batılılaşmaya alternatif bir söylem olarak Türk tarihinin devletler üzerinden devamlılığına yapılan atıf, bir muhafazakâr modernleşme vurgusu içerisinde Osmanlı'yı siyasal alana yeniden davet eder. Taşer, bir ulus devlet olan Türkiye ile Osmanlı'nın emperyal vizyonunu birleştirerek sol değerleri kuvvetli olan üçüncü dünyacı tezlere alternatif tezler üretmiştir.

“Biz bir cihan devletinin kalıntısı üstünde cihan hakimlerinin evlatları olarak oturuyoruz. (...) Ne geri kalmış milletlerden birisi ne de kurtuluş savaşı yapan

değerlendirilmelidir (...) Sağ ve solun Türkiye için en doğru tarifi, milliyetçilik açısından ele alınarak yapılabilir. Bir parti, milliyetçi olduğu nisbette sağcıdır. Milliyetçilikte millî gelenekler mühim olduğundan bu türlü partiler millî ahlâk bakımından muhafazakârlardır. Fakat milliyetçilik, milletin toplum ve fert olarak yükselmesi demek olduğundan milliyetçi bir parti adaletin ve servetin dağıtımı bakımından sosyalistlerin fikirlerine yakın olabilir (...) Demek ki aşırı sağ veya sağ tabirleri yanlış kullanılmaktadır. İdeoloji bakımından “sağ” milliyetçiliği, “sol” beynelmilelciliği temsil ettiği için sağda Türkçüler, solda da beynelmilelciler vardır. İster dünya beynelmilelcisi, ister İslâm beynelmilelcisi olsun, Türklüğü başa geçirmeyen, ihmal eden veya yok sayan bütün düşünceler soldur.” Bkz. H.N. Atsız, “Sağcı Kimdir?”, *Ötüken*, 50. sayı, Şubat 1968.

⁵⁴¹ Z. N. Aksun, a.g.e., s. 166.

⁵⁴² D. Taşer, a.g.e., s. 144.

⁵⁴³ Z. N. Aksun, a.g.e., s. 173.

⁵⁴⁴ A.g.e., s. 175.

⁵⁴⁵ D. Taşer, a.g.e., s. 119.

kavimlerin birincisiyiz. İstiklalini son elli yıl içinde bizden almış 19 ülkenin efendisi idik.”⁵⁴⁶

Taşer’in düşüncelerini en iyi özetleyen ifadeler yukarıdaki pasajda aktarılanlar olsa gerektir. Belirtilen tarihsel mirasın taşıyıcısı olan bir neslin, kendi gerçekliğinin farkına vararak yeni bir “nizam” inşa edip “güçlü” bir Türkiye yaratması arzu edilir. Milliyetçilik ise bu zaviyeden tarihsizleştirilerek bir doğallık olarak kabul edilen “milli görüş” olarak resmedilir. Çünkü Taşer’e göre “milli görüş ancak tespit edilir, sonradan oluşturulamaz.”⁵⁴⁷ Bu milli görüş için bir nevi ilahi hikmetin tecelli ettiği sembol olarak ise “üç hilal”⁵⁴⁸ belirlenir. Üç hilal, jeopolitik ve jeostratejik bir hakimiyet modeli olarak tasvir edilir. Taşer, sola karşı, milli görüşün bu hareketin taşıyıcıları olarak, “zinde kuvvetler” içerisinde kök salması için örgütlenme gereğinden bahseder. Taşer bu tarihi-politik düşüncelerini geliştirmeden erken denilebilecek bir yaşta vefat etmiştir. Uygulama imkânı bulduğu saha ise üniversite gençliğinin örgütlenmesi için kuruluşuna öncülük ettiği Ülkü Ocakları’dır. Taşer, istisnailik arz eden görüş ve önerileriyle, iktidar stratejisiyle, entelektüeller üzerindeki nüfuzuyla Ülkücü Hareket’in tarihine damga vurmuş isimlerden birisidir.

⁵⁴⁶ A.g.e., s. 32.

⁵⁴⁷ A.g.e., s. 114.

⁵⁴⁸ Taşer’in “üç hilal” kavramsallaştırması için bkz. D. Taşer, “Üç Hilal”, *Milli Hareket Dergisi*, 18 Ocak 1968.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KURUMSAL EVREDE DOKTRİNER ESERLER

1. TÜRK- İSLAM ÜLKÜSÜ

Ahmet Arvasi'nin⁵⁴⁹ Ülkücü Hareket'in yayın organlarından olan *Hergün Gazetesi*'nde⁵⁵⁰ yazdığı köşe yazılarının toplanmasıyla oluşan üç ciltlik bu eser, Türk milliyetçiliği- İslamiyet ilişkisine, klasik modernleşmeci/pozitivist çizginin dışında, araçsal olmayan bir bakış açısı getirmiştir. Arvasi'de İslam, artık kültürün bir vetiresi değil birincil aidiyet kaynağıdır. Türklük bir kimlik olarak İslam'a hizmeti nispetinde değer gösterilmesi gereken bir unsur olarak algılanır. Türklüğün bu derece önemli bir kimliksel aidiyet olarak İslam'la birlikte düşünülmesinin sebebi ise tarihsel bir yorumdur. Arvasi'ye göre İslamiyet'e en büyük hizmeti yapan milletlerin başında Türk milleti gelmektedir. Türk milleti de daima “tek tanrılı dinlere inanmış”⁵⁵¹ ve kişiliğini İslamiyet ile bulmuştur. Bu bakış açısıyla Türk-İslam ülküsü, “*Türk milletini İslamla, İslam'ı Türk milleti ile güçlendirmek ve yüceltmek*”⁵⁵² olarak kavramsallaştırılmıştır. Arvasi, Türk-İslam ülküsünü “kara ve kıvı” emperyalizmle yegâne mücadele yolu olarak görmektedir. Bu mücadele için cepheye çağırıldığı Türk milletini tanımlarken kültüralist bir Türklük tanımı yapar. Türklüğün hayat kaynağı olarak “içtimai ırk”ı öne çıkarır. “Biyolojik ırk” ile farkı kesin bir şekilde belirlenmeye çalışan “içtimai ırk” şöyle tanımlanmıştır:

“İçtimai ırk biyolojinin konusu değildir, sosyolojinin konusudur. Bir milleti teşkil eden fertlerin, ailelerin, sınıf ve tabakaların ‘soy birliği şuuru’dur. Ortak bir şuur

⁵⁴⁹ Arvasi'nin otobiyografisi için bkz. H. Öznur, *Ülkücü Hareket: Portreler*, C.6, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999, s. 491-493.

⁵⁵⁰ Hergün Gazetesi'nin yazar kadrosu için bkz. H. Öznur, *Ülkücü Hareket: Yayın Organları, Makaleler, Temel Kavramlar*, s. 75.

⁵⁵¹ S. A. Arvasi, *Türk- İslam Ülküsü*, C. 1, 2. Baskı, Ankara, Özdemir Basımevi, 1980, s. 93.

⁵⁵² A.g.e., s. 65.

tarzında beliren ‘mensubiyet duygusunun’ soy ve kan birliği şuuru biçiminde de duyulmasıdır.”⁵⁵³

Arvasi bu tanım ile soy Türkçülükten ayrılan bir soyculuk tanımı yapar. Bir kültür çevresine mensubiyet bağıyla bağlı olmayı mensubiyet kaynağına dönüştürür. Ancak burada “soy” ilişkileri biyolojik bağlamından da koparılmamıştır. Soy ve kan birliği unsurları, tanımı ve muhtevası değiştirilmekle birlikte milletin ayırt edici vasfı olarak hükmünü sürdürür. Hatta Arvasi, uzak coğrafyalara dağılmış Türk çocuklarına birbirleriyle evlenmelerini salık vererek “Türk tipi”nin korunmasını ve geliştirilmesini ister.⁵⁵⁴

Arvasi’nin *Türk- İslam Ülküsü* üçlemesinde Türklükle İslamiyet’i mezcederken belli başlı üç amacı gerçekleştirmek istediği öne sürülebilir. Bunlardan ilki, “masonluğun ürünü olarak gördüğü”⁵⁵⁵ siyasal İslamcılığa karşı set çekmektir. Siyasal İslamcılığın din ve milliyeti birbirine zıt değerler olarak takdim ettiğini ancak bir insanın hem milliyetçi hem de dindar olabileceğini dile getirir.⁵⁵⁶ Din ve milliyet düşüncesinin ayrılığının, özellikle Türk milleti için mümkün olmadığına, ancak dinsel temelde yükselen bir milliyetçiliğin Türk milletinin ve insanlığın derdine çare olabileceğine inanır. Bu düşünceyle paralel istikamette beliren ikinci amaç ise toplumun içine düştüğü “ruhsal çöküntüden” kurtuluş yolu olarak dini göstermektir. Yaşadığı çağın felsefesinin epistemolojik olarak çıkmazda olduğunu tespit eden Arvasi’ye göre bu çıkmazdan ancak bilginin kaynağı olarak aklın yanına “vahyin” yerleştirilmesi ile çıkılabilir.⁵⁵⁷ Bu yapıldığı takdirde ise üçüncü büyük amacına giden yol açılır. Dinselliğin eşlik ettiği bir otoritenin tesisi ve dünyevi yaşamı “nefs mücadelesi” olarak okumak, toplumsal çatışmayı engelleyici tek geçer yol olarak işaret edilir. Dünyaya hak ve özgürlükler penceresi

⁵⁵³S. A. Arvasi, *Türk- İslam Ülküsü*, C. 1, s. 137.

⁵⁵⁴ A.g.e., s. 139.

⁵⁵⁵ Bkz. A.g.e., s. 9.

⁵⁵⁶ A.g.e., s. 9-10.

⁵⁵⁷ A.g.e., s. 17-18.

yerine hak ve itaat düzleminden bakıldığı takdirde çatışmanın yerini uzlaşmaya bırakacağına inanılır.

Yukarıda belirtilen amaçlarla yazıldığı öne sürülebilecek olan *Türk- İslam Ülküsü*, bu andan itibaren adeta iyi bir Türk milliyetçisi olmayı, iyi bir Müslüman olmaya eşitler.⁵⁵⁸ Bu anlayışla hareket etmesini salık verdiği Türk milliyetçilerine geniş bir antitezler listesi sunulmaktadır.⁵⁵⁹ Elbette, dönemin ruhu itibariyle en önemli antitezlerden birisi anti-komünizmdir. Eserin ikinci cildi bu temelde işgücü, emek, refah vb. ilişkilerini Kur'an, Hadis ve İslam tarihi etrafında çözüme kavuşturmaya çalışır. Bu çözümlemelerin toplu bir değerlendirmesini yapmak gerekirse, doğallaştırılan ve tarihsizleştirilen millet, Arvasi'nin incelemesinde organik bir nitelik arz eder. Bu niteliğin paralelinde toplumsal ve sınıfsal çatışma görmezden gelinmez ancak organik bütünlük olarak görülen milletin yaşamının devamı yardımlaşma ve iş birliğinde görülür. Milli menfaatleri, kişisel menfaatlerin önünde tutarak çatışmanın engellenebileceğine inanır. Arvasi üçüncü ciltte ise "İslami eğitim sistemi"nin imkânını sorgulamakta, din ve psikoloji ilişkisine dini toplumsallaşma zaviyesinden çözümler üretmektedir.⁵⁶⁰

Arvasi ve Türk-İslam Ülküsü serisi ile ilgili çözümlemeyi bitirirken son olarak Arvasi'nin milliyetçi- muhafazakâr camiadaki istisnai bir niteliğini belirtmek gerekiyor. Arvasi, Gökâlp'in kültür ve medeniyet ayrımını Ülkücü Hareket içinde net bir dille reddeden ilk isim olarak göze çarpmaktadır. Kültürün maddi ve manevi unsurları arasındaki ayrımın "flu"⁵⁶¹ olduğunu dile getiren Arvasi'ye göre medeniyet değiştirmek mümkün değildir.⁵⁶²

⁵⁵⁸ Bu söylemin örnekleri için bkz. A.g.e., s. 236-238. Ayrıca bkz. S. A. Arvasi, *Türk- İslam Ülküsü*, C. 2, 2. Baskı, Ankara, Ocak Yayınları, 1982, s. 235-236.

⁵⁵⁹ Bkz. S. A. Arvasi, *Türk- İslam Ülküsü*, C. 2, s. 371- 395.

⁵⁶⁰ Bkz. S. A. Arvasi, *Türk- İslam Ülküsü*, C. 3, 1. Baskı, Ankara, Ocak Yayınları, 1983.

⁵⁶¹ S. A. Arvasi, *Türk- İslam Ülküsü*, C. 1, s. 296.

⁵⁶² A.g.e., s. 308.

Bu istisnai yönü ve Ülkücü Hareket'e getirdiği İslami söylemle Arvasi'nin popülerleşmesi 12 Eylül darbesi akabinde gerçekleşecektir. Cezaevi koşullarında İslami yönelimi artan Ülkücü Hareket içindeki bir kesim, *Türk- İslam Ülküsü*'nü temel metin olarak takdim edecektir. Çalışmanın kapsamı dışında kalan bu yönünden ziyade bu çalışmada *Türk- İslam Ülküsü*'nün tartışılmasının sebebi, Ülkücü Hareket içinde, 1970'lerin sonunda bu tarz bir söylemin kuvvetlenmesinin dinamiklerini incelemektir. Bu dinamik, "imkânlar" bölümünde tartışılacaktır.

2. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN BASIN YOLUYLA POPÜLARİZASYONU:

GALİP ERDEM

Ülkücü Hareket'in örgütlenme evresinde yaptığı doğrudan katkılarla bilinen Galip Erdem⁵⁶³, "Hareketin Ağabeyi" olarak tanınan isimlerden birisidir. Onun tanınırlığını artıran sebepler; yazdığı gazete yazıları, eğitim seminerlerine aktif katkısı ve üniversite gençliğinin örgütlenmesine verdiği önemdir. Galip Erdem, uzunca bir dönem farklı gazete ve dergilerde fıkra yazarlığı yapmıştır. Yazdığı fıkralar dört başı mamur ideolojik metinler değildir. Alternatif toplumsal tasarımı olan doktriner yazılar hiç değildir. Erdem'in burada değerlendirilmesinin sebebi Ülkücülüğü mistifiye edinişindeki başarı ve solun ideolojik suçlamalarına karşı verdiği cevapların Ülkücü Hareket'te genel kabul görmüş olmasıdır.

Erdem, gerek hicvi üslubu gerek iç tutarlılığı yüksek yazıları gerekse de temel temaları ile Peyami Safa'yı andıran bir isimdir.⁵⁶⁴ Erdem de güçlü iddialar ile saldıran rakibini alaya alır, mantıksal tutarsızlıklarını keşfetmeye çalışır ve rakibinin fikirlerini yanlışlamaya gayret eder.

⁵⁶³ Galip Erdem'in kısa bir biyografisi için bkz. H. Öznur, *Ülkücü Hareket: Portreler*, C.6, s. 303-305.

⁵⁶⁴ Özellikle "antikomünizm" meselesine dair üslup benzerlikleri için bkz. P. Safa, *Sosyalizm, Marksizm, Komünizm*, 6. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1999.

Bunu yaparken tutunduğu en asli zemin asıl olma, esas olma, mağdur olma şeklinde terennüm edilen bakış açısıdır. Erdem’e göre Türk milliyetçileri, fakir, ötekileştirilmiş, hak ettiği konumu elde edememiş, çilekeş isimlerken Sosyalist-Marksist cenah bu özelliklerin tam zıddında resmedilir. Bu düşüncelerin manifestosu niteliğinde bir gazete yazısı olan *Ülkücünün Çilesi*,⁵⁶⁵ Ülkücü Hareket sathında ziyadesiyle popüler olan birçok retoriğin kaynağıdır. Ülkücülüğü bir tamamlanmamışlık hali olarak resmeden Erdem için mesele, Ülkücü kalabilmektedir. Bu düşünce, biteviye bir mücadele çağrışımını taşır.⁵⁶⁶ Aynı düşünce arka planda milliyetçiliği aktüel siyasetten bağışıklaştırma potansiyelini de taşımaktadır. Türk Ocakları içerisinde örgütlenen bir kliğin üyesi olan Erdem, milliyetçiliği entelektüel mecraya taşıma gayretini sürekli bir şekilde taşımış, bu yolda *Üniversiteliler Kültür Derneği* gibi oluşumlara öncülük etmiştir.

Erdem’in temel çıkış noktası, devleti yöneten zihniyetin 150 yıllık bir süreç içerisinde “kültür emperyalizmine” taraftar olduğu, Türk milletini “Türk- İslam kültür dairesinden” çıkarmaya uğraştığı ve bunu da “medeniyetin icabı” saydığıdır.⁵⁶⁷ Bu noktada Erdem, gelmiş geçmiş Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında bir ayrım gözetmez. Bu durumdan kurtuluş yolunu ise Türk milliyetçiliği fikrinde bulur. İçerisinde kalınmasını istediği kültür dairesinin sınırlarını tespit edecek içeriği Türk tarihinde bulan Erdem, bu noktada gayet ortodoks bir milliyetçi retoriğin tekrarcısıdır.

Erdem milliyetçiliği, milletin tarih öncesi devirlerine kadar geri götürür.⁵⁶⁸ Bu “tarihsel” düşünceyi günümüzde var edecek yegâne yönetim biçimi olarak asla demokrasiyi işaret etmez. Hatta demokrasi, uygun olmayan şartlarda “en kötü yönetim” olarak resmedilir. Bu anlamıyla

⁵⁶⁵ G. Erdem, *Ülkücünün Çilesi*, 5. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012, s. 19-20. İlginî metin aynı zamanda derleme yazıların toplandığı kitabın adı da olmuştur.

⁵⁶⁶ G. Erdem, *Milliyetçilik ve Sosyalizm Üzerine Mektuplar*, 2. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012, s. 245.

⁵⁶⁷ A.g.e., s. 192.

⁵⁶⁸ A.g.e., s. 200.

iyi işleyen bir demokrasiyi var edebilecek şartların aydınların ve kitlenin aynı hedefe yürümesiyle mümkün olacağını dile getirir.⁵⁶⁹ Bu uyumu sağlama görevini ise milliyetçi entelektüellere biçer. Ancak milliyetçiler Erdem’e göre “kara propaganda” yüzünden halka kendini anlatamamaktadır. Bu propagandaya karşı çıkılması gerekir ki Erdem’in en yoğunluklu karşı çıkış teması da ırkçılık üzerinedir. Türk milliyetçiliğinin millet tarifinin ırkçı olmadığını dile getirir. Mevzu edilen Erdem için salt anlamda *ethnos* değildir. (Yalnız başına *demos* hiç değildir!). Etnos’un içeriğinin nesnel koşullar aracılığıyla ortaya koyulamayacağını ifade ettikten sonra milleti var eden “temel değerler” bağlamında Türk soylu olduğu düşünülen bütün toplulukları -Çuvaş ve Yakutlar hariç- Türk milletinin ferdi olarak kabul eder.⁵⁷⁰ Çünkü Erdem’e göre bu topluluklar arasında dil, tarih ve kültür birliği vardır. Hal böyle olunca vatan ayrılığı da aynı millettten olmaya engel görünmez.

Türk milliyetçilerinin millet tanımının ise biyolojik ırkçı olmadığı, farklı bir soydan gelmiş olsalar dahi Türkleşmiş olanların Türk kabul edildiğini belirtir. ırkçılığı kabul eden milliyetçilerin millet tanımının dahi bu temelde salt ırk temelli olmadığını belirten Erdem, Türk milliyetçilerinin içerisinde ırkçı bulunmadığını iddia etmektedir.⁵⁷¹ Bununla birlikte Erdem Turancılığı da akli ve vicdani bir gereklilik olarak değerlendirir. Turancılık bu minvalde Türkî Cumhuriyetlerin bağımsızlığını istemek ve onlarla iktisadi-kültürel iş birliği yapmak şeklinde projelendirilir.

Erdem’in faşizm suçlaması karşısında savunması ise oldukça “naiftir”. Marksistler ile Ülkücüleri kıyaslayan Erdem, Marksistlerin Marksistliği kabul ettiğini, bunun propagandasını yaptığını, Marksizm için giriştikleri eylemlerden ceza aldıklarını ancak Ülkücülük ve faşizm bağlamında bu durumların geçerli olmadığını dile getirerek Ülkücü Hareket’i savunur. Bu

⁵⁶⁹ A.g.e., s. 262-263.

⁵⁷⁰ A.g.e., s. 320-324.

⁵⁷¹ A.g.e., s. 315.

meselede asıl savunma mekanizması ise Ülkücülerin sınıfsal ve toplumsal pozisyonları üzerinden kurulur. Sosyal adalete en çok ihtiyaç duyan kesim olarak resmedilen Ülkücülerin bu yolda mücadele edenlerle kavga etmesinin mümkün olmadığını ifade eder. Hâlbuki sınıfsal pozisyonları itibari ile refahı daha yüksek bir hayat sürdüklerini iddia ettiği sosyalistlerin meselesinin sosyal adalet olmadığını söyler.⁵⁷² Kaldı ki Erdem, Türkeş'ten farklı olarak, sosyal adaletin “komünizmin panzehri” olmadığını dile getirir.⁵⁷³ Mutlak eşitliğe karşı çıkan Erdem'e göre en kesif adaletsizlik Komünist rejimlerde gerçekleşir. Sınırları belli olmayan sosyal adalet istemi, siyasi emperyalizmin -Sovyetler Birliği kastedilmektedir- propaganda aracıdır.

Temel fikirlerini bu şekilde özetleyebileceğimiz Galip Erdem, Ülkücü retoriğin en hatırdı kalır üreticilerinden birisi olarak, doktriner gücünü bugün dahi korumaktadır.

3. MİLLİYETÇİLİK- MUHAFAZAKÂRLIK GERİLİMİNDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN İSTİSNAİ İSMİ: EROL GÜNGÖR

Erol Güngör,⁵⁷⁴ Türk milliyetçiliği içerisinde Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan geleneğinin son halkasını teşkil eden, çatışmalı bir dönemde yazdığı bilimsel niteliği haiz yazılarla pek fazla ilgi görmeyen ancak kültür- medeniyet düalizmini aşma çabası ile Türk milliyetçiliğine yeni bir kanal açma iddiası taşıyan istisnai bir isimdir. Güngör yaşadığı dönem itibariyle büyük bir ilgi görmemiştir. Güngör'ü anlamaya çalışırken iki farklı dönemde, iki farklı grup tarafından yorumlandığını teşhis etmek gerekiyor.⁵⁷⁵ Güngör vefat edene kadar milliyetçi camia ile ilişkisini sürdürmüş, bu camianın önde gelen aydınlarındanıdır. Vefatının ardından ise 1990'lı yıllarda ister milliyetçiliğin dinsel vurgusunun artması bağlamında değerlendirilsin, ister

⁵⁷² A.g.e., s. 38.

⁵⁷³ A.g.e., s. 40.

⁵⁷⁴ Erol Güngör'ün kapsamlı biyografisi için bkz. Ş. Güngör, “Erol Güngör”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gungor-erol> (Erişim Tarihi: 05.03.2019).

⁵⁷⁵ E. Sözen, “Erol Güngör”, *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce- Muhafazakarlık*, Ahmet Çiğdem (ed.), 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 205.

İslamcı siyasetin milliyetçi/merkezci vurgusunun artması bağlamında değerlendirilsin, yeniden yorumlanmıştır. Bununla birlikte Güngör’  ne 1980  ncesi MHP düşüncesi çerçevesine ne de 1990 sonrası İslamcılık düşüncesi içerisine sığdırmak mümkün gözüküyor. Güngör  zerine konuşurken “İslam” ve “Devlet” kavramları temel olmak üzere kültür, kalkınma, kültür değişmesi, medeniyet, hukuk, tarih, millet, milliyet, milliyetçilik, münevver, ahlak ve inkıl p kavram seti etrafında dönen bir tartışmanın ger ekle ti ini görüyoruz.

Güngör’ n temel amacı nedir diye değerlendirmeye ba ladığımızda *Kültür De i mesi ve Milliyetçilik* adlı eserinde bunu “ a da  bir Türk milli kültürü kurmanın gereği ve bunun yolları”⁵⁷⁶ olarak dile getiriyor. Bu anlamda modernleşme ve değişimin geri döndürülemez bir süreç olarak kültürel hayata dahil olmasıyla, karşılaşılan yeniliklerden neyin benimseyip neyin reddedilmesi gerektiği meselesi temel sorun olarak ortaya çıkıyor.  a da  bir milli kültürü inşa etmek Güngör için bir gereklilik olarak değerlendiriliyor. Çünkü kültür kavramsalla tırmasında, kültüralist bir izle i takip ederek Talcott Parsons’ın *sistem analizi* düşüncesi ekseninde bir kavramsalla tırmasını yapan Güngör için kültür: “bir cemiyetin kendi problemlerini çözmenin bir tarzı olarak benimsenmiş olup, kullandığı her türlü davranış sistemleri ve maddi vasıtaların bir terkididir.”⁵⁷⁷ İşte bu kültürün gerisinde, birtakım inançların, normların ve kıymetlerin olduğu varsayılır ki bunlar Güngör tarafından *kültürün manevi unsurları* olarak belirlenir. Bir de *kültürün maddi unsurları*, yani Güngör’ n ifadesiyle “vasıtaları” bulunur. Bu değerlendirmede manevi kültürün, farkları belirleyici ve üstün olan olarak konumlandırıldığını söylemek gerekir.

Erol Güngör temel çözümlemesini bu noktada, sosyal-psikoloji düzleminde, “münevver” diye nitelendirdiği kesimi tayin edici olarak kabul ederek ger ekle tirmi tir. Güngör, orijinal bir halk kültürünün var olduğunu düşünür ve halk kültürünün biricikli i

⁵⁷⁶E. Güngör, *Kültür De i mesi ve Milliyetçilik*, 17. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011, s. 8.

⁵⁷⁷ E. Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, 21. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011, s. 31.

üzerinden de münevvere bir istikamet tayin edilebileceğine inanır. Halk kültürü vurgusu ne kadar yoğun olsa da değişimin temeline münevver kesimi yerleştirilir ki, asıl itibarıyla çağdaş bir medeniyeti yukarıdan inşa edebilecek olduğuna inanılanlar bu münevver kesimdir. Bu noktada durarak Güngör ile MHP'yi buluşturan düzlemin burası olduğunu teşhis etmek gerekiyor. Otoriter bir modernleşme yönelimi Güngör'ü MHP ile buluşturmuştur.

Geri dönecek olursak, Güngör'e göre kültür değişmesi süreci seçimlik bir süreçtir. Bununla birlikte bir kültür değişmesi sürecinde nelerin dışarıdan alınacağını, nelerin alınmayacağını belirleyen bazı sosyal ve kültürel şartların olduğunu öne sürer.⁵⁷⁸ Şu hâlde kültür alışverişinde öncelik-sonralık diyalektiğini belirleyen amil, söz konusu unsurların maddi veya manevi kültüre ait olması değildir. Bu konumdan hareketle kültürle medeniyet arasında, yani Güngör'ün kavramsallaştırması ile “hayatın manevi nizamı” ile “maddi nizamı” arasında kesin bir ayırım yapmanın mümkün olmadığını dile getirir. Gökalp'in kültür ve medeniyet ayırımını eleştirerek kabul eder ki bunun sebebi de Güngör'e göre “münakaşa kolaylığı”dır.⁵⁷⁹ Teknoloji düzeyindeki değişimler Güngör'ün analizine göre, manevi kültürde de değişimlere sebep olur. Değişimler değerlendirilirken, teknolojik değişimin dışında kalma gereği savunulmaz. Teknolojinin kendinde bir değer sistemi olduğu fikri de eleştirilir.

Güngör milliyetçiliğin işlevini de “tarih şuuru” dediği milletin hayal edilebilir bir bütün olarak ortaya konulabilmesi meselesinde bulur. Bir toplumun üyeleri geçmişten gelen bir aidiyete sahip olmasalar bile kendilerini bir aidiyetin parçası olarak tahayyül edebilirler. Güngör'ün eserlerini verdiği Türkiye'nin çatışmalı ortamında toplumu bir arada tutacak bir tutkal bulma çabasının, modernleşme çabası ile paralel bir aciliyet hissine sahip olduğu açıktır.

⁵⁷⁸ E. Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, s. 18.

⁵⁷⁹ E. Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, s. 76.

Modernleşme sürecinde oluşabilecek toplumsal yarılmanın önüne geçebilecek yol ve yöntemi, milliyetçiliğin kültür hamlesinin içerisinde kurma gayreti taşır.

Güngör, modern teknolojinin “mutlak kötü” şeklinde değerlendirilmesinin doğru olmadığını söyler, yeter ki modern bir milli kültür kurulabilsin. İşte bu çağdaş milli kültür kurma hamlesinin siyasal angajmanı olarak milliyetçilik belirir. Milliyetçiliği sınıf üstü bir karakterde gören Güngör milliyetçiliği, Sosyalizme karşı bir direnç merkezi olarak değerlendirilir. Bununla birlikte milliyetçiliğin bir doktrin olmasına karşı çıkan Güngör, milliyetçiliğin tek bir programa bağlanması halinde esnekliğini kaybederek daha büyük çatışmaları körükleyeceğini dile getirir.⁵⁸⁰ Milliyetçiliğe bu zaviyeden bakınca ortak yüksek siyasi norm içerimi yükleyen Güngör, milliyetçiliğin “durağan bir muhafazakârlık” olamayacağını da net bir şekilde ifade eder⁵⁸¹. Güngör’ün düşüncesinin Ülkücü Hareket’ten önemli bir farkı da bu noktada ortaya çıkar. Arzu edilen gelişim dinamiğinin motoru olarak asla gençlik görülmez. Hatta Güngör Ülkücü gençliğin örgütlenmesindeki öncülüğünden dolayı Taşer’i hayırla yad etse de bu kitleyi “delikanlılar kalabalığı” nitelemesiyle değerlendirir.⁵⁸²

Temel görüşlerini böylece aktardığımız Güngör’ün siyasal düşüncede bir büyük önemli katkısı da İslam’ın toplumsallaşmadaki gücünü ve bu gücün yükselme trendini keşfidir. Türkiye’nin 80’li ve 90’lı yıllarda yaşayacağı dönüşümün habercisi olan bu değerlendirmeler çalışmanın dönemsel sınırlarını (1965-1980) aştığı için burada değerlendirmeye alınmamıştır. Güngör’ün 1980 sonrası yeniden keşfinde İslamiyet’le ilgili bu çalışmalarının⁵⁸³ kritik edildiğinin kaydını düşmek gerekiyor.

⁵⁸⁰E. Güngör, *Dünden Bugünden Tarih- Kültür ve Milliyetçilik*, 10. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007, s. 140.

⁵⁸¹A.g.e., s. 156.

⁵⁸²A.g.e., s. 113.

⁵⁸³Bkz. E. Güngör, *İslamın Bugünkü Meseleleri*, 18. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011.

Güngör, milli kültürü gelenekten farklı bir konuma oturtmasıyla, milletçiliği tamamlamamış bir oluş süreci olarak görmesiyle, halk İslam'ının gelişim izleğini teşhis etmesiyle istisnai bir nitelik arz. Güngör Ülkücü hareket içerisinde derinlemesine yorumlanmasa da bu yapı tarafından protesto dahi edilse de MHP ile ilişkilerini sürdürmüştür. Güngör'ün milliyetçi liderler için söylediği “kendilerine genç kitleler bulamamışlar, gençler kendilerine milliyetçi liderler bulmuşlardır”⁵⁸⁴ sözü, aydınlar ve milliyetçilik ilişkisi bağlamında Erol Güngör için de kullanılabilir. Milliyetçi hareket, Erol Güngör'ün şahsında, kendisine milliyetçi aydın bulmuştur.

4. CEPHELEŞMİŞ TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİ EĞİTİM SİSTEMİNİN İMKÂNI: NECMETTİN HACİEMİNOĞLU

Ülkücü Hareket'in yayın organlarında güncel siyaset, eğitim meselesi, ülkücülük kimliği vb. gibi konularda yazan Hacıeminoğlu, adanmış bir milliyetçidir. 12 Eylül darbesinden sonra bir süre işsiz bırakılışıyla, bu camia içerisinde istisnai bir niteliğe sahiptir. Hacıeminoğlu 1970'ler Türkiye'sini iki ana kampa bölünmüş olarak görür. Bunlar “komünist” ve “milliyetçi” cephelelerdir.⁵⁸⁵ Komünist olarak değerlendirdiği cephenin ülkeyi anarşi ve bölücülük “çıkamazına” sürüklediğini öne sürer. Bölücülükten kasıt yükselen Kürtçülüktür. Bu çıkmazdan kurtuluş yolunu ise Türk milliyetçiliğinde bulur.

Türkiye'de “komünist” düşüncenin uç verdiği toplumsal kesimlerin işçi ve köylü sınıfının üyeleri olmamasından dolayı Türkiye'deki komünizme bir nevi “oksimoron” düşüncesiyle yüklenir. Türkiye'deki devrimcilerin ortak özelliklerini açıkladığı bölümde temel düşünce, bu çevrenin, sınıfsal olarak imtiyazlı bir sınıfa mensup olduğu ve “Türk milletin

⁵⁸⁴ A.g.e., s. 137.

⁵⁸⁵ N. Hacıeminoğlu, *Türkiye'nin Çıkmazları*, İstanbul, Sebil Matbaacılık, 1975, Önsöz.

değerleriyle” ilişkilerinin bozuk olduğudur. Bu şekilde konumlandığı “anarşistleri”⁵⁸⁶ toplumun hastalıklı bir kesimi olarak görmek ve göstermek eğilimindedir.⁵⁸⁷ Bu özellikleri nispetinde mücadele edilmesi, toplumdan dışlanması gerektiğini ile sürdüğü bu kesimin böyle olmasının sebebini “milli eğitim teşkilatının tezgâhından geçmiş bulunmak”⁵⁸⁸ şeklinde ortaya koyar. Türk milliyetçisi gençlerin aynı tornadan geçmiş olmasına rağmen farklılık arz etmesinin sebebi de temelde sınıfsal pozisyonlarıdır. Onlar ayrıcalıklı bir sınıfın üyesi değildir. Bununla birlikte bir kimlikte doğallaştırılan özellikler de Ülkücülere yüklenir. “*Bize şerefli bir tarih ve medeniyet mirası ile cennet gibi bir vatan bırakan atalarımıza karşı minnet borcu taşıyanlar, vicdanlarının emri ile Ülkücülüğü seçmişlerdir*”⁵⁸⁹ diyerek her Türk gencinin içinde taşıdığını iddia ettiği “kendini aşma” çabasının doğal sonucu olarak bireylerin Ülkücü olduklarını iddia etmektedir.⁵⁹⁰

Kendini aşma çabasını kuvveden fiile çıkaracak yol ise Hacıeminoğlu’na göre milliyetçi bir eğitim sisteminden geçmektedir. Bu yolda bir tasarıma giriştiğinde gözüne çarpan milli eğitim sisteminin bütün olarak bozuk olduğudur. Türkiye tarihini dört evreye bölerek ilgili dönemlerdeki milli eğitim politikalarının yanlışlarını ortaya koyar. 1923-1938 devresi için dört temel sorun tespit eder. Bunlar; okullarda “ilmi” gerçeklere uygun tarih eğitimi verilmemesi, Türk-İslam medeniyetinin toptan inkârı, dini inanç üzerine menfi müdahalelere yol açan yanlış laiklik yorumu ve siyasi nitelikli inkılâpların milli eğitime de sirayet ederek “devrim yobazlarının” yetişmiş olmasıdır.⁵⁹¹ 1938-1950 devresi ise büsbütün yerilir. Bu dönemde, Atatürk devrinde güçlü olan Türk milliyetçiliği ruhunun silinerek hümanist ve materyalist düşüncenin hakim olduğu iddia edilir.⁵⁹² 1950- 1960 devresi ise imkânlara rağmen partizanlığa

⁵⁸⁶ Anarşist, devrimci, komünist gibi adlandırmalar Hacıeminoğlu’nda birbiri yerine kullanılmıştır.

⁵⁸⁷ N. Hacıeminoğlu, *Türkiye’nin Çıkmazları*, s. 59.

⁵⁸⁸ A.g.e., s. 56.

⁵⁸⁹ N. Hacıeminoğlu, “Neden Ülkücü Oluyorlar?”, *Töre Dergisi*, Sayı 52, Eylül, 1975, s.14.

⁵⁹⁰ A.g.m., s. 15.

⁵⁹¹ N. Hacıeminoğlu, *Milliyetçi Eğitim Sistemi*, 4. Baskı, İstanbul, Töre- Devlet Yayınevi, 1976, s. 19-24.

⁵⁹² A.g.e., s. 26.

yenik düşen iktidarın boş geçirdiği bir devre olarak görülür. Eski devirlerin sorunlarının üzerine bu dönemde bir de kalite düşüklüğünün bindiği dile getirilir. Bunun sebebi olarak da altyapı kurulmadan yaygınlaştırılan okullar gösterilir.⁵⁹³ 1960 sonrası ise milli eğitimin siyaset ve ideolojinin pençesine düştüğü bir devir olarak görülür. Bütün bu sorunların çözümü olarak görülen milliyetçi eğitim sisteminin dayanacağı iki esas belirlenmiştir. Bunlar “millilik” ve “ilmilik”tir. Bu prensiplere dayanacak sistemin yöntemi sekiz maddede tayin olunur. Kabaca değerlendirildiğinde yöntemin üç temel sacayağı olduğu görülür. Bunlar; kalkınma politikasıyla eşgüdüm ve planlama, milli kimliğin niteliklerini taşıyıcı insan yetiştirmek ve kabiliyetler nispetinde yarışmacılığa açık olan parasız ve yaygın eğitimidir.⁵⁹⁴ Bu yöntem uygulandığı takdirde kalkınmanın hem maddi hem de manevi yönünün taşıyıcısı olabilecek bir neslin yetiştirilmesi hedeflenir.

Bütünsel olarak baktığımız takdirde milli eğitim için tasarlanan sistem, dönemin hakim paradigmaları olan kalkınma ve planlama söylemine çok uygundur. İçeriği ise adeta “Türk yetiştirmek” için dizayn edilmiştir. Adı Türk kültürü, Türk sanatı, Türk sporu vb. olan değerlerden Türk milleti bihaberdir. Doğal olarak bunların eğitiminin okullarda verilmesi gerekmektedir. Bu noktadan bakılınca eğitim politikaları, milli güvenlik politikaları mesabesine getirilmektedir. Doktriner anlamda bakınca ise otoriter bir modernleşme söylemine uygunluğu ile milliyetçi cenahın genelleştirilebilir düşünceleriyle uyumlu bir bütünlük arz etmektedir.

5. DOKTRİNER NİTELİĞİ HAİZ DİĞER ESERLER

Bu kısımda, Ülkücü hareketle ilişkisi bağlamında birkaç eser incelenecektir. Bu eserler hem içeriği hem de kapsamı gereği ayrı ayrı başlıklarda incelenmek yerine Milliyetçi hareketin doktriner yönünün yayıldığı sahaları göstermek amacıyla bir alt başlıkta toplanmıştır. Bu

⁵⁹³ A.g.e., s. 27-28.

⁵⁹⁴ A.g.e., s. 37-39.

eserlerden Ülkücü hareketin ideolojik tahkimatına en yararlı olanı hiç kuşkusuz Osman Turan'ın eseridir.⁵⁹⁵ Ülkücü hareketin uhdesinde sloganlaşan “*ey Türk, titre ve kendine dön*” sözleriyle başlayan eser, “Türk devlet felsefesi” bağlamında, adalet ve nizam nosyonları üzerinden paternalist ve müdahaleci devletin olumlanmasını içerir. Turan, kadim zamanlardan bu yana süreklilik ilişkisi içerisinde okuduğu “Türk devlet geleneğinde” belirli temaları ön plana çıkarır. Tarihsel anlamda Türk toplumunun “demokratik cemiyet prensibine” bağlı olduğunu öne sürer. Kurulmuş Türk devletlerini ise “milli devlet” olarak takdim eder.⁵⁹⁶ Bu toplumsal ve siyasal bütünlükte Türk hükümdarı ise Turan'a göre imparatorluk öncesi devirde “milletin babası”, imparatorluk devrinde ise “cihan ailesinin babası” sayılmıştır. Bu durumun sebepleri olarak ise dinlere saygı prensibini gerçekleştirmek ve sosyal adaleti sağlamak gösterilir.⁵⁹⁷

Osman Turan'a göre, bu imkânı sağlayan zihinsel arka plan en olgun ifadesini Osmanlı'nın “nizâm-ı âlem” düşüncesinde bulmuştur. Bu mefkûrenin, dört temel unsur üzerine bina edildiği belirtilir. Bunlar öncelik sırasına göre din ve devlet, mülk ve millettir. Bu anlayış devlete, din ile birlikte, kutsallık atfetmektedir. Çünkü devlet; dinin hakim kalacağı, milliyetin sürdürüleceği, vatanın korunacağı bir çerçeveyi yaratmaktadır. Bu değerlendirmelerle Turan'ın eseri bolca atıf alarak Ülkücü hareket nazarında hem devletin aşkın rolüne hem de paternalist liderlik kültürüne meşruiyet temeli teşkil etmiştir.⁵⁹⁸

Ülkücü Hareket'in kavramsal düzeyde faydalandığı ve bolca atıf yaptığı bir diğer isim Mümtaz Turhan'dır. Turhan'da temel tartışma “garplılaşıma” mefhumu etrafında yapılmıştır. Bu meyanda Turhan, garp medeniyetinin “ilim” ve “hür tefekkür” görüşlerinin Türkiye'de

⁵⁹⁵ Bkz. O. Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi*, 28. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019.

⁵⁹⁶ O. Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi*, s. 12.

⁵⁹⁷ A.g.e., s. 13.

⁵⁹⁸ Türklerde evrensel devlet anlayışının varlığını ifade eden bir diğer eser için bkz. B. Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı*, 2. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2016.

yerleşmediğinden yakındır.⁵⁹⁹ Garplılaşmanın sebebi olarak ise iki unsuru öne çıkarır. Bunlar; “ehemmiyetsiz” unsurlarla uğraşmak ve insan unsurunu göz ardı etmektir. İkinci unsur insan kalitesini yükseltmek, kalkınmanın gereklerine uygun formasyon kazandırmakla ilgilidir. Bu görüş net bir biçimde varlığını Ülkücü hareketin doktriner nitelikli eserlerinde sürdürmektedir. Turhan’ın Ülkücü fikriyata ikinci katkısı köy kalkınması ile ilgilidir. Turhan, sanayileşmenin getireceği toplumsal yüklerden kaçınmanın yolunu köy kalkınmasını planlamada görmüştür.⁶⁰⁰ Bu düşünce, Ülkücü harekette farklı bağlamlarda uç vermiştir. Örneğin Ülkücü hareketin yayın organlarında görüşlerini belirten Orhan Türkdoğan, Türkeş’in köycülük siyasetine temel olacak bir “toplum kalkınması” taslağı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada toplum kalkınmasının çevreden merkeze işleyecek bir süreç olarak görülmesi gerektiğinden bahsedilerek kalkınmanın ölçeği özellikle daraltılmıştır.⁶⁰¹ Kalkınmada ölçek bu şekilde belirlenince aynı çevreden kalkınmanın çeşitli veçhelerini konu eden başka çalışmalar da yapılmıştır.⁶⁰²

Bu eserler genel olarak evrensel bir iktisadi politik tasarımı taşımaz. Zaten Türk milliyetçilerinin böyle bir iddiası da yoktur. Amaç ülkeye en uygun siyaseti belirlemektir. Bu amaçla bir elden yönetilmeyen, her ismin kendi akademik-entelektüel merakıyla ilgilendiği sahalarda ürettiği çözümlerin toplamını değerlendirebilmek mümkündür. Örneğin bir iktisat doktoru olan, İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti’nde de ticaret bakanlığı yapan Agâh Oktay Güner, öncelikle Türkiye ekonomisinin temel problemlerini ele alan bir çalışma gerçekleştirmiş⁶⁰³ ardından bu düzenden çıkış yolunu belirttiğini iddia ettiği eserini

⁵⁹⁹ M. Turhan, *Garplılaşmanın Neresindeyiz*, Ankara, Altınordu Yayınları, 2015, s. 58.

⁶⁰⁰ A.g.e., s. 115-128.

⁶⁰¹ Bkz. O. Türkdoğan, *Toplum Kalkınması*, 2. Baskı, Dede Korkut Yayınları, Erzurum, 1977, s.34.

⁶⁰² Bkz. A. Armağan, *Türk Tarım Toplumu*, İstanbul, Dede Korkut Yayıncılık, 1977. Örneğin bu çalışmada Armağan, orman ve dağ köylerinin kalkınması üzerine yaptığı çalışmalar ile Türkeş’in “merkez köy” tasarımının bu nitelikteki köylere uyarlanma imkânını sorgulamıştır. Bir diğer örnek için bkz. T. Yazgan, *Görüşler*, İstanbul, Kutsun Yayınevi, 1977. Yazgan bu eserinde diğer meselelere temas etmekle birlikte esas olarak sosyal güvenlik meselesinin nasıl çözülmesi gerektiğine kafa yormuştur. Kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin imkânını aramıştır.

⁶⁰³ Bkz. A. O. Güner, *İsraf Ekonomisi*, 4. Baskı, İstanbul, Damla Yayınevi, 1977.

yayınlanmıştır.⁶⁰⁴ Güner'e göre refah temelli ulusal talepler yükselmekte, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere karşı güçlenmektedir.⁶⁰⁵ Bu durum Türkiye ekonomisi için bir şans olarak görülür. Doğru atılımla gelişmiş ülkeler arasında yer almanın mümkün olacağı ileri sürülür. Bunun için yapılması gereken insan unsurunu (kastedilen emektir) doğru şekilde yönlendirmektir. Çünkü kapitalizmde emeği sömürenin sermaye olduğu, Marksizm'de emeği sömürenin ise devlet olduğu dile getirilir. Bundan çıkış yolu ise "hak ve mesuliyet dengesini" kurmakta görülür.⁶⁰⁶ Güner bu noktada ayet ve hadisleri delil göstererek iktisadi düzenin milli ve dini bir yorumunu yapmaya çalışır.⁶⁰⁷ Hatta savunulan düzenin "Allah'ın düzeni" olduğu iddiasını taşır.⁶⁰⁸

Milli siyaseti İslami esaslara oturtma iddiası, 1970'lerin sonralarına doğru Ülkücü Hareket'te popülerleştikçe bu iddiayı destekleyecek ve aynı zamanda din ile milliyetin çatışmaz olduğu iddiasını kuvvetlendirecek eser sayısı artmıştır. Bunlardan birisi Zekeriya Beyaz'dır. Dündar Taşer'e atfettiği kitabında⁶⁰⁹ ayet ve hadisler üzerinden milliyetçiliğin meşruiyetini ispatlamaya gayret eder. İslam ve Türklüğün ayrılmaz bir bütün olduğu yolundaki popüler söylemin vurgularına bu eserde sıkça rastlanır. İslam'ı seçmeyen Türklerin Türklüklerini yitirdiği vurgulanır.⁶¹⁰ Vatan uğrunda ölmenin hükmünün "şehitlik" olduğunu dile getirerek çatışmalı ortamda Ülkücü harekete ruhi-manevi bir üstünlük kazandırmak ister.⁶¹¹ Bu anlatımların en ilgi çekici olanlarından biri ise Turancılığı İslam'ın "cihad emri" olarak göstermesidir. Beyaz'a göre, Müslüman topluluklar olan Türkî Cumhuriyetlerin, Müslüman olmayan Sovyet idaresinden bağımsızlığı için mücadele cihattır.⁶¹²

⁶⁰⁴ Bkz. A. O. Güner, *Verim Ekonomisi*, 3. Baskı, İstanbul, Damla Yayınevi, 1978.

⁶⁰⁵ A.g.e., s.15-19.

⁶⁰⁶ A.g.e., s.385-387.

⁶⁰⁷ A.g.e., s. 423.

⁶⁰⁸ A.g.e., s. 435.

⁶⁰⁹ Bkz. Z. Beyaz, *İslam'a Göre Milliyetçilik*, 2. Baskı, İstanbul, Öz Yayınları, 1975.

⁶¹⁰ A.g.e., s. 158.

⁶¹¹ A.g.e., s. 49.

⁶¹² A.g.e., s. 403.

Beyaz'ın bu nevi güncel siyasette kullanışlı propagandist vurgusunun yanında çok derinlikli bir İslam ve milliyetçilik ilişkisi yorumu, Ülkücü hareket içerisinde Yümni Sezen tarafından yapılmıştır.⁶¹³ Sezen milliyetçiliği Bergson'un "şuur" ve "sosyal şuur" ayrımına atıf yaparken "ben" in görünümü olan şuur ile "asıl ben" in görünümü olan sosyal şuur arasındaki geçişin en sağlam durağı olarak milleti işaret etmiştir.⁶¹⁴ Milliyet kişinin kendini aşma noktası olarak değerlendirilir. Bu anlamıyla milliyetçiliğin mücadelesi ise Sezen'e göre "bütünleşmiş bir sosyal tip" ve "bir temel şahsiyet" olarak bireyi inşa etmektir. Bu ilişkisellik içerisinde İslamiyet ise "beni aşan" konumunda görülür.⁶¹⁵ Bu anlamıyla İslamiyet, Türk milletinin evrensel anlamıyla dünyaya söyleyecek sözü olarak işaret edilmiştir.

Sezen'in katmanlı felsefi düşünüş yönelimi, madde ve öz ayrımına dayanır. Objektifliğin ancak madde için mümkün olabileceğini söyleyen Sezen'e göre bunun sebebi bir "sabit" e sahip olmasıdır. Ancak hayatın bir sabiti olmadığından hareketle diyalektiğin imkânsız olduğunu dile getirir. Sezen çözümlemeleri ile İslamiyet- milliyetçilik ilişkisine psikolojist, ruhçu bir açıklama getirmeye çalışmış, İslami evrenselliğin bir durağının milliyetçilikten geçtiğine dair vurgusu ile anti-milliyetçi İslami söylemi dizginlemeye çalışmıştır.

Diğer katkılar içerisinde son olarak iki ismin dönemi itibari istisnai sayılabilecek iki çıkışını dile getirmek gerekiyor. Bunlardan birisi Baykan Tamer'dir.⁶¹⁶ Tamer, milliyetçi-toplumcu adlandırmasının kullanımının yasaklandığı bir dönemde bu adla bir eser çıkarmıştır. Bununla birlikte Tamer kültür milliyetçiliği ve Türk- İslam sentezi fikirlerini de sağ sapma olarak damgalayabilmiştir.⁶¹⁷ Bu görüşün Ülkücü harekette başarıya ulaşmadığı açık olmakla

⁶¹³ Bkz. Y. Sezen, *Günümüzde İslam ve Milliyetçilik*, İstanbul, Özdemir Basımevi, 1978.

⁶¹⁴ A.g.e., s. 22-24.

⁶¹⁵ A.g.e., s. 40.

⁶¹⁶ Baykan Tamer ismi kuvvetle muhtemel müstear bir isimdir. Başka bir yayında adına tesadüf edilmemiş; Ülkücü hareketin dernek tüzüklerinde, vakıf senetlerinde, tebrik telgraflarında adına rastlanmamıştır.

⁶¹⁷ B. Tamer, *Milliyetçi Toplumcu Kavgamız*, İstanbul, İpek Yayınları, 1977, s. 56.

birlikte 1977’de dile getiriliyor olması toplumcu damarın bir şekliyle varlığını koruduğunu göstermektedir.

Diğer istisnai nitelikteki söylem ise Nevzat Kösoğlu’na aittir. Kösoğlu, milliyetçi hareketin yöntemini tartışırken milliyetçiliği düzen değiştirici bir siyaset tarzı olarak varsayar ve Türk milliyetçiliğinin temel mücadelesinin düzenle olduğunu dile getirir.⁶¹⁸ Yasa yapıcı olmakla kurucu iktidar olmak arasındaki ayrıma tekabül eden bu zemin Ülkücü Hareket için her zaman sorunlu olmuştur. Kösoğlu’nun bu ayrımdaki tarafı Ülkücü Hareket’in sınırlılıklarının da tartışma alanı olarak varlığını korumuştur.

Bu eserlere genel olarak bakıldığında değerlendirilen eserlerin bir bütünlük arz etmediği, farklı konularda farklı çözümlemelere sahip olduğu belirtilmelidir. Literatürde genel bir kanı olan, tüm külliyyatın üzerinde *Dokuz Işık*’ın belirleyici olduğuna dair görüşü kabul etmek mümkün görünmemektedir. Çünkü ilk olarak Türkeş’in eserlerinin diğer eserlerden ve isimlerden alınan katkıyla vücuda geldiğini bildirmek gerekir. Bununla birlikte *Dokuz Işık* belirli bir tarihselliğin ifadesidir. Bir dönemin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kaleme alınmıştır. Hareketin insan kaynağı, toplumsal yapı, siyasal aktörler vb. değiştikçe *Dokuz Işık* da değişime uğramıştır. Dokuz umde ilkesel olarak yerinde kalsa bile umdelere yüklenen anlamlar dönüşmüştür. Her halde Dokuz Işık ve Türkeş’in diğer metinlerinin söylemsel bir kabulün ötesinde hareketin yönünü tayin ettiğini iddia etmek güç durmaktadır. Hatta yer yer Arvasi, Öksüz, Güngör gibi isimlerin hareketin içindeki farklı kliklerin ihtiyaçlarına daha yeterli çözümler ürettiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte bir bütün olarak yukarıda incelenen eserlerin ortak temalarının olduğunu da vurgulamak gerekir. Yazarların genel temayülü yukarıdan aşağıya otoriter bir modernleşme isteğidir. İkinci olarak güçlü bir idari yapı kurma isteği ve buna eşlik eden “güçlü devlet” söylemi yerleşik bir inançtır. Üçüncü ortak tema

⁶¹⁸ N. Kösoğlu, *Kitap Şuuru*, 2. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994, s. 231-234.

Türk kimliğinin tarihsizliğine yapılan vurgudur. Kapsamı farklı bağlamlarda değerlendirilse de Türk kimliği zaman, mekan ve tarihsel sınırlar içerisine sığdırılmaz. Son tema ise güçlenmesi istenilen devleti yöneterek elde edileceğine inanılan güç istencidir. Bir bütün olarak yukarıdaki isimler sahip olduklarını düşündükleri devlette muktedir olamamaktan yakınmaktadır.

6. AYDINLAR OCAĞI ÇEVRESİ

1970’ler Türkiye’inde milliyetçilik adına siyasi mücadeleye entelektüel bir yönelimle dahil olan Aydınlar Ocağı, hiçbir dönemde Ülkücü Hareket’in organik bir uzantısı olmamıştır. Hatta kimi zaman siyasal tercihleri nedeniyle Ülkücü Hareket’le ilişkileri kesilme noktasına gelmiştir. Bununla birlikte bu yapının ürettiği tezler kimi veçheleri ile Ülkücü Hareket’e ideolojik tahkimat sağlamıştır. 1980 darbesinin idarecilerinin makbul entelektüelleri haline gelecek olan bu yapının siyasal anlamda 1970’lerde güçlü idare, sınırlı hürriyet, moral kalkınma gibi esaslar üzerinden MHP’nin tasarımlarıyla uyumlu oldukları söylenebilir. Bu çevrenin Ülkücü Hareket’e sağladığı katkılar ve Ülkücü Hareket’ten ayrışma momentleri, onları bu bölümde konu edinmeyi gerekli hale getirmektedir.

Aydınlar Ocağı mensupları, genel anlamda tarih ve kültür araştırmaları ile sınırlı bir çerçevede fikir üretmişlerdir.⁶¹⁹ Bu durum aslında kendi disiplinlerinin sınırında kalmakla ilgiliyken aynı zamanda milliyetçiliğin sınırlarını kendi disiplinleriyle belirlemek gibi bir tutum da doğurmuştur. Muharrem Ergin, önceki baskılarını *Aydınlar Ocağı Görüşü* adı altında yayınladığı ancak kendi konferans konuşmalarından oluşan kitabında çözümlemesine milletin doğallığı ile ilgili vurgu ile başlar.⁶²⁰ Kafesoğlu’nun da paylaştığı bu görüşe⁶²¹ göre insanın örgütlenme ihtiyacının doğal bir sonucu olarak aile ile birlikte “tabii cemiyet” olan millet

⁶¹⁹ Aydınlar Ocağı çevresi TKAE bünyesinde çıkarılan *Türk Kültürü Dergisi* çevresinde meşru faaliyet alanı bulmuştur. 1960 darbesinin idarecilerinin himayesinde kurulan bu enstitü; dil, kültür, tarih alanında akademik yayınlar yapmıştır.

⁶²⁰ M. Ergin, *Türkiye’nin Bugünkü Meseleleri-Aydınlar Ocağı Görüşü*, İstanbul, Garanti Matbaası, 1973, s. 8-9.

⁶²¹ Bkz. İ. Kafesoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, 4. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1999, s. 11.

gelişir. Bu milletin sosyal hayatının tezahürleri, yaşama tarzı benzerlikleri ise “kültürü” meydana getirir.⁶²² Kültürün içerimi olarak dil, din, tarih, sanat, örf ve dünya görüşü sayılmış; milliyetçilik ise bu çözümlemede müşahhas bir kültürün “dünya görüşü” olarak işaretlenmiştir. Ergin’in en kuvvetli iddialarından biri dinin cemiyeti düzenleyecek tek kuvvet olmaktan çıkmış olduğu ve artık din devrinin bitip kültür devrinin başladığıdır.⁶²³ Kültürün canlılığının sağlanması ise milli şuuru uyandırıcı ve kuvvetlendirici etki yapacaktır. Bu anlamıyla kültürün devletleştirilmesi stratejisinden söz etmek mümkündür. Muhayyel olanı tarihsel bir gerçeklikmiş gibi göstermede en yararlı alan ise tarih disiplini. Bu anlamıyla modern toplumun bütün iyilerinin kaynağı Gökalp’i andıran bir eda ile Türk tarihi içinde keşfedilir. Bu bakış açısı “Türk devletinin” de tarihsel bir süreklilik arz ettiği görüşü ile birleşince bugünkü Türkiye’nin medeniyete sıçraması hamlesi için yapması gereken kendine dönmek olarak belirlenir. Kendine dönüş modern bir okumaya tabi tutulduğu oranda muadil milletlerle farklılığı gösterme ihtiyacını da hisseder. Kafesoğlu bu anlamıyla “bozkır kültürünü” keşfeder.⁶²⁴ Bozkır kültürünün ayırıcı özellikleri (ortak mülkiyet, köleliğin olmaması, feodal sınıfın olmaması) ile İslam inancının (ruhban sınıfının olmamasıyla) bileşiminden ise bugünün Türk milletinin kültürel değerlerinin ortaya çıktığı vurgulanır. Aslında burada ele alınan “değerler” yerleşik hale gelmiş değildir. Bu değerlerin devlet eliyle topluma benimsetilme mekanizmasının adı Türk-İslam Sentezidir.⁶²⁵ Aydınlar Ocağı çevresi bu bakış açısıyla toplumsal kurumların manevi alanını hegemonize etme ihtiyacı olarak milliyetçiliği araçsallaştırır. Ülkücü hareket ile ayrıştığı moment ise tam olarak burasıdır. Ülkücü Hareket 1980 öncesi dönemde bütün toplumsal kurumları re-organize etme iddiasını taşır. Aydınlar Ocağı çevresi için bu düşünce ziyadesiyle ideolojiktir. Zaten bu çevreye göre “siyasi yelpaze

⁶²²M.Ergin, *Türkiye’nin Bugünkü Meseleleri*, s. 11.

⁶²³A.g.e., s. 15.

⁶²⁴İ. Kafesoğlu, *Türk İslam Sentezi*, 7. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018, s. 52-61.

⁶²⁵Benzer bir arayış için bkz. Y. Boyunağa, *Türk-İslam Sentezi*, 2. Baskı, İstanbul, Yağmur Yayınevi, 1975. Bir tarih öğretmeni olan Boyunağa, İslam tarihi ve Türk tarihinin çatışma teşkil ettiği düşünülen meselelerinin “doğru” tahlillerini yapmaya çalışmıştır.

*Türkiye için gerekli değildir.”*⁶²⁶ İdeoloji partilerinin olmadığı iki partili bir sistem arzu edilir. İdeolojisi ise “bilimsellik öncesi” olmakla damgalanır.⁶²⁷ Turancılık da Türkiye’nin gerçekleri ile uyuşmayan, modası geçmiş bir görüş olarak tarif edilir. Otoriter ve güçlü bir liderlik fikrini paylaşmasıyla Ülkücü Hareket’te meşruiyet sağlayan bu çevre, kendi konumlarını ise bu liderliğin fikirlerini belirleyici, sınırlarını çizici entelektüeller olarak takdim etmek isterler. Sokak çatışması ve eylemli siyasetin kesifleştiği bir momentte bu imkânı hiçbir zaman elde edememişlerdir.

⁶²⁶ M.Ergin, *Türkiye’nin Bugünkü Meseleleri*, s. 230.

⁶²⁷ İ. Kafesoğlu, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*, s. 116.

BEŞİNCİ BÖLÜM: KRİTİK

1. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ İÇİNDE ÜLKÜCÜ HAREKET’İN YERİ

1.1. Türkçü Düşünceyle Kopuş- Süreklilik İlişkisi

Ülkücü Hareket, Türk milliyetçiliğinin özel bir formu olmaktan ziyade incelediğimiz tarihsel dönemde Türk milliyetçiliğinin alternatif bir siyasaya, yani “özgün” bir doktrine -9 Işık- sahip olduğu iddiasıyla kendisini anlamlı kılar. Bu anlamıyla bu çalışmada ilgili dönemde Türk milliyetçiliğinin ideolojik bir formu olarak Ülkücülükten ziyade Ülkücü Hareket’in doktriner yönüne ağırlık verilmesi, söylemin uçlaşan mevkiini ele alarak ideolojinin bu yönde nasıl tahkim edildiğini göstermek hususundaki meraktan kaynaklanmıştır. Bu bakış açısının altında yatan varsayım ideolojilerin belirli tarihsel aralıktaki söylemsel yönelimiyle birlikte anlaşılır olduğunu dair varsayımımızdır. Bu sebeple Ülkücü Hareket’in milliyetçiliği ideolojiler üstü bir değer olarak varsaymasının, doktrini tarihsizleştiren bir mistifikasyon örneği olduğunu kaydetmek gerekir. Ülkücü doktrinin tarihselliğini işaret ettikten sonra Ülkücü Türk milliyetçiliğinin tarihsel anlamda Türk milliyetçiliği ile kopuş ve süreklilik ilişkisini değerlendirmek mümkündür. Doktrini Ülkücülükle eşlediğiniz anda bu imkânın ortadan kalktığını belirtmek gerekir. Ülkücülüğün Türk milliyetçiliği içerisindeki yerine gelince, Ülkücü Hareket Türk milliyetçiliğinin yapısal özelliklerini birçok hususta devralmıştır. Bunun en temel göstergesi “savunmacılık”tır.⁶²⁸ Ülkücü Hareket’in salt bir reaksiyon hareketi olarak değerlendirilmesine katılmak ise mümkün değildir.⁶²⁹

Muhafazakârlık Türkiye siyasetinde yanlış bir kodlamayla değişim karşıtlığı penceresinden okuna gelmiştir. Muhafazakârlık değişim karşıtlığından ziyade değişimi tedrici

⁶²⁸K. Can, “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, s. 666.

⁶²⁹Ülkücü Hareket’i salt olarak reaksiyoner bir eylemlilik ile eşitleyen bir çalışma için bkz. M. Çalık, *Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi: Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980*, Ankara, Cedit Neşriyat, 1995. Çalık’ın çalışması çok sınırlı ve aydınlatıcı-kapsayıcı olmayan bir örneklem üzerinden geliştirilmiş ampirik verilere dayanmaktadır. Bu haliyle çalışma Ülkücülüğü yerel alt-kültürel potpurisi olarak sunmaktadır. Bu “özgün” çalışmanın Ülkücü Hareket için açıklayıcı olduğunu öne sürmek mümkün görünmemektedir. .

şekilde düzenleme istidadını taşır. Muhafazakâr düşünce değişimin gelenek adına topyekun reddini ise “düzen karşıtlığı” olarak değerlendirir.⁶³⁰ Köktenci formlar düzen yıkıcı olarak görülür. Düzen algılaması ise tarihsel süreklilik fikrinin devamına bağlıdır. Bu sebeple bir bütün olarak solu maceracılıkla imler. Çünkü düzenin aleyhinde derinleştirilecek toplumsal yarılmaların tarihsel sürekliliği bozucu bir nitelik arz edebileceği düşünülür. Bu anlamıyla muhafazakârlığın reaksiyonerliğe evrileceği uğrak değişimin kontrolünü kaybetme düşüncesidir. Muhafazakârlık, değişim dinamiğini milli kültür lehine döndüremediği zeminde milli kültürü tarihteki “altın çağ” içinde kurma yoluna girdiği anda köktenci bir tavır takınabileceği gibi reaksiyonerliğin “*restorasyoncu-muhafazakâr bir yönlendirmeye soğrulması da mümkündür*”.⁶³¹ Şiddeti politik bir enstrüman olarak kullanan kitlenin genellikle öğrenci-aktivist çevre içinden çıkmasının sebebi bu kitlenin modernleşme serüveni içinde bir statü elde edememekten en çok korkan kesim olmasındandır.⁶³² Bu anlamıyla Ülkücü Hareket içindeki eylemlilik dinamiğinin de baş aktörü öğrencilerdir. Bu grubun dışında kalan genel kitlenin şiddet performansları daha uzun erimli bölünmelerin ve ötekileştirmelerin ürünüdür. Genel kitlenin şiddete taraftarlığı anti- modernist bir görünüm arz edebilir ancak bu tavır da MHP’nin sınırlılıklarını belirlemede dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Çünkü Ülkücü Hareket bir yandan düzen karşıtı söylemlerle anti-modernist refleksleri bünyesinde barındırırken diğer yandan da devlette yer edinme nosyonu ile sisteme insan yerleştirmiş bu durum anti-modernist refleksin MHP yerine İslamcı harekete kanalize olmasına sebebiyet vermiştir.

Türkçü dernekler döneminden bu yana Türk milliyetçiliğinin Türkiye siyasetindeki seyrini incelerken kopuş-süreklilik dinamiklerini bu hususta iyi tahlil etmek gerekmektedir.

⁶³⁰ Y. Taşkın, “Reaksiyonerlik: Muhafazakârlığın Usulanmaz Çocuğu”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Muhafazakârlık C.5* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 187.

⁶³¹ Y. Taşkın, 2017(b), s. 188.

⁶³² Y. Taşkın, 2017(b), s. 207.

Nasıl ki Türkçü yapılanmanın lokomotifi genç asker, öğretmen, memur tabakasıysa Ülkücü Hareket de bu kesimin -içerisine bir grup genç teknisyeni ve eşraftan sınırlı sayıda insanı da ekleyerek- lokomotifliğinde yoluna devam etmiştir. Partinin oy havzası her ne kadar muhafazakâr taşra kentlerinde yoğunlaşsa da Ülkücü önder konumundaki isimlerin hikâyelerinin düğümlendiği yer genel olarak Ankara ve İstanbul'dur. Bu isimlerin düzen değiştirici nispette bir eylemliliğe kanalize olmasını beklemek mümkün gözükmemektedir.

Kaldı ki bu iddianın 1980'lerde Ülkücü hareketteki İslamcılaşıma dinamiğiyle doğrulandığı da öne sürülebilir. Düzen karşıtlığının aldığı biçim olarak İslami vurgusu yüksek milliyetçilik MHP ile yollarını ayırmıştır. Ayrılan ekibin sınırlılıklarını da yine içinden çıktıkları kabuk belirlemiştir. Çalışmanın kapsamını aşan bu dönem, başka bir araştırmanın konusudur.

Geriye dönecek olursak, bu imkân ve sınırlılıklar içinde Ülkücü Hareket'in "*eskinin ihyası perspektifinde sıkıştığını*"⁶³³ söylemek güçtür "*halktaki tepkiselliğin anonim İslami karakterini işleyerek onu milliyetçiliğin içerisine yedirecek bir aktivizm*"⁶³⁴ Ülkücü Hareket ile şiddet olgusu arasındaki bağı güçlendirmekle birlikte, Ülkücü Hareket milli kültürün ihyası meselesinde İslam'ı ve Türk tarihini, alternatif kurgusallıklar içine gömerek yeni bir sosyo-politik "gerçeklik" ve "kimlik" inşa edebilmiştir.

Ülkücü Hareket'in Türkçülükle sürekliliğini kuran ikinci ilişki düzlemi "öze dönüş" vurgusunda yatar. *Ülkücü asr-ı saadetini* en iyi ifade eden söz "*yüzde yüz Türk olduğun gün cihan senindir*" dizesinde açığa vurulmuştur. Bu aslına dönme hali etnik ve kültürel bir özün varsayıldığı durumda Ülkücü kimliğini hem kolay edinilebilir bir miras olarak⁶³⁵ içeriksizleştirirken aynı zamanda da özün ne olduğuna dair bir tartışma etrafında kimliği sürekli

⁶³³K. Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", s. 666.

⁶³⁴Y. Taşkın, 2017(b), s. 191.

⁶³⁵K. Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", s. 665.

yeniden kurulan bir unsur hüviyetine büründürür. Bu haliyle diyalektik bir sürecin nihayeti olmakla birlikte -yani Ülkücü Hareket'in bireyleri dönüştürmesiyle birlikte Ülkücü Hareket'e dahil olan bireylerin de Ülkücü Hareket'i dönüştürmesiyle- Türkiye'nin sıcak çatışma evresine eklemlenen muhafazakârlaşma ve dindarlaşma da kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak vurgulana gelmiştir. Bu anlamıyla Ülkücülük öze dönüşteki bütünsel ifadesini “*Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman*” olmakta bulmuştur. Diğer kopuş-süreklilik ilişkileri, bağlamına göre ilgili konu başlığında aktarılacaktır.

1.2. Ülkücü Hareket'in Devlet Nosyonu

Ülkücü Hareket'in devlet görüşü “*organik yapılar vasıtasıyla toplumda kontrollü bir katılma ve mobilizasyon sağlamayı amaçlayan*”⁶³⁶ otoriter bir görünüm arz etmektedir. Bu bakımdan organik bir devletçi düşünceyle maluldür. Ülkücü Hareket “*devleti tarihsel değişiminden ve sosyolojik bağlamından bağımsızlaştırarak ‘metafizik bir unsur’ olarak değerlendirme eğilimi*”⁶³⁷ni Türkçü öncüllerinden devralmıştır. Bu bakımdan milleti, Vico'nun *tarihsel hayatın doğal birliği* olarak gören yorumu⁶³⁸ paralelinde değerlendiren Ülkücü düşünce, devleti de bu doğal birliğin temeline yerleştirir. Millet olma hali, devlet sahibi olma haliyle eşdeğer olarak kavranır. Devletin bu anlamıyla metafizik bir unsur gibi değerlendirilmesinin sebebi, millet ile devlet hayatını eşitleyerek Türklüğün tarihini devletin tarihi olarak başlatmaktan kaynaklanmaktadır. Türk milliyetçiliği düşüncesi içinde Gökalp'in devlete bakarak millet kurma süreci (Hegelyen paradigma), Akçura'nın topluma bakarak millet kurma (Herderyen paradigma) süreci anlayışına galebe çalmıştır.⁶³⁹ Bu anlayış varlığını Ülkücü Hareket'te de sürdürmüştür. Milli kimliğin sahipliğini ve koruyuculuğunu devlette bulmak

⁶³⁶ J. J. Linz, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Çev: Ergun Özbudun, 3. Baskı, İstanbul, Liberte Yayınları, 2012, s. 227.

⁶³⁷ G. G. Öztan, “Türk Sağında Devlet Fetişizmine Dair”, *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* içinde, İnci Özkan Kerestecioğlu- Güven Gürkan Öztan (ed.), 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 426.

⁶³⁸ S. Ö. Akkaş, “Vico ve Milliyetçilik”, *Milliyetçilik- II, Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 39, s. 126.

⁶³⁹ M. Karakaş, “Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği”, *Milliyetçilik- I, Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 38, s. 63.

“güçlü devlet geleneğinin” sonucudur. Devlet geleneği içinde milleti anlamlandırmak ise milliyetçiliğin dönemsel ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Osmanlı’dan Türkiye’ye bakiye kalan toplumsal mevkileri devletin kontrolünde tutma esası, seçkin bir milliyetçilik olarak Kemalizm’in de esasıdır. Türkçülük bu toplumsal statüleri sınıflandırma esasına göre dağıtmak yerine dayanışma esasını getirmeye çalışmıştır.⁶⁴⁰ Dokuz Işıkçı görüş, otoriter-devletçi ve korporatist bir model sunduğundan hem resmi ideoloji ile akrabadır⁶⁴¹ hem de Türkçü düşüncenin toplumsal-siyasal statüleri dayanışmacılık esası içinde halka açan düşüncesinin sürdürücüsüdür. Bu anlamıyla Ülkücülüğün devlet görüşü kitleselleşmeye uygun bir dönüşüm geçirmiştir denilebilir. Bu devlet telakkisinin içinde devlet yönetiminin usulü olarak sunulan demokrasi, Ülkücü düşüncede “*doğrudan yönetimin var olduğu değil, sadece siyasal önderlerin seçilmesi için bir araç olarak düşünülen*”⁶⁴² Weberyen demokrasi kuramına dönüşmüştür. Siyasal seçkinler zümrelerin, zümreler de milletin temsilcisi olarak *milliyetçi Türkiye*’nin inşasını gerçekleştirecektir. Bu politik evrende Ülkücü milliyetçiliğin üçüncü dünyacı bir yöne evrilmesi bu çalışmanın ilk iki bölümünde bahsedildiği üzere kuruluş döneminde tartışılmıştır. Ancak milliyetçi zihin dünyası ile üçüncü dünyacı tezlerin buluşması mümkün görülmemektedir.⁶⁴³ Osmanlı’dan tevarüs eden emperyal ego ile geri kalmış bir devlet olmaklığın arasına sıkışmış bir evrende jeopolitik konum ve tarihsel hafıza, Türk milliyetçiliği ile üçüncü dünyacı milliyetçiliğin buluşmasını imkânsız kılmaktadır. Dönemsel olarak emperyalist tahakkümün sıklıkla tartışıldığı, ABD ve Batı karşıtlığının yükseldiği bu evrede milliyetçi-sosyalist formlar üçüncü dünya olarak bilinen kapitalizme entegre olamamış ülkelerde revaçtaydı. Ancak bahsedildiği üzere Türk milliyetçiliğinin hem tarihsel olarak hem

⁶⁴⁰ Ş. Mardin, *Türkiye İslam ve Sekülerizm*, Çev: Elçin Gen, Murat Bozluolcay, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s. 153

⁶⁴¹ T. Bora ve K. Can, *Devlet Ocak Dergâh*, 10. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, S. 60.

⁶⁴² T. Bottomore, *Siyaset Sosyolojisi*, Çev: Erol Mutlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 32.

⁶⁴³ Y. Taşkın, “Anti- Komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 630.

de Ülkücü Hareket özelinde devlet görüşü, toplumsal çatışmayla değil devletin merkezde olduğu sınıfsız bir toplumsal birlik fikri yönünde tezahür etmiştir. En nihayetinde Türk milleti “*imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle*” olarak tahayyül edilir.

Ayrıca reel sosyalizm tecrübesi de Sovyetler’in Türk milliyetçilerinin gözünde “Rus” olmakla malul olması sebebiyle ve tarihsel hafızadaki Türk-Rus ilişkilerinin yüzyılları aşan bir düşmanlığın ürünü olarak görülmesi sebebiyle “sempatik” bulunmaz. Sonuç olarak Taşer’in değerlendirmesiyle komando kamplarında eğitim alan “bozkurtlar”, sosyalizmle/Marksizm’le mücadele edecek, Sovyetlerden (Ruslardan) 93 Harbi’nin intikamını alacak nesil olarak selamlanmıştır.⁶⁴⁴

1.3. Gerilimli Bir İlişki: Milliyetçilik Popülizme Karşı

Gellner’in *batılılaştırma ve popülizm arasındaki karşıtlık* olarak betimlediği⁶⁴⁵ batı dışı milliyetçiliklerin içsel çelişkisi olarak bir yandan özgün bir kültürel kimlik inşa etmek diğer yandan modernleşme çabası, gerilimli bir ilişki yaratmıştır. Kemalist düşünce milliyetçiliği, modernleşme düşüncesi içinde milleti birleştiren unsur olarak topyekûn batılılaştırma çabası olarak görmüştür.⁶⁴⁶ Bu bakımdan 1960’larda toplumsallaşan milliyetçilik, devletlû milliyetçiliğin bu görünümüne bir meydan okumayı içerir. Milliyetçiliğin resmi ve popüler görünimleri arasındaki fark, bireylerin resmi ideolojiyi kendilerine göre uyarlamalarında belirir.⁶⁴⁷ Bu bakımdan *resmi milliyetçilik* homojen, uyumlu bir toplumsal bütünlük yaratmak gayesini taşıırken *gayriresmi milliyetçilik*⁶⁴⁸ bu uyumun sınırlarını zorlar, resmi milliyetçiliğin çizdiği sınırları aşmaya çalışır, yerel ve yakın olanı referans alır. Bu bakımdan gayri resmi

⁶⁴⁴ Bkz. D. Taşer, Mesele, a.g.e., s. 70-71.

⁶⁴⁵ Aktaran A. Akman, “Milliyetçilik Kuramında Etnik/Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı” *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 81-90.

⁶⁴⁶ A. Akman, a.g.m., s. 81.

⁶⁴⁷ U. Özkırımlı, 2017, s. 708.

⁶⁴⁸ Thomas Hylland Eriksen’in resmi milliyetçilik gayriresmi milliyetçilik ayrımı için bkz. U. Özkırımlı, 2017, s. 708-709.

milliyetçilik, literatürdeki bir eksikliğe işaret eder. Bu eksiklik milliyetçilikle ilgili değerlendirmelerin elitlerin ve devletin belirleyici rolüne odaklanarak bireyin milliyetçi söylemi inşa etmedeki öneminin ıskalanmasıdır.⁶⁴⁹ Geriye dönecek olursak milliyetçi söylemde kitleye yer açan gayrı resmi bir milliyetçiliğin kavgası modernizmin kendisiyle değil modernizmin değişim sürecinde kendi rüştünü ispat kaygısı olarak ifadesini bulur. .

Modernizm ile mücadele etmek yerine onun akışı değiştirilmek istenir. Bu noktada “evrensel” medeniyet iddiasının karşısında alternatif medeniyetler olabileceğini savunan ve bu medeniyeti Türkiye’de inşa etme potansiyeline sahip tek zümre olarak milliyetçileri işaret eden bir görüş -başta Erol Güngör olmak  zere⁶⁵⁰ milliyetçi entelektüellerin desteğiyle- ortaya çıkarılmıştır. Aslında yönelim farklı “batılar” içinden birini seçmek şeklinde tezahür eder. Bu bakış açısıyla milli kültürü ve milli kimliği tamamlanmamış bir proje olarak görmek, gerilimli bir ilişkiye sebebiyet verir. Bir yanda tarih üstü bir kimlik anlatısı varken diğer yanda inşa edilmesi gereken milli kimlik ve milli kültür bulunur.

Milli kültürü yeniden inşa etme meselesinde neyin esas alınacağı temel sorundur. Osmanlı  st kültürü, bu noktada Kemalist bakiyeden tevarüs eden bir bakışla olumlu bir değere sahip olarak değerlendirilmez. Bunun yerine “ evre”nin kültürünü, merkezi kültür haline getirme çabası da geçer akçe olarak görülmez. Çünkü milliyetçilik bu hususta çelişkili bir niteliğe sahiptir. Yerelliğe gömülü ulus öncesi biçimleri aşmak milliyetçiliğin talebidir. Bununla birlikte pek çok alanda milliyetçilik, ulus öncesi cemaat biçimlerini ulusal cemaat içinde yeniden inşa eder.⁶⁵¹ Bu bakımdan değerlendirildiğinde çevrenin kültürünün merkeze taşınma süreci salt bir yer değiştirme olarak görülmemelidir. Bu süreç ilişkiselliği içinde

⁶⁴⁹ U.  zkırmılı, 2017, s. 709.

⁶⁵⁰ Erol Güngör, ilerleme düşüncesini net bir şekilde eleştirerek Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan geleneğinin bir halkası olmasına rağmen kültür-medeniyet ayırımına ve ilerlemenin  l s  olabilecek tek bir medeniyet fikrine karşı çıkmıştır. E. Güngör, 2007, s. 130.

⁶⁵¹ Açıkel, Fethi, “Devletin Manevi şahsiyeti ve Ulusun Pedagojisi”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 120.

anlamlıdır. Ülkücü düşünce, kitlenin anti-modernist taleplerinin de taşıyıcılığını yapmakla birlikte genel olarak dönüşümcü talepleri kitlelere sıcak gelecek imajlar altında yapma yolunu tutmuştur. Bu imajların görünümü ise popülist-demagojik, yönetmekten “dışlanmışlık”, “kendi devletinde” “devletlu” olamamışlık söylemidir.

Ülkücü Hareket, Osman Yüksel Serdengeçti ile özdeşleştirilen bir popülizmle birlikte değerlendirilmiştir.⁶⁵² Bu değerlendirme kısmen doğru olsa bile bütünüyle açıklayıcı değildir. Seçici bir okumayla Serdengeçti ve onun gibi reaksiyoner yönü kuvvetli bazı tavırları Ülkücü Hareket’te gözlemlemek mümkündür. Ancak ideolojik olarak harekete damgasına vuran kalkınmacı, pozitivist-bilimselci ve planlamacı yönelimin ağırlığına işaret etmek gerekir. Doktriner bir hareket olarak ortaya çıkan MHP’nin, dönemin ruhuna uygun olarak gençliğe sunduğu vizyon da budur.⁶⁵³ Seçim dönemlerinde kitleleri MHP’ye çekmek için serbestiyet verilen dilin bütünsel bir tarihsellik içinde Ülkücü Hareket’in imgelemine oluşturduğunu öne sürmek yanıltıcı gözükmemektedir. Bu yanıltıcı görüşün uzantısı Ülkücü Hareket’in etkinliğini kitleselleşmede bulduğunu iddia etmektir.⁶⁵⁴ Kitleselleşme arzu edilen bir nitelik olmakla birlikte milliyetçiliğin ontolojik açmazlarından biridir. Halk kitlelerinin milliyetçi bir siyasetin takipçisi olması arzu edilirken aynı zamanda siyasal karar vericiliğin milliyetçi elitlerin arzusuna dayanmasına dönük bir eğilim vardır. Bu bakımdan kitleselleşmeye verilen önemin

⁶⁵² Bu meyanda bir değerlendirme için bkz. T. Bora ve N. Canefe, “Türkiye’de Popülist Milliyetçilik”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 659.

⁶⁵³ DP-AP geleneğinden gelen kitlelerin eğitim için büyükşehirlerde gelen çocuklarının MHP siyasetine eklenmesi sürecinin ufuk açıcı bir örneğini bu hususta alıntılama yerinde olacaktır. “*Devrimci fikirler karşısında, itiraf edemediğimiz bir zaaf hissederdik... ‘İlerici’ gençliğin Kemalizm’den sosyalizme kayması, bizi fikren daha da sıkıştırmıştı. ‘Diyalektik’, ‘emperyalizm’, ‘tarihin materyalist yorumu’, ‘sömürü’ gibi yeni kavramlar karşısında ne hissedeceğimizi bilemiyorduk... Bizim soyut ‘millet’ten başka, ne ‘proleterya’mız, ne ‘devrimci ordu’muz, ne de ‘darbe’miz vardı! Adalet Partisi, özellikle Demirel’in 1964 sonunda Genel Başkan seçilmesiyle, ‘yol, baraj, fabrika’ diye tutturmuştu! ‘Tarihin materyalist yorumu’ veya ‘emperyalizm’ gibi büyük lafların yanında bunlar çok basit gözüküyor, biz delikanlılara heyecan vermiyordu!... Sol ‘tam bağımsız Türkiye’ diye bağırırken, AP liderinin ‘Morrison’ olması, bizim de milliyetçi duygularımıza pek ağır geliyordu...biz de kendimizi kudretli hissedeceğimiz doktrinler, liderler arıyorduk. ‘İhtilalin Kudretli Albay’ında bulacaktık bunu.” Bkz. T. Akyol, *Hayat Yolunda*, 2. Baskı, İstanbul, AD Yayıncılık, 1997, s. 23-24.*

⁶⁵⁴ Bkz. K. Can, “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 663.

anlamı “kadro” hareketi olmak bakımından bir anlama sahiptir. Ülkücü Hareket’in gençlik merkezli bir anlayışla siyaseten var olma çabası da bu kadro oluşturma arzusuyla yakından ilgilidir.

Ülkücü Hareket’teki popülist ve halkın yerel taleplerine cevaz veren görünüm salt olarak Ülkücü Hareket’in özelliği değildir. “*Türkiye’deki dönüşüm, halk kültürü ve ideolojileri pratik bir kolaj haline getirmiştir.*”⁶⁵⁵ Türk milliyetçiliğinin de yerel görünümü yukarıda kaydedilen ilişkisel sürecin nihayetinde kendinde bir form olarak Ülkücülük biçiminde tezahür etmiştir.

1.4. İslamiyet Milliyetçiliğe Karşı

Ülkücü düşünce “*millet cevherini hamasetle geçiştirmeyip kurulacak bir ideal olarak görme*”⁶⁵⁶ hususunda sağ Kemalizm’le süreklilik ilişkisi içindedir. Böyle bakılınca her ne kadar Ülkücü Hareket kendisini “milletin değerlerinin” taşıyıcısı olarak takdim etse de asıl itibarıyla milleti madden ve manen dönüştürmek arzusundadır. Bu arzunun altyapısını kendinde ve özgün bir toplumsal tasarımla dolduramadığı aşikâr görülmekle birlikte iddianın kendisi, milliyetçi söylemi inşa etme yetisine sahiptir. Söylem kendisini kültürün maddi alanı manevi alanı ayrımı⁶⁵⁷ içinde inşa eder. Birçok geç milliyetçiliğin rüştünü ispat etmeye çalıştığı yer kültürün manevi alanını hegemonize etme gayreti biçiminde ortaya çıkar. Maddi alanda dönemin anti-komünist dünyasının gerçekliği olan kalkınma olgusu sorunsuz bir biçimde kabullenilmiş durumdadır. Ülkücü Hareket’te maddi kalkınma-manevi kalkınma ayrımı, manevi değerleri de kalkınma için potansiyel bir güç olarak görmesiyle muhafazakâr modernleşme fikrinin

⁶⁵⁵ Ş. Mardin, *Türk Modernleşmesi*, 21. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012. S. 253-254.

⁶⁵⁶ T. Bora, 2018, s. 167.

⁶⁵⁷ P. Chatterjee, *Ulus ve Parçaları*, Çev: İsmail Çekem, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 22.

sürdürücüsüdür.⁶⁵⁸ Bu düşüncenin toplumsal bağlamını bulduğu zemin ise İslam'ı manevi değerlerin temeli olarak görme düşüncesidir.

Din, modern milliyetçilik açısından paradoksal bir çimentodur. Bir yandan milli kimliğin birleştirici bir unsurunu teşkil ederken diğer yandan milli kimliğin biricik aidiyet duygusu olmasına meydan okuyabilecek bir güçtür.⁶⁵⁹ Türk- İslam terkihi ise paradoksu ortadan kaldırma çabasıdır. İslamiyet'i manevi kalkınmanın moral gücü formunda, milleti bir arada tutucu bir tutkal olarak Türklüğün ayrılmaz bir parçası haline getirmek ister. Ancak bu sürecin tahmin edildiği kadar kolay işlemesi mümkün değildir. Zira *“İslamiyet Türkiye’de tarihi gelişmelerin sonucunda ‘volk İslam’ şeklinde halkın dünya görüşünü şekillendirmiştir.”*⁶⁶⁰ Milliyetçiliğin tabandan biçimlenişi de İslami bir form olarak tezahür etmiştir. Taban düzeyinde *“1910’dan günümüze Türkiye’de İslam ve milliyetçilik arasındaki yakınlaşma kesintisiz devam eden bir eğilim ve toplumsal süreç olmuştur.”*⁶⁶¹

İslam ve milliyetçiliğin kitlesel düzeydeki ilişkisini açıklayan en iyi alıntılardan birisi dönemin İslamiyet ile mesafesiyle tanınan Türkçü yapılanmasının taşradaki görünümünü aktaran aşağıdaki ifadelerdir.

“1950 yılında Atsız’ın öncülüğünde kurulan Türkçüler Derneği’nin çeşitli şehirlerde açılan ocaklarında Türkçülük ister istemez İslami endişelerle “muhafazakâr” milliyetçiliğe dönüştürülmüştü; yani Anadolu’da Tanrı Dağı’na mutlaka Hira Dağı da ekleniyordu. Atsız’ın ‘ümmetçi ocakları’ denetlemesi için gönderdiği Altan Deliorman’ın raporundan hiç hoşlanmamıştır. [sic] Çünkü Anadolu’nun Türkçüleri, Karabekir Kazım Paşa’yı, Mustafa Kemal Paşa’yı, Fevzi

⁶⁵⁸ T. Bora, “Alparslan Türkeş”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 689.

⁶⁵⁹ E. J. Hobsbawm, 2014, s. 89.

⁶⁶⁰ Ş. Mardin, *Din ve İdeoloji*, 21. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012. s. 165.

⁶⁶¹ Ş. Mardin, *Türkiye, İslam ve Sekülerizm*, Çev: Elçin Gen, Murat Bozluolcay, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013. S. 82.

Çakmak'ı hayırla yad ederken, gönüllerini mesela Kuşçubaşı Eşref'e, Said-i Nursi'ye, Mehmet Akif'e, Dr. Rıza Nur'a aynı muhabbetle açıyorlardı. Atsız'a hayran, Demokrat Parti devrine minnettardılar, Türkeş'e büyük ümit bağlamışlardı.”⁶⁶²

İslam ile milliyetçiliğin eklemelenmesi gibi bir ifade, tarihsel olarak Ülkücü Türk milliyetçiliği için açıklayıcı olmayabilir. Batılı ekonomik güçlerin tahakkümüne karşı İslamiyet kimliğinde mündemiç bir milliyetçi tasavvur olarak “Müslüman milliyetçiliği” şeklinde husule gelen Türk milliyetçiliğinin, siyasi aksiyon olarak bu kimliği, 1960’ların dünyası uygun bir içerikle şekillendirmesidir belki de söz konusu olan. Yukarıdaki alıntı ile birlikte değerlendirildiğinde Türk milliyetçiliği söz konusu olduğunda İslamiyet ile ilişkisi bağlamında iki düzlemin birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini ifade ediyorum. Milliyetçiliğin kitabî formu ile kitleselleşmesi iki ayrı düzeyi ifade eder. Milliyetçi elitlerin toplumsal birliğin harcı olarak değerlendirmek istediği İslamiyet’in kitledeki tezahürü organik bir kimlik oluşturmuştur. Tabii ki burada İslamiyet’ten kasıt “ortak milli kültürün harcı” olarak değerlendirilen Sünni Müslümanlıktır.⁶⁶³ Bu bağlamda İslamiyet’in toplumsal bütünlüğü sağlayacağına inanılan gücü kullanılmak istenir. İslami kimliği sahiplenen Ülkücü Hareket’in bu kimliğe husumet iddiası ile ötekileştirdiği sola karşı konumlanması ise sağın içerisindeki özgün niteliğini silikleştirmemektedir.

1.5. Sol Karşıtlığı mı? Sağ Mevkidaşlığı mı?

Sağın siyaseti çatışma-husumet dinamiğinden çıkararak idare tekniği olarak sunması sola karşı bütüncül bir reddiyeyi açığa çıkarır.⁶⁶⁴ “Toplumsal bölünmeyi çıkaran sol”, bütünlüğün dinamiğini bozucu olarak değerlendirdiği için aslında sağ, kendini sağ olarak

⁶⁶² B. Ayvazoğlu, *Tanrıdağı’ndan Hıra Dağı’na- Milliyetçilik ve Muhafazakârlık Üzerine Yazılar*, 3. Baskı, İstanbul, Kapı Yayınları, 2013, s. 131-132.

⁶⁶³ Z. N. Aksun, a.g.e., s. 161.

⁶⁶⁴ T. Bora, “Türk Sağı: Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bir Çerçeve Denemesi”, *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* içinde, İnci Özkan Kerestecioğlu- Güven Gürkan Öztan (ed.), 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 11

tanımlamak yerine sola karşı mücadele perspektifinde tanımlar. Bu çerçeveden ele alındığında sol bir bütün olarak siyaset alanının dışında kriminal bir olgu olarak teşhis edilir.⁶⁶⁵ Bu durum sağ siyasetin egemen söyleminin uzantısıdır. Sağ siyaset kendini toplumun doğallığının bir sonucu gösterip bu kendinde olma halinin sol tarafından “tehdit” edilmesine reaksiyon göstermek hususunda birleşir. Sola karşı mesafenin yanında sağın birleştiği başka birçok ortak özellik sayılabilir. Ancak bu durum Türk sağını bir “yumak” olarak değerlendirmeyi meşru hale getirmez.

Tanıl Bora’nın *hal kavramı*⁶⁶⁶ bir formun türevleri olarak anlamlı olabilir. Hâlbuki her bir formun üst belirleyenleri olduğunu varsaymak, o formu silikleştirip içeriksizleştirmekten başka bir işe yaramamaktadır. Bu minvalde Türk sağı da içeriği itibari ile neyi ihtiva ettiği hususunda anlamlandırılmamıştır. İdeolojilerin dünyayı anlamlandırma biçimleri olarak varlığının belirleyici etkisini ve bu etki var ise bunun sonuçlarını görmek bakımından bu anlamlandırma faaliyetine girilmelidir. Aksi takdirde farklı tarihselliğin ürünü, farklı sınıfsal çıkarların ifadesi, farklı dünya durumunun sonucu, farklı toplumsal bileşimlerin nihayeti olan ideolojiler, kimlik kurucu yanları dışlanmış olarak resmedilince bu ideolojilerden geriye mistifiye edilmiş söylem analizinden başka bir şey kalmamaktadır. Bora’nın kavramsallaştırmanın temel malzemesi Benedict Anderson’un indirgemeci din- milliyetçilik ilişkisi analizidir.⁶⁶⁷ İslamiyet’in siyasal söylemine ve Türkiye’deki dinsel algısının görünümüne kafa yormadan bu din ve milliyetçilik ilişkisine dair çözümlemelerin açıklayıcı olmadığını öne sürüyorum.

Buraya kadarki kısımda Ülkücü Hareket’in Türkiye siyaseti, Türk milliyetçiliği ve Türk sağı içindeki yerini tarihsel, toplumsal ve siyasal yönleriyle değerlendikten sonra son olarak

⁶⁶⁵ A.g.m., s. 15.

⁶⁶⁶ “Türk sağının üç hali” kavramsallaştırması için bkz. Tanıl Bora, *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakarlık, İslamcılık*, Birikim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 8.

⁶⁶⁷ Bkz. B. Anderson, a.g.e.

Türkiye'nin iktisadi düzlemine bakmak gerekecektir. Ülkücü Hareket'in sınıfsal pozisyonu etrafında yapılandırılan analizler çerçevesinde değerlendirildiğinde Türkiye siyasetinde Ülkücü Hareket'in iktisadi düzlemde uzlaşabileceği, ümit vadedebileceği veyahut tekliflerinden çekinebileceği düşünülen kesimleri işaret etmek gerekmektedir. Bu minvalde Ülkücü Hareket'in ilgili dönemde toplumsal taban tutma hususundaki imkan ve sınırlılıklarının anlaşılması da mümkün olacaktır. Bunun için inceleme konusu yapılan dönem Türkiye'sinin iktisadi yapısına bakmak gerekmektedir.

2. 1965-1980 DÖNEMİ TÜRKİYE'SİNİN İKTİSADİ YAPISINA KISA BİR BAKIŞ

İktisadi olarak baktığımızda 1960 sonrası Türkiye, tarıma dayalı büyüme stratejisinin yerine uluslararası pazarlardan çok iç piyasanın sürüklediği, korumacı ve planlamacı bir iktisat politikasını takip etmiştir.⁶⁶⁸ “1960 darbesiyle birlikte iktisadi politikaları formüle edip uygulayabilecek yeni bir idari mekanizma kuruldu. Bu politikalardan doğrudan doğruya yararlanacak sanayiciler ve örgütlü işçiler olacaktı”⁶⁶⁹ Devletin korumacı gölgesi altında gelişen büyük sermayenin altında ezilen küçük sermaye grupları ise hedeflerine klientalist ağlar yaratarak siyaset yoluyla ulaşmaya çalışmıştır.

Bu dönemde Türkiye'de uygulanan ithal ikameci iktisat politikası ile dayanıklı tüketim malları ülke içinde üretilmiş, bu üretim geniş bir tabana yayılmıştır. “İthal ikameci sanayileşme Listçi “milli ekonomi” ekonomi modeline benzemez.”⁶⁷⁰ Temel hedefi milli burjuvazi yaratmak değil sanayileşmenin planlı bir suretiyle devlet korumacılığında gerçekleşmesidir. İthal ikameci sanayileşmenin Türk sağında aldığı biçim kalkınmacılık söylemidir. Kalkınmacılık, bir uluslararası proje olarak Truman Doktrini perspektiflidir.⁶⁷¹ Ömer Turan'a göre, Türkiye

⁶⁶⁸K. Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi*, 20. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2015, s. 119.

⁶⁶⁹ Ç. Keyder, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, 21. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 117.

⁶⁷⁰A.g.e., s. 186.

⁶⁷¹Ö. Turan, “Kudretli Devlet, Manevi Kalkınma, Ağır Sanayi: Türk Sağı ve Kalkınma”, *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* içinde, İnci Özkan Kerestecioğlu- Güven Gürkan Öztan (ed.), 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 461.

sağının kalkınmacılığı bu denli kolay benimsemesinin üç sebebi vardır. Bunlar, soğuk savaş konjonktürü, güçlü devlet tahayyülü ve son olarak kalkınmacı düşüncenin anti-sınıf perspektifidir.⁶⁷² Dönem itibariyle *kalkınma mitos* sadece sağın değil bir bütün olarak siyasi yelpazenin her kesiminin savunduğu görüş olmuştur. Bu meyanda belirtilmesi gereken Türk siyasetinde devletin belirleyiciliği meselesinin bütün siyasi yaklaşımların üst kimliği olduğudur. Toplumsal ilerlemenin dümenine daimi olarak devlet oturtulmuştur. Genel kalkınmacı sağ perspektifin dışında MHP'nin önerileri bir çeşit toprak reformunu, zorunlu tasarrufları, korporatist öğeleri barındırıyordu.⁶⁷³ Bu bakımdan MHP'yi iktisadi-politik olarak sağın marjına yerleştiren onun kalkınma görüşüdür.

Geriye dönecek olursak ithal ikameci sistem, yabancı sermayeye de ithalata da kapalı değildir. Bu üretim ve tüketim rejimi beklenenin aksine Türkiye'nin döviz açığını kapatmaktan uzaktır. Çünkü öncelikli olarak lüks tüketim mallarının birçok ara malı ve bu üretimi yapabilecek teknoloji ithal edilmiş, bunun yanında sanayi üretimini sürdürebilmek için yüksek miktarda petrol tüketimi ihtiyacı doğmuştur. Bu durum uluslararası pazarlara mal ve hizmet ihraç etme kapasitesi olmayan Türkiye'nin döviz açığını mutlak surette arttırmıştır. Buna rağmen Türkiye ekonomisi büyüme trendini sürdürebilmişse bunda iki temel etken vardır. İlki doğrudan dış yardımlarken ikincisi Türk göçmen işçilerin dövizleridir.⁶⁷⁴

Genel halk kitlesine yönelen yaygın üretim hem kitlelerde görece bir refah artışına sebebiyet vermişken hem de sermaye çevrelerinin devlet koruması altında güçlenmesini sağlamıştır. Bu bakımdan geniş kitlelerin talepleriyle sermayenin taleplerinin örtüştüğü bir evre olarak görülecek bu dönemde Türkiye çağının ilerisindeki sosyal güvenlik rejimi, artan işçi ücretleri, doğrudan destek alabilen tarım sektörü siyasi sistemi geniş kitlelerin beklentilerine

⁶⁷² A.g.m., s. 464-465.

⁶⁷³ A.g.m., s. 491-492.

⁶⁷⁴ K. Boratav, a.g.e., s. 124.

duyarlı hale getirmiş, Türkiye yaygın bir “popülist” bölüşüm rejimine angaje olmuştur.⁶⁷⁵ Ancak bu sistem 1977’ye kadar sürdürülebildi. Küresel petrol krizinin Türkiye’ye yansması Türkiye’nin dış kaynaklarını kısırkken DÇM adı verilen kısa süreli borçlanma yöntemiyle mevcut düzenin devam ettirilmeye çalışılması krizin şiddetini artırmıştır.⁶⁷⁶ Türkiye ilgili dönemde her ne kadar büyümeyi sürdürse de sanayi kesiminde genişleyen bir istihdam imkânı yaratılamamış, hizmet sektöründe istihdam oranları katlanmıştır. Bu durum batı tipi sınıfsal kompozisyonlardan ziyade melez sınıfsal formlar üretmiştir: Hizmet sektöründe çalışan ancak köyle bağı kesilmemiş ve hatta köyü kentsel alanda yeniden üretebilmiş yeni kentlileşen gecekondu çevresi, devletin bölüşüm rejimiyle simbiyotik ilişkileri olan ve siyasete yön verme kuvveti olmayan sermaye kesimi, siyasi istikrarsızlık içinde geniş halk kesimleri ve sermayeden bağımsız politikalara yönelemeyen teknokratlar vb.

Türkiye ilgili sürecin nihayetinde döviz ihtiyacını karşılayamaz ve cari açığını kapatamaz hale gelmiş, en sonunda aslında bir IMF anlaşması olan 24 Ocak kararlarının uygulanması ile birlikte yeni bir döneme girilmiştir.

1965-1980 dönemi, ortaya koyulan özellikleri bakımından Ülkücü Hareket’in savunduğu iktisadi politikaların toplumsal desteğinin önünde önemli engellerin var olduğunu göstermektedir. Sermaye çevresi üzerinde devletin denetimini artırmaya ve üretimin “stratejik” olarak değerlendirilen kısmını devlet tarafından üretmeye talip olan, sermayeyi zorunlu tasarruflar yoluyla genel bir planın hizmetine vermeye çalışan, kısa vadede yüksek kâr getiren yurt içine yönelik üretim yerine uzun vadeli ağır sanayiye yönelen MHP politikalarının sermayenin desteğini alması beklenilemezdi. Diğer yandan MHP’nin savunduğu solidarist yönelimli model, işçi ücretleri üzerinde bir basınç uygulamaya meyyal, sendikal hakları “tek

⁶⁷⁵ A.g.e., s. 124-126.

⁶⁷⁶ A.g.e., s. 131.

sendikacılık” ilkesi adı altında sınırlandırmayı amaçlayan yönelimiyle işçi sınıfının da desteğini almaya uygun görünmemektedir.⁶⁷⁷

1965-1980 döneminin tarım kesiminin doğrudan destekler aldığı bir zaman aralığı olduğunu belirtmiştik. Bununla birlikte bu kesimin şehirle ilişkilerinin de giderek arttığı ve bu meyanda melez formlar oluşturduğu da söylenmişti. Böyle bir zeminde Ülkücü Hareket, köylü kitlesini toprağında tutacak ve üretimi kooperatif yapıları ile devletin belirleyiciliğine alacak politikaları ile köylü sınıfının desteğini de almaya yakın görünmemektedir. MHP’nin bu dönemde bağlaşıklık kurabilecek -memur ve teknisyen kesimi dışında- yegâne kesim, küçük sermaye olarak görülmektedir. İthal ikameci sistemin büyük sermayeyi koruyan, işçi ücretlerini yükselten, küçük sermayenin serbest ilişkilerle gelişmesine imkân sağlamayan yönelimi küçük sermayeyi tepkisel arayışlara doğru kaydırmıştır. Ülkücü Hareket bu çevrenin sınırlı ölçüde desteğini almakla birlikte, bu kesimin asıl desteği İslamcı siyasette yoğunlaşmıştır. Çünkü taşrada yerel ilişkileri domine eden *cemaat-tarikat* ilişkileri bu çevreye bir *sosyal sermaye* imkânı sunmuştur. Ülkücü Hareketin yapısı itibariyle böyle bir desteği sunması imkânsızdır. En nihayetinde MHP, 1980 yılına gelirken zirveye çıkan iktisadi bunalım karşısında kitle desteğini doktrinine tercih etmiş ve 24 Ocak kararlarını desteklemiş, “toplumcu piyasa ekonomisi” terimini kullanmaya başlamıştır.⁶⁷⁸ Genel olarak baktığımızda Ülkücü Hareket’in iktisadi görüşleri ile toplumsal kesimlerin beklentilerinin büyük bir uyum göstermediğini kaydedebiliriz. Bu durumda Ülkücü Hareket’in toplumsal taban tutma hususundaki imkan ve sınırlılıklarını belirlediğini değerlendirmek mümkündür. Siyasi tercihlerin salt olarak iktisadi beklentilerle uyumlu olduğu gibi bir varsayımdan hareket etmeyen bu çalışmada

⁶⁷⁷ 1970 yılında kurulan Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu [MİSK] da Ülkücü Hareket’in işçi sınıfı içinde istenilen düzeyde örgütlenmesini sağlayamamış ancak MİSK varlığı Türk-İş’i daha milliyetçi bir çizgiye getirmiştir. Bkz. Y. Akkaya, “Korporatizmden Sendikal İdeolojiye, Milliyetçilik ve İşçi Sınıfı”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 838.

⁶⁷⁸ T. Akyol, “Liberalizm ve Milliyetçilik”, s. 748.

toplumsal kesimler ile MHP siyasetinin uyumlulaşabileceği uğrakların din, kültür, tarih, ekonomi vb. düzlemlerde analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bakımdan son analiz düzlemi “aydın”lardır. Bir siyasi hareketin hegemonik hale gelme imkanını belirleyen yapılardan birisi de aydınlarıdır. Ülkücü Hareket’in bu hususta entelektüel çevreyi domine edebilecek kendi aydın mahfiline sahip olduğunu söylemek güçtür. Yukarıda da defaatle belirtildiği gibi nihayetinde genç bir kitlenin politik aktivizmini hareket noktası olarak belirmiş Ülkücü Hareket’in aydın yetiştirmek gibi bir vizyonu söz konusu olmuş ancak ülkenin sürüklendiği çatışmalı koşullarda bu mümkün olmamıştır. Söz konusu şartlar içinde Ülkücü Hareket’in entelektüel olarak beslendiği ve kendini yakın hissettiği çevre milliyetçi-muhafazakar entelektüellerdir. Bu kesimin Ülkücü Hareket’le ilişkisi ve kamuoyu oluşturma hususundaki entelektüel potansiyelleri siyasal bir pozisyon olarak Ülkücü Hareket’in sınırlılıklarını tayin eden hususlardan biridir.

3. MİLLİYETÇİ- MUHAFAZAKAR ENTELİJANSİYA VE ÜLKÜCÜ HAREKET İLİŞKİSİ

Milliyetçi-muhafazakâr entelektüel çevre ideolojik olarak Kemalizm’in “iyimser voluntarizminden” çokça etkilenmiş⁶⁷⁹, toplumsal mühendislik projelerinin karştı olmayıp bilakis gönüllü savunuculuğunu yapmış ve bu nispette iktidarın “geleneksel aydını”⁶⁸⁰ olmaya girişmiştir. Bu kategoridekilerin erken Cumhuriyet’in modernleşmeci aydınlarından ayırt edici vasfı, sosyolojik olarak milli kültürün yeniden ihyası perspektifinden meselelere yaklaşımlarıdır. Bu perspektif kapitalizmin derinleşen sorunlarıyla ilgili yapısal analizler üretmek yerine kültüralist bir indirgemecilikle maluldür.⁶⁸¹ Kültüralist indirgemecilik, kültürü

⁶⁷⁹ Y. Taşkın, *Milliyetçi Muhafazakar Entelijansiya*, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, s. 10.

⁶⁸⁰ Gramsci’nin “organik aydın” / “geleneksel aydın” kavramsallaştırması için bkz. L. Bağla, “Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu”, *Birikim Dergisi*, Sayı 23, Ocak 1977, s. 84-89.

⁶⁸¹ Y. Taşkın, *Milliyetçi Muhafazakar Entelijansiya*, s. 11.

şimdiki toplumdan soyutlayarak dondurma eğiliminde olan bir bakış açısidir. Böyle bir bakış açısı küresel bölüşüm rejimini ve rejimin yarattığı hiyerarşiyi sorgulamaktan ziyade hiyerarşik düzlemin üst mertebelerinde Türkiye’ye bir yer edindirmek kaygısındadır.⁶⁸² Milli kültürün ihyası projesi modern devletin kanatları altında gerçekleştirilebilecek bir proje olarak hayat bulur. Ancak bu proje sayesinde ki kalkınma meselesi “toplumsal birliği” dağıtmayacak bir perspektif içerisinde çözülebilir. Bu kesim muhafazakâr bir devlet görüşünden sıçrayarak milliyetçiliği toplumun manevi kalkınması projesinin aracı olarak ortaya koyma gayretindedir.

Muhafazakâr düşüncenin modern devlet uğrağıyla buluşması bakımından en sorunsuz ilişkilerden birisi Türkiye’de gerçekleşmiştir. Aristokratik bir sınıfsal geçmişin olmaması ve aynı zamanda da *Kemalist kurucu kuşaktan devralınan “ideolojik bakiye”* ile milliyetçi muhafazakâr çevrede devlet kolaylıkla bir özne olarak doğallaştırabilmiş, normalleştirilebilmiştir.⁶⁸³ Muhafazakâr düşüncede organik cemaatin dayandığı hiyerarşinin hem kendisi hem de güvencesi olarak devlet fikri, milliyetçilik ile muhafazakârlığı birbiriyle kaynaştırmıştır.⁶⁸⁴ Böyle bir kaynaşma içinde organik cemaat “millet”, gelenek ise “kültür” olarak yeniden üretilir.⁶⁸⁵ Devlet ise bu organik cemaatin ve kültürün koruyucusu olarak kodlanır. Organik cemaatin devlet eliyle ihyası projesinin en önemli uğrağı ise İslam’ı milli kimlik ile buluşturmaktır.

İslam’ı Türk milli kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görmek, dinin toplumsal ve ahlaki denetim işlevinin araçsallaştırılmasına hizmet eder. Terkip fikri, ideolojik argümanlarını ise tarihte bulmuştur. Bu manada Ülkücü harekete ideolojik tahkimat sağlayan bir uğrak olarak Aydınlar Ocağı çevresi işlevseldir. Bu kesimin fikri mesaisini düz bir çizgi üzerinden Ülkücü

⁶⁸²A.g.e., s. 19.

⁶⁸³ A.g.e., s. 19.

⁶⁸⁴ A.g.e., s. 21; Y. Taşkın, “Muhafazakâr Bir Proje Olarak Türk- İslam Sentezi”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Muhafazakârlık C.5* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 383.

⁶⁸⁵Y. Taşkın, Milliyetçi Muhafazakar Entelijansiya, s. 21.

Hareketle birleştirip oradan da 12 Eylöl rejimine bağlamak, Türk- İşlam sentezini tarihsel bağlamından kopararak Ülkücü Harekete uyarlamak⁶⁸⁶ ise anlamlı bir açıklama değildir. Türk- İşlam Sentezi fikri, güncel siyasette depolitizasyonu öngören, kitlesel katılımı dışlayan, milliyetçiliğin doktriner mahiyetteki tezahürü olarak bir siyasi partinin öne çıkmasını kabul etmeyen ve en nihayetinde seçkinci-devletlöl bir siyaset tasarımı olan bir projedir. Ülkücü Hareket’in milleti siyasal bir milliyetçi doktrin etrafında re-organize etme fikri ile Türk-İşlam Sentezi buluştuğu en önemli uğrak ise buyurgan bir devlet -güçlü liderlik odaklı- idaresi fikridir. Ancak bu uğrağın Türkeş’in şahsında Aydınlar Ocağı çevresi için anlamını bulduğunu söylemek güçtür. Çünkü ilgili çevre için önemli olan güçlü liderliğe kendi fikri tasarımları çevresinde istikamet verebilmektir. Türkeş gibi *monist-buyurgan* bir figürün karşısında bu ilişki biçiminin oluşmasını beklemek de mümkün değildir. Nitekim Ülkücü Hareket 12 Eylöl rejiminin gadrine uğrarken “*milletin organik bileşeni oldukları iddiasındaki milliyetçi aydınlara yüklenen devlet adamlığı mitosu*”⁶⁸⁷ etrafında varlıklarını mistifiye eden Aydınlar Ocağı çevresi, kendine devletin geleneksel aydını işlevini yerine getirebileceği uygun zemini, 12 Eylöl darbesinin otoriter yönetiminde bulmuştur.

Genel olarak bakıldığında Aydınlar Ocağı çevresinin varlığına rağmen ilgili tarihsel aralıkta Ülkücü Hareket’in kurumsal bir entelektüel destekten mahrum olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum Ülkücü Hareket’in hem ilgili dönemde entelektüel mecrayı etkileme kapasitesini sınırlandırmış hem de kendi faaliyetlerini olgusal düzlemde eleştirme yetisine sahip bir “iç denetim” mekanizmasını elinden almıştır. Ülkücü Hareket’in “okumuş-yazmışları” somut durumun somut tahlili ile uğraşmak durumunda kalmıştır. Bu durum, hareketin entelektüel perspektifini jeopolitiğin sınırları içine hapsedmiştir.

⁶⁸⁶ Bu nevi bir bakış açısı için bkz. F. Yaşlı, *Antikomünizm, Ülkücü Hareket ve Türkeş*, 2. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2019, s. 216.

⁶⁸⁷ Y. Taşkın, “Muhafazakâr Bir Proje Olarak Türk- İşlam Sentezi”, s. 383.

SONUÇ

Ülkücü Hareket, ilgili tarihsel aralıkta “kendinde” bir kimlik olarak Türk milliyetçiliğine yeni bir terkip sunmuştur. Bir yandan Kemalist kuşaktan miras kalan pozitivist bilimselcilik, diğer yandan milleti yeniden inşa etmek için yükseltilecek romantik söylem, son olarak da bunlara eşlik eden kitleselleşme ve toplumu kontrol etme kaygılarından mülhem İslami düstur ile milliyetçi-muhafazakâr bir niteliğe ulaşmıştır. Bu yapının temel sürdürücüsü olarak politik bir aktivizm etrafında gençliği örgütlemekteki başarısı Ülkücü kimliğinin sürekliliğin koşulu olmuştur. Bu kitlenin bir kadro hareketi haline gelerek ülke yönetimini ele alması ve milliyetçi bir iktidarı tesis etmesi amaçlanmıştır.⁶⁸⁸ Kadrolaşma hareketine verilen önemin muhafazakâr çevrelerce de sahiplenilmesi bir Türkiye istisnasıdır. Bu kabulün altında tarihi büyük adamlar yapar fikri vardır. İlgili kabule uygun olarak hareketin eylemlilik yönü belirlendiği ölçüde Ülkücü Hareket, hiyerarşik, bürokratik bir görünüm arz etmiştir. Türk milliyetçiliğinin genel eğiliminin bürokratik/hiyerarşik olması askeriye'nin modernleşme kalıbı sunmasıyla ilgilidir. Türkeş'in, milliyet bağının sembolik ifadesi olan askeriye'den çıkması da şaşırtıcı değildir.

İmparatorluğa damga vuran patrimoniyal gelenek uluslaşma sürecini de belirlemiş, milliyetçilik, bürokratik devletin manevi şahsiyetini kutsayan bir düşünsel evrene dönüşmüştür.⁶⁸⁹ Siyasal ve kültürel seçkinlerinin solidarist-korporatist yönelimlerinin ziyadesiyle ağır bastığı, sınırlı bir demokrasinin hayat bulduğu ve son olarak sermaye çevrelerinin siyasi iktidarı etkileme gücünün sınırlı olduğu bir ülkede siyasal düzlemde liberal bir felsefe kendisine zaten yer bulamamıştır.⁶⁹⁰ Bunun yerine devlet merkezli, düzenin

⁶⁸⁸ Bu amaçla 1980 öncesinde faaliyete geçen Ülkücü kuruluşların bir dökümü için bkz. R. Ekşi, *Amerikan İngiliz ve Fransız Belgelerinde Alparslan Türkeş*, 2. Baskı, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, 2007, s. 224.

⁶⁸⁹ F. Açikel, “Devletin Manevi Şahsiyeti ve Ulusun Pedagojisi”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekin (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 119-120.

⁶⁹⁰ Y. Taşkın, 2019, s. 178.

restorasyonunu kendi perspektifinden gerçekleştirmeye çalışan akımlar Türkiye siyasetinin belirleyicisi olmuştur.

Ülkücü Hareket, “*milliyetçiliğin, ulusal kimliğin ‘doğal bir unsuru sayılmaktan çıkıp müstakil, ayrı bir politik kimliğe dönüşmesine taşıyıcılık*”⁶⁹¹ etmesinden de öte milliyetçiliği ulusal kimliğin değişmez formu olarak göstererek siyasal anlamda hegemonik ve dışlayıcı bir söylem inşa etme gayretini taşımıştır. Ülkücü Hareket, gelişmekte olan ülkelerde yükselen anti-emperyalist milliyetçiliği, milliyetçiliği uhdesine almak kaydıyla bir imkân olarak solun elinden almıştır. Burada kastedilen Ülkücü milliyetçiliğin anti-emperyalist olduğu değildir.⁶⁹² Anti-emperyalist milliyetçi söylem, solun kitleselleşmesi için bir imkândır. Ülkücü Hareket milliyetçiliği hegemonize ettiği ölçüde solun bu söyleme tutunma şansı kalmamıştır. Bununla birlikte Ülkücü Hareket’in uluslararası bölüşüm hiyerarşisini sorgulamak yerine o hiyerarşi içinde ülkeye bir yer edindirme kaygısı taşıdığını belirtmek gerekir.

1960’lı yıllar başka bir toplumsallığa doğru geçişin yıllarıdır. Bu anlamıyla bir toplumsal krize de tekabül eder ve bu sebeple böyle bir dönemde milliyetçiliğin yeniden bütünleşmeyi sağlayacak bir ideoloji olmak iddiasıyla yükselişi anlamlıdır.

İdeolojiler, belirli bir toplumsal sınıfın dünya görüşüne ve çıkarlarına uygun olabilir ancak sınıflar arası eşitsizliğin göstergesi olmak suretiyle sınıfsal çatışmanın zorunlu bir uğraşı değildir. Farklı sınıfsal aidiyetlere sahip bireyler aynı ideolojik yapılanmanın etrafında örgütlenebilir. Ülkücülük Türkiye siyasetinde Türk milliyetçiliğinin/Türkçülüğün toplumsal taban tutabileceği yegâne formudur. Tarihsel akış, iktisadi ve sosyal değişme ile toplumsal

⁶⁹¹T. Bora, “Alparslan Türkeş”, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4* içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekinil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 686.

⁶⁹² Ülkücü Hareket zaman zaman anti-emperyalist milliyetçi bir söylem ve eylem pratiği de geliştirmiştir. Bu minvalde örneğin ÜOB tarafından Samsun da ABD askerleri protesto edilmiş Ankara ÜOB ise 6. Filo eylemlerine karşı “*Türk milletinin menfaatine olan her hareketi destekliyoruz*” diye açıklama yapmıştır. T. Feyizoğlu, a.g.e., 2013, s. 470 ve 490. Ülkü ocakları çıkardığı bir yayında da Amerikan emperyalizmini ekonomik ve pratik olarak “en zararlı emperyalizm” olarak işaret etmiştir. Ülkü Ocakları Yayını, *Amerikan Emperyalizmi*, Haz. Necdet Alper, Ankara, Ünlü Matbaası, Tarihsiz, s. 6-7.

dönüşümün bir sonucudur. Ülkücülüğü herhangi bir “x” ile herhangi bir “y”nin birleştirilmesiyle meydana gelmiş bir “şey” olarak görmenin kendisi iki sebepten ötürü sorunludur. Birincisi, bir araya getirilen şeylerin niteliği itibariyle yan yana gelebilirlerindeki imkân ve süreklilik ilişkisini ıskalar. İkincisi, gizli özneye referans veren yargıların kendisi ziyadesiyle spekülatiftir. İki düşünceyi bir araya getirebilen faili salt liderlik veya ideologlar olarak teşhis etmek, tarihsel süreç içerisinde bireyin failliğini es geçmektir.

Ülkücü Hareket’in irdelendiği eserlerin başlıca imgesi olan şiddet olgusu ise sadece sağın meselesi değil bir bütün olarak Türkiye siyasetinin sorunudur. Geleneksel toplumdan modern bir topluma doğru giderken kolektif sembollerin yerine toplumun bütün kesimlerinin paylaşacağı yeni semboller inşa edilememiştir. Bu durum kendi kimliğini değer sisteminin temeli olarak gören bireylerin varlığıyla sonuçlanmış, bu bireyler de kimliğini kabul ettirmek için şiddetle hemhal olmuştur. Şiddetin politik bir enstrüman olarak yükselmesi gençlik hareketlerindeki genel sıradanlaşma eğilimini Ülkücü Hareket’e de taşımıştır. Çatışma ortamında kimliği tahkim eden bir unsur olarak şiddet eylemlerini güzelleyen “icraatçılık” yükselmiştir.

Dinin milletin asli unsurlarından birisi olup olmadığı konusu Fransız Devrimi’nden bu yana Cumhuriyetçi gelenek ile muhafazakâr geleneği karşı karşıya getiren bir husustur.⁶⁹³ Ülkücü Hareket bu hususta ulaştığı terkip ile geniş muhafazakâr kitleleri Cumhuriyetçi perspektif ile barıştırmıştır. Kitlelerin anti-Cumhuriyetçi bir düzen karşıtlığına evrilmesini önlemiştir. Bu düzlemde Ülkücü Hareket’in banisi olan Türkeş, sadece Türkçüleri⁶⁹⁴ değil aşırı gördüğü tüm yorumları tasfiye etmiştir.⁶⁹⁵ Örneğin İslami reaksiyonerliğe saptığı iddiasıyla

⁶⁹³Z. Çitak, “Fransa’da Laiklik ve Milliyetçilik: 1905 Kilise-Devlet Ayrılığı Yasası”, *Milliyetçilik- I, Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 38, s. 146.

⁶⁹⁴ Türkçülerin tasfiyesine rağmen Ülkücü Hareket içinde Atsız’ın dava adamlığı, adanmışlığı, Türk tarihine yüklediği coşkulu romantizm her zaman saygıyla değerlendirilmiş, Hareket’in yayın organlarındaki Atsız övgüsü varlığını korumuştur. Bkz. Ş. B. Yahniçi., *Yazılar*, Ankara, Emel Matbaacılık, 1980, s. 23-68.

⁶⁹⁵B. Dural, *Pratikten Teoriye Milliyetçi Hareket*, İstanbul, Bilge Karınca Yayınları, 2011, s. 438.

Hasret Dergisi kapatılmıştır. Nevzat Kösoğlu gibi istisnai örnekler dışında milliyetçi mücadeleyi “düzen karşıtlığı” olarak takdim eden görüşler⁶⁹⁶ Ülkücü Hareket’te yer bulamamıştır.

Milliyetçilik eğer modern çağın en büyük tabusuysa⁶⁹⁷ Türkiye’de bu tabunun yerleşmesinde Ülkücü Hareket’in ve harekete müspet bakan entelijansiyanın Türk milliyetçiliğini kavramlarla, sembollerle, mitlerle, destanlarla vb. popülerize etmesindeki başarısı yadsınamaz. Milliyetçiliği parennialist (eskilci) ve etno-sembolist⁶⁹⁸ bir algı içine yerleştiren Ülkücü Hareket, Türk tarihini modern bir yorumlamayla milliyetçiliğin hizmetine sokmakta mahirdir.

Milletin etnisite dışında tanımlandığı gayrı-etnik (non-ethnic) bir devlet⁶⁹⁹ olarak Türkiye’de, bir ideoloji olarak resmi milliyetçilik, etnik kimliğin silinmesine sebebiyet verebilir. Irkçı düşünce buna bir direniş olarak yükselmiş olabilir. Ülkücü Hareket’in yer yer şoven söylemlerinin olduğunu belirtmekle birlikte, devlet siyaseti olarak ırkçı bir rejimin peşinde olduğunu söylemek güçtür. Nitekim ırkçılık, dünya iş bölümünün getirdiği hiyerarşinin bir sonucudur.⁷⁰⁰ Ülkücü Hareket, Türklüğü verili olarak ve Türk milletini sosyo-ekonomik ve politik bir yeniden yapılanma -en azından tahayyül edilebilir düzeyde- olarak değerlendirirken azınlıkları, bilinçli bir süreçte sabit bir milliyetin kültürel ve sosyal uyanışı olarak kodlayan erken Cumhuriyet milliyetçi düşüncesi ile süreklilik gösterir.⁷⁰¹ Bu bağlamda 1960 sonrası gelişen milliyetçi hareketi salt olarak yabancı düşmanlığı üzerine inşa edilmiş bir kitle ideolojisi

⁶⁹⁶ N. Kösoğlu, *Kitap Şuuru*, 2. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994, s. 234.

⁶⁹⁷ U. Özkırımlı, 2017, s. 706.

⁶⁹⁸ Bu düşüncenin en açık yorumunu Osman Turan vermiştir. Turan’a göre “*Milliyetçilik Fransız ihtilaline bağlanabilir ama milletin teşekkülü ona bağlanamaz.*” Bkz. O. Turan, a.g.e., s. 35.

⁶⁹⁹ Ş. Aktürk, “Etnik Kategori ve Milliyetçilik”, *Milliyetçilik- I, Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 38, s. 24.

⁷⁰⁰ E. Balibar ve I. Wallerstein, *Irak, Ulus, Sınıf*, Çev: Nazlı Ökten, 6. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2017, s. 47.

⁷⁰¹ H. K. Karpat, *Osmanlı’da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*, 1. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2017. S. 10.

olarak değerlendiren gr⁷⁰² de açıklayıcı görünmemektedir. Ülkücü Hareket kendi ötekisini kültürel düzlemde ülke içinde yaratmıştır.

⁷⁰² Bu görüşün bir rneği için bkz. A. Güney, “Resmi Milliyetçilikten Popüler Milliyetçiliğe Geçiş: 1960 Sonrası Türk Sineması zerine Bir Deneme”, Milliyetçilik- II, *Doğu Batı Dergisi*, Yıl 9, Sayı 39, s. 218.

KAYNAKÇA

A) Süreli Yayınlar

Bozkurt

Devlet

Hergün

Milli Hareket

Ötüken

Töre

B) Kitap, Anı ve Telif Eserler

60'lılardan Vatan Kurtarma Hikayeleri, Nuri Gürgür (ed.), İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2014.

Akpınar, Hakan, **Kurtların Kardeşliği**, İstanbul, Bir Harf Yayınevi, 2005.

Aksun, Ziya Nur, **Dündar Taşer'in Büyük Türkiye'si- Osmanlı Devlet Anlayışı**, 11. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012.

Akyol, Taha, **Hayat Yolunda**, 2. Baskı, İstanbul, AD Yayıncılık, 1997.

Alparslan Türkeş'in TBMM'deki Konuşmaları (Kanun Tasarısı ve Teklifleri, 27.05.1960-04.12.1995), Haz. Hüseyin Hüsnü Uğur, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2009, s. 61-75.

Anadol, Cemal, **Türkeş**, 3. Baskı, İstanbul, Milliyetçi Anadolu Yayınları, Tarihsiz.

Anderson, Benedict, **Hayali Cemaatler**, Çev: İskender Savaşır, 7. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2014.

Arık, Remzi Oğuz, **Türk İnkılabı ve Milliyetçiliğimiz**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

Armağan, Ali, **Türk Tarım Toplumu**, İstanbul, Dede Korkut Yayıncılık, 1977.

Arsal, Sadri Maksudi, **Millet Duygusunun Sosyolojik Esasları**, 5. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018.

Arvasi, Seyyid Ahmet, **Türk- İslam Ülküsü**, C. 1, 2. Baskı, Ankara, Özdemir Basımevi, 1980.

Arvasi, Seyyid Ahmet, **Türk- İslam Ülküsü**, C. 2, 2. Baskı, Ankara, Ocak Yayınları, 1982.

Arvasi, Seyyid Ahmet, **Türk- İslam Ülküsü**, C. 3, 1. Baskı, Ankara, Ocak Yayınları, 1983.

Aşırı Solun Geniş Cephe Faaliyeti ve CHP Genel Sekreteri Ecevit, İstanbul, Dünya Matbaası, 1970.

Atılğan, Gökhan, **Yön- Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar**, 2. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2018.

Atsız, Nihal, **Bozkurtların Ölümü**, 7. Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 2010.

Atsız, Nihal, **Bozkurtlar Diriliyor**, 4. Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 2010.

Atsız, Nihal, **Türk Ülküsü**, 5. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011.

Atsız, Nihal, **Yolların Sonu**, 11. Basım, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012.

Atsız, Nihal, **Çanakkale'ye Yürüyüş, Türkçülüğe Haçlı Seferleri**, 3. Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık 2015.

Aydın, Suavi- Taşkın, Yüksel, **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.

Ayvazoğlu, Beşir, **Tanrıdağı'ndan Hıra Dağı'na- Milliyetçilik ve Muhafazakarlık Üzerine Yazılar**, 3. Baskı, İstanbul, Kapı Yayınları, 2013.

Balibar, E.- Wallerstein, I., **İrk Ulus Sınıf**, Çev: Nazlı Ökten, 6. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2017.

Beyaz, Zekeriya, **İslam'a Göre Milliyetçilik**, 2. Baskı, İstanbul, Öz Yayınları, 1975.

Bobbio, Norberto, **Sağ ve Sol- Bir Politik Ayrımın Anlamı**, Çev: Zühal Yılmaz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1999.

Bora, Tanıl, **Türk Sağının Üç Hâli- Milliyetçilik Muhafazakarlık İslamcılık**, 8. Baskı, İstanbul, Birikim Yayınları, 2014.

Bora, Tanıl- Can, Kemal, **Devlet Ocak Dergâh**, 10. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

Bora, Tanıl, **Cereyanlar**, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.

Boratav, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi**, 20. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2015.

Bottomore, Tom, **Siyaset Sosyolojisi**, Çev: Erol Mutlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017.

Boyunağa, Yılmaz, **Türk-İslam Sentezi**, 2. Baskı, İstanbul, Yağmur Yayınevi, 1975.

Calhoun, Craig, **Milliyetçilik**, Çev: Bilgen Sütçüoğlu, 3. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

Carr, Edward Hallett, **Milliyetçilik ve Sonrası**, Çev: Osman Akınhay, 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

Chatterjee, Partha, **Ulus ve Parçaları**, Çev: İsmail Çekem, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

CKMP, **Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye için CKMP Programı**, Ankara, Arı Matbaası, 1965.

CKMP, **1965 Seçim Bildirisi**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1965.

CKMP, **CKMP'nin 5 Haziran 1966 Tarihinde Yapılan Kısmi Senato Seçimleri Münasebetiyle Yaptıkları Seçim Konuşmaları**, Ankara, Arı Matbaası, 1968.

Clausewitz, Carl Von, **Savaş Üzerine**, Çev: Selma Koçak, İstanbul, Eriş Yayınları, 2015.

Çalık, Mustafa, **Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketi: Kaynakları ve Gelişimi 1965-1980**, Ankara, Cedit Neşriyat, 1995.

Darendelioğlu, İlhan E., **Türk Milliyetçiliği Tarihinde Büyük Kavga**, İstanbul, Oymak Yayınları, 1976.

Demirel, Tanel, **Adalet Partisi- İdeoloji ve Politika**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Dural, Baran, **Pratikten Teoriye Milliyetçi Hareket**, İstanbul, Bilge Karınca Yayınları, 2011.

Eagleton, Terry, **İdeoloji**, Çev: Muttalip Özcan, 4. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.

Ekşi, Rasim, **Amerikan İngiliz ve Fransız Belgelerinde Alparslan Türkeş**, 2. Baskı, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, 2007.

Emre, Yunus, CHP, **Sosyal Demokrasi ve Sol- Türkiye’de Sosyal Demokrasinin Kuruluş Yılları (1960- 1966)**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

Erdem, Galip, **Milliyetçilik ve Sosyalizm Üzerine Mektuplar**, 2. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012(a).

Erdem, Galip, **Ülkücünün Çilesi**, 5. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2012(b).

Ergin, Muharrem, **Türkiye’nin Bugünkü Meseleleri-Aydınlar Ocağı Görüşü**, İstanbul, Garanti Matbaası, 1973.

Ergin, Muharrem, **Milliyetçiler Korkmayınız Birleşiniz**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1976.

Feyizoğlu, Turhan, **Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket**, 2. Baskı, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2013.

Findley, V. Carter, **Modern Türkiye Tarihi- İslamcılık, Milliyetçilik ve Modernlik (1789-2007)**, Çev: Güneş Ayas, 6. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2017.

Gellner, Ernest, **Milliyetçiliğe Bakmak**, Çev: Simten Coşar, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

Gellner, Ernest, **Uluslar ve Ulusçuluk**, Çev: Büşra Ersanlı, Günay Göksu Özdoğan, 3. Baskı, İstanbul, Hil Yayınları, 2013.

Gökalp, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, Ankara, Nilüfer Yayınları, 2011.

Gökdemir, Ayvaz, **Buhranın Kaynağında**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1979.

Güner, Agâh Oktay, **İsraf Ekonomisi**, 4. Baskı, İstanbul, Damla Yayınevi, 1977.

Güner, Agâh Oktay, **Verim Ekonomisi**, 3. Baskı, İstanbul, Damla Yayınevi, 1978.

Güngör, Erol, **Dünden Bugünden Tarih- Kültür ve Milliyetçilik**, 10. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007.

Güngör, Erol, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, 17. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011(a).

Güngör, Erol, **İslamın Bugünkü Meseleleri**, 18. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011(b).

Güngör, Erol, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, 21. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011(c).

Hacıeminoğlu, Necmettin, **Türkiye'nin Çıkmazları**, İstanbul, Sebil Matbaacılık, 1975.

Hacıeminoğlu, Necmettin, **Milliyetçi Eğitim Sistemi**, 4. Baskı, İstanbul, Töre- Devlet Yayınevi, 1976.

Hayıt, Baymirza, **Komünizm ve Türk Dünyası**, Ankara, Altınok Matbaası, 1971.

Hegel, G. W. Friedrich, **Hukuk Felsefesinin Prensipleri**, Çev: Cenap Karakaya, İstanbul, Sümer Yayıncılık, 2015.

Heywood, Andrew, **Siyasi İdeolojiler**, Çev: Levent Köker, 10. Baskı, Ankara, BB101 Yayınları, 2016.

Heywood, Andrew, **Siyaset**, Çev: Fahri Bakırcı, 19. Baskı, Ankara, BB101 Yayınları, 2018.

Hobsbawm Eric J., **Age of Extremes: The Short Twentieth Century (1914-1991)**, London, Abacus Book, 1994.

Hobsbawm, Eric J., **Milletler ve Milliyetçilik**, Çev: Osman Akınhay, 5. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.

İpekçi, Abdi, **Liderler Diyor ki!**, İstanbul, Ant Yayınları, 1969.

Kafesoğlu, İbrahim, **Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri**, 4. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1999.

Kafesoğlu, İbrahim, **Türk İslam Sentezi**, 7. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2018.

Karabulak, Ozan, **Atsız ve Türkçülüğün Yarım Asrı- Süreli Yayınlarda Türk Milliyetçiliğinin Seyri (1931-1975)**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2017.

Karaca, Kurt, **Milliyetçi Türkiye- Milliyetçi Toplumcu Düzen**, 6. Baskı, Ankara, Çınar Yayınları, 1972.

Karpat, H. Kemal, **Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri**, 1. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2017.

Kaynar, Mete Kaan, Et al., **Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri**, Der. Mete Kaan Kaynar, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2007.

- Keyder, Çağlar, **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, 21. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017.
- Kılıç, Murat, **Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat: Türk Milliyetçileri Derneği**, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.
- Kösoğlu, Nevzat, **Kitap Şuuru**, 2. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994.
- Landau, Jacob M., **Türkiye’de Sağ ve Sol Akımlar**, Çev: Erdinç Baykal, 2. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 1978.
- Linz, Juan J., **Totaliter ve Otoriter Rejimler**, Çev: Ergun Özbudun, 3. Baskı, İstanbul, Liberte Yayınları, 2012.
- Mardin, Şerif, **Din ve İdeoloji**, 21. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- Mardin, Şerif, **Türk Modernleşmesi**, 21. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- Mardin, Şerif, **Türkiye İslam ve Sekülerizm**, Çev: Elçin Gen, Murat Bozluolcay, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.
- Marks, Karl, **Kapital**, C.3, Çev: Alaattin Bilgi, 9. Baskı, Ankara, Sol Yayınları, 2009.
- Marks, Karl- Engels, Friedrich, **Alman İdeolojisi**, Çev: Sevim Belli, 6. Baskı, Ankara, Sol Yayınları, 2008.
- MHP İstanbul İl Gençlik Teşkilatının Türkiye Cumhuriyeti’nin 50. Kuruluş Yıldönümüne Armağanı**, İstanbul, Ergenekon Yayınları, 1973.
- MHP, 1977 Milliyetçi Hareket Partisi Seçim Beyannamesi**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1977.
- Müftüoğlu, Rıza, **Derin Sayfalarıyla Milliyetçi Hareket**, 2. Baskı, İstanbul, Akis Kitap, 2007.
- Nalbantoğlu, Muhiddin, **Alparslan Türkeş ile Tarihi Aydınlatan Sohbetler**, İstanbul, Hamle Yayınları, 1994.

Nordlinger, Eric A., **Soldiers in Politics: Military Coups and Governments**, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1977.

Ögel, Bahaeddin, **Türklerde Devlet Anlayışı**, 2. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2016.

Öksüz, İskender, **Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi**, 1. Baskı, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2015.

Özdağ, Ümit, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, 2. Baskı, Boyut Kitapları, İstanbul, 2004.

Özdoğan, Günay Göksu, **“Turan”dan “Bozkurt”a- Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

Özkırımlı, Umut, **Milliyetçilik Kuramları- Eleştirel Bir Bakış**, 5. Baskı, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2015.

Öznur, Hakkı, **Ülkücü Hareket: CKMP’den MHP’ye**, C.1, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999(a).

Öznur, Hakkı, **Ülkücü Hareket: Teşkilatlar ve Mücadeleler**, C.2, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999(b).

Öznur, Hakkı, **Ülkücü Hareket: Yayın Organları, Makaleler, Temel Kavramlar**, C.4, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999(c).

Öznur, Hakkı, **Ülkücü Hareket: Portreler**, C.6, 3. Baskı, Ankara, Alternatif Yayınları, 1999(d).

Popper, Karl, **Açık Toplum ve Düşmanları**, Çev: Mete Tunçay, 4. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları, 2010.

Renan, Ernest, **Ulus Nedir?**, Çev: Gökçe Yavaş, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2016.

Safa, Peyami, **Sosyalizm, Marksizm, Komünizm**, 6. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1999.

Safa, Peyami, **Din, İnkılap, İrtica**, 6. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2011.

Sander, Oral, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, 28. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2018.

Sanlı, Ferit Salim, **Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisi'ne-Tarihi Süreç, İdeoloji ve Politika (1960-1969)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019.

Sevinç, Necdet, **Yazarını Kurşunlatan Yazılar**, İstanbul, Kevser Yayınları, 1973.

Sezen, Yümni, **Günümüzde İslam ve Milliyetçilik**, İstanbul, Özdemir Basımevi, 1978.

Smith, Anthony D., **Milliyetçilik**, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, Atıf Yayınları, 2013.

Smith, Anthony D., **Millî Kimlik**, Çev: Bahadır Sina Şener, 8. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.

Tamer, Baykan, **Milliyetçi Toplumcu Kavgamız**, İstanbul, İpek Yayınları, 1977.

Taşer, Dünder, **Mesele**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019.

Taşkın, Yüksel, **Milliyetçi Muhafazakar Entelijansiya**, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019.

Tekin, Arslan, **Alparslan Türkeş ve Liderlik**, Ankara, Berikan Yayınevi, 2011.

Turhan, Metin, **Ülkü Ocakları (1966-1980)**, Ankara, Panama Yayıncılık, 2016.

Turan, Osman, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi**, 28. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2019.

Turgut, Hulûsi, **Şahinlerin Dansı- Türkeş'in Anıları**, İstanbul, ABC Yayınları, 1995.

Turhan, Mümtaz, **Garplılaşmanın Neresindeyiz**, Ankara, Altınordu Yayınları, 2015.

Türkdoğan, Orhan, **Toplum Kalkınması**, 2. Baskı, Dede Korkut Yayınları, Erzurum, 1977.

Türkeş, Alparslan, **Milli Doktrin Dokuz Işık**, 17. Baskı, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1975.

Türkeş, Alparslan, **Temel Görüşler**, 3. Baskı, İstanbul, Dergah Yayınları, 1976.

Türkeş, Alparslan, **27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler**, İstanbul, 2. Baskı, Dokuzışık Yayınevi, 1977.

Türkeş, Alparslan, **Dokuz Işık**, Genişletilmiş 1. Baskı, İstanbul, Özdem Kardeşler Matbaası, 1978.

Ulus, Özgür M., **Türkiye’de Sol ve Ordu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.

Uzun, Turgay, **Türk Milliyetçiliği ve MHP**, İstanbul, Ebabil Yayınları, 2005.

Ülkü Ocakları Yayını, **Amerikan Emperyalizmi**, Haz. Necdet Alper, Ankara, Ünlü Matbaası, Tarihsiz.

Ünal, Tahsin, **Fikir Akımları ve Emperyalizm**, Konya, Bilge Yayınları, 1976.

Yahnici, Şevket B., **Yazılar**, Ankara, Emel Matbaacılık, 1980.

Yanardağ, Merdan, **MHP Değişti mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi**, İstanbul, Gendaş Yayıncılık, 2012.

Yaşlı, Fatih, **Kinimiz Dinimizdir**, 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2019(a).

Yaşlı, Fatih, **Antikomünizm, Ülkücü Hareket ve Türkeş**, 2. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2019(b).

Yazgan, Turan, **Görüşler**, İstanbul, Kutsun Yayınevi, 1977.

Yıldırım, Hayri, **3 Mayıs 1944 Irkçılık Turancılık Davası**, İstanbul, Togan Yayınları, 2015.

Zeybek, Namık Kemal, **Siyaset Yolu**, İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2014.

**C) Muhtelif Kitap, Dergi ve Gazetelerde Yer Alan Makaleler/ Köşe Yazıları/
Röportajlar**

Açıkel, Fethi, “Devletin Manevi Şahsiyeti ve Ulusun Pedagojisi”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 117-139.

Akkaş, Sema Önal, “Vico ve Milliyetçilik”, Milliyetçilik- II, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 39, s. 115-128.

Akkaya, Yüksel, “Korporatizmden Sendikal İdeolojiye, Milliyetçilik ve İşçi Sınıfı”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 829-840.

Akman, Ayhan, “Milliyetçilik Kuramında Etnik/Sivil Milliyetçilik Karşıtlığı” **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 81-90.

Aktürk, Şener, “Etnik Kategori ve Milliyetçilik”, Milliyetçilik- I, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 38, s. 23-53.

Akyol, Taha, “Liberalizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 731-750.

Arslan, Emre, “Milliyetçilik”, **Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler**, Gökhan Atılğan- E. Attila Aytekin (ed.) 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s. 395-408.

Arslan, Emre, “Türkiye’de Irkçılık”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 409-437.

Ateşoğlu, Güçlü, “Fichte ve Alman Milliyetçiliği”, Milliyetçilik- II, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 39, s. 129-156.

Atılgan, Gökhan, “İdeoloji”, **Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler**, Gökhan Atılgan- E. Attila Aytekin (ed.) 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s. 285-298.

Atsız, H. Nihal, “Sağcı Kimdir?”, **Ötüken**, 50. sayı, Şubat 1968, s. 3-4.

Bağla, Lusin, “Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu”, **Birikim Dergisi**, Sayı 23, Ocak 1977, s. 84-89.

Başkut, Cevat Fehmi, “Başbakanlık Müsteşarı Albay Alparslan Türkeş ile Görüşme”, Cumhuriyet, 17 Temmuz 1960.

Bora, Tanıl, “Türk Sağı: Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bir Çerçeve Denemesi”, **Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri** içinde, İnci Özkan Kerestecioğlu- Güven Gürkan Öztan (ed.), 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 9-29.

Bora, Tanıl, “Alparslan Türkeş”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 686-695.

Bora, Tanıl- Canefe, Nergis, “Türkiye’de Popülist Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 635-662.

Boztemur, Recep, “Tarihsel Açıdan Millet ve Milliyetçilik: Ulus Devletin Kapitalist Üretim Tarzıyla Birlikte Gelişimi”, Milliyetçilik- I, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 38, s. 161-180.

Can, Kemal, “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 663-685.

Can, Kemal, “Radikal Milliyetçiliğin En Büyük Örgütü: Ülkü Ocakları”, **Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik** içinde, Stefanos Yerasimos Et al., İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 201-234.

Coşar, Simten, “Milliyetçi Liberalizmden Liberal Milliyetçiliğe”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 718-731.

Çetinkaya, Y. Doğan, “Orta Katman Aydınlar ve Türk Milliyetçiliğinin Kitleselleşmesi”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 91-102.

Çitak, Zana, “Fransa’da Laiklik ve Milliyetçilik: 1905 Kilise-Devlet Ayrılığı Yasası”, Milliyetçilik- I, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 38, s. 145-160.

Denktaş, Rauf, “Kıbrıs Meselesi”, **Milli Hareket**, 12. sayı, Temmuz 1967, s. 22-23.

Dönmez, Yeliz-Bico, Cem, “Bülent Ecevit”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 448-453.

Güney, Atilla, “Resmi Milliyetçilikten Popüler Milliyetçiliğe Geçiş: 1960 Sonrası Türk Sineması Üzerine Bir Deneme”, Milliyetçilik- II, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 39, s. 209-228.

Gürgür, Nuri, “Nihai Zafer Türk Milliyetçilerinin Olacaktır”, **Devlet**, Sayı 207, 22 Ekim 1973.

Hacıeminoğlu, Necmettin, “Neden Ülkücü Oluyorlar?”, **Töre Dergisi**, Sayı 52, Eylül, 1975, s. 11-15.

Işinsu, Emine, “Töre’ye Dair”, **Töre**, Sayı 30, Temmuz 1971.

İsfendiyoğlu, Mesut, “Türkiye’nin İhracat Meselesi”, **Devlet**, Sayı 86, 23 Kasım 1970.

Kahraman, Hasan Bülent, “Tocquevilleci Demokrasi, Toplumsal İktidar ve Sivil Toplum Kaygıları”, Milliyetçilik- II, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 39, s. 229-258.

Karakaş, Mehmet, “Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği”, Milliyetçilik- I, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 38, s. 57-76.

Kısakürek, Necip Fazıl, “Diyanet İşleri Panoraması”, **Hergün**, 27 Mart 1977.

Kocakurt, “İki Açık Mektup”, **Ötüken Dergisi**, 30. sayı, 25 Haziran 1966, s. 19-20.

Kocakurt, “Teşkilatlanmak”, **Ötüken Dergisi**, 31-32. sayı, Temmuz- Ağustos 1966, s. 15.

Öngen Tülin, “Marks ve Sınıf”, **Praksis Dergisi**, 8. Sayı, Ankara, 2012, s. 9-28.

Özdemir, Eylem- Atılğan, Gökhan, “Siyasi Partiler”, **Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler**, Gökhan Atılğan- E. Attila Aytekin (ed.) 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s. 239-253.

Özkırımlı, Umut, “Türkiye’de Gayriresmi ve Popüler Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik** C.4 içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekin (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 706-717.

Öztan, Güven Gürkan, “Türk Sağında Devlet Fetişizmine Dair”, **Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri** içinde, İnci Özkan Kerestecioğlu- Güven Gürkan Öztan (ed.), 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 425-458.

Sançar, Necdet, “Türkiye’de Fikir Partileri”, **Ötüken**, 20. sayı, 16 Ağustos 1965, s. 3.

Sançar, Necdet, “Türkeş Hakkında”, **Ötüken**, 21. sayı, 24 Eylül 1965, s.3-4.

Sançar, Necdet, “Yaşayan Türk Milliyetçileri: Alparslan Türkeş”, **Ötüken**, Sayı 69, Eylül 1969, s.9

Soysal, Gün, “Rusya Kökenli Aydınların Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşasına Katkıları”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s.483-504.

Sözen, Edibe, “Erol Güngör”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Muhafazakarlık C.5** içinde, Ahmet Çiğdem (ed.), 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 204-211.

Taşer, Dünder, “Üç Hilal”, **Milli Hareket Dergisi**, 18 Ocak 1968.

Taşkın, Yüksel, “Anti- Komünizm ve Türk Milliyetçiliği: Endişe ve Pragmatizm”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017(a), s. 618-634.

Taşkın, Yüksel, “Reaksiyonerlik: Muhafazakârlığın Uslanmaz Çocuğu”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Muhafazakârlık C.5** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017(b), s. 187-215.

Taşkın, Yüksel, “Muhafazakâr Bir Proje Olarak Türk- İslam Sentezi”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Muhafazakârlık C.5** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 6. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017(c), s. 381-401.

Taylak, Muammer, “Alparslan Türkeş Millet Meclisinde”, **Alparslan Türkeş Birinci Yıl Armağanı**, Haz. MHP Genel Merkezi, Ankara, Mavi Ofset, 1998, s. 229-264.

Tuğcugil, Ayhan, “Anarşi Derhal Önlenmezse”, **Devlet**, Sayı 103, 22 Mart 1971.

Turan, Ömer, “Kudretli Devlet, Manevi Kalkınma, Ağır Sanayi: Türk Sağı ve Kalkınma”, **Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri** içinde, İnci Özkan Kerestecioğlu- Güven Gürkan Öztan (ed.), 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 459-508.

Türkeş, Alparslan, “Ortadoğu ve Türkiye”, **Milli Hareket**, Sayı 11, Haziran 1967, s. 5.

Varel, Anıl, “Altmışlar Yıllar Türkiye’inde Sınıf ve Siyaset: Meşruiyetin Savaşımı, Siyasal Yükseliş ve İç Bölünmeleriyle TİP”, **Türkiye’nin 1960’lı Yılları** içinde, Mete Kaan Kaynar (ed.), İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 397-434.

Yanık, Lerna K., “Millet, Milliyet ve Milliyetçilik: Soğuk Savaşın Sonunda Türk Dış Politikasından Bir Kesit”, Milliyetçilik- II, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl 9, Sayı 39, s. 189-208.

Yılmaz, Murat, “Dündar Taşer”, **Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Milliyetçilik C.4** içinde, Tanıl Bora- Murat Gültekingil (ed.), 5. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 668-677.

Yalman, Galip L., “Devlet”, **Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler**, Gökhan Atılğan- E. Attila Aytekin (ed.) 3. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2013, s. 69-85.

Ç) İnternet Kaynakları

Kara, Mustafa, “Fena”, TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fena> (Erişim Tarihi: 02.12.2019).

1961 Anayasası, <http://www.anayasa.gen.tr/1961ay.htm> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Barutçu, Efendi, “Geçmişten Geleceğe Birkaç Hatıra”,

<https://www.ulkucudunya.com/index.php?page=yazar-yazi-detay&yazi=910> (Erişim tarihi:29.04.2020).

Güngör, Şeyma, “Erol Güngör”, TDV İslam Ansiklopedisi,
<https://islamansiklopedisi.org.tr/gungor-erol> (Erişim Tarihi: 05.03.2019).

Özbudun, Ergun, “Seçim Sistemleri ve Türkiye”,
[https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/48456/2768.pdf?seqnce=1](https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/48456/2768.pdf?seqnce=1&isAllisAl=y)
&isAllisAl=y (Erişim tarihi: 18.12. 2019).

D) Tezler

Çatak, Muzaffer, “Dündar Taşer'in Fikir Hayatı”, Dan. Yrd. Doç. Dr. Şaban Bayrak, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2009.

Doğan, Hıdır, “Milliyetçi Hareket Partisi'nin Kuruluş Dinamikleri ve İdeolojik Evrimi”, Dan. Prof. Dr. Cengiz Çağla, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Pul, Sebahattin, “Türkiye’de Gençlik Hareketlerine Bir Örnek: Ülkücü Hareket 1968-1980”, Dan. Dr. Öğr. Üyesi Fuat Uçar, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2019.

E. Turan, “Türk Siyasal ve Toplumsal Yaşamında MHP'nin Yeri ve Kimliği”, Dan. Prof. Dr. Orhan Gökçe, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000.

ÖZET

Şanlı, Abdülkadir, Türk Milliyetçiliği Siyasetinin İnşası: Kurum, Doktrin, Kritik (1965-1980),

Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Nazan Çiçek, 180 s.

Bu tez, Türk milliyetçiliğini siyasal söyleminin merkezine alan siyasal bir yapı olarak Ülkücü Hareket'in inşa ve kurumsallaşma sürecini 1965- 1980 parantezinde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının 1965 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisine iltihakı ile başlayan süreç, 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar incelenecektir. Bu tezin ulaşmak istediği temel argüman ilgili dönemin tarihsel, toplumsal, iktisadi yapısı açısından Ülkücü Hareket'in hakim paradigmayı değiştirebilecek bir ideolojik alternatif olamayacağıdır. Çalışmanın bir diğer argümanı, Ülkücü Hareket'in dönemin koşulları bakımından kalıcı bir siyasal kimlik olarak Türk milliyetçiliğini kurumsallaştırabilecek yegane form olduğudur. Çalışmanın son argümanı ise Ülkücü Hareket'in kuşatıcı bir toplumsal kimliğe dönüşmeme nedeninin kendi içsel dinamiklerinde gömülü olduğudur. Bu minvalde, tezin birinci bölümünde Ülkücü Hareket'in ideolojik arka planını ortaya koyan temel metinler incelenecektir. İkinci bölümde, ilgili tarihsel aralıkta Türkiye siyasetinde yaşanan gelişmelere Ülkücü Hareket'in gösterdiği reaksiyon ve bu reaksiyon temelinde inşa edilen yapılar aktarılacaktır. Üçüncü ve son bölümde ise ilk iki bölümde aktarılanların Türkiye ve Dünya siyaseti açısından değerlendirilmesi yapılarak Ülkücü Hareket'in imkan ve sınırlılıkları belirtilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Milliyetçiliği, Milliyetçi Hareket Partisi, Ülkücü Hareket, Alparslan Türkeş, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Ülkü Ocakları.

ABSTRACT

Şanlı, Abdülkadir, Construction of Turkish Nationalism Politics: Institution, Doctrine, Critical (1965-1980), MA Thesis, Supervisor: Assoc. Prof. Nazan Çiçek, 180 p.

This thesis aims to explore the construction and institutionalization processes of the *Ülkücü* (Idealist) Movement between 1965 and 1980 as a political structure that places Turkish nationalism to the center of its political discourses. In this context, the process that began with the affiliation of Alparslan Türkeş and his friends to the Republican Peasants' Nation Party (CMKP) in 1965 will be examined until the 12 September 1980 military coup d'état. The main argument of this thesis is that the *Ülkücü* Movement was not able to be an ideological alternative to change the hegemonic paradigm due to the historical, social and economic composition of the relevant era. Another argument of the study is that the *Ülkücü* Movement was the only form that had the potential to institutionalize Turkish nationalism as a permanent political identity owing to the conditions of the period. The last contention of this study claims that the reason for the *Ülkücü* Movement not to become an encompassing social identity is embedded in its internal dynamics. In this regard, the fundamental texts revealing the ideological background of the *Ülkücü* Movement will be explored in the first part of the thesis. In the second part, the *Ülkücü* Movement's reactions to political developments in Turkey during this period and the structures that were built upon these reactions will be conveyed. The potentials and limitations of the *Ülkücü* Movement will be demonstrated through the evaluation of the knowledge delivered in previous chapters from the prism of Turkish and World politics in the final part of the study.

Key Words: Turkish Nationalism, Nationalist Movement Party, *Ülkücü* Movement, Alparslan Türkeş, Republican Peasants' Nation Party, Ideal Hearths.